

BİLİŞİM HUKUKU DERGİSİ

DIGITAL LAW REVIEW

Cilt: 8 Sayı: 1 | Vol. : 8 Issue: 1 | 2026

BİLİŞİM HUKUKU DERGİSİ

DIGITAL LAW REVIEW

Cilt: 8

Sayı: 1

Haziran 2026

Vol.: 8

Issue: 1

June 2026

ASBÜ Yayınevi

Ankara 2026

BİLİŞİM HUKUKU DERGİSİ

DIGITAL LAW REVIEW

e-ISSN: 2667-6109

Cilt: 8 Sayı: 1

Vol.: 8 Issue: 1

Haziran 2026

June 2026

Dergi İletişim Bilgileri/Review Contact Information:

ASBÜ Hukuk Fakültesi Dekanlığı

Hükümet Meydanı No: 2, 06030 Ulus, Altındağ, ANKARA Tel: +90

312 596 44 44-45 Fax: +90 312 311 86 00

E-mail: bilisimhukukudergisi@asbu.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/bilisimhukukudergisi>

Bilişim Hukuku Dergisi hakemli bir dergidir. Yayımlanan eserlerden doğan sorumluluk yazara/yazarlara aittir.

Digital Law Review is a peer-reviewed journal. The liability of the published work lies with the author/authors.

Bu dergideki eserler, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır.

The works contained herein are licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Yayına Hazırlayan/Prepared by:

Mizanpaj/Layout: Arş. Gör. İsmail Hakkı ADA

Kapak Tasarımı/Cover design: Basın Yayın Daire Başkanlığı

Hükümet Meydanı No: 2, 06030 Ulus, Altındağ, ANKARA

Tel: +90 312 596 44 46 Fax: +90 312 311 86 00

Bilişim Hukuku Dergisi TR Dizin' in yanı sıra aşağıda belirtilen indekslerde/veritabanlarında taranmaktadır.

Digital Law Review is indexed by the indexes/databases given below.

İMTİYAZ SAHİBİ:

Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Rektörü

Sorumlu Müdür:

İsmail ÖZCAN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi Sekreteri

Editörler

Doç. Dr. Talat KAYA Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Merve ÜNAL
AÇIKGÖZ Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Dil Editörleri

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emir
GÖKA (İngilizce) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Çiler Damla
BAYRAKTAR (Almanca) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Fethullah
BAYRAKTAR (Fransızca) Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Furkan AYDIN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Arş. Gör. Melik Ahmet AKÇINAR Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Arş. Gör. İsmail Hakkı ADA Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk
Fakültesi

Danışma Kurulu:

Prof. Dr. Bülent KENT	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Mehmet Emin BİLGE	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Mustafa ATEŞ	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ	TOBB ETÜ Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Cemil KAYA	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Leyla KESER BERBER	İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Yücel OĞURLU	İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Erdal YERDELEN	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Jürgen BRÖHMER	Murdoch Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Julia HÖRNLE	Queen Mary Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Prof. Dr. Armağan Ebru BOZKURT YÜKSEL	Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Prof. Dr. Gülsün Ayhan AYGÖRMEZ UĞURLUBAY	İstanbul Gedik Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Doç. Dr. Erman BENLİ	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Doç. Dr. Hasan SINAR	Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Doç. Dr. Mehmet Bedii KAYA	İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Doç. Dr. Fatih KAPLANHAN	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Barış ERMAN	Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Yuhani YUSOF	Utara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Dr. Ahmet KILIÇ	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
Dr. Mustafa KÜÇÜKALİ	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurum

YAZIM KURALLARI

Başlangıç

1. Makale başlığı: Amerigo Md BT, 15 pt., Tüm harfler büyük, Kalın, Ortalanmış,
2. Yazar adı: Amerigo Md BT, 13 pt., Kalın, Sağa yaslı, İlk harfler büyük, yıldız ile dipnotta yazarın mesleği.
3. Öz, Abstract ve Anahtar Kelimeler: Kalın, İlk harfler büyük.

Metin

1. Metin içi başlıklar: Amerigo Md BT, 12 pt.
2. Başlık başındaki işaretler için yeni liste stili tanımlanması (Word’de Giriş sekmesinde paragraf kutucğunun içinde üst sıradaki liste işareti/numaralandırma işaretlerinden çok düzeyli liste başlığı altında yeni liste stili tanımla daha sonra sol alttan biçimden numaralandırma seçeneği seçilecek) sıralaması:
 1. **Seviye:** Numaralandırma stili: I, II, III... Kalın, Tümü büyük harfler
 2. **Seviye:** Numaralandırma stili: A, B, C... Kalın, İlk harfler büyük
 3. **Seviye:** Numaralandırma stili: 1, 2, 3... Kalın, İlk harfler büyük
 4. **Seviye:** Numaralandırma stili: a, b, c... Kalın, İlk harfler büyük
 5. **Seviye:** Numaralandırma stili: i, ii, iii... Normal, İlk harfler büyük, İtalik.
3. Ana metin: Palatino Linotype, 11 pt.
4. Metin paragrafları: İlk satır 0,75 cm içeride, her iki tarafa yaslanmış, sağ ve sol girinti 0, paragraf öncesi 5nk paragraf sonrası 0 nk aralık, satır aralığı 1.

Dipnotlar

1. Dipnot: Palatino Linotype, 9 pt.
2. Dipnot paragrafları: Asılı 0,5 cm içeride, her iki tarafa yaslanmış, sağ ve sol girinti 0, paragraf öncesi 2 nk paragraf sonrası 0 nk aralık, Aynı stildeki paragraflar arasına boşluk ekleme seçeneği seçilmemiş, satır aralığı 1. Ancak aynı dipnotta birden çok paragraf verilecekse bu durumda söz konusu iki paragraf arasında aralık 0 olmalıdır (üstteki paragrafın paragraf ayarlarından “sonra” kısmı 0 nk, alttaki paragrafın ise “önce” kısmı 0 nk yapılmalıdır).
3. Dipnottaki cümle ile dipnotta sol baştaki numara arasında 1 boşluk bırakılmalıdır.
4. Dipnotta sonu nokta ile biten bir ifade varsa tekrar nokta konulmasına gerek yoktur, bunun haricinde herhangi bir işareten sonra mutlaka nokta konulmalıdır.
5. Metin içerisinde gösterilen dipnot numaraları sayet bir noktalama işareti varsa onun hemen ardından boşluk bırakılmaksızın belirtilecektir.

Yanlış: verilecektir¹.

Doğru: verilecektir.¹

Kaynakça

1. Kaynakça ayrı sayfada başlayacaktır.
2. Alfabetik sıralı, Palatino Linotype, 11 pt.
3. Kaynakça paragrafları: 0,75 cm asılı (ilk satırdan sonraki satırlar 0,75 cm içeride), her iki tarafa yaslanmış, sağ ve sol girinti 0, paragraf öncesi aralık 3 nk paragraf sonrası aralık 0 nk, Aynı stildeki paragraflar arasına boşluk ekleme seçeneği seçilmemiş, satır aralığı 1.
Yazım şekline ilişkin kurallara uygun olarak hazırlanmış örnek word formu için bkz. <http://dergipark.org.tr/download/journal-file/14917>

Yazım-İmla Kuralları ve Atıf Usulü

1. Derginin yazım ve imla kurallarında Türk Dil Kurumunun yayınları ve kararları esas alınmaktadır.
2. Dipnot ve kaynakçalarda "The Chicago Manual of Style" atıf sistemi benimsenmiştir. Atıf sistemine ilişkin detaylı bilgi için bkz. <https://librarybestbets.fairfield.edu/citationguides/chicagonotes-bibliography#BookwithTwoorThreeAuthors>
<https://www.chicagomanualofstyle.org/book/ed17/frontmatter/toc.html>
3. Eserin yayın dilinin Türkçe olması halinde atıf yapılırken;
 - ◊ "and" yerine "ve"
 - ◊ "unpublished" yerine "yayımlanmamış" veya "yayınlanmamış"
 - ◊ "Anonymous" yerine "Anonim"
 - ◊ birden fazla ciltten oluşan eserlerde "volume/vol." yerine "Cilt."
 - ◊ "see" yerine "bkz."
 - ◊ "in" yerine "iç."
 - ◊ "accessed" yerine "erişim tarihi"
 - ◊ "trans." yerine "çev."
 - ◊ "edited by" yerine "editör"
 - ◊ "translated by" yerine "çeviren"
 - ◊ "interview by" ifadesi yerine "röportajı yapan"
 - ◊ "PhD diss." yerine "doktora tezi"
 - ◊ "thesis" yerine "tez"
 - ◊ "last modified" yerine "son değiştirilme"
 - ◊ "filmed" yerine "çekim" ifadeleri kullanılmalıdır.
 - ◊ Tarih belirtirken kullanılan ay isimleri Türkçeleştirilmiştir ancak yazım formatı korunmuştur. Örneğin; Mayıs 8, 2019 şeklinde yazılmalıdır.
 - ◊ Dergi sayısını ifade eden "no." ifadesi korunmuştur. Keza "ed." ifadesi aynen korunmuştur.
 - ◊ Sayfa numarasında "vd." kullanılmamalıdır. Bunun yerine ilgili numara ile arasına boşluk konulmaksızın "ff." ifadesi konulmalıdır. Eğer "ff." dan sonra "." gelecekse kullanılmaz ancak ";", "?" vb. gelecekse onlar "ff." deki noktaya bitişik yazılır.
 - ◊ Metin içerisinde dipnotta gösterilen mevzuat veya mahkeme kararı kaynakçada gösterilmeyecektir. Yargı kararlarına yapılan atıflarda aşağıdaki kural ve kısaltmalar dikkate alınmalıdır:

- ◊ Mahkemenin/kurumun adı varsa dairesi, E. esas numarası K. karar numarası tarih [gün.ay.yıl formatında], (kararın ulaşıldığı kaynak, varsa ulaşıldığı kaynaktaki sayfa numarası veya URL veya DOI numarası).
- ◊ Yabancı kararlarda ilgili mahkemenin veya kurumun kendisinin benimsemiş olduğu karar atfı usulü kullanılabilir. Tercih edilirse Türk kararları için kullanılan sistem de uygun düştüğu ölçüde uygulanabilir. Ancak, bir eserde aynı mahkemenin veya kurumun bir kararı için hangi sistematik kullanılmışsa diğer kararlarda aynı sistematığın kullanılması gerekir.

Anayasa Mahkemesi	AYM
Bireysel Başvuru	BB
Bölge Adliye Mahkemesi	BAM
Ceza Dairesi	CD
Ceza Genel Kurulu	CGK
Daire	D
Danıştay	Dan.
Esas	E.
Hukuk Bölümü	HukukB
Hukuk Dairesi	HD
Hukuk Genel Kurulu	HGK
İçtihadı Birleştirme Kurulu	İBK
İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu	İBK
İdari Dava Daireleri Kurulu Kararı	İDDK
Karar	K.
Uyuşmazlık Mahkemesi	UM
Vergi Dava Daireleri Kurulu Kararı	VDDK
Yargıtay	Yar.

Örnekler:

AYM, E.2017/172, K.2018/32, 28.03.2018.

Yar. 1. HD, E.2015/1456, K.2017/7086, 05.12.2017, (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası).

Ankara BAM 2. HD, E.2016/113, K.2017/21, 23.01.2017,
(<https://legalbank.net/belge/ankara-bolge-adliye-mahkemesi-2-hd-e-2016-113-k-2017-21-t-23-01-2017-bosanmadan-kaynaklanan-tazminat/3040600>).

Rekabet Kurulu, K.19-12/136-60, 13.3.2019,
(<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=c4268558-edce-48b5-996d-152defb6a7e4>).

5. Resmi Gazeteye yapılacak atıflar şu şekilde belirtilmelidir: RG. 02.01.2019, S. 30643.

WRITING FORMAT

Beginning

1. Title of the works: Amerigo Md BT, 15 pt., bold and capital letter, centered paragraph style.
2. Names(s) of author(s): Amerigo Md BT, 13 pt., bold, first letter capital, right justified. job of author(s) shall be written with an actinoid footnote.
3. bstract and Keywords: Bold and first letter capital

Text

1. Titles in the text: Amerigo Md BT, 12 pt.
2. Authors should arrange the text utmost with five-degree heading and the number of the titles has a style as follows:
 - First level:** Numbering style: I, II, III... Title: bold and capital letter.
 - Second level:** Numbering style: A, B, C... Title: bold and first letter capital.
 - Third level:** Numbering style: 1, 2, 3... Title: bold and first letter capital.
 - Fourth level:** Numbering style: a, b, c... Title: bold and first letter capital.
 - Fifth level:** Numbering style: i, ii, iii... Title: italic and first letter capital.
3. Main text: Palatino Linotype, 11 pt.
4. Paragraphs: 0,75 cm first line indent, justified alignment, left/right indent: 0 cm, pre/post-paragraph spacing: 5/0 nk, 1 line spacing

Footnotes

1. Style: Palatino Linotype, 9 pt.
2. Footnotes paragraphs: 0,5 cm hanging indentation, justified alignment, left/right indent: 0 cm, pre/post-paragraph spacing: 2/0 nk, 1 line spacing. The box for adding space to same styled paragraphs should not be filled. If there are more than one paragraph in a footnote, pre/post-paragraph space should be 0 nk in this footnote.
3. Between the footnote number and footnote text one character space should be left.
4. All footnotes should be completed with a dot.
5. Footnotes numbers should be demonstrated after punctuations.

Wrong: given¹. **Right:** given.¹

Bibliography

1. Bibliography should start on a separate page.
2. Style: alphabetically ordered, Palatino Linotype, 11 pt.
3. Bibliography paragraphs: 0,75 cm hanging indentation, justified alignment, left/right indent: 0 cm, pre/post-paragraph spacing: 3/0 nk, 1 line spacing. The box for adding space to same styled paragraphs should not be filled.

For the sample word form edited per the writing form rules of the Journal, please see <http://dergipark.org.tr/download/journal-file/14917>

Spelling and Footnotes

1. The works should be prepared per official spelling and orthographic rules.
2. "The Chicago Manual of Style" is accepted for footnotes and bibliography. For further information please see
<https://librarybestbets.fairfield.edu/citationguides/chicagonotes-bibliography#BookwithTwoorThreeAuthors>
<https://www.chicagomanualofstyle.org/book/ed17/frontmatter/toc.html>

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Araştırma Makaleleri/Research Articles

THE TRANSFORMATIVE POTENTIAL OF ARTIFICIAL GENERAL INTELLIGENCE IN SHAPING GENERAL LEGAL THOUGHT.....1

Genel Yapay Zekânın Genel Hukuk Düşüncesi Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi

Yusuf SUIÇMEZ

İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU ALANINDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMINA İLİŞKİN HUKUKÇU GÖRÜŞLERİ: ERZURUM ÖRNEĞİ.....43

The Views of Legal Professionals on the Use of Artificial Intelligence in the Field of Labor and Social Security Law: A Sample from Erzurum

Ceyhun SERÇEMELİ

YARGISAL SÜREÇLERDE VERİ İŞLEME VE GENETİK VERİLER: TÜRK HUKUKUNA ÖNERİLER84

Data Processing in Judicial Proceedings and Genetic Data: Proposals for Turkish Law

Samet TATAR

OTONOM ARAÇLARDA ARAÇ İŞLETENİN SORUMLULUĞU.....120

The Liability of the Vehicle Operator in Autonomous Vehicles

Ahmet Mücvel DEĞER

**SAHTE SOSYAL MEDYA HESAPLARININ KİŞİLİK HAKKI İHLALLERİ ve
SORUMLULUK HUKUKU KAPSAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ.....201**

*An Evaluation of Fake Social Media Accounts within the Scope of
Personality Rights and Tort Law*

Dilay SAĞDIÇ

**UNUTULMA HAKKI-İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ARASINDAKİ ADİL DENGE
ARAYIŞI.....281**

*Balancing the Right to be Forgotten and Freedom of Expression: The
Search for a Fair Balance*

Ömer Zahid ÖZÜDOĞRU

THE TRANSFORMATIVE POTENTIAL OF ARTIFICIAL GENERAL INTELLIGENCE IN SHAPING GENERAL LEGAL THOUGHT

*Genel Yapay Zekânın Genel Hukuk Düşüncesi
Üzerindeki Dönüştürücü Etkisi*

Yusuf SUIÇMEZ *

Abstract

This study examines the transformative role of Artificial Intelligence (AI) and Artificial General Intelligence (AGI) in the reconsideration of general legal thought. The research analyzes three foundational approaches in legal theory—Natural Law, Positive Law, and the increasingly discussed Integrative Law—within a conceptual framework informed by developments in artificial intelligence. Natural law is considered for its provision of normative criteria grounded in universal moral principles; positive law for its supply of structured legal data suitable for algorithmic analysis; and integrative law for its contribution of a human-centered, interdisciplinary, and holistic perspective to legal reasoning. The central claim of the study is that the structural and conceptual difficulties that have historically hindered the formation of a general theory of law—arising from differences among legal systems, languages, and jurisdictions—may be re-examined through the analytical capacities offered by advanced AI technologies. In this context, it is argued that artificial intelligence, through its capabilities in pattern

* Doç. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, e-posta: ysuicmez@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8967-9766.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 17.01.2026

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 09.04.2026

Atıf/Citation: Suicmez, Yusuf. "The Transformative Potential of Artificial General Intelligence in Shaping General Legal Thought." *Bilişim Hukuku Dergisi* 8, Sy. 1 (2026): 1-42

recognition, data synthesis, and natural language processing, can contribute to the comparative analysis of legal concepts across different legal systems and to their harmonization to a certain extent. Methodologically, the study employs a systematic literature review in conjunction with theoretical synthesis and evaluates the potential contributions of artificial intelligence to the identification of normative principles and the analytical modeling of legal reasoning. At the same time, the study critically addresses the technological limitations, ethical concerns, and structural risks associated with AI applications—particularly the opacity of algorithmic decision-making processes—and emphasizes the necessity of legal frameworks grounded in transparency, accountability, and human oversight. In conclusion, the study demonstrates that addressing the relationship between legal theory and artificial intelligence through an interdisciplinary approach can contribute to a reconsideration of the methodological foundations of general legal thought. Artificial intelligence was utilized in this study for literature review, language and consistency analysis, and topic summarization, and the inductive method (istiqrâ') was employed throughout the research.

Keywords: General legal thought, Artificial general intelligence (AGI), Artificial intelligence, Natural law, Positive law, Integrative law

Öz

Bu çalışma, Yapay Zekâ (YZ) ve Genel Yapay Zekâ'nın (AGI), genel hukuk düşüncesinin yeniden ele alınmasındaki dönüştürücü rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, hukuk teorisinin üç temel yaklaşımı olan Doğal Hukuk, Pozitif Hukuk ve çağdaş literatürde giderek artan biçimde tartışılan Bütünleştirici (Integrative) Hukuk, yapay zekâ perspektifinden ele alınarak kavramsal bir çerçeve içerisinde analiz edilmektedir. Doğal hukuk, evrensel ahlaki ilkelere dayalı normatif ölçütler

sunması bakımından; pozitif hukuk, algoritmik analiz için elverişli yapılandırılmış hukuki veriler sağlaması yönüyle; bütünleştirici hukuk yaklaşımı ise hukuki akıl yürütmeye insani, disiplinlerarası ve kuşatıcı bir perspektif kazandırması sebebiyle çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın temel savı, farklı hukuk sistemleri, diller ve yargı alanları arasındaki yapısal ve kavramsal farklılıklardan kaynaklanan ve tarihsel olarak genel bir hukuk teorisinin oluşturulmasını güçleştiren sorunların, gelişmiş yapay zekâ teknolojilerinin sunduğu imkânlar aracılığıyla yeniden ele alınabileceğidir. Bu bağlamda, yapay zekânın örüntü tanıma, veri sentezi ve doğal dil işleme alanlarındaki kapasitesinin, farklı hukuk düzenlerine ait kavramların karşılaştırmalı olarak analiz edilmesine ve belirli ölçüde uyumlaştırılmasına katkı sağlayabileceği ileri sürülmektedir. Araştırmada yöntem olarak sistematik literatür taraması ile teorik sentez birlikte kullanılmış; yapay zekânın normatif ilkelerin tespitine ve hukuki akıl yürütmenin analitik düzeyde modellenmesine sağlayabileceği katkılar değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çalışmada, yapay zekâ uygulamalarının teknolojik sınırlılıkları, etik sorunları ve algoritmik karar alma süreçlerinin kapalılığı gibi yapısal riskler eleştirel biçimde tartışılmakta; bu risklerin giderilebilmesi için şeffaflık, hesap verebilirlik ve insan denetimini esas alan hukuki düzenlemelerin gerekliliği vurgulanmaktadır. Sonuç olarak çalışma, hukuk teorisi ile yapay zekâ teknolojileri arasındaki ilişkinin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınmasının, genel hukuk düşüncesinin metodolojik temellerinin yeniden değerlendirilmesine katkı sağlayabileceğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada literatür taraması, dil ve tutarlılık incelemesi ve konu özetlerinde yapay zekadan yararlanılmış ve araştırmanın genelinde istikra metodu kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Genel hukuk düşüncesi, Genel yapay zekâ, Yapay zekâ, Doğal hukuk, Pozitif hukuk, Bütünleştirici hukuk/Entegratif hukuk

INTRODUCTION

Rapid advances in artificial intelligence are reshaping fundamental structures across multiple domains, and their implications are becoming increasingly salient within legal theory. The unprecedented scale, speed, and autonomy of contemporary AI systems have given rise to the concept of Transformative Artificial Intelligence (TAI), which captures not merely incremental technological change but the potential reconfiguration of social and normative orders.¹ This conceptual framework informs the title of the present study. Against this background, the article investigates how the transformative capacities attributed to TAI may challenge and reshape general legal thought, including core assumptions concerning normativity, agency, and institutional authority.

The plurality of legal schools and practices, the diversity of legal languages, and the differentiation of law into distinct branches all complicate the project of theorizing law. In its narrow sense, legal theory is concerned with explaining the nature of law—namely, identifying its defining features and providing an account of what makes law the kind of normative system that it is. For a legal theory to be successful, it must offer coherent propositions and accurate explanations that capture these essential characteristics. Competing legal theories may therefore be assessed in terms of their explanatory adequacy and internal coherence, rather than their mere existence. Beyond the question of whether law can be theorized at all lies a more demanding and controversial issue: whether a general legal theory—one that holds true for law across all times and places—is possible. This debate arises from the conceptual nature of law itself. Legal theory necessarily operates through concepts, and concepts are embedded in linguistic, cultural, and historical

¹ Ross Gruetzemacher and Jess Whittlestone, “The Transformative Potential of Artificial Intelligence,” *Futures* 135 (January 2022): 1–5, <https://doi.org/10.1016/j.futures.2021.102884>.

contexts. As a result, the dependence of law on culturally situated concepts raises doubts about the universality of any general theory of law, while simultaneously motivating continued efforts to articulate one.²

The essential features of law are those characteristics that ground its claim to universality. Acknowledging such features does not entail denying the existence of social institutions or normative orders that resemble law in significant respects yet fall short of its defining criteria. Across different societies and historical periods, various forms of social organization have exhibited legal-like attributes without fully constituting law as such. Nevertheless, normative orders that lack the essential features of law cannot properly be classified as legal systems. Although the concrete forms through which law is expressed may vary according to historical and cultural contexts, the nature of law itself is not contingent in this way, insofar as its essential features remain constant across contexts.³ While Legal Realism and Critical Legal Studies emphasize that law is contingent upon culture, history, and politics, there remains a consensus that certain foundational elements define all legal systems. Specifically, the structure of rules backed by authority and enforced by institutions appears consistent across diverse societies. In this context, Ronald Dworkin challenged the strictures of legal positivism by advancing the theory of interpretivism. He argued that law is not merely a collection of rules, but is grounded in intrinsic moral principles—such as fairness and justice—that guide judicial reasoning.⁴ Prior to Ronald Dworkin, legal theory was dominated by H.L.A. Hart's Legal Positivism, which conceptualized law as a matter of social

² Joseph Raz, "Can There Be a Theory of Law?," *Philosophy of Law and Legal Theory*, 2005, 1, 2.

³ Raz, "Can There Be a Theory of Law?," 8.

⁴ Editorial, *Insights from Contemporary Legal Theorists on Modern Law - Laws Learned*, Legal Theorists, July 23, 2024, <https://lawslearned.com/contemporary-legal-theorists/>.

fact distinct from morality, thereby permitting judicial discretion in 'hard cases' characterized by indeterminate rules. Dworkin challenged this paradigm by asserting that adjudication is not an exercise in arbitrary law-making, but rather an interpretive process governed by implicit principles embedded within the legal system. To illustrate this, he introduced the 'chain novel' metaphor, positing that judges—much like co-authors—must ensure their decisions achieve both consistency with prior precedents ('fit') and moral coherence ('justification'). Central to his theory of 'Law as Integrity,' Dworkin argued that the law must speak with a unified moral voice grounded in justice and fairness. This culminates in his controversial 'one right answer' thesis, which suggests that even in complex disputes, a single correct outcome exists. This outcome is discoverable by an ideal jurist, metaphorically named 'Hercules,' through an exhaustive synthesis of rules and equitable maxims—such as 'no man shall profit from his own wrong'—that pre-exist within the legal fabric.⁵ Divorcing laws from their underlying principles renders them logically inconsistent and unchecked, thereby contradicting the fundamental purpose of law: the prevention of arbitrariness. Furthermore, as Joseph Raz posits, a legal system cannot substantively exist if it fails to integrate these general principles and tenets into its lawmaking processes. Consequently, it is incumbent upon legal interpreters and practitioners to comprehend the normative foundations upon which laws are established. General legal theory can only be substantiated through such an understanding. To deny this general nature is to strip law of its epistemological autonomy, reducing it to a mere sub-discipline dependent on political or social sciences. In such a scenario, law forfeits its status as a distinct science and becomes merely an academic subject matter.

⁵ Ronald M. Dworkin, "The Model of Rules," *The University of Chicago Law Review* 35, no. 1 (1967): 40; Marshall Cohen, *Ronald Dworkin and Contemporary Jurisprudence* (Rowman & Allanheld Totowa, NJ, 1984), 8–11.

Algorithmic decision-making is typically grounded in rule-based structures and, in certain domains, informed by guiding principles such as consistency or fairness. In data-driven models, however, these principles often remain implicit rather than explicitly formulated or normatively encoded. As a result, the justificatory basis of algorithmic outcomes may be opaque, even when the outputs exhibit patterns that resemble principled reasoning.

In this context, artificial intelligence emerges not merely as an object of legal regulation or philosophical analysis, but as a methodological participant in general legal theory. Its capacity to structure, classify, and operationalize normative patterns reshapes the conditions under which legal reasoning is articulated and evaluated. The interaction between artificial intelligence and legal philosophy therefore holds the potential to generate new philosophical ground—not only with respect to law, but also concerning the nature of knowledge, the ethics of decision-making, and the formation and stabilization of social norms.

A fundamental challenge within the discipline is the absence of a generally accepted definition for general legal theory. Terminological precision can only be achieved by delineating the essential characteristics of the object of study. Based on these attributes, legal theory functions as a generalizing branch of science with law as its subject. While alternative nomenclatures such as 'foundations,' 'principles,' or 'knowledge' are occasionally employed, the most accurate terminology is 'general theory of law'. However, it is pertinent to note that within Anglophone scholarship, a conceptual distinction persists between 'general theory of law' and 'general legal theory'. Addressing these methodological challenges, this study examines the potential of Artificial Intelligence to construct a unified general legal thought by synthesizing natural, positive, and integrative law approaches. Within this framework, Natural Law refers to a body of universal moral principles and normative

rules inherent in human nature, discoverable through rational inquiry. Unlike positive law, which is enacted by human authorities, natural law is posited to pre-exist formal legal systems, serving as an objective benchmark for evaluating their legitimacy.⁶ From the perspective of natural law theory, the fundamental purpose of legal institutions and judicial processes is to ensure that human-made laws correspond as closely as possible to objective moral truths. On this view, the legitimacy of law depends not merely on formal enactment, but on its substantive conformity with universal normative standards. In contrast, the integrative law movement adopts an explicitly comprehensive and human-centered approach to law and legal practice. It emphasizes interdisciplinary integration, restorative orientations, and, in many contexts, therapeutic considerations, thereby conceiving law not only as a system of norms but also as a relational and process-oriented practice aimed at promoting holistic justice.⁷ Owing to these characteristics, integrative law is more appropriately understood as a methodology rather than as a theory. Its practical, relational, and process-driven orientation positions it as a guide for ethical and effective legal practice, rather than as a purely abstract explanatory framework. Consequently, translating integrative law into artificial intelligence systems presents particular challenges, given the contextual sensitivity, variability, and relational dimensions that characterize this approach and resist straightforward algorithmic formalization.

Artificial Intelligence (AI) is widely regarded as a transformative technological development with the capacity to significantly influence social structures, modes of decision-making, and institutional practices. Contemporary analyses anticipate a rapid expansion of the Internet of Things (IoT), with

⁶ Legal Information Institute, "Natural Law," accessed August 29, 2025, https://www.law.cornell.edu/wex/natural_law.

⁷ Susan Daicoff, "Law as a Healing Profession: The Comprehensive Law Movement," *Pepp. Disp. Resol. LJ* 6 (2006): 1.

the number of connected devices projected to reach several tens of billions in the near term and to continue increasing substantially in the coming decades.⁸

This study aims to examine the impact of artificial intelligence on general legal thought. Its central thesis is that artificial intelligence can contribute to the construction of a general legal framework by enabling a synthesis of natural law, positive law, and integrative law approaches. Legal discourse has traditionally been shaped by three interrelated dimensions: theoretical reflection rooted in human rationality, the codified norms embodied in positive legal systems, and uncoded ethical principles that inform legal evaluation and interpretation. Although these approaches are often treated as distinct or even competing, they in fact operate within a dynamic and interdependent cycle. It is this interaction that constitutes the conceptual foundation of general legal thought.

Artificial intelligence functions through structured data sets and algorithmic processes designed to analyze, classify, and evaluate information. In the legal domain, data sets primarily represent codified law, corresponding to the sphere of positive law. At the same time, the algorithms that process these data sets rely on underlying rules, patterns, and evaluative criteria that exhibit a methodological affinity with the principles emphasized in natural law theory. In this respect, artificial intelligence provides a novel methodological framework for examining the relationship between codified legal norms and foundational normative principles.

It has also been widely observed that the growing integration of artificial intelligence into legal systems will

⁸ *Number of Connected IoT Devices Growing 14% to 21.1 Billion*, n.d., accessed January 1, 2026, <https://iot-analytics.com/number-connected-iot-devices/>; Aleksei Kosykh, "Intellectual Nature of Law in the Basic Concepts of Understanding Law," *Penitentiary Science*, December 17, 2021, 835, <https://doi.org/10.46741/2686-9764-2021-15-4-835-843>.

increase the demand for professionals capable of interpreting and synthesizing concepts drawn from both law and artificial intelligence.⁹ Addressing this need requires the development of appropriate educational and theoretical frameworks. One of the primary aims of this study is to contribute to this emerging field by offering a conceptual foundation through which artificial intelligence and general legal theory may be systematically understood and integrated.

Developments in artificial intelligence have introduced a new dimension to longstanding debates within legal theory. Legal consciousness and legal practice, like all social institutions, are shaped—both positively and negatively—by the broader processes of transformation that characterize human history. It is therefore unsurprising that the study of law has given rise to a plurality of methodological and theoretical approaches. Within legal scholarship, these approaches are commonly grouped into two broad categories. The first concentrates on specific branches of law—such as constitutional law, administrative law, criminal law, civil law, and commercial law—and is typically referred to as legal dogmatics. This approach is primarily concerned with the systematic exposition, interpretation, and application of legal rules, emphasizing their technical and doctrinal dimensions within a given legal system. The second approach is general legal thought, which shifts attention away from the substantive content of particular legal fields toward the normative and formal structure of law as such. Rather than addressing law in its sectoral manifestations, this approach seeks explanations at a general, abstract, and potentially universal level, aiming to account for the fundamental features common to all legal systems.¹⁰

⁹ Tülay Turan et al., “Hukuk’ta Yapay Zeka: Çalışmalar ve Gelecek Öngörürleri,” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 11, no. 2 (2020): 246, 254, <https://doi.org/10.29048/makufebed.748843>.

¹⁰ Kemal Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş: Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu* (Kemal Gözler, 1998), 14:2, 3.

To formulate abstract explanations at a universal level, legal theory necessitates a foundation of generally accepted rules and shared conceptual frameworks. However, the inherent heterogeneity of global legal systems poses a significant epistemological obstacle to this theoretical unification. This study posits that the advanced data processing capabilities of Artificial Intelligence offer a novel pathway to surmount this fragmentation, enabling the identification of trans-jurisdictional patterns.

While 'General Legal Thought' serves as a fundamental pillar of legal education and science, it suffers from terminological inconsistency and has historically received insufficient scholarly attention relative to its importance. Despite its foundational role, the discipline remains under-theorized within the broader system of law—a deficit this research aims to address through the lens of emerging technologies¹¹. However, beyond the effects of globalization, rapid developments in the field of artificial intelligence have further intensified both the relevance of and the demand for general legal thought. While the implications of globalization for general legal theory have been the subject of sustained scholarly attention—particularly with respect to legal pluralism, transnational norms, and comparative law—the transformative impact of artificial intelligence on the conceptual foundations of general legal thought remains comparatively underexplored.¹² The same cannot yet be said of the relationship between artificial intelligence and legal theory in general. Artificial intelligence possesses the potential to mark a significant turning point in the history of science and humanity, and this potential has already begun to manifest itself within the legal domain. Contemporary debates on the relationship

¹¹ Mehmet Damirli, *Genel Hukuk Teorisi (Türkiye’de Tarihi Gelişimi ve Çağdaş Durumu)* (Adalet Yayınevi, 2024), 21.

¹² William Twining, *General Jurisprudence: Understanding Law from a Global Perspective*, 1st ed. (Cambridge University Press, 2009), <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807374>.

between artificial intelligence and law reveal both promising opportunities and serious challenges, reflecting the ambivalent character of this technological development.

Against this background, the present study aims to examine the relationship between artificial intelligence and general legal thought, with particular attention to the ways in which artificial intelligence may influence fundamental legal concepts. By assessing both the positive and negative implications of AI for the conceptual foundations of law, the study seeks to contribute to a more systematic understanding of artificial intelligence's role within general legal theory.

The question of whether it is possible to speak of a *general law* has long been a subject of debate within jurisprudence. Scholars engaged in legal theory have approached this issue primarily through an inquiry into the nature of law itself, examining whether law possesses essential characteristics that transcend particular legal systems, historical contexts, and cultural settings.¹³ Although general legal thought is closely related to the philosophy of law, the relationship between these two fields is not merely overlapping but analytically complementary. Accordingly, this study also examines the interaction between general legal thought and the philosophy of law, situating their respective roles within the broader framework of legal theory.

General legal theory proceeds from existing legal systems and focuses on the sources, principles, and structural features of law. It examines fundamental legal concepts, classifications, and functions, aiming to identify the general characteristics that underlie diverse legal orders. In doing so, it occupies an intermediate position between doctrinal analysis and philosophical inquiry, contributing to a systematic understanding of law as a normative and institutional

¹³ Raz, "Can There Be a Theory of Law?," 324.

phenomenon.¹⁴ The philosophy of law, by contrast, examines the nature, purpose, sources, and values of law, as well as its place within broader normative and philosophical systems, employing specifically philosophical methods of inquiry. In concise terms, while general legal thought is concerned with the institutional and conceptual embodiment of law within legal systems, the philosophy of law addresses the abstract and foundational dimensions of law as a normative phenomenon. Because the concepts of law and the state are inextricably linked, a close and necessary relationship also arises between the general theory of the state and general legal thought. Legal norms are not only normative structures but are also embedded within political authority and institutional frameworks.¹⁵ Accordingly, any comprehensive account of general legal thought must engage, at least implicitly, with questions concerning the nature, functions, and legitimacy of the state.

Algorithms operate on structured data, predictable patterns, and quantifiable inputs, reflecting a methodological affinity with scientific reasoning, which relies on systematic conceptualization and rule-governed relations among concepts. The term algorithm, derived from the name of Muhammad ibn Musa al-Khwarizmi, denotes a finite and well-defined sequence of instructions designed to solve a problem or perform a specific computational task. This formal and procedural character makes algorithms particularly effective in domains amenable to structured reasoning, while simultaneously revealing the limits of their application in normatively complex fields such as law.¹⁶ Artificial intelligence (AI) has been defined in various ways, but

¹⁴ Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş: Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu*, 14:2, 3.

¹⁵ Rona Aybay, *Genel Kamu Hukuku Devlet*)18.- 20. Yüzyıl, 1st ed. (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017), 9.

¹⁶ Haroon Sheikh et al., "Artificial Intelligence: Definition and Background," in *Mission AI*, by Haroon Sheikh et al., Research for Policy (Springer International Publishing, 2023), 15, https://doi.org/10.1007/978-3-031-21448-6_2.

it is generally understood as a technological system capable of performing tasks by imitating aspects of human intelligence and improving its performance through learning. Core subfields such as machine learning and deep learning enable AI systems to analyze data, recognize patterns, and refine outcomes, often through complex algorithmic structures such as artificial neural networks. At its foundation, AI operates through algorithms—finite, well-defined sequences of operations designed to solve specific problems or achieve determinate objectives.

Although AI represents a relatively recent technological development, its philosophical foundations can be traced to classical sources concerning reasoning, logic, and systematic knowledge. Similarly, while debates within general legal thought originate in ancient legal and philosophical traditions, they retain contemporary relevance, particularly in light of algorithmic forms of reasoning. For this reason, both classical and modern sources are incorporated into this study.

This research adopts an interdisciplinary approach that synthesizes developments in artificial intelligence and legal theory. It is based on a systematic review of theses, books, and peer-reviewed literature addressing general legal concepts, fundamental principles of law, and AI. AI-based tools supported the research process through literature discovery, analytical comparison, and textual refinement. The study addresses a notable gap in legal scholarship by examining the interaction between AI—particularly emerging discussions on artificial general intelligence (AGI)—and general legal thought.

The research is structured around two interconnected problem areas. The first concerns general legal thought and its methodological challenges, including legal pluralism, conceptual fragmentation, the absence of a shared legal language, and difficulties in identifying common institutional and normative structures across legal systems. These challenges have contributed to the perception that law lacks systematic coherence, thereby weakening its claim to scientific status. The

second problem area relates to artificial intelligence, especially AGI, whose rapid development raises novel and largely unexplored questions for legal theory. By addressing both dimensions, this study aims to contribute to a more coherent understanding of law as a systematic discipline in the context of emerging intelligent technologies.

This study aims to examine the current and potential effects of developments in artificial intelligence on fundamental legal concepts by analyzing their ontological status and systematic coherence. In doing so, the study also engages, albeit indirectly, with the longstanding jurisprudential question of whether law can be regarded as a science.¹⁷

The significance of this study rests on two primary objectives. First, it seeks to foreground general legal thought as an autonomous subject of academic inquiry by examining its role within legal theory, the conceptual and methodological problems it encounters, and the extent to which these problems may be addressed with the analytical support of artificial intelligence. In this respect, the study contributes to a systematic reassessment of general legal thought and its contemporary relevance.

Second, the study aims to make visible the growing impact of artificial intelligence on general legal thought itself. As artificial intelligence increasingly influences legal institutions, decision-making processes, and normative frameworks, understanding its implications at the level of general legal theory becomes indispensable. By examining the relationship between artificial intelligence and general legal thought, the study also evaluates how the development of a general theory applicable

¹⁷ MC Roos, "Is Law Science?," *Potchefstroom Electronic Law Journal (PELJ)* 17 (2014): 1392–439; Ali Nazım Sözer, "Bilim ve Hukuk," *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 20, no. 1 (2014): 1081–118, <https://doi.org/10.33433/maruhad.607133>.

across legal systems may shape future legal and theoretical developments.

The growing emphasis in contemporary scholarship on both advanced artificial intelligence research and renewed inquiry into legal theory underscores the relevance of this study. Given that artificial intelligence constitutes one of the most influential technological developments of our time, and that many states have begun to enact legal regulations governing its use, a theoretically grounded analysis of its implications for general legal thought is both timely and necessary.¹⁸ After the positive results of this arrangement are seen, other countries will naturally have to join this process. One of the importance of our study will be to contribute to the understanding of this development process.

I. THE POSSIBILITIES AND CONSTRAINTS OF AI WITHIN GENERAL LEGAL THOUGHT

While artificial intelligence has introduced significant innovations and new opportunities in the legal domain, its limitations¹⁹ have become an equally central subject of scholarly debate.²⁰ These limitations may be analytically divided into two broad categories: internal and external. Internal limitations refer to the physical, computational, and logical constraints inherent to the technology itself and exist independently of legal or regulatory frameworks. They include the substantial computational and energy demands of advanced models, which depend on energy-intensive computation and specialized

¹⁸ Gökhan Erdoğan, "Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış," *Adalet Dergisi*, no. 66 (May 2021): 89.

¹⁹ "NexLaw Blog | AI in Legal: Evidence Management for Arbitration," NexLaw | Your AI Legal Assistant, accessed August 27, 2025, <https://www.nexlaw.ai/blog/ai-evidence-management-litigation/>.

²⁰ Sajid Ali et al., "Explainable Artificial Intelligence (XAI): What We Know and What Is Left to Attain Trustworthy Artificial Intelligence," *Information Fusion* 99 (November 2023): 2, <https://doi.org/10.1016/j.inffus.2023.101805>.

hardware, thereby rendering technological progress vulnerable to bottlenecks in semiconductor manufacturing and energy infrastructure.²¹

Internal constraints also encompass data scarcity, insofar as contemporary large language models increasingly approach the limits of available high-quality human-generated textual data, giving rise to a fundamental software constraint rather than a merely contingent training challenge. A further structural limitation is the phenomenon of hallucination, whereby neural networks generate outputs that are syntactically fluent yet factually unfounded, reflecting epistemic and architectural features of probabilistic modeling rather than failures of legal oversight.²² Finally, limits of algorithmic efficiency impose hard boundaries²³ on what artificial intelligence can achieve, as certain classes of problems remain mathematically intractable for existing architectures, underscoring the non-negotiable constraints of computational logic.

Without a clear understanding of both internal and external limitations, it is impossible to develop a coherent account of what artificial intelligence can and cannot accomplish in legal reasoning. Within these boundaries, however, AI systems are capable of analyzing vast bodies of legal texts, identifying structural principles and tensions, comparing legal systems across historical and geographical contexts, and synthesizing jurisprudential theories advanced by thinkers such as H. L. A. Hart, Ronald Dworkin, Hans Kelsen, and John Rawls. In this

²¹ Ayham Wael and Amer Madi, "Accelerating Artificial Intelligence: The Role of GPUs in Deep Learning and Computational Advancements," *East Journal of Engineering* 1, no. 1 (2025): 31, 34–35; William J. Dally et al., "Evolution of the Graphics Processing Unit (GPU)," *IEEE Micro* 41, no. 6 (2021): 42.

²² Muhammad Usman Hadi et al., "Large Language Models: A Comprehensive Survey of Its Applications, Challenges, Limitations, and Future Prospects," *Authorea Preprints* 1, no. 3 (2023): 1, 2.

²³ Danny Hernandez and Tom B. Brown, "Measuring the Algorithmic Efficiency of Neural Networks," *arXiv Preprint arXiv:2005.04305*, 2020, 3.

epistemic sense, artificial intelligence offers a powerful methodological tool for reflecting on legal systems at a higher level of abstraction and may contribute to the systematic development of a general theory of law—without itself supplying the normative foundations such a theory ultimately requires.

A. Natural Law Principles as Constraints on AI Regulation

Natural Law theorists argue that reducing a human being to a data point or a profile for a predictive algorithm violates the principle that humans should be treated as ends in themselves, never merely as means. Natural law theory argues that laws should reflect universal moral principles, not just technical compliance or positivist rules. Applied to AI, this means legal frameworks must ensure respect for human rights, dignity, fairness, and justice, preventing dehumanization in automated decisions. Unlike legal positivism, which focuses on enacted rules, natural law demands that AI regulations be judged against higher ethical standards to avoid unjust outcomes. It offers a lens for addressing issues like deepfakes, misinformation, and biased algorithms by asking whether they serve justice and the common good. Its universality also supports harmonizing global AI regulations to prevent exploitation of legal gaps across jurisdictions.

Artificial intelligence can be trained on different legal systems and has the ability to detect common and different aspects of these systems. Natural Language Processing (NLP) is a field of AI that gives computers the ability to understand, interpret, and generate human language (text and speech). Since law is fundamentally text-based, NLP is arguably the most critical AI component in legal tech.²⁴ But when AI learns from existing legal texts and decisions, which may contain systemic

²⁴ Miss. Aliya Anam Shoukat Ali, “AI-Natural Language Processing (NLP),” *International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology* 9, no. VIII (2021): 135, <https://doi.org/10.22214/ijraset.2021.37293>.

biases (racial, gender, class), may lead to misconceptions. However, these developments in artificial intelligence have the potential to solve these kind of problems as well. In order for artificial intelligence to create a sound general legal thought, all country laws and court decisions must be converted into data sets and transferred to the digital environment. In order for the law of each country to be considered as law, it must be based on a certain legal logic. A system without logic can be described as law, but it cannot be described as a legal system. Logicality is essential for law-related AI algorithms too. An AI algorithm cannot be created without consistent rules and principles.²⁵

Adapting Dworkin's views on legal principles (legal integrity) to artificial intelligence algorithms would make a significant contribution to legal consistency. Because consistency is one of the key features of general legal thought, there is a close relationship between integrity and general legal thought.

It is claimed that in order for artificial intelligence to have the potential to create legal theory, it must have the ability to think originally. This topic is related to the debates between free will and determinism in philosophy, and fate and coercion in theology. According to the coercive and deterministic view, there is little difference between human intelligence and artificial intelligence in terms of freedom. This difference arises only when free will is accepted. Generally, AI is not considered an alternative to human intelligence, but rather an auxiliary tool that embodies and imitates it. Consequently, AI legal algorithms rely on data derived from positive law and leverage advanced computational techniques to analyze and interpret legal information. The data from positive law are not merely factual inputs; they also encompass the rules and principles that define

²⁵ Daniel Oliveira Cajueiro and Victor Rafael Rezende Celestino, "A Comprehensive Review of Artificial Intelligence Regulation: Weighing Ethical Principles and Innovation," *Journal of Economy and Technology* 4 (2026): 86, 87, <https://doi.org/10.1016/j.ject.2025.07.001>.

legal systems. Artificial intelligence has the potential to assist in uncovering and validating these legal principles on a broader scale. The intersection of AI and legal theory is a major development in modern jurisprudence. As AI advances, its role in law has grown from basic document handling to shaping legal frameworks and reasoning systems. AI enables large-scale empirical testing of legal theories, moving beyond traditional doctrinal analysis with integration of computer science methods with legal scholarship is creating new hybrid methodologies¹⁷. One of the general principles of law is transparency and explainability. However, because the algorithms are protected by copyright and the decision processes are complex and sometimes work in a black box, the reliability of the results is weakened. This is particularly true for “deep learning” systems that use “neural networks,” which are intended to replicate neural processes in the human brain²⁶. While rapid developments in the field of artificial intelligence strengthen the thesis of a general legal thought, there is a need for open and explainable artificial intelligence studies that can synthesize law with technology specific to legal science in order to eliminate the opacity in algorithms and the uncertainty in processes²⁷. Although it does not seem possible to overcome the difficulties caused by different thoughts and practices in the field of law and different languages with human power, it seems that artificial intelligence can be equipped with features that can make significant contributions to the solution of some of these problems.

The formalization of law for artificial intelligence systems is stratified. Codified laws and procedural rules, being stable and rule-based, are more amenable to computational encoding. Conversely, the modeling of variable legal values, such as

²⁶ Ashley Deeks, “The Judicial Demand for Explainable Artificial Intelligence,” *Columbia Law Review* 119, no. 7 (2019): 1829–32.

²⁷ Deeks, “The Judicial Demand for Explainable Artificial Intelligence,” 1829–30.

judicial discretion, contextual interpretations, and evolving case law, presents significant challenges due to their dependence on human judgment and dynamic nature.

B. Codification and Compliance: Positive Law Approaches to AI Regulation

Legal rules are traditionally understood as mechanisms for constraining discretion and preventing arbitrariness and abuses of power. Yet the language through which law operates is inherently ambiguous and context-sensitive, creating limits to rule determinacy. Canonical examples—such as the judicial classification of bees as “fish” for the purposes of environmental protection—illustrate how legal meaning may diverge from ordinary linguistic usage in response to normative and institutional aims. It was precisely this phenomenon that H. L. A. Hart sought to capture through his concept of the “open texture” of language. Hart argued that no system of rules, however carefully drafted, can anticipate all possible future cases, leaving adjudicators with zones of discretion in which the application of legal norms requires judgment rather than mechanical deduction²⁸.

The regulatory landscape for artificial intelligence necessitates a shift away from “pure legal theory” and rigid positivist hierarchies, which lack the flexibility to address rapid technological evolution and the inextricable link between law and morality. While soft positivism offers a more adaptable framework²⁹, it requires a rigorous integration of conventional morality and human rights into the legal system to effectively mitigate the risks posed by algorithmic governance. Although

²⁸ Nicholas A. Caputo, “Rules, Cases, and Reasoning: Positivist Legal Theory as a Framework for Pluralistic AI Alignment,” *arXiv Preprint arXiv:2410.17271*, 2024, 1–4.

²⁹ Gregory Shaffer and Mark A. Pollack, “Hard and Soft Law,” *International Law and International Relations: Insights from Interdisciplinary Scholarship*, New York, 2012, 2.

the EU AI Act makes significant strides by anchoring its provisions in fundamental freedoms and moral principles, its practical efficacy remains contingent upon clarifying abstract transparency obligations and reconciling the status of training and output data with existing frameworks like the GDPR. Ultimately, by prioritizing a value-laden approach that enshrines ethical accountability and human dignity, the legal system can establish a resilient normative foundation capable of governing AI's ongoing trajectory.³⁰

The most fundamental problem in terms of positive law is that there are millions of different court decisions and practices, and very different branches of law, and very different and even conflicting legal regulations related to these branches. Big data analyzing power of AI, enables to compare millions of laws, rulings, and precedents across diverse legal systems. Pattern recognition algorithms help to uncover normative rules like justice, equality and consistency between different systems. Natural Language Processing (NLP) techniques enable AI to compare, analyze and interpret legal texts in different languages. Although these systems are developing, their success in deciphering texts is not yet sufficient for legal clarity and certainty³¹. Studies in this field are continuing to solve NLP-related problems in the field of law and certain successes are being achieved³².

³⁰ "Legal Regulation of AI and Morality in the Context of Natural Law and Legal Positivism -- *Arturas Grumulaitis*
 Vilnius University," Comete Ethical AI Workshop, accessed December 31, 2025, <https://lix.polytechnique.fr/ethicalai/presentations/arturas-grumulaitis/>.

³¹ R. Anitha and KS Anil Kumar, "Sentiment Analysis In Low Resource Language: Exploring Bert, Mbert, Xlm-R, And Rnn Architectures To Underpin The Deep Language Understanding," *Journal of Nonlinear Analysis and Optimization* 15, no. 2 (2024): 181.

³² Farnaz Zeidi, "Improving the Performance of NLP Tasks in Legal Tech" (PhD diss., İstanbul Üniversitesi, 2024), 77.

C. Integrative Jurisprudence and AI Governance: Toward Adaptive Legal Systems

The term 'integrative jurisprudence' was first introduced by Jerome Hall in 1964. However, the idea of a comprehensive, pluralistic view of law dates back to the late 19th century in Ukrainian and Russian legal thought, with early conceptualizations by B.A. Kistyakovsky and A.S. Yashchenko. Western scholars like Hall and J. Berman also advocated for synthesizing major legal theories—natural law, legal positivism, and sociological or historical approaches. Contemporary integrative legal theories continue along similar lines³³. Although Ibn Khaldun's theory of natural state³⁴ and integrative law theory emerged in different contexts, they share a conceptual similarity in terms of the importance they attach to human nature and social integrity. Integrative Lawyers tend to bring their whole selves (body, mind, soul, and emotions) to work together to create a better legal system. Ethical governance of Artificial Intelligence systems begins with ethical design and development, which encourages developers to embed human-centered values, transparency, fairness, and accountability into the systems. This ethical framework requires relational governance, utilizing dialogue-based frameworks among stakeholders (developers, users, and regulators) that move beyond punitive regulation, and fostering multi-disciplinary collaboration involving lawyers, ethicists, and affected communities. In cases of harm caused by AI systems (such as bias), restorative accountability should be prioritized, focusing on repairing relationships and systemic reforms rather than assigning blame. Finally, since AI challenges traditional legal concepts like authorship, liability, and intent, adaptive legal

³³ Mehman A. Damirli, "Integrative Jurisprudence from Fuzzy Logic Perspective," *International Conference on Theory and Applications of Fuzzy Systems and Soft Computing*, 2020, 181–82.

³⁴ Fuad Baali, *Society, State, and Urbanism: Ibn Khaldun's Sociological Thought* (Suny Press, 1988), 28–30.

frameworks that evolve alongside these new technologies are needed.

Integrative jurisprudence, which aims for coherence across diverse legal branches and practices, can be significantly advanced by artificial intelligence. By leveraging computational methods to synthesize and analyze extensive legal datasets, including millions of legal texts, cases, and statutes, AI can identify patterns and contradictions across jurisdictions. This capability enables legal professionals to navigate complex, interdisciplinary landscapes and gain a more holistic understanding of the law, thereby supporting the foundational principles of legal integration³⁵.

Algorithms face significant challenges when applied to legal contexts due to the inherent complexity and variability of legal systems. One major obstacle is the difficulty in interpreting ambiguous legal language, where terms like “reasonable” or “intent” require nuanced human judgment³⁶. Additionally, legal documents often exist in unstructured formats, complicating algorithmic parsing and analysis. Ethical risks also arise, as biased data can lead to unjust outcomes in areas such as sentencing, bail decisions, and predictive policing. The diversity of laws across jurisdictions further demands adaptable algorithmic systems capable of accommodating local legal frameworks. These challenges underscore the importance of addressing concerns related to bias, exceptions, privacy, and the necessity of human oversight in the deployment of legal algorithms. AGI can ensure interdisciplinary alignment based on human-centered values, ensuring that justice, empathy, and relational thinking are part of legal modeling.

³⁵ NexLaw | Your AI Legal Assistant, “NexLaw Blog | AI in Legal.”

³⁶ Vincent Chiao, “Algorithmic Decision-Making, Statistical Evidence and the Rule of Law,” *Episteme* 21, no. 4 (2024): 1243–50, <https://doi.org/10.1017/epi.2023.27>.

II. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE REFINEMENT OF LEGAL NORMS: TOWARD GENERAL LEGAL THOUGHT

AI alignment faces two persistent challenges—value pluralism and specification—which legal theory is well positioned to illuminate. Legal systems have long confronted the problem of formulating general rules that can be predictably applied to particular cases without suppressing diverse conceptions of the good. Prominent legal theories explain this capacity by emphasizing the role of concrete cases in progressively specifying the meaning of abstract norms, enabling agreement on outcomes despite persistent disagreement on underlying values. Over time, the semantic scope of legal terms is refined through their application in practical contexts, allowing coordinated implementation without full normative consensus. These jurisprudential insights can supplement existing approaches to democratic AI alignment, including methods that employ large language models to generate illustrative cases. Further empirical evaluation is required, but sustained collaboration between legal theory and AI research offers a promising path toward aligning artificial intelligence with plural human values³⁷ beside some limitations.

The limits of artificial intelligence can be considered from two perspectives. First, in terms of technological and second, legal and ethical. While former is not absolute, due to the constant evolution of technology, AI software is limited by the limitations of its databases and the flexibility of its algorithms. Legal limitations, however, are determined by the limitations imposed by national and international laws. The variation in national legal regulations has naturally brought the issue of legal subjectivity back to the forefront, and as a result, has brought up discussions about the possibility of developing a general legal thought and the potential for artificial intelligence to synchronize

³⁷ Caputo, “Rules, Cases, and Reasoning: Positivist Legal Theory as a Framework for Pluralistic AI Alignment,” 4.

these legal variations and contribute to the development of an integrative understanding of law. One of the aims of this study is to clarify this issue.

A. Technological Limitations

One of the major technological limitations is the inadequacy of the database. Another important problem is that the data in the databases contains inaccurate or biased information³⁸. Therefore, ensuring data privacy and security in cloud-based AI systems is increasingly challenging, especially under regulations like the CCPA (California Consumer Privacy) and GDPR (General Data Protection Regulation). Distributed training and real-time inference often involve data transfers that risk exposure. Techniques such as differential privacy and federated learning help mitigate these risks by allowing models to train on local data without sharing it³⁹. Therefore, the outputs of artificial intelligence must undergo human control. Because inconsistencies and deficiencies in the laws and court decisions that make up the data set will naturally negatively affect the performance of artificial intelligence. This problem requires legal expertise to recognize and address AI-related issues.

Another problem affecting the legal interpretation and reliability regarding artificial intelligence is the problem of interpretability, explainability and intelligibility⁴⁰. Since this issue is a serious problem, especially in the field of law, efforts

³⁸ Daniel A. McFarland and H. Richard McFarland, "Big Data and the Danger of Being Precisely Inaccurate," *Big Data & Society* 2, no. 2 (2015): 46-47, <https://doi.org/10.1177/2053951715602495>; Amihai Motro, "Imprecision and Uncertainty in Database Systems," *Fuzziness in Database Management Systems* 5 (1995): 3, 4; Ilaria Tiddi et al., "Quantifying the Bias in Data Links," *International Conference on Knowledge Engineering and Knowledge Management*, 2014, 531- 32.

³⁹ H. Kröger et al., "Influence of a New Virostatic Compound on the Induction of Enzymes in Rat Liver," *Arzneimittel-Forschung* 25, no. 9 (1975): 15.

⁴⁰ Ričards Marcinkevičs and Julia E. Vogt, "Interpretability and Explainability: A Machine Learning Zoo Mini-Tour," *arXiv Preprint arXiv:2012.01805*, 2020, 1, 2.

are being made to develop algorithms that are transparent and explainable and in line with the purposes and principles of law. So AI doesn't grow on its own—it needs a strong, flexible, and secure foundation⁴¹. Large AI models contain billions of parameters, and the requirement of powerful GPU/TPU infrastructures for training these models poses a separate problem in the technological field.⁴² Large data sets must be stored and transferred quickly and securely. Large data sets must be stored and transferred quickly and securely. High-speed storage solutions such as SSD/NVMe are also required⁴³. In short, technologically speaking, artificial intelligence is limited by the limits of hardware and software. In addition to the differentiation of legal systems, language differences and the success of artificial intelligence in translating these languages are also important in terms of general legal thought.

B. Legal and Ethical Limitations and Restrictions Regarding Artificial Intelligence

While artificial intelligence systems can technically operate without explicit ethical or legal frameworks, legal logic dictates that their responsible use requires adherence to principles and guidelines to ensure transparency, accountability, and human oversight. As artificial intelligence pushes the boundaries of the legal field, law has also entered the process of defining the limits of artificial intelligence. As a result, several new legal

⁴¹ Amit Jha, "Neurons Need Networks: Infrastructure at the Core of AI Development," July 2025.

⁴² Guangji Bai et al., "Beyond Efficiency: A Systematic Survey of Resource-Efficient Large Language Models," *arXiv Preprint arXiv:2401.00625*, 2024, 2-3, 9.

⁴³ Charles Jaranilla et al., "Tiered Storage in Modern Key-Value Stores: Performance, Storage-Efficiency, and Cost-Efficiency Considerations," 2024 *IEEE International Conference on Big Data and Smart Computing (BigComp)*, February 18, 2024, 151–58, <https://doi.org/10.1109/BigComp60711.2024.00032>.

regulations, both national and international, have emerged⁴⁴. These legal regulations have naturally made it a legal obligation to consider certain common principles and guidelines regarding the production and use of artificial intelligence. Ethical principles such as transparency, non-discrimination, responsibility and accountability, security, and privacy have begun to form the legal framework⁴⁵.

Given the profound societal implications of these technologies, the governance of AI ethics cannot be confined solely to technical experts; rather, it necessitates an interdisciplinary approach involving lawyers, social scientists, philosophers, policymakers, and broader society. The ethical dimensions of artificial intelligence through three principal frameworks: data ethics, algorithmic ethics, and application ethics.⁴⁶ In this context, the rapid integration of AI into economic life renders ethical regulation not optional but imperative. Issues such as algorithmic fairness, data governance, market manipulation, and accountability in automated decision-making systems highlight the necessity of establishing robust ethical and legal frameworks.⁴⁷

⁴⁴ M. Ducret et al., "Trustworthy Artificial Intelligence in Dentistry: Learnings from the EU AI Act," *Journal of Dental Research* 103, no. 11 (2024): 1051–56, <https://doi.org/10.1177/00220345241271160>.

⁴⁵ Lilian Edwards, "The EU AI Act: A Summary of Its Significance and Scope," *Artificial Intelligence (the EU AI Act)* 1 (2021): 4, 5; David Hess, "The Transparency Trap: Non-Financial Disclosure and the Responsibility of Business to Respect Human Rights," *American Business Law Journal* 56, no. 1 (2019): 2, <https://doi.org/10.1111/ablj.12134>.

⁴⁶ Gökben Bayramoğlu, "Artificial Intelligence from an Ethical Perspective," in *Futurisks: Risk Management in the Digital Age* (Springer, 2025), 143.

⁴⁷ Halis Kiral and Gökhan Yılmaz, "The Impact of Emerging Technologies and the Future of Risk Management: A Strategic Perspective," *Futurisks: Risk Management in the Digital Age*, 2025, 6–7; Çetin Karahan et al., "Unveiling the Shadows: Anticipating Future Cyber Risks and Their Impacts on Businesses," in *Futurisks: Risk Management in the Digital Age* (Springer, 2025), 27–28.

Globally, legal and ethical regulations concerning AI exhibit a fragmented structure, ranging from rights-based strict laws (hard law) to innovation-oriented flexible approaches (soft law).⁴⁸ In the United States, there is no comprehensive federal statute governing artificial intelligence; instead, a strategy grounded in the philosophy of 'Innovation First' is being pursued, reflecting an innovation-prioritized and sectoral approach.⁴⁹ Recent developments in the United States highlight the increasing importance of responsible AI use, with federal agencies such as the SEC, FTC, and FCC issuing rules and guidance to promote ethical and transparent deployment. Alongside these efforts, professional bodies have begun establishing standards, notably the American Bar Association's 2024 ethics opinion on generative AI, which emphasizes competence, confidentiality, informed consent, and oversight. Together, these initiatives reflect a growing recognition of AI's opportunities and risks, as well as an emerging consensus on the need for normative frameworks to guide its responsible use in law and beyond.⁵⁰ Ethical concerns remain a central challenge in AI development for both businesses and regulators. In China, authorities introduced ethics review requirements in 2023 for AI and related R&D in sensitive fields, followed by draft measures in 2025 specifically addressing AI ethics. These rules apply broadly to activities affecting health, safety, reputation, the environment, and public order, requiring adherence to principles such as fairness, accountability, and respect for human

⁴⁸ "EU AI Act - Updates, Compliance, Training," accessed March 20, 2026, <https://www.artificial-intelligence-act.com/>.

⁴⁹ Insights February 5 and 2026, "2026 AI Laws Update: Key Regulations and Practical Guidance," Gunderson Dettmer - 2026 AI Laws Update: Key Regulations and Practical Guidance, accessed March 21, 2026, <https://www.gunder.com/en/news-insights/insights/2026-ai-laws-update-key-regulations-and-practical-guidance>.

⁵⁰ Chinmayi Sharma and Alan Rozenshtein, "Regulatory Approaches to AI Liability," *Lawfare*, September 24, 2024, <https://www.lawfaremedia.org/article/regulatory-approaches-to-ai-liability>.

dignity. AI projects within scope must undergo internal or external ethics review before deployment, while regulators continue to develop a list of high-risk AI activities, urging businesses to closely monitor ongoing regulatory changes.⁵¹ The EU has established a rigid, rights-based hierarchy through the EU AI Act, which categorizes systems by risk.⁵²

UNESCO and the G7 play a pivotal role in shaping global AI governance through complementary normative frameworks. UNESCO's Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence, endorsed by all 194 member states, establishes a comprehensive set of principles and explicitly mandates the conduct of Ethical Impact Assessments prior to the deployment of AI systems. In parallel, the G7 Hiroshima Artificial Intelligence Process has emerged as a key initiative aimed at developing international standards and codes of conduct. Its primary objective is to foster interoperability across jurisdictions despite differing national values, thereby facilitating a coherent and coordinated approach to responsible AI governance at the global level.⁵³ This is the first global standard-setting instrument on AI ethics, it strongly dictates that new technologies must be used to defend and exercise human rights rather than infringe upon them. However, the document deliberately avoids establishing a single, static definition of AI to accommodate technological evolution, which somewhat diminishes its strict

⁵¹ Barbara Li, "Global AI Governance Law and Policy: China | IAPP," IAPP.Org, November 12, 2025, <https://iapp.org/resources/article/global-ai-governance-china>.

⁵² Liam J. Row, "Ethical & Effective Federal Artificial Intelligence Policy" (Honors Thesis, University of Dayton, 2025), 105, https://ecommons.udayton.edu/uhp_theses/486.

⁵³ Hiroki Habuka, *Japan's Agile AI Governance in Action: Fostering a Global Nexus Through Pluralistic Interoperability*, September 10, 2025, <https://www.csis.org/analysis/japans-agile-ai-governance-action-fostering-global-nexus-through-pluralistic>.

legal applicability as a reference point for future hard law.⁵⁴ The OECD's 2019 AI Principles articulate a vision of human-centric and trustworthy AI grounded in democratic values, with implementation monitored through soft peer review and supported by guidance on societal impacts, particularly in the public sector and labor markets. This framework also underpins the Global Partnership on AI (GPAI), a multistakeholder initiative that promotes international cooperation in responsible AI development. Together, these mechanisms illustrate how soft law and peer review contribute to transnational AI governance, offering a flexible yet normatively grounded alternative to binding regulation.⁵⁵

Global AI governance reflects diverse regulatory philosophies and normative priorities across jurisdictions. The European Union adopts a comprehensive, risk-based approach through the AI Act, while the United States emphasizes a flexible, market-oriented and sectoral strategy. China pursues a state-centered, security-focused model grounded in binding regulations, whereas Japan relies on ethics-based, consensus-driven soft law frameworks. At the international level, initiatives such as UNESCO's AI Ethics Recommendation and the G7 Hiroshima AI Process aim to establish shared standards and promote interoperability despite differing national values. Collectively, these approaches highlight the fragmented yet evolving nature of global AI governance.

These regulatory developments ultimately seek to preserve the foundational values and functions of law. Because AI systems can process vast bodies of legal texts and practices, they hold the potential to support a more integrative and

⁵⁴ José-Miguel Bello y Villarino, "Global Standard-Setting for Artificial Intelligence: Para-Regulating International Law for AI?," *The Australian Year Book of International Law* 41 (2023): 164, <https://doi.org/10.1163/26660229-04101018>.

⁵⁵ Bello y Villarino, "Global Standard-Setting for Artificial Intelligence: Para-Regulating International Law for AI?," 164–65.

comprehensive understanding of law in the future. After the public release of ChatGPT in November 2022, generative AI tools rapidly entered major legal research platforms such as Lexis and Westlaw. These tools employ large language models trained on extensive datasets to generate human-like text. Their integration into legal research methodologies necessitates the parallel development of advanced human cognitive capacities—including critical thinking, analytical reasoning, and strategic judgment—to ensure accurate, ethical, and contextually appropriate legal analysis⁵⁶. As courts adjudicate disputes involving algorithmic decision-making and apply existing doctrines to predictive AI systems, they will contribute to shaping a “common law of explainable AI” tailored to diverse audiences (judges, juries, litigants) and distinct legal contexts.

CONCLUSION

This study has advanced the central thesis that Artificial Intelligence—particularly in its advanced and potentially general forms—can function as a methodological bridge for the reconstruction of general legal thought, without itself constituting a source of normativity. Rather than proposing artificial intelligence as a replacement for human legal reasoning or moral judgment, the article has argued that AI should be understood as an analytical and synthetic instrument capable of addressing long-standing structural problems in general legal theory.

The primary difficulty confronting general legal thought has historically been the fragmentation of law across jurisdictions, languages, legal traditions, and institutional practices. This fragmentation has raised persistent doubts about whether a genuinely general theory of law—one capable of transcending

⁵⁶ Stephanie L. Grace, “Finding Equilibrium: An Integrative Approach to Balancing Human and Artificial Intelligence in Legal Research,” *Legal Reference Services Quarterly*, August 7, 2025, 2, <https://doi.org/10.1080/0270319X.2025.2534229>.

cultural and historical contingencies—is possible at all. The analysis presented here demonstrates that contemporary artificial intelligence technologies, through large-scale pattern recognition, comparative text analysis, and multilingual natural language processing, offer unprecedented tools for identifying trans-jurisdictional regularities in legal systems. In this limited but significant sense, artificial intelligence contributes to general legal thought by enabling a level of abstraction and comparison that exceeds ordinary human cognitive capacities.

At the same time, the study has emphasized that artificial intelligence cannot generate or justify the normative foundations of law. Normativity remains irreducibly human. To address this limitation, the article proposed a tripartite conceptual framework in which artificial intelligence operates within, rather than above, established legal traditions. In this framework, positive law supplies the structured data necessary for algorithmic analysis; natural law provides the universal moral constraints that prevent the instrumentalization of human beings; and integrative law, understood not as a theory but as a methodology, contributes a human-centered and relational orientation that resists full computational formalization. Artificial intelligence, accordingly, does not replace these traditions but mediates their interaction.

A key theoretical contribution of this study lies in its clarification of the status of integrative law. Contrary to approaches that treat integrative jurisprudence as a competing legal theory, this research has argued that it functions more coherently as a methodological orientation—one that emphasizes interdisciplinarity, ethical sensitivity, and practical coherence. This distinction is crucial for artificial intelligence applications, as it explains why certain dimensions of legal reasoning—such as empathy, contextual judgment, and restorative practices—remain resistant to algorithmic encoding, even under hypothetical conditions of artificial general intelligence.

The study has also underscored the structural limits of artificial intelligence within legal reasoning. Technological constraints, including data bias, interpretability deficits, computational resource dependence, and hallucination phenomena, impose non-trivial boundaries on the reliability of AI-generated legal outputs. Equally significant are legal and ethical constraints arising from transparency requirements, accountability norms, and the necessity of human oversight. These limitations are not accidental shortcomings but reflect the deeper fact that law is a normative institution grounded in human agency, responsibility, and moral evaluation.

Despite these constraints, the article maintains that artificial intelligence can play a constructive methodological role in refining legal concepts, testing the coherence of legal principles across systems, and supporting comparative jurisprudence. In this respect, AI strengthens rather than undermines the scientific aspirations of general legal thought by enhancing its analytical rigor and empirical reach, while leaving normative authority firmly in human hands.

The broader implication of this study is that the future of general legal thought will depend on interdisciplinary integration. Legal education, legal theory, and legal institutions must adapt by incorporating AI literacy, ethical reasoning, and computational logic into their frameworks, while simultaneously safeguarding the humanistic foundations of law. Artificial intelligence, when properly constrained and guided, can assist jurists in articulating more coherent, systematic, and globally informed accounts of law — yet it cannot determine what law ought to be.

In conclusion, this research affirms that artificial intelligence is neither a threat to general legal thought nor its solution, but a powerful methodological catalyst. Its value lies in its capacity to expose patterns, tensions, and possibilities within the legal domain, thereby enabling legal scholars to rethink the structure of law at a general level. The task of grounding law in justice,

dignity, and moral responsibility, however, remains an inescapably human endeavor.

REFERENCES

- Ali, Miss. Aliya Anam Shoukat. "AI-Natural Language Processing (NLP)." *International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology* 9, no. VIII (2021): 135–40. <https://doi.org/10.22214/ijraset.2021.37293>.
- Ali, Sajid, Tamer Abuhmed, Shaker El-Sappagh, et al. "Explainable Artificial Intelligence (XAI): What We Know and What Is Left to Attain Trustworthy Artificial Intelligence." *Information Fusion* 99 (2023): 101805. <https://doi.org/10.1016/j.inffus.2023.101805>.
- Anitha, R., and KS Anil Kumar. "Sentiment Analysis In Low Resource Language: Exploring Bert, Mbert, Xlm-R, And Rnn Architectures To Underpin The Deep Language Understanding." *Journal of Nonlinear Analysis and Optimization* 15, no. 2 (2024): 180–89.
- Aybay, Rona. *Genel Kamu Hukuku: Devlet (18.- 20. Yüzyıl)*. 1st ed. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Baali, Fuad. *Society, State, and Urbanism: Ibn Khaldun's Sociological Thought*. NY: Suny Press, 1988.
- Bai, Guangji, Zheng Chai, Chen Ling, et al. "Beyond Efficiency: A Systematic Survey of Resource-Efficient Large Language Models." *arXiv:2401.00625*, 2024.
- Bayramoğlu, Gökben. "Artificial Intelligence from an Ethical Perspective." In *Futurisks: Risk Management in the Digital Age*. Springer, 2025.
- Bello y Villarino, José-Miguel. "Global Standard-Setting for Artificial Intelligence: Para-Regulating International Law for AI?" *The Australian Year Book of International Law* 41 (2023): 157–81. <https://doi.org/10.1163/26660229-04101018>.
- Cajueiro, Daniel Oliveira, and Victor Rafael Rezende Celestino. "A Comprehensive Review of Artificial Intelligence Regulation: Weighing Ethical Principles and Innovation."

-
- Journal of Economy and Technology* 4 (2026): 77–91.
<https://doi.org/10.1016/j.ject.2025.07.001>.
- Caputo, Nicholas A. “Rules, Cases, and Reasoning: Positivist Legal Theory as a Framework for Pluralistic AI Alignment.” *arXiv Preprint arXiv:2410.17271*, 2024.
- Chiao, Vincent. “Algorithmic Decision-Making, Statistical Evidence and the Rule of Law.” *Episteme* 21, no. 4 (2024): 1241–64. <https://doi.org/10.1017/epi.2023.27>.
- Cohen, Marshall. *Ronald Dworkin and Contemporary Jurisprudence*. Rowman & Allanheld Totowa, NJ, 1984.
- Comete Ethical AI Workshop. “Legal Regulation of AI and Morality in the Context of Natural Law and Legal Positivism” Accessed December 31, 2025. <https://lix.polytechnique.fr/ethicalai/presentations/arturas-grumulaitis/>.
- Daicoff, Susan. “Law as a Healing Profession: The Comprehensive Law Movement.” *Pepp. Disp. Resol. LJ* 6 (2006): 1.
- Dally, William J., Stephen W. Keckler, and David B. Kirk. “Evolution of the Graphics Processing Unit (GPU).” *IEEE Micro* 41, no. 6 (2021): 42–51.
- Damirli, Mehman A. “Integrative Jurisprudence from Fuzzy Logic Perspective.” *International Conference on Theory and Applications of Fuzzy Systems and Soft Computing*, 2020, 198–205.
- Damirli, Mehmet. *Genel Hukuk Teorisi (Türkiye’de Tarihi Gelişimi ve Çağdaş Durumu)*. Adalet Yayınevi, 2024.
- Deeks, Ashley. “The Judicial Demand for Explainable Artificial Intelligence.” *Columbia Law Review* 119, no. 7 (2019): 1829–50.
- Ducret, M., E. Wahal, D. Gruson, et al. “Trustworthy Artificial Intelligence in Dentistry: Learnings from the EU AI Act.”

- Journal of Dental Research* 103, no. 11 (2024): 1051–56.
<https://doi.org/10.1177/00220345241271160>.
- Dworkin, Ronald M. “The Model of Rules.” *The University of Chicago Law Review* 35, no. 1 (1967): 14–46.
- Editorial. *Insights from Contemporary Legal Theorists on Modern Law - Laws Learned*. Legal Theorists. July 23, 2024.
<https://lawslearned.com/contemporary-legal-theorists/>.
- Edwards, Lilian. “The EU AI Act: A Summary of Its Significance and Scope.” *Artificial Intelligence (the EU AI Act)* 1 (2021): 25.
- Erdoğan, Gökhan. “Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış.” *Adalet Dergisi*, no. 66 (May 2021): 117–92.
- “EU AI Act - Updates, Compliance, Training.” Accessed March 20, 2026. <https://www.artificial-intelligence-act.com/>.
- Gözler, Kemal. *Hukukun Genel Teorisine Giriş: Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu*. Vol. 14. Kemal Gözler, 1998.
- Grace, Stephanie L. “Finding Equilibrium: An Integrative Approach to Balancing Human and Artificial Intelligence in Legal Research.” *Legal Reference Services Quarterly*, August 7, 2025, 1–34. <https://doi.org/10.1080/0270319X.2025.2534229>.
- Gruetzemacher, Ross, and Jess Whittlestone. “The Transformative Potential of Artificial Intelligence.” *Futures* 135 (January 2022): 102884.
<https://doi.org/10.1016/j.futures.2021.102884>.
- Habuka, Hiroki. *Japan’s Agile AI Governance in Action: Fostering a Global Nexus Through Pluralistic Interoperability*. September 10, 2025. <https://www.csis.org/analysis/japans-agile-ai-governance-action-fostering-global-nexus-through-pluralistic>.
- Hadi, Muhammad Usman, Rizwan Qureshi, Abbas Shah, et al. “Large Language Models: A Comprehensive Survey of Its Applications, Challenges, Limitations, and Future Prospects.” *Authorea Preprints* 1, no. 3 (2023): 1–26.

-
- Hernandez, Danny, and Tom B. Brown. "Measuring the Algorithmic Efficiency of Neural Networks." *arXiv Preprint arXiv:2005.04305*, 2020.
- Hess, David. "The Transparency Trap: Non-Financial Disclosure and the Responsibility of Business to Respect Human Rights." *American Business Law Journal* 56, no. 1 (2019): 5–53. <https://doi.org/10.1111/ablj.12134>.
- Insights. "2026 AI Laws Update: Key Regulations and Practical Guidance." Gunderson Dettmer, February 5, 2026. Accessed March 21, 2026. <https://www.gunder.com/en/news-insights/insights/2026-ai-laws-update-key-regulations-and-practical-guidance>.
- Jaranilla, Charles, Hojin Shin, Seehwan Yoo, Seong-je Cho, and Jongmoo Choi. "Tiered Storage in Modern Key-Value Stores: Performance, Storage-Efficiency, and Cost-Efficiency Considerations." *2024 IEEE International Conference on Big Data and Smart Computing (BigComp)*, February 18, 2024, 151–58. <https://doi.org/10.1109/BigComp60711.2024.00032>.
- Karahan, Çetin, Hakan Velioğlu, and Yenil Arslan. "Unveiling the Shadows: Anticipating Future Cyber Risks and Their Impacts on Businesses." In *Futurisks: Risk Management in the Digital Age*. Springer, 2025.
- Kiral, Halis, and Gökhan Yılmaz. "The Impact of Emerging Technologies and the Future of Risk Management: A Strategic Perspective." *Futurisks: Risk Management in the Digital Age*, 2025, 3–13.
- Kosykh, Aleksei. "Intellectual Nature of Law in the Basic Concepts of Understanding Law." *Penitentiary Science*, December 17, 2021, 835–43. <https://doi.org/10.46741/2686-9764-2021-15-4-835-843>.
- Kröger, H., I. Donner, and G. Skiello. "Influence of a New Virostatic Compound on the Induction of Enzymes in Rat Liver." *Arzneimittel-Forschung* 25, no. 9 (1975): 1426–29.

- Li, Barbara. "Global AI Governance Law and Policy: China | IAPP." IAPP.Org, November 12, 2025. <https://iapp.org/resources/article/global-ai-governance-china>.
- Legal Information Institute. "Natural Law." Accessed August 29, 2025. https://www.law.cornell.edu/wex/natural_law.
- Marcinkevičs, Ričards, and Julia E. Vogt. "Interpretability and Explainability: A Machine Learning Zoo Mini-Tour." *arXiv Preprint arXiv:2012.01805*, 2020, 1–24.
- McFarland, Daniel A., and H. Richard McFarland. "Big Data and the Danger of Being Precisely Inaccurate." *Big Data & Society* 2, no. 2 (2015). <https://doi.org/10.1177/2053951715602495>.
- Motro, Amihai. "Imprecision and Uncertainty in Database Systems." *Fuzziness in Database Management Systems* 5 (1995): 3–22.
- NexLaw "NexLaw Blog | AI in Legal: Evidence Management for Arbitration." Accessed August 27, 2025. <https://www.nexlaw.ai/blog/ai-evidence-management-litigation/>.
- Number of Connected IoT Devices Growing 14% to 21.1 Billion.* n.d. Accessed January 1, 2026. <https://iot-analytics.com/number-connected-iot-devices/>.
- Raz, Joseph. "Can There Be a Theory of Law?" *Philosophy of Law and Legal Theory*, 2005.
- Roos, MC. "Is Law Science?" *Potchefstroom Electronic Law Journal (PELJ)* 17 (2014): 1392–439.
- Row, Liam J. "Ethical & Effective Federal Artificial Intelligence Policy." Honors Thesis, University of Dayton, 2025. https://ecommons.udayton.edu/uhp_theses/486.
- Shaffer, Gregory, and Mark A. Pollack. "Hard and Soft Law." *International Law and International Relations: Insights from Interdisciplinary Scholarship*, New York, 2012, 197–222.

- Sharma, Chinmayi, and Alan Rozenshtein. "Regulatory Approaches to AI Liability." *Lawfare*, September 24, 2024. <https://www.lawfaremedia.org/article/regulatory-approaches-to-ai-liability>.
- Sheikh, Haroon, Corien Prins, and Erik Schrijvers. "Artificial Intelligence: Definition and Background." In *Mission AI*, by Haroon Sheikh, Corien Prins, and Erik Schrijvers. Research for Policy. Springer International Publishing, 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-21448-6_2.
- Sözer, Ali Nazım. "Bilim ve Hukuk." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 20, no. 1 (2014): 1081–118. <https://doi.org/10.33433/maruhad.607133>.
- Tiddi, Ilaria, Mathieu d'Aquin, and Enrico Motta. "Quantifying the Bias in Data Links." *International Conference on Knowledge Engineering and Knowledge Management*, 2014, 531–46.
- Turan, Tülay, Nazan Kemaloğlu, and Ecir Küçüksille. "Hukuk'ta Yapay Zeka: Çalışmalar ve Gelecek Öngörülleri." *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 11, no. 2 (2020): 246–55. <https://doi.org/10.29048/makufebed.748843>.
- Twining, William. *General Jurisprudence: Understanding Law from a Global Perspective*. 1st ed. Cambridge University Press, 2009. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511807374>.
- Wael, Ayham, and Amer Madi. "Accelerating Artificial Intelligence: The Role of GPUs in Deep Learning and Computational Advancements." *East Journal of Engineering* 1, no. 1 (2025): 31–46.
- Zeidi, Farnaz. "Improving the Performance of NLP Tasks in Legal Tech." Doktora, İstanbul Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / Enformatik Ana Bilim Dalı / Enformatik Bilim Dalı, 2024.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not declared whether this work has received any financial support.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required.

İŞ VE SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU ALANINDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMINA İLİŞKİN HUKUKÇU GÖRÜŞLERİ: ERZURUM ÖRNEĞİ

*The Views of Legal Professionals on the Use of
Artificial Intelligence in the Field of Labor and
Social Security Law: A Sample from Erzurum*

Ceyhun SERÇEMELİ*

Öz

Teknolojide yaşanan gelişmelerin etkisiyle günümüzde yapay zekâ araçlarının kullanımı her geçen gün artmaktadır. Söz konusu kullanım hem toplumsal hayatta hem de çalışma hayatında etkisini göstermektedir. Yapay zekâ araçlarının birçok faydası olduğu gibi çeşitli olumsuz yönlerinin bulunduğu da literatürdeki araştırmalarda ileri sürülmektedir. Özellikle hız ve verimlilik yönleriyle faydalı olduğu düşünülen yapay zekâ araçlarından hukuk alanında da yararlanılması mümkündür. Bu araştırmanın amacı İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında çalışan/uzmanlaşmış avukat, hakim ve akademisyen hukukçuların yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşlerinin araştırılmasıdır. Araştırma kapsamında nitel yöntemden yararlanılmış olup yarı yapılandırılmış form aracılığıyla Erzurum'da görev yapan hukukçularla derinlemesine

* Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, İİBF, ÇEEİ, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku ABD, ceyhun.sercemeli@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6013-5239

Makale Gönderim Tarihi/Received: 21.02.2026

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 04.06.2026

Atıf/Citation: Serçemeli, Ceyhun. "İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Alanında Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Hukukçu Görüşleri: Erzurum Örneği." Bilişim Hukuku Dergisi 8, Sy. 1 (2026): 43-83.

görüşmelerde bulunulmuştur. Araştırma bulguları dikkate alındığında özellikle avukatlık meslek mensuplarının duygusal zekâ, vicdan, empati gibi insani özelliklerin duruşma aşamasında ve müvekkillerle görüşmelerde çok önemli olması nedeniyle yapay zekâ araçlarının kullanımına daha katı yaklaştıkları anlaşılmıştır. Hakimlerin, hesaplamalar ve teknik detaylar açısından yapay zekâ araçlarından nispeten yararlanılabileceğini ancak yapılan işin vicdani kanaat başta olmak üzere insana ait özellikleri gerektirmesi nedeniyle yapay zekâyı mesafeli oldukları anlaşılmıştır. Akademisyenlerin de öncelikle etik ilkeler dikkate alınmak kaydıyla derslerde ve araştırmalarda yapay zekâ araçlarından yararlanılabileceğini ifade ettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Yapay Zekâ, Avukat, Hakim, Akademisyen

Abstract

With the impact of technological developments, the use of artificial intelligence tools has been increasing day by day. This use manifests itself both in social life and in working life. While artificial intelligence tools have many benefits, various negative aspects are also emphasized in studies in the literature. Artificial intelligence tools, which are considered beneficial particularly in terms of speed and efficiency, can also be utilized in the field of law. The purpose of this study is to examine the views of lawyers, judges, and academic legal professionals who work or specialize in the field of Labor and Social Security Law regarding the use of artificial intelligence. Within the scope of the research, a qualitative method was employed, and in-depth interviews were conducted with legal professionals working in Erzurum through a semi-structured form. The research findings demonstrated that practicing lawyers adopt a more rigid approach to the use of artificial intelligence tools, primarily because human qualities such as emotional intelligence,

conscience, and empathy are highly important during trial proceedings and in meetings with clients. Judges were found to consider artificial intelligence tools relatively useful for calculations and technical details; however, they remain cautious toward their use due to the nature of judicial work, which requires human attributes, particularly conscientious conviction. Academics, on the other hand, stated that artificial intelligence tools may be used in teaching and research, provided that ethical principles are taken into account as a priority.

Keywords: Labor and Social Security Law, Artificial Intelligence, Lawyer, Judge, Academic

GİRİŞ

Dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler, günümüz toplumlarının sosyal, ekonomik ve hukuki yapılarında köklü dönüşümlere yol açmaktadır. Özellikle son yıllarda hızla gelişen yapay zekâ teknolojileri, bireylerin gündelik yaşamından çalışma hayatına, kamu hizmetlerinden özel sektöre kadar birçok alanda etkisini hissettirmektedir. Büyük veri analizi, makine öğrenmesi ve otomasyon gibi unsurlar üzerine inşa edilen yapay zekâ sistemleri, karar alma süreçlerini hızlandırmakta, verimliliği artırmakta ve insan emeğinin yoğun olduğu alanlarda yeni uygulama biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu dönüşüm sürecinden hukuk alanının ve hukuk mesleklerinin de bağımsız kalması mümkün değildir.

Yapay zekâ uygulamalarının hukuk alanındaki kullanımı; mevzuat taraması, içtihat analizi, sözleşme hazırlama, hukuki risk analizi ve hesaplama gerektiren teknik işlemler gibi birçok faaliyette gündeme gelmektedir. Özellikle hız ve maliyet avantajı sağlaması nedeniyle hukuk hizmetlerinde yapay zekâdan yararlanılması, uygulamada giderek daha fazla tartışılan bir konu hâline gelmiştir. Bununla birlikte, hukukun yalnızca teknik bir faaliyet olmadığı; adalet, vicdan, empati ve etik gibi insana özgü değerleri bünyesinde barındırdığı da göz

ardı edilmemelidir. Bu durum, yapay zekânın hukuk alanındaki kullanımının sınırları ve meşruiyeti konusunda önemli tartışmaları beraberinde getirmektedir.

İş ve sosyal güvenlik hukuku, doğrudan insan emeğini, çalışma ilişkilerini ve sosyal koruma mekanizmalarını konu alan bir hukuk dalı olması nedeniyle yapay zekâ tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. İşçi-işveren ilişkileri, iş güvencesi, ücret, çalışma koşulları, sosyal sigortalar ve sosyal yardımlar gibi konular, çoğu zaman yalnızca normatif düzenlemelerle değil, aynı zamanda somut olayın özellikleri ve tarafların sosyal durumları dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında yapılacak hukuki değerlendirmelerde insani unsurların önemi daha da artmaktadır. Dolayısıyla yapay zekâ araçlarının bu alandaki kullanımına ilişkin görüşlerin incelenmesi, ayrı bir önem taşımaktadır.

Hukuk uygulamasının temel aktörleri olan avukatlar, hâkimler ve akademisyenler, yapay zekâ teknolojilerinin hukuk alanındaki etkilerini farklı perspektiflerden deneyimlemektedir. Avukatlar, müvekkil ilişkileri ve duruşma süreçlerinde; hâkimler, yargılama faaliyetlerinde ve karar verme süreçlerinde; akademisyenler ise eğitim ve bilimsel araştırma faaliyetlerinde yapay zekâ ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu meslek gruplarının yapay zekâyâ yönelik algıları, beklentileri ve çekinceleri, söz konusu teknolojinin hukuk alanında nasıl ve hangi ölçüde kullanılabileceğine ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Bu nedenle hukukçuların görüşlerinin ampirik yöntemlerle ortaya konulması, literatürdeki teorik tartışmaların somut verilerle desteklenmesi açısından önemlidir.

Bu çalışma, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında çalışan veya bu alanda uzmanlaşmış avukat, hâkim ve akademisyen hukukçuların yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Erzurum ilinde görev yapan hukukçularla gerçekleştirilen nitel bir alan çalışmasına dayanmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği

kullanılarak elde edilen veriler aracılığıyla, hukukçuların yapay zekâya bakış açıları, bu teknolojinin mesleki faaliyetlerdeki olası katkıları ve riskleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. İlgili alanda aktif çalışan hakim, akademisyen ve avukatlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma, belirli bir zaman dilimindeki mesleki görüş ve deneyimleri yansıtmaktadır. Yapay zekâ teknolojilerindeki hızlı dönüşüm nedeniyle ileride farklı örneklerle yapılacak çalışmalarla desteklenmeye açıktır. Çalışmanın, yapay zekânın hukuk alanındaki kullanımına ilişkin tartışmalara iş ve sosyal güvenlik hukuku özelinde katkı sağlaması ve gelecekte yapılacak araştırmalar için bir zemin oluşturması hedeflenmektedir.

I. GENEL OLARAK YAPAY ZEKA KAVRAMI VE OLUMLU/OLUMSUZ YÖNLERİ

Yapay zeka, makinelerin veya bilgisayar programlarının; öğrenme, akıl yürütme ve problem çözme gibi insana özgü bilişsel süreçleri taklit etmesiyle oluşan ileri bir bilişim teknolojisidir.¹ İlk olarak 1956 yılında Dartmouth Konferansı'nda John McCarthy tarafından isimlendirilen bu alan, verileri analiz ederek tahminlerde bulunan ve değişken koşullara uyum sağlayan zeki sistemler bütünüdür.² Günümüzde algoritmaların gücüyle şekillenen bu teknoloji, insan zihninin karmaşık yeteneklerini dijital platformlara aktararak hayatın her alanında dönüştürücü bir rol oynamaktadır.³

Yapay zekanın hayatın geneline yansıyan olumlu yönleri, iş süreçlerinde sağladığı hız, verimlilik, maliyet tasarrufu ve karar

¹ Kürşat Arslan, "Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları", *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, sy.1 (2020): 75; Ahmet Güven, "Yapay Zeka Uygulamalarının Kamu Yönetimindeki Rolü ve Önemi", *Enderun Dergisi*, 8, sy. 2 (2024): 132.

² Kadir Öztürk ve Mustafa Ergin Şahin, "Yapay Sinir Ağları ve Yapay Zekâ'ya Genel Bir Bakış", *Takvim-i Vekayi*, 6, sy. 2 (2018): 25.

³ Arzu Bozdağ Tulum, "Yapay Zeka: Olanaklar ve Riskler", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, sy. 1 (2025): 308.

mekanizmalarındaki objektiflik olarak öne çıkmaktadır.⁴ Eğitimde kişiselleştirilmiş öğrenme ortamları sunması, sağlıkta hastalıkların erken teşhisine katkı sağlaması ve bireysel asistanlık gibi uygulamalarla yaşam standardını yükseltmesi önemli fırsatlar arasındadır.⁵ Doğru kurgulanan bir yapay zeka sistemi, insan yeteneklerini geliştiren ve toplumsal refahı artıran bir "iyiliğe güç çarpanı" olma potansiyeline sahiptir.⁶

Diğer yandan, bu teknolojinin barındırdığı olumsuz yönler, teknolojik işsizlik kaygısı, veri gizliliği ihlalleri ve algoritmik önyargılar gibi riskli alanları kapsamaktadır.⁷ Yapay zekanın insanların karar alma yetisini zayıflatabileceği, mahremiyeti yok sayan bir gözetim toplumuna zemin hazırlayabileceği ve insanı veriye indirgeyerek otonomluğunu tehdit edebileceği değerlendirilmektedir.⁸ Ayrıca, yoğun teknoloji kullanımıyla birlikte sosyal ilişkilerin zayıflaması, yalnızlık ve insanların robotlaşması gibi psikososyal sorunlar da yapay zekaya ilişkin temel korkular arasındadır.⁹

A. Hukuk Alanında Yapay Zeka Kullanımı

Yapay zeka, hukuk dünyasında insanların bilişsel yeteneklerini, muhakeme güçlerini ve problem çözme becerilerini makineler aracılığıyla taklit ederek geleneksel

⁴ Kardelen Devrim Doruköz ve Berk Uslu, "Yapay Zekânın İş Hayatındaki Yeri: Avantajlar, Dezavantajlar ve Politikalar", *Bandırma Onyedli Eylöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (BANÜSAD)*, sy. 6 (2023): 46.

⁵ Erhan Kutlucan ve Süleyman Sadi Seferoğlu, "Eğitimde Yapay Zekâ Kullanımı: ChatGPT'nin KEFE ve PEST Analizi", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, sy.2 (2024): 1061.

⁶ Ali Kemal Acar, "Yapay Zeka ve Din: Bireysel Hayatta Yeni Bir Dönüşüm Senaryosu", *Dergiabant*, 13, sy. 2 (2025): 656.

⁷ Güven, "Yapay", 136.

⁸ Acar, "Yapay", 657; Süleyman Dönmez, "Felsefi Bağlamda Yapay Zekâ ve 2025 Sendromu", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20, sy. 2 (2020): 751.

⁹ İpek Sucu, "Yapay Zekanın Toplum Üzerindeki Etkisi ve Yapay Zeka (A.I.) Filmi Bağlamında Yapay Zekaya Bakış", *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2, sy. 2 (2019): 209.

yöntemleri kökten dönüştürmektedir.¹⁰ Hukuk bilişimi veya hesaplamalı hukuk olarak adlandırılan bu disiplin, yasal metinlerin analizi, emsal kararların tespiti ve karar verme süreçlerinin otomatikleştirilmesi üzerine yoğunlaşmaktadır.¹¹ Teknolojinin bu alandaki gelişimi, basit kural tabanlı sistemlerden karmaşık büyük veri kümelerini işleyebilen derin öğrenme modellerine evrilerek, hukuki bilginin daha hızlı ve tutarlı bir şekilde yönetilmesine olanak tanımaktadır.¹²

Günümüzde yapay zeka; sözleşme analizi, içtihat araştırmaları ve hukuki danışmanlık gibi pratik alanlarda aktif bir yardımcı olarak yer almaktadır.¹³ "Ross" ve "DoNotPay" gibi yapay zeka tabanlı araçlar, binlerce sayfayı saniyeler içinde tarayarak avukatların iş yükünü azaltırken, vatandaşların basit hukuki uyuşmazlıklarda hızlı bilgi almasını sağlayarak adalete erişimi kolaylaştırmaktadır.¹⁴ Türkiye’de de UYAP bünyesinde büyük veri analitiği ve evrak sınıflandırma gibi projelerle yargı

¹⁰ Şermin Birtane, “Hakime Yardımcı Yapay Zekâ”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 59 (2024): 235.

¹¹ Gökhan Erdoğan, “Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış”, *Adalet Dergisi*, sy. 66 (2021): 122; Dilek Küçük ve Fazlı Can, “Hukuki Metinlerin Otomatik İşlenmesinde Yapay Zekâ Teknolojilerinin Kullanımı”, *Bilişim Hukuku Dergisi*, 6, sy. 1 (2024): 2.

¹² Başak Bak, “Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 35 (2018): 218; Enes Yazar, “Uluslararası Hukukta Yapay Zekâ Teknolojisi”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6, sy. 2 (2023): 542.

¹³ Tülay Turan, Nazan Kemalöğlu ve Ecir Küçüksille, “Hukuk’ta Yapay Zeka: Çalışmalar ve Gelecek Öngörülleri”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11, sy. 2 (2020): 247; Zafer Zeytin ve Eray Gençay, “Hukuk ve Yapay Zekâ: E-kişi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması”, *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, sy. 1 (2019): 60.

¹⁴ Erdoğan, “Yapay”, 134; Oğuz Gökhan Yılmaz, “Yargı Uygulamasında Yapay Zeka Kullanımı – Yapay Zeka Hakim Cübbesini Giyebilecek mi?”, *Adalet Dergisi*, sy. 66 (2021): 384.

hizmetlerinde verimlilik artırılmaya çalışılmakta ve yerli sistemlerle emsal karar tahminleri gerçekleştirilmektedir.¹⁵

Yargı uygulamalarında yapay zekanın kullanımı; hakime yardımcı asistanlık, karar taslaklarının hazırlanması ve tam otonom karar verme olmak üzere üç ana modelde sınıflandırılmaktadır.¹⁶ Yapay zeka sistemleri, geçmiş davalardaki örüntüleri analiz ederek muhtemel sonuçları öngörebilen "tahmini adalet" mekanizmaları sunmakta, bu da mahkemelerin daha objektif ve istikrarlı kararlar almasına zemin hazırlamaktadır.¹⁷ Ancak, empati ve vicdani kanaat gerektiren çekişmeli boşanma veya ceza davalarında yapay zekanın "robot hakim" olarak görev alması, insani yargılama değerleriyle çelişebileceği gerekçesiyle halen ciddi bir tartışma ve endişe konusudur.¹⁸

Bu teknolojik devrim, "elektronik kişilik" ve hukuki sorumluluk gibi kavramların yeniden tanımlanması ihtiyacını doğurmuştur.¹⁹ Yapay zeka sistemlerinin barındırdığı algoritmik önyargılar, şeffaflık eksikliği ve veri gizliliği riskleri, insan hakları ve adil yargılanma ilkeleri açısından kritik tehditler oluşturabilmektedir.²⁰ Bu nedenle, yargıda yapay zeka kullanımının "insan hakları odaklı" bir anlayışla ve her zaman insan denetimine (user control) tabi olacak şekilde, sağlam bir etik çerçeve içinde yapılandırılması gerektiği savunulmaktadır.²¹

¹⁵ Mustafa Emirkan Okursoy, *Yapay Zekâ Tekniklerinin Hukuk Alanında Uygulanması*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (2025): 1; Birtane, "Hakime", 255.

¹⁶ Birtane, "Hakime", 252; Yılmaz, "Yargı", 409.

¹⁷ Erdoğan, "Yapay", 131; Turan, Kemaloğlu ve Küçükşille, "Hukuk'ta", 246.

¹⁸ Ahu Karabal, "Yapay Zekada Hukuk İhlalleri", *MetaZihin*, 6, sy. 2 (2023): 130.

¹⁹ Bak, "Medeni", 220; Zeytin ve Gençay, "Hukuk", 41.

²⁰ Süleyman Dost, "Yapay Zekâ ve Uluslararası Hukukun Geleceği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13, sy. 2 (2023): 1286.

²¹ Birtane, "Hakime", 233; Yılmaz, "Yargı", 398; Emine Gökçe Karabel ve Dilek Aydemir, "Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalete Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekânın Kullanımı",

B. İş Ve Sosyal Güvenlik Hukuku Alanında Yapay Zeka Kullanımı

Yapay zeka, iş hukukunda özellikle işe alım süreçlerini otomatikleştirerek on binlerce özgeçmişin saniyeler içinde taranmasına ve video mülakatlar aracılığıyla adayların jest, mimik ve kişilik özelliklerinin analiz edilmesine olanak tanımaktadır.²² Ancak bu teknolojilerin kullanımı, geçmişteki yanlış verilerle eğitilen sistemlerin cinsiyet veya ırk temelli algoritmik ayrımcılığa yol açması gibi ciddi riskler barındırmaktadır.²³ Bu süreçte işçi adaylarının özel nitelikli kişisel verilerinin korunması ve mülakatların şeffaflık ilkelerine uygun yürütülmesi, adayların mahremiyet haklarının güvence altına alınması açısından hukuk sistemleri için kritik bir zorunluluktur.²⁴

İş ilişkisinin devamında ise yapay zeka, "algoritmik yönetim" ve gerçek zamanlı izleme araçları üzerinden işçilerin performansını ölçmek ve iş organizasyonunu optimize etmek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır.²⁵ Giyilebilir teknolojiler, GPS takibi ve duygu analizi gibi yöntemlerle işçilerin her hareketinin denetlenmesi operasyonel verimliliği artırsa da, işçiler üzerinde yoğun psikososyal baskı oluşturabilmekte ve mahremiyet haklarını

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 29, sy. 1 (2023): 555; Ercan Tutan, "Yapay Zekânın İdari Yargıda Kullanılması", *Bilişim Hukuku Dergisi*, 6, sy. 2 (2024): 447; Aziz Serkan Arslan ve Burcu Çavuş Eryendi, "Hukuk Yargılamasında Yapay Zekâ İle Görevli Mahkemenin Tespitine İlişkin Yeni Bir Model Önerisi", *Medeni Hukuk Dergisi*, 3, sy. 1 (2026): 29.

²² Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu ve Gülnihal Ahter Yakacak, "Yapay Zekânın İşe Alım Süreçlerinde Kullanımı ve Algoritmik Ayrımcılık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 72, sy. 4 (2023): 1701.

²³ Karabal, "Yapay", 121.

²⁴ Ezgi Sima Çelik, "İşe Alımda Adayın Kişisel Veri Güvenliği: Yapay Zekâ Destekli Video Mülakat Uygulamaları", *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*, 6, sy. 1 (2024): 1.

²⁵ Valerio De Stefano, "Negotiating The Algorithm": "Human-in-Command" and Collective Rights for the Future of Work", *Comparative Labor Law & Policy Journal*, sy. 41, (2018): 103.

zedeledebilmektedir.²⁶ Bu nedenle, işverenlerin yönetim yetkisi kullanılırken "insan denetimi" (human-in-command) ilkesinin korunması, nihai kararların her zaman bir insan tarafından verilmesi ve algoritmik değerlendirmelerin işçiler için açıklanabilir olması gerektiği savunulmaktadır.²⁷

ILO tarafından yayımlanan güncel bir çalışmada, yapay zekânın insan kaynakları yönetiminde verimlilik sağlayabildiği ancak çalışan özerkliği, mahremiyet ve insan merkezli çalışma anlayışı açısından çeşitli riskler barındırdığı ifade edilmektedir. Bu nedenle yapay zekâ uygulamalarında insan denetiminin korunmasının önem taşıdığı vurgulanmaktadır.²⁸ İşsizlik kaygısı, çalışan denetimi ve istihdam ilişkilerine etkileri nedenleriyle de yapay zekâ uygulamaları eleştirilebilmektedir.²⁹

Sosyal güvenlik hukuku alanında yapay zeka; kamu hizmetlerinin sunumunda hızı artırmak, ihtiyaç sahibi grupları doğru verilerle tespit etmek ve sistemdeki suistimalleri (dolandırıcılık, sahte beyan vb.) belirlemek için stratejik bir rol üstlenmektedir.³⁰ Teknolojik gelişmelerin yol açabileceği kitlesel işsizlik kaygıları, sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanını tartışmaya açmış; bu bağlamda "Robot Vergisi" ve "Evrensel

²⁶ Burak Ayan, Serhat Taşçı ve Enes Bin Malik Köksal, "İş Sağlığı ve Güvenliği Alanında Kullanılan Yapay Zeka Teknolojilerine İlişkin İnceleme", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 15, sy. 2 (2024): 30.

²⁷ Birtane, "Hakime", 266.

²⁸ Peter Cappelli ve Nikolai Rogovsky, "Artificial Intelligence in Human Resource Management: A Challenge for the Human-Centred Agenda?". ILO Working Paper No. 95, Geneva: International Labour Organization, (2023): 01.

²⁹ Özen Akçakanat, "Yapay Zekâ Kaygısının Teknoloji Kaynaklı İşsizlik Endişesi Üzerine Etkisi: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma". *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26.Özel Sayı: (2024): 53. Ayşe Tekin ve Onur Demirel, "Yapay Zekâ Teknolojileri İle İstihdam Ve Verimlilik Arasındaki İlişki". *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22.Özel Sayı: Endüstri 4.0 ve Dijitalleşmenin Sosyal Bilimlerde Yansımaları, (2024): 1585.

³⁰ Husam Berdi Radhi, *Yapay Zekâ Çağında Sosyal Güvenlik: Sosyal Medya Platformlarında Veri Gizliliği ve Güvenlik Sorunları, Fırsatlar ve Zorluklar*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (2025): 3.

Temel Gelir" gibi yenilikçi modeller çözüm önerileri olarak gündeme gelmiştir.³¹ Geleceğin sosyal güvenlik yapısında yapay zeka, hem idari uyumsuzlukların hızlı çözümü hem de sosyal yardımların daha adil ve verimli dağıtılması noktasında temel bir yapı taşı olma potansiyeline sahiptir.³²

C. Literatür Taraması

Hukukta yapay zeka uygulamalarına dair uluslararası literatür, özellikle yargı kararlarının tahmini üzerinde yoğunlaşmaktadır. Aletras ve arkadaşları (2016), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını doğal dil işleme ve makine öğrenmesi teknikleriyle %79 oranında doğru tahmin etmeyi başarmışlardır.³³ Birleşik Krallık'ta gerçekleştirilen bir çalışmada CaseCrunch Alpha adlı yazılım, sigorta davalarında %86,6 başarı oranı yakalayarak uzman avukatları geride bırakmıştır.³⁴ Ayrıca Çin'de "Xiaozhi" adlı robot hâkimin basit bir borç ihtilafı davasını sadece 30 dakikada sonuçlandırması, yapay zekânın operasyonel hız ve verimlilik kapasitesini kanıtlayan somut bir uygulama örneğidir.³⁵

³¹ Luisa Scarcella, "Artificial Intelligence and Labor Markets. A Critical Analysis of Solution Models From A Tax Law And Social Security Law Perspective", *Rivista Italiana di Informatica e Diritto*, 1, sy. 1 (2019): 53; Ercan Yelman, Mustafa Torusdağ ve Enes Tekşan, "Yapay Zekâ ve Robot Hâkimler: Vergi Mahkemelerinin İş Yüküne Yenilikçi Çözümler", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 34 (2025): 65.

³² Claudia-Ana Moarcas, "The Labour and Social Security Law in the Artificial Intelligence World: Challenges and Possible Solutions", *Analele Universitatii din Bucuresti: Seria Drept*, (2024): 28.

³³ Nikolaos Aletras, Dimitrios Tsarapatsanis, Daniel Preoțiu-Pietro ve Vasileios Lampos, "Predicting Judicial Decisions of the European Court of Human Rights: A Natural Language Processing Perspective", *PeerJ Computer Science*, sy. 2 (2016): 1

³⁴ Rory Cellan-Jones, "The Robot Lawyers are Here - and They're Winning", <https://www.bbc.com/news/technology-41829534>, Erişim Tarihi Ekim 15, 2025.

³⁵ Nu Wang, *Black Box Justice: Robot Judges and AI-based Judgment Processes in China's Court System*. In: 2020 IEEE International Symposium on Technology and Society (ISTAS). IEEE, (2020): 62.

Türkiye'deki akademik çalışmalar, Türk hukuk sistemine özgü doğal dil işleme modellerinin yüksek başarımlara ulaştığını göstermektedir. Yakın tarihli bir araştırmada Turan vd. (2023), Anayasa Mahkemesi kararlarını sınıflandırırken "Açıklanabilir Yapay Zeka" (XAI) tekniklerini kullanarak modellerin karar verme süreçlerini şeffaf hale getirmiş ve yapay zekâ ile mahkeme kararlarını tahmin etmede açıklanabilir yapay zekâ tekniklerini kullanmışlardır.³⁶ Gümüş vd. (2020) finans sektöründe çalışan 500 kişi ile anket üzerinden araştırmada bulunmuştur. Yapay zekânın etkin kullanımının, büyük kolaylıklar getirdiği sonucuna ulaşmıştır.³⁷ Altun (2022) araştırmasında R yazılımından yararlanılarak yaptığı araştırmada Yapay Sinir Ağları yönteminin taşınmaz değerlemesinde kullanılabilir bir yöntem olduğu anlaşılmıştır.³⁸

II. ARAŞTIRMA

İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında yapay zekâ teknolojilerinin kullanımı, hukukçuların mesleki faaliyetlerini ve iş süreçlerini önemli ölçüde etkileyebilecek bir konudur. Ancak, bu alanda hukukçuların (avukatlar, hâkimler ve akademisyenler) sürece dair bilgi, algı ve deneyim düzeyleri yeterince incelenmemiştir. Bu çalışmada, Erzurum ilinde görev yapan ve amaçlı örnekleme ile ulaşılan hukukçuların yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşleri nitel yöntemle ele alınmıştır. Araştırmada, katılımcıların yapay zekâ araçlarını mesleki uygulamalarda kullanma algısı, olası katkıları ve potansiyel

³⁶ Tülay Turan, Ecir Küçüksille ve Nazan Kemaloğlu Alagöz "Prediction of Turkish Constitutional Court Decisions with Explainable Artificial Intelligence", *Bilge International Journal of Science and Technology Research*, 7, sy. 2 (2023): 114.

³⁷ Ersin Gümüş, Batuhan Medetoğlu ve Salih Tutar, "Finans ve Bankacılık Sisteminde Yapay Zekâ Kullanımı: Kullanıcılar Üzerine Bir Uygulama", *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 3, sy. 1 (2020): 28.

³⁸ Özgür Altun, "Yapay Zekâ Yöntemleriyle Hazine Taşınmazlarının Değerlemesi: Yapay Sinir Ağları ile Kamu Konutları Üzerine Bir Uygulama", *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi*, 4, sy. 2 (2022): 62.

riskleri detaylı şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmanın bu şekilde ele alınmasının nedeni, yapay zekâ uygulamalarının hukuk alanındaki kullanımının hem bireysel meslekî uygulamalar hem de iş ve sosyal güvenlik hukuku uygulamaları açısından önem taşımasıdır.

Bu bölümde, araştırmanın konusu ve önemi, veri toplama süreci ve kullanılan yöntem açıklanacak; ardından nitel görüşmelerden elde edilen bulgular detaylı şekilde sunulacak ve tartışılacaktır.

A. Metodoloji

Bu bölümde, araştırma problemi çerçevesinde belirlenen hedeflere ulaşmak amacıyla benimsenen bilimsel yaklaşım ve süreçler ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Çalışmanın deseni, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ve yöntemleri ile elde edilen verilerin analiz süreci şeffaf ve anlaşılır bir biçimde sunulmuştur.

Araştırma, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında uzmanlaşmış/görev yapan hukukçuların (avukatlar, hâkimler ve akademisyenler) yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda nitel araştırma deseni benimsenmiş ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.³⁹ Araştırmanın örnekleme, Erzurum ilinde görev yapan hukukçulardan oluşmakta olup, farklı meslek grupları ve deneyim düzeyleri dikkate alınarak seçilmiştir.

Veri toplama süreci, görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiş; hukukçuların yapay zekâyâ yönelik algıları, kullanım alanları ve olası riskler üzerine görüşleri detaylı şekilde toplanmıştır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemi

³⁹ Ali Baltacı, “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, sy. 2 (2019): 374.

kullanılarak değerlendirilmiş ve hukukçuların perspektifleri kategorize edilmiştir.⁴⁰

Bu metodolojik çerçeve, araştırmanın güvenilirliğini, geçerliliğini ve tekrarlanabilirliğini sağlamanın yanı sıra, bulguların bilimsel temelde nasıl elde edildiğini ortaya koyarak çalışmanın akademik niteliğini pekiştirmektedir.

B. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Bu bölümde, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında görev yapan hukukçuların yapay zekâ kullanımına ilişkin algı, beklenti ve çekincelerini incelemek amacıyla benimsenen bilimsel yaklaşım ve süreçler ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Araştırmanın deseni, örnekleme ve veri toplama teknikleri ile elde edilen verilerin analiz süreci şeffaf ve anlaşılır bir biçimde sunulmuştur. Bu metodolojik çerçeve, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini sağlamanın yanı sıra, bulguların bilimsel temelde nasıl elde edildiğini ortaya koyarak çalışmanın akademik niteliğini pekiştirmektedir. Çalışmada, Erzurum ilinde görev yapan farklı meslek gruplarından (avukat, hâkim ve akademisyen) toplam 12 hukukçu ile gerçekleştirilen nitel görüşmelerin verileri tematik analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın önemi, yapay zekâ teknolojilerinin hukuk alanında özellikle İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku bağlamında kullanımının etik, hukuki ve mesleki boyutlarının henüz yeterince incelenmemiş olmasıdır. Bu çalışma, hukukçuların deneyim ve görüşlerini sistematik olarak ortaya koyarak hem uygulamaya hem de akademik literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

⁴⁰ Nihat Şad, Niyazi Özer, Abdullah Atlı, "Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı", *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7, sy. 2 (2019): 875-876.

C. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında yapay zekâ kullanımına ilişkin hukukçuların görüşlerini derinlemesine incelemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden durum çalışması benimsenmiştir. Bu yöntem, konunun kendi doğal ortamında, bağlamından koparılmadan, çok yönlü ve detaylı bir şekilde anlaşılmasına olanak tanımıştır.⁴¹ Araştırma, hukukçuların yapay zekâ uygulamalarını mesleki faaliyetlerinde nasıl algıladıklarını, olası katkı ve riskleri, etik kaygıları ve kullanım sınırlamalarına ilişkin görüşlerini zengin ve bütüncül bir perspektifle ortaya koymayı hedeflemiştir.

Nitel araştırmalarda, derinlemesine ve ayrıntılı veri toplamak, katılımcıların deneyimlerini, bakış açılarını ve anlamlarını anlamak esastır.⁴² Bu amaçla, hukukçuların yapay zekâyâ dair görüşlerini etkili bir şekilde elde edebilmek için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Bu yöntemde, avukat, hâkim ve akademisyen katılımcılara, mesleki faaliyetlerinde yapay zekânın kullanımına ilişkin özel olarak hazırlanan görüşme formu aracılığıyla detaylı sorular yöneltilmiş ve katılımcıların derinlemesine yanıtları toplanmıştır.

Araştırmanın temel verileri, Erzurum ilinde görev yapan farklı hukuk alanlarından toplam 12 hukukçu ile yapılan görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler neticesinde benzer yorumların tekrar edilmesi nedeniyle yeni bilgi veya temaya ulaşılamayacağı kanaatine varıldığından yeterli veri doygunluğu gözlemlenince görüşmeler bu noktada

⁴¹ John Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. M. Bütün ve C. B. Demir (Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi, 2016.

⁴² Hasan Tutar, "Nitel Araştırma Deseni Belirleme Ölçütleri ve Gerekçelendirilmesi". *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25, sy. 1 (2023): 337.

neticelendirilmiştir.⁴³ Toplanan nitel veriler, çalışmanın esas analiz materyalini oluşturmuş ve bulgular bu görüşmelerden elde edilen yanıtlar neticesinde şekillendirilmiştir.

Elde edilen verilerin analizinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, toplanan verilerin sistemli bir şekilde kodlanması, kategorilere ayrılması ve belirli temaların ortaya çıkarılması yoluyla verilerin anlamlandırılmasını sağlar. Bu yaklaşım, hukukçuların yapay zekâya ilişkin algılarını, mesleki fayda ve risk değerlendirmelerini, etik ve insani kaygılarını ortaya koymak için tercih edilmiştir.

Analiz sürecinde veriler, düzenlenmiş ve anlamlandırılmış şekilde sunulur, katılımcıların gözlemleri ve ifadeleri birleştirilmiş, böylece yapay zekâ kullanımına dair genel eğilimler, ortak kaygılar ve belirgin temalar belirlenmiştir. Bu yaklaşım, hukukçuların mesleki perspektiflerinden yapay zekâya ilişkin bütüncül bir anlayış geliştirmek amacıyla uygulanmıştır.

D. Veri Toplama Araçları ve Süreci

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu, katılımcıların demografik bilgilerini ve yapay zekâ kullanımına ilişkin algı, deneyim ve değerlendirmelerini ölçen açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Formun demografik kısmında yaş, mesleki kıdem, eğitim durumu ve çalışma alanı gibi bilgiler yer almıştır. Çalışma soruları kısmında ise hukukçuların yapay zekâ araçlarını kullanma deneyimleri, avantaj ve risk algıları, mesleki faaliyetlerine etkileri ve etik/insani boyutlarla ilgili görüşleri sorulmuştur.

⁴³ Fedayi Yağar, “Nitel Araştırmalarda Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi: Veri Doygunluğu”. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, sy. 2 (2023): 138; Kenan Özmen, “Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Deneyimleri: Yarı Zamanlı Çalışma”. *Journal of University Research*, 6, sy. 4 (2023): 396; Sinan Akçay ve Esra Koca, “Nitel Araştırmalarda Veri Doygunluğu”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, sy. 3 (2024): 832-833.

Veri toplama süreci öncesi Atatürk Üniversitesi'nden etik kurul izni alınmıştır. Araştırma 01/05/2025 – 15/08/2025 tarihleri arasında Erzurum'da görev yapan 12 hukukçuyla yüz yüze ve çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Her görüşme ortalama 10–25 dakika sürmüş, katılımcıların onamı alınmış ve görüşmeler ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcıların rahat bir ortamda düşüncelerini paylaşabilmeleri için gizlilik ve anonimlik ilkelerine özen gösterilmiştir.

Toplanan veriler, araştırmanın temel analiz materyalini oluşturmuş ve tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Görüşmeler sırasında elde edilen notlar ve ses kayıtları, araştırmacı tarafından çözümleme için kodlanmış, ana temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Bu süreç, hukukçuların yapay zekâya yönelik algı ve deneyimlerini detaylı ve sistematik bir biçimde anlamayı sağlamıştır.

E. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Erzurum ilinde iş ve sosyal güvenlik hukuku alanında çalışan sınırlı sayıda hukukçuyla gerçekleştirilen nitel bir saha çalışmasıdır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. İlgili alanda aktif çalışan hakim, akademisyen ve avukatlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma, belirli bir zaman dilimindeki mesleki görüş ve deneyimleri yansıtmakta olup, yapay zekâ teknolojilerindeki hızlı dönüşüm nedeniyle ileride farklı örneklemelerle yapılacak çalışmalarla desteklenmeye açıktır.

F. Güvenirlik ve Geçerlilik

Nitel araştırmalarda güvenirlilik, elde edilen bulguların tutarlılığını, araştırma sürecinin şeffaflığını ve bulguların benzer bağlamlarda anlamlı biçimde değerlendirilebilir olmasını ifade

etmektedir.⁴⁴ Bu çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla çeşitli yöntemsel stratejiler titizlikle uygulanmıştır.

Araştırmanın deseni, veri toplama yöntemi, örneklem seçimi, veri analiz süreci ve araştırmacının araştırma sürecindeki rolü ayrıntılı ve açık bir şekilde açıklanmıştır. Bu şeffaflık, başka araştırmacıların benzer bağlamlarda çalışmayı takip edebilmesine veya yeniden uygulayabilmesine olanak tanımakta; böylece araştırma sürecinin izlenebilirliği ve tutarlılığı güvence altına alınmaktadır.⁴⁵

Araştırmada, çalışmanın amacına en uygun ve İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında yapay zekâ kullanımına ilişkin deneyime sahip hukukçulara ulaşabilmek amacıyla amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler, yeni bir tema veya anlamlı bir bilginin ortaya çıkmadığı, yani veri doygunluğuna ulaşıldığı noktada sonlandırılmıştır. Bu durum, elde edilen verilerin yeterli derinlik ve kapsamda olduğunu ve bulguların güvenilirliğini desteklediğini göstermektedir.

Nitel araştırmalarda geçerlilik (inanılrlık), elde edilen bulguların incelenen olgunun gerçekliğini ne ölçüde doğru ve tutarlı biçimde yansıttığıyla ilişkilidir.⁴⁶ Bu çalışmada geçerliliği sağlamak amacıyla aşağıdaki stratejiler benimsenmiştir:

Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan temalar ve temel bulgular, mümkün olan ölçüde katılımcılarla paylaşılmış ve katılımcı geri bildirimleri alınmıştır. Bu süreçte, araştırmacının katılımcı ifadelerini doğru anladığından ve yorumladığından emin olunması amaçlanmıştır. Böylece, hukukçuların yapay zekâyâ ilişkin

⁴⁴ Erdal Arslan, "Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 51 (2022): 395.

⁴⁵ Nihan Demirkasımoğlu ve Sevim Bezen, "Nitel Araştırmalarda Yansıtıcılık: Araştırmacının Rolü". *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14, sy. 2 (2024): 774.

⁴⁶ Kasım Yıldırım, "Nitel Araştırmalarda Niteliği Artırma". *İlköğretim Online*, 9 sy. 1 (2010): 81.

deneyim ve düşüncelerinin özgünlüğü korunmuş ve bulguların doğruluğu pekiştirilmiştir.

Araştırma bulguları, hukukçuların yapay zekâ kullanımına ilişkin algılarını, mesleki faaliyetler üzerindeki etkilerini ve etik/insani boyutlara dair değerlendirmelerini ayrıntılı ve bağlamsal bir şekilde yansıtabilecek biçimde sunulmuştur. Okuyucunun araştırma bağlamını daha iyi kavrayabilmesi için, katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiş ve bulgular somut verilerle desteklenmiştir. Bu yaklaşım, çalışmanın inandırıcılığını ve aktarılabilirliğini güçlendirmiştir.

Araştırma süreci boyunca, nitel araştırma yöntemleri konusunda deneyimli akademisyenlerden ve uzman eğitimcilerden düzenli geri bildirimler alınmıştır. Ayrıca Erzurum Barosu Avukatları, hâkimler, akademisyenler ve İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında bilgi ve deneyime sahip diğer uzmanların görüşlerine başvurularak titiz bir süreç yürütülmüştür. Veri toplama sürecinden analiz aşamasına ve bulguların yorumlanmasına kadar uzanan bu eleştirel değerlendirme süreci, araştırmacının olası öznelliğini sınırlandırmış ve çalışmanın metodolojik sağlamlığını artırmıştır.

III. BULGULAR

Yapılan görüşmeler neticesinde, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku alanında yapay zekâ kullanımına ilişkin çok sayıda nitel veri elde edilmiştir. Ancak bu çalışmada, araştırma konusuyla doğrudan ilişkili olan bulgular öncelikli olarak ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı; hukukçuların yapay zekâ araçlarını mesleki faaliyetlerinde nasıl algıladıkları, olası katkı ve riskleri, etik ve insani boyutları nasıl değerlendirdikleridir. Bu doğrultuda, görüşmecilerden elde edilen veriler; yapay zekâyâ ilişkin genel algı, kullanım deneyimleri, mesleki fayda ve risk değerlendirmeleri, etik ve insani kaygılar ile teknolojinin hukuk alanındaki sınırlamaları çerçevesinde analiz edilmiştir.

A. Demografik Bulgular

Çalışmada, katılımcıların demografik özelliklerinin incelenmesi amacıyla yaş, eğitim durumu, meslek ve mesleki kıdem bilgileri toplanmıştır. Katılımcıların yaşları 24 ile 42 arasında değişmektedir. Katılımcıların demografik dağılımları Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Meslek	Kıdem
K1	26	Yüksek Lisans Öğrenci	Avukat	2 yıl
K2	24	Yüksek Lisans Öğrenci	Avukat	1 yıl
K3	35	Doktora Öğrenci	Hakim	12 yıl
K4	35	Lisans	Hakim	12 yıl
K5	27	Yüksek Lisans Öğrenci	Avukat	3 yıl
K6	34	Doktora	Akademisyen	8 yıl
K7	30	Yüksek Lisans Öğrenci	Avukat	6 yıl
K8	42	Doktora	Akademisyen	15 yıl
K9	41	Lisans	Avukat	19 yıl
K10	40	Lisans	Avukat	15 yıl
K11	31	Lisans	Avukat	8 yıl

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Meslek	Kıdem
K12	25	Yüksek Lisans Öğrenci	Avukat	2 yıl

Tablo incelendiğinde, katılımcıların yaş dağılımı 24–42 arasında olup, yaş ortalaması yaklaşık 33–34 civarındadır. Bu durum, hem genç hem de deneyimli hukukçuların görüşlerinin çalışmada temsil edildiğini göstermektedir. Eğitim düzeyi açısından, katılımcılar lisans, lisansüstü öğrenci ve doktora seviyelerinde çeşitlilik göstermektedir. Bu dağılım, farklı akademik ve mesleki birikime sahip hukukçuların yapay zekâ kullanımına ilişkin algı ve değerlendirmelerini analiz etmeye imkân sağlamaktadır.

Meslek grubu açısından, katılımcılar avukat, hakim ve akademisyen olarak çeşitlenmiştir. Bu çeşitlilik, farklı çalışma alanlarında ve görevlerde bulunan hukukçuların yapay zekâ uygulamalarını algılama ve değerlendirme biçimlerini incelemeye olanak tanımaktadır. Avukatlık meslek mensuplarının sayıca daha fazla olduğu göz önüne alınarak ağırlıklı olarak avukatlarla görüşülmüş olup mesleki farklılıkların gözlemlenmesi amacıyla hakimlerin ve akademisyenlerin görüşlerine de başvurulmuştur. Mesleki kıdem açısından katılımcılar 1 yıldan 19 yıla kadar değişen bir dağılım göstermektedir. Bu durum, hem genç hukukçuların kısa süreli deneyimlerini hem de uzun yıllara yayılan mesleki tecrübeye sahip hukukçuların gözlemlerini kapsamaktadır.

Genel olarak, bu demografik dağılım çalışmanın, yaş, eğitim düzeyi, meslek ve kıdem açısından dengeli bir katılımcı profiline sahip olduğunu göstermektedir. Böylece, çalışmanın bulguları farklı deneyim ve uzmanlık düzeylerine sahip hukukçuların

yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşlerini kapsayıcı bir şekilde yansıtabilmektedir.

B. Avantajlı ve Dezavantajlı Yönleriyle Genel Olarak Yapay Zekâya İlişkin Görüşler

Katılımcılar, yapay zekâ teknolojilerinin genel olarak kullanılabilirliği, avantajlı ve dezavantajlı yönleri hakkında farklı ancak büyük ölçüde örtüşen değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Elde edilen bulgular, katılımcıların önemli bir kısmının yapay zekâyı günümüz koşullarında kaçınılmaz ve işlevsel bir araç olarak gördüğünü; buna karşılık bu teknolojilere temkinli yaklaşılması gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Avantajlı yönler açısından katılımcılar, yapay zekânın özellikle hız, verimlilik ve bilgiye erişim kolaylığı sağladığını vurgulamıştır. Yapay zekânın bir tür yardımcı ya da asistan işlevi gördüğü sıklıkla dile getirilmiştir. K1 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Yapay zeka işimi çok kolaylaştırıyor. Adeta bir asistan gibi, bir çalışan gibi benim işimi kolaylaştırıyor. Dolayısıyla yapay zekanın birçok alanda kullanılabileceğini düşünüyorum.”* Benzer biçimde K5, yapay zekânın sunduğu pratik faydalara dikkat çekerek, *“Özellikle hız anlamında, bilgiye erişim anlamında oldukça büyük avantajlar getiriyor. Toplumsal hayatta da birçok yönüyle hayatı kolaylaştırıyor”* şeklinde görüş bildirmiştir. Akademisyen katılımcılardan K8 ise yapay zekânın yaygın kullanım alanlarına vurgu yaparak, *“Yapay zekâ programları günümüzde akademik çalışmalardan gündelik yaşama kadar pek çok alanda kolaylık getiriyor. Özellikle bilgiye erişim hızını ciddi ölçüde artırıyor”* ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcılar, yapay zekânın toplumsal hayatta kısa sürede yaygınlaşmasını dikkat çekici bir gelişme olarak değerlendirmiştir. K2, yapay zekânın geldiği noktayı şu sözlerle açıklamıştır: *“Artık yapay zeka öyle bir hale geldi ki hepimizin eli kolu oldu. Günlük hayatta bile insanlar ne yemek yapacağını soruyor, iş hayatında herkes bu programları kullanıyor.”* Hâkim katılımcılardan

K3 ise yapay zekânın tamamen dışlanması mümkün olmadığını belirterek, *“Bu araçları tamamen kapsam dışına alarak bir yere varacağımızı sanmıyorum. Ülkemizde de uygulanabilir bir hale getirilmeli ve düzenlenmeli”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Dezavantajlı yönler bağlamında ise katılımcıların en çok üzerinde durduğu hususlar güvenilirlik, yanlış bilgi üretimi ve tembelliğe yol açma riskidir. K2, bu durumu ayrıntılı biçimde şu sözlerle ifade etmiştir: *“Hızlı bilgiye ulaşmak bizi tembelleştiriyor. Yanlış bilgi oluyor ama biz bunun farkına varmıyoruz. Toplumun büyük bir kısmı yapay zekadan çıkan bilgiyi direkt doğru kabul ediyor.”* Benzer şekilde K10, hukuk alanındaki risklere dikkat çekerek, *“Hukukta hataya yer yoktur. Her çıkan bilginin doğru kabul edilmesi özellikle usule ilişkin konularda hata yapılması telafisi güç zararlara neden olabilir”* demiştir. Hâkim katılımcılardan K4 ise yapay zekânın sınırlarına vurgu yaparak, *“Matematiksel hesaplar ve genel geçer bilgiler açısından yardımcı olabilir ama duygusal ve vicdani yönün devreye girdiği durumlarda yapay zekanın eksik kaldığını düşünüyorum”* ifadelerini kullanmıştır.

Bazı katılımcılar yapay zekânın istihdam üzerindeki olası etkilerini de değerlendirmiştir. K7, bu konuda *“Yapay zekadan dolayı bazı mesleklerin azalması mümkün ama diğer taraftan prompt mühendisliği gibi yeni mesleklerin de ortaya çıktığını görüyoruz”* şeklinde görüş bildirmiştir. Akademisyen katılımcılardan K6 ise daha genel bir çerçeve çizerek, *“Endüstri 4.0 şartlarında yapay zekâ hız, rekabet avantajı ve maliyetlerin azaltılması açısından önemli. İşsizliğe neden olup olmayacağı konusunda ise henüz net bir şey söylemek zor”* ifadelerini kullanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcılar yapay zekâ teknolojilerini faydalı olmakla birlikte temkinli yaklaşılması gereken araçlar olarak görmektedir. Özellikle genç meslek mensuplarının yapay zekâya daha açık olduğu, buna karşılık kıdemli hukukçuların hata ve güvenilirlik riskleri nedeniyle daha mesafeli yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Bu bulgular, yapay zekânın hukuk alanında destekleyici bir araç olarak önem

kazandığını; ancak insan unsurunun ve mesleki sorumluluğun her durumda belirleyici olmaya devam ettiğini göstermektedir.

C. Mesleki Hayatta ve Yargılama Safhalarında Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Görüşler

Katılımcılar, mesleki hayatlarında yapay zekâ kullanımına ilişkin deneyimlerini ve yargılamanın hangi safhalarında bu araçlardan yararlanılabileceğine dair görüşlerini ayrıntılı biçimde paylaşmışlardır. Bulgular, katılımcıların büyük çoğunluğunun yapay zekâyı özellikle hazırlık ve ön inceleme aşamalarında faydalı gördüğünü; buna karşılık duruşma ve nihai değerlendirme safhalarında yapay zekâ kullanımına mesafeli yaklaştıklarını ortaya koymaktadır.

Mesleki hayatta yapay zekâ kullanımına ilişkin görüşler incelendiğinde, katılımcıların önemli bir kısmının yapay zekâyı sınırlı ve kontrollü biçimde kullandığı görülmektedir. K1, yapay zekâyı çok yoğun kullanmadığını belirterek bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: *“Ben çok kullanmıyorum açıkçası. Amerika’da olan bir mevzuatı da getirebiliyor. Yaptığımız işin önemi nedeniyle müvekkilin ve kamu düzeninin zarar görmemesi adına çok fazla yararlanmıyorum, ama yine de bazı noktalarda faydalandığım oluyor.”* Bu ifade, yapay zekâya yönelik temkinli yaklaşımın özellikle hukuki sorumluluk bilinciyle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Buna karşılık bazı katılımcılar, yapay zekâ destekli yazılımları aktif biçimde kullandıklarını ifade etmiştir. K2, özellikle içtihat araştırmalarında yapay zekânın önemli bir kolaylık sağladığını belirterek, *“Anahtar kelimeleri yazıyorum, yapay zeka destekli sistem hemen Yargıtay kararlarını önüme getiriyor. Soruşturma aşamasında da, kovuşturma aşamasında da, hukuk ve ceza dosyalarında da çok işime yaradı”* şeklinde görüş bildirmiştir. Bu yaklaşım, yapay zekânın yargılamanın farklı aşamalarında destekleyici bir araç olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Hâkim katılımcılar, yapay zekânın özellikle teknik ve hazırlık gerektiren alanlarda kullanılabileceğini ifade etmiştir. K3, yapay zekânın soruşturma ve kovuşturma aşamalarında

teknik destek sunabileceğini belirterek, *“Bir aramada ele geçen bilgisayarın kodlarının çözülmesi gibi teknik konularda yapay zekadan pekala yararlanılabilir. Hem soruşturmalarda hem de kovuşturmalarda kullanılabilir”* ifadelerini kullanmıştır. K4 ise daha temkinli bir yaklaşım sergileyerek, *“Daha önce karşılaşmadığımız uyumsuzluklarda emsal araştırması için yapay zekadan yararlanıyorum ama verdiği bilgileri ciddi şekilde kontrol ediyorum, hata yapma olasılığı çok yüksek”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Avukat katılımcılar, yapay zekânın en çok dava hazırlık sürecinde ve dilekçeler aşamasında kullanılabileceğini vurgulamıştır. K5, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Dilekçeler aşamasında, Yargıtay kararlarına ve doktrindeki görüşlere ulaşmak için çok faydalı. Ama duruşma aşamasında kullanılabileceğini düşünmüyorum; bu daha çok hazırlık sürecine ilişkin bir araç.”* Benzer şekilde K7, yapay zekânın mevzuat ve emsal karar taramasında fayda sağladığını ancak nihai kararların insan tarafından verilmesi gerektiğini vurgulayarak, *“Kamu adına hareket edildiği zaman nihai değerlendirmelerin mutlaka insan eliyle yapılması gerektiği kanaatindeyim”* ifadelerini kullanmıştır.

Akademisyen katılımcılar ise yapay zekânın eğitim ve araştırma faaliyetlerinde kullanılabileceğini belirtmiştir. K8, bu durumu *“Literatür taraması, karar incelemeleri ve ders materyali hazırlığında kullanılabilir. Duruşmalarda ise bugün için kullanılması mümkün görünmüyor”* şeklinde ifade etmiştir. Benzer biçimde K6, yapay zekânın yargılamada ancak duruşma öncesi safhalarda kullanılabileceğini belirterek, *“Dilekçeler teatisi veya hazırlık aşamasında mümkündür ama duruşma esnasında bugünün şartlarında yapay zekadan yararlanılamaz”* demiştir.

Bazı katılımcılar, yapay zekânın icra dosyaları ve teknik işlemler açısından da hız kazandırdığını belirtmiştir. K9, *“Hazırlık aşamasında sınırlı şekilde kullanıyorum, özellikle karar araştırmalarında ve icra dosyalarında işimizi hızlandırıyor”* şeklinde görüş bildirmiştir. K11 ise dilekçe ve icra işlemlerinde yapay zekâdan yararlandığını ancak yargılamanın ilerleyen safhalarında uygun bulmadığını ifade etmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcılar yapay zekânın mesleki hayatta ve yargılamada destekleyici ve yardımcı bir araç olarak kullanılabileceği konusunda büyük ölçüde hemfikirdir. Ancak duruşma aşaması, vicdani kanaat, takdir yetkisi ve nihai karar verme gibi insana özgü unsurların ön plana çıktığı safhalarda yapay zekâ kullanımına mesafeli yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Bu bulgular, yapay zekânın hukuk alanında insanın yerini alan değil, insanı destekleyen bir araç olarak konumlandırıldığını göstermektedir.

D. Hukukta Yapay Zekâ Kullanımının Faydalarına ve Getirdiği Fırsatlara İlişkin Görüşler

Katılımcılar, hukuk alanında yapay zekâ kullanımının sağladığı faydalar ve sunduğu fırsatlara ilişkin görüşlerini ağırlıklı olarak zaman tasarrufu, bilgiye hızlı erişim, hazırlık süreçlerinin kolaylaşması ve öğrenme-üretim süreçlerine katkı başlıkları etrafında dile getirmişlerdir. Bulgular, katılımcıların yapay zekâyı hukuk alanında doğrudan karar verici bir unsurdan ziyade, mesleki faaliyetleri destekleyen ve hız kazandıran bir araç olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Zaman tasarrufu, katılımcılar tarafından en sık vurgulanan fayda olarak öne çıkmaktadır. Özellikle avukatlar, yoğun dosya temposu ve sınırlı süreler nedeniyle yapay zekânın önemli bir avantaj sağladığını ifade etmiştir. K1, bu durumu şu şekilde açıklamıştır: *“Bizim meslekte en büyük zorluk süre. Her yargılama kendine mahsus oluyor, şablon da kullanmıyorum. Bu noktada en büyük sorunum süredir ve bu süreyi yapay zeka ile kısaltabiliriz.”* Benzer şekilde K7, yapay zekânın özellikle yoğun çalışan avukatlar açısından önemli bir destek sunduğunu belirterek, *“Kesinlikle zaman tasarrufu ve bilgiye hızlı erişim en önemli faydalardır”* ifadelerini kullanmıştır.

Bilgiye hızlı ve kapsamlı erişim, katılımcıların üzerinde durduğu bir diğer önemli fayda alanıdır. K2, yapay zekâ destekli karar arama sistemlerinin sunduğu kolaylığı şu sözlerle ifade etmiştir: *“Anahtar kelimeleri yazıyorum, kanun maddesini, istinaf ve*

Yargıtay kararlarını getiriyor. Hatta ilgili olabilecek başka kararları da öneriyor. Tek bakışta büyük bir çerçeve görmeni sağlıyor.” Bu durum, yapay zekânın araştırma sürecini hızlandırmasının yanı sıra hukukçulara daha geniş bir perspektif sunduğunu göstermektedir.

Hâkim katılımcılar, yapay zekânın özellikle teknik ve hesaplama dayalı konularda fayda sağlayabileceğini ifade etmiştir. K4, Asliye Hukuk Mahkemesi’nde görev yaptığı dönemde yaşadığı bir örneği paylaşarak, *“Ketmi verese davasında emsal sordum, davanın içeriğine ilişkin bir yol haritası çizdi. Bu bana hız kazandırmıştı”* şeklinde görüş bildirmiştir. Ancak aynı katılımcı, yargılamanın vicdani yönüne dikkat çekerek, *“Biz bu vatandaşa ceza verelim mi vermeyelim mi noktasında yapay zekadan yardım alamayız”* ifadeleriyle sınırları net biçimde ortaya koymuştur. Benzer biçimde K3, *“Hakimin vicdani kanaatiyle ilgili hususları yapay zekadan beklemek mümkün değildir”* diyerek muhakeme ve takdir yetkisinin insana özgü olduğunu vurgulamıştır.

Akademisyen katılımcılar, yapay zekânın özellikle araştırma ve eğitim faaliyetlerinde önemli fırsatlar sunduğunu belirtmiştir. K6, *“Makale yazarken doktrindeki görüşlere ve yüksek mahkeme kararlarına ulaşmada ciddi bir süre avantajı sağlıyor”* ifadelerini kullanmış; ayrıca derslerde sunum ve görsel materyal hazırlanmasında yapay zekâ araçlarından yararlandığını belirtmiştir. K8 ise akademiye fırsatları şu şekilde ifade etmiştir: *“Akademik üretimde süre avantajı önemli bir fırsat. Araştırma ve eğitim boyutunda birçok imkân sunuyor ama muhakeme yönünün geliştirilmesi gerekir.”*

Katılımcılar, yapay zekânın mesleğe yeni başlayan hukukçular açısından da önemli bir fırsat sunduğunu vurgulamıştır. K12, bu durumu şu sözlerle açıklamıştır: *“Fakültede aldığımız bilgiler daha çok teorik kalıyor. Yapay zekâ, pratikte ne yapılması gerektiğini hızlıca öğrenmem açısından ciddi bir destek sağlıyor. Tecrübe eksikliğini gidermede çok faydalı.”* Benzer şekilde K11, yapay zekânın emsal karar ve mevzuat taramasında

hız kazandırdığını, ancak hataların ayıklanması koşuluyla avantaj sağlayabileceğini ifade etmiştir.

Buna karşılık bazı katılımcılar, yapay zekânın muhakeme gücünün sınırlı olduğuna dikkat çekmiştir. K9, *“Hız ve pratiklik sağlıyor ama muhakeme gücü zayıf. İnsani özelliklere sahip olamaz”* ifadelerini kullanırken; K10 da *“Strateji geliştirme ve duygusal değerlendirme noktasında insanın yerini alamaz”* diyerek benzer bir yaklaşım sergilemiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, katılımcılar hukukta yapay zekâ kullanımının başta zaman tasarrufu, bilgiye erişim ve hazırlık süreçlerinin kolaylaşması olmak üzere önemli faydalar ve fırsatlar sunduğu konusunda görüş birliği içerisinde. Ancak muhakeme, vicdani değerlendirme ve stratejik karar alma gibi insana özgü alanlarda yapay zekânın sınırlı kaldığı ve bu nedenle destekleyici bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde ortak bir yaklaşımın benimsendiği görülmektedir.

E. İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Alanında Yapay Zekâ Kullanımına İlişkin Görüşler

Katılımcılar, iş ve sosyal güvenlik hukuku alanında yapay zekâ kullanımını değerlendirirken ağırlıklı olarak bu alanın hesaplama dayalı yapısı, arabuluculuk uygulamalarının yaygınlığı ve vicdani değerlendirme gerektiren yönleri üzerinde durmuşlardır. Bulgular, katılımcıların yapay zekâyı özellikle teknik ve matematiksel işlemlerde faydalı bir araç olarak gördüğünü; buna karşılık somut olayın özellikleri, tanık beyanları ve ahlak ve iyi niyet gibi hususların değerlendirilmesinde yapay zekânın yetersiz kaldığını düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Avantajlar açısından bakıldığında, katılımcıların büyük çoğunluğu yapay zekânın tazminat, alacak ve sosyal güvenlik hesaplamalarında önemli kolaylıklar sağladığını ifade etmiştir. K1, bu durumu süre ve hesaplama bağlamında değerlendirerek, *“Bizim meslekte en büyük sorun süre. Hesaplamalar noktasında yapay*

zekadan yararlanılabilir, bu süreyi kısaltabilir” şeklinde görüş bildirmiştir. Benzer şekilde K6, “Kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, fazla mesai alacakları gibi hesaplamaları ya da yaşlılık aylığı, işsizlik sigortası gibi sosyal güvenlik hesaplamalarını yapay zekayla çok rahat yapabilirsiniz” ifadelerini kullanmıştır.

Hâkim ve akademisyen katılımcılar, yapay zekânın özellikle bilirkişilik ve teknik hesaplama gerektiren alanlarda faydalı olabileceğine dikkat çekmiştir. K3, “Tazminat hesaplamaları ve matematiksel yönü ağır basan konularda gerekli veriler sağlandığında yapay zekâdan kesinlikle yararlanılabilir” görüşünü belirtmiştir.

İş ve sosyal güvenlik hukukunda zorunlu arabuluculuk uygulamasına da sıklıkla vurgu yapılmıştır. K2, bu alanda arabuluculuk süreçlerinin yoğunluğuna dikkat çekerek, “İş ve sosyal güvenlik hukukunda daha çok arabuluculuğa gidiyorum, tazminat hesaplamalarında yapay zekadan yardım alınabiliyor” demiştir. K11 ise, “Zorunlu arabuluculuk aşamasında çoğu dosya anlaşmayla sonuçlanıyor. Yapay zeka yardımıyla hazırladığım hesaplamaları müvekkile göstererek anlaşmaya gidebiliyoruz” şeklinde görüş bildirmiştir. K7 de özellikle avukatı olmayan işçiler açısından yapay zekânın arabuluculuk sürecinde yol gösterici olabileceğini ifade etmiştir.

Dezavantajlı yönler bakımından ise katılımcılar, yapay zekânın somut olayın özelliklerini değerlendirme, tanık beyanlarını tartma ve ahlak ve iyi niyet kuralları gibi soyut kavramları yorumlama noktasında ciddi sınırlılıklara sahip olduğunu vurgulamıştır. K4, bu durumu oldukça çarpıcı bir biçimde şu sözlerle ifade etmiştir: “Ahlak ve iyi niyet kuralları çok spesifik konular. Yapay zeka tanık dinleyemez, bir insanın gözlerine bakamaz. Benim duruşmada yaptığım muhakemeyi yapması mümkün değil.” Benzer şekilde K10, “25/II kapsamında ahlak ve iyi niyet kuralları gibi çetrefilli hususlarda yapay zekanın ne yapacağı belirsiz. Bu tür durumlar teknik değil, değerlendirme gerektiriyor” ifadelerini kullanmıştır.

Bazı katılımcılar, yapay zekânın hata yapma riskine de dikkat çekmiştir. K5, *“Hesaplamalarda faydalı olabilir ama yapay zeka hata yapabilir, kaçıracağı hususlar olabilir. Buna aldanmak ciddi sonuçlar doğurabilir”* şeklinde görüş bildirirken; K8, etik ve veri güvenliği boyutuna dikkat çekerek, *“şeffaflık ve kişisel verilerin korunması açısından iş ve sosyal güvenlik hukukunda sorun oluşturabilir”* demiştir.

Genel değerlendirme açısından bakıldığında, katılımcılar iş ve sosyal güvenlik hukukunun teknik ve hesaplama dayalı yapısı nedeniyle yapay zekâ kullanımına görece daha elverişli bir alan olduğunu düşünmektedir. Ancak ahlak ve iyi niyet kuralları, tanık beyanları ve vicdani kanaat gerektiren durumlarda yapay zekânın tek başına kullanılmasının hatalı ve sakıncalı sonuçlar doğurabileceği yönünde ortak bir kanaat bulunmaktadır. Bu bulgular, yapay zekânın iş ve sosyal güvenlik hukukunda destekleyici, hızlandırıcı ve yardımcı bir araç olarak kullanılabileceğini; nihai değerlendirmenin ise her durumda insan tarafından yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

F. Yapay Zekânın Gelecekte Mesleği İkame Etme Potansiyeline İlişkin Görüşler

Katılımcıların yapay zekânın geleceğine ve meslekleri üzerindeki olası etkilerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, ortak kanaatin yapay zekânın yardımcı ve destekleyici bir araç olarak yaygınlaşacağı, ancak hukuk mesleklerinin yerini almasının mümkün olmadığı yönünde olduğu görülmektedir. Katılımcılar, özellikle hukukun insani yönü, vicdani kanaat, empati ve sorumluluk boyutlarının yapay zekâ tarafından ikame edilemeyeceğini vurgulamışlardır.

Bazı katılımcılar yapay zekânın geleceğinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekmiş, özellikle yargılamaların hızlandırılması açısından önemine vurgu yapmıştır. K1, bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: *“Ne yaparsak yapalım bir noktada bu yapay zekayı kullanacağız. Usul sürelerini kısaltmak, yargılamanın daha hızlı olması adına kesinlikle geleceği olduğunu*

düşünüyorum.” Ancak aynı katılımcı, hakkaniyet indirimi ve toplumsal gerçeklik gibi unsurların yapay zekâ tarafından değerlendirilemeyeceğini belirterek, *“Hakkaniyet indirimini neye göre yapacak? Genel olarak teamülleri bilmiyor”* ifadeleriyle sınırlarına dikkat çekmiştir.

Teknolojik gelişmelerin başlangıçta tereddütlerle karşılandığına, ancak zamanla günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası hâline geldiğine ilişkin görüşler de öne çıkmıştır. K2, yapay zekânın geleceğini geçmiş teknolojik dönüşümlerle kıyaslayarak, *“Bugün korkarak baktığımız bu teknoloji, birkaç yıl sonra herkesin eli ayağı olacak”* ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcıların tamamına yakını, yapay zekânın hakim, avukat veya akademisyenlerin yerini almasının mümkün olmadığı görüşünde birleşmektedir. K3, bu durumu açık bir şekilde, *“Bir hakimin yerine geçip karar vermesini beklemek hiçbir şekilde mümkün değil. Sadece matematiksel konularda yardımcı olabilir”* sözleriyle ifade etmiştir. Benzer şekilde K4, yapay zekânın ancak destekleyici bir rol üstlenebileceğini belirterek, *“Hakimin yerini alamaz ama asistan hakim gibi yardımcı olabilir”* demiş; özellikle duruşma kâtipliği gibi alanlarda yapay zekânın kullanılabileceğine dikkat çekmiştir.

Avukatlık mesleği açısından katılımcılar, müvekkil-avukat ilişkisinin insani boyutunun altını çizmiştir. K5, *“Yapay zeka geliyor ama avukatın yerini alamaz. Müvekkil önce avukata geliyor, insana güveniyor”* ifadelerini kullanırken; K7, duruşma öncesinde müvekkillerin yaşadığı kaygıya dikkat çekerek, *“Yapay zeka bu heyecanı nasıl yatıştıracak?”* sorusuyla bu ilişkinin önemini vurgulamıştır. K9 da benzer şekilde, *“Avukatlık mesleğinin özünde insan ilişkisi var. Yapay zekayla dava kazandı haberleri biraz magazinel...”* değerlendirmesinde bulunmuştur.

Akademisyen katılımcılar ise yapay zekânın eğitim ve araştırma süreçlerinde önemli katkılar sağladığını, ancak akademisyenin yerini almasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. K6, öğrencilerin yapay zekâyı aşırı bağımlı hâle

gelmesinin öğrenme süreçlerini olumsuz etkileyebileceğini belirterek, *“Bilgiye çok hızlı ulaşıyorlar ama sınavda yazamıyorlar”* demiş; ayrıca etik ihlaller ve intihal riskine dikkat çekmiştir. Aynı katılımcı, *“Yapay zeka akademisyenin yerini alamaz ama asiste etme anlamında ciddi avantaj sağlar”* şeklinde görüş bildirmiştir. K8 de pedagojik açıdan insanla yüz yüze etkileşimin önemine vurgu yaparak, *“Öğrenciler online senkron dersleri dahi çeşitli yönlerden istemiyorlar yüz yüze dersleri tercih ediyor, insanın yerini alamaz”* ifadelerini kullanmıştır.

Genel değerlendirme açısından bakıldığında, katılımcıların tamamına yakını yapay zekânın gelecekte hukuk alanında daha yaygın kullanılacağını kabul etmekle birlikte, nihai karar, sorumluluk ve takdir yetkisinin insan hukukçularda kalması gerektiği yönünde ortak bir görüşe sahiptir. K11’in ifadesi bu durumu özetler niteliktedir: *“Bu süreç vicdan, kanaat ve takdir içeriyor. Yapay zeka ne kadar gelişirse gelişsin insan hislerine sahip olamaz.”* K12 ise avukat-müvekkil ilişkisinin insani yönüne dikkat çekerek, *“Adliyede insanların yüzünde endişe ve heyecan görürsünüz. Avukat onları telkin eder. Bu tamamen insana özgü bir durumdur”* demiştir.

Bu tema kapsamında elde edilen bulgular, yapay zekânın hukuk mesleklerini ikame edecek bir unsur olarak değil; hız, erişilebilirlik ve teknik destek sağlayan tamamlayıcı bir araç olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Katılımcılar, yapay zekânın gelecekte hukuk alanında vazgeçilmez bir yardımcı hâline geleceğini, ancak mesleğin özünü oluşturan insani unsurlar nedeniyle insan hukukçuların yerini alamayacağı konusunda güçlü bir fikir birliği içerisinde.

G. Yapay Zekâ ve Duygusal Zekâ Karşılaştırmasına İlişkin Görüşler

Katılımcıların mahkeme süreçlerinde duygusal zekânın rolüne ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, duygusal zekânın hukuk pratiğinde vazgeçilmez bir unsur olduğu ve yapay zekâ tarafından ikame edilmesinin mümkün olmadığı yönünde güçlü

bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Özellikle hakkaniyet, vicdani kanaat, empati, ikna ve insan ilişkileri gibi unsurların yargı süreçlerinde belirleyici olduğu vurgulanmıştır.

Birçok katılımcı, hâkimin karar verirken yalnızca normatif kurallara değil, aynı zamanda toplumsal değerler ve hakkaniyet ölçütlerine de dayandığını ifade etmiştir. K1 bu durumu, *“Hakimin de bir duygusal noktası olması gerektiğini düşünüyorum. Hakkaniyete göre karar veriyor. Yapay zeka hakkaniyete nasıl karar verecek?”* sözleriyle dile getirmiş; aynı kültürel zeminde yetişmiş olmanın, olayları değerlendirme biçimini doğrudan etkilediğini vurgulamıştır. Bu bağlamda K1, yapay zekânın tamamen dışlanmaması gerektiğini, ancak *“harmanlanabilir”* bir unsur olarak değerlendirilmesinin daha doğru olacağını ifade etmiştir.

Vicdani kanaat kavramı, katılımcıların görüşlerinde öne çıkan temel unsurlardan biridir. K2, özellikle ceza yargılamalarında bu yönün daha baskın olduğunu belirterek, *“Hakimin vicdani kanaati var. Bu alanda yapay zeka yetersiz kalır”* demiştir. Aynı katılımcı, insanı merkeze alan mesleklerde yapay zekânın tek başına yeterli olamayacağını vurgulayarak, *“İnsan kaynağı olan mesleklerde yapay zekanın yerini tutması çok zor”* değerlendirmesinde bulunmuştur.

Mahkeme salonundaki insani etkileşimlerin önemi, birçok katılımcı tarafından somut örneklerle açıklanmıştır. K3, *“Bazen davacının bir bakışından, bir el hareketinden dahi hissiyatını anlayabiliyoruz”* diyerek, hâkimin ve avukatın karşısındaki kişiyi gözlemlene yeteneğinin karar sürecine etkisini vurgulamıştır. Aynı katılımcı, *“Yapay zekanın vicdani ve duyguları yok”* ifadesiyle, yapay zekânın kanaat oluşturma kapasitesinin sınırlı olduğunu belirtmiştir.

Duygusal zekânın teknik alanlar dışındaki üstünlüğü K4 tarafından da açıkça ifade edilmiştir. Katılımcı, *“Duygusal zekanın yapay zekayı yeneceğini düşünüyorum”* diyerek, tazminat hesapları gibi teknik konularda yapay zekânın faydalı olabileceğini; ancak yargılamanın özünde yer alan

değerlendirmelerde insan faktörünün belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde K7, *“Hakkaniyet indirimi gibi takdiri gerektiren konularda yapay zekanın hata yapması kaçınılmazdır”* diyerek bu görüşü desteklemiştir.

Avukatlık mesleği açısından bakıldığında, duygusal zekânın müvekkille kurulan ilişki bakımından hayati öneme sahip olduğu görülmektedir. K5, *“Müvekkille görüşmelerde sadece hukuki değil, psikolojik yönüne de odaklanıyoruz. Yapay zekanın psikolojisi yok”* ifadeleriyle bu durumu açıklamıştır. K9 ise sürecin manevi boyutuna dikkat çekerek, *“Davalar sonuçlandığında müvekkilin size bakışı, ettiği dua her şeye değişiyor. Yapay zekanın böyle bir ilişkisi olabilir mi?”* sözleriyle duygusal bağın önemini vurgulamıştır.

Akademisyenlerin perspektifinden değerlendirildiğinde de benzer bir yaklaşım görülmektedir. K6, *“Duygusal zeka yapay zekayı yener”* diyerek, empati kurma, karşısındakinin psikolojisini yönetme ve iletişim becerilerinin mahkeme süreçlerinde belirleyici olduğunu ifade etmiştir. K10 da duruşmalarda ikna, hâkimiyet ve psikolojik faktörlerin ön plana çıktığını belirterek, bunların doğrudan duygusal zekâ ile ilişkili olduğunu vurgulamıştır.

Genel değerlendirme açısından bakıldığında, katılımcıların tamamına yakını duygusal zekânın hukuk alanında yeri doldurulamaz bir unsur olduğu konusunda hemfikirdir. K8’in ifadesi bu görüşü özetler niteliktedir: *“İnsanın olduğu her yerde duygusal zekâ daha belirleyici olmaya devam edecektir.”* K11 ve K12 de müvekkil-avukat ilişkisinde güven ve duyguların önemine dikkat çekerek, yapay zekânın ancak yardımcı bir araç olabileceğini ifade etmişlerdir.

Bu tema kapsamında elde edilen bulgular, hukuk pratiğinde yalnızca bilişsel ve teknik zekânın değil, duygusal zekânın da yargılamanın adil, hakkaniyetli ve insan odaklı yürütülmesinde merkezi bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Katılımcılar, yapay zekânın hız ve teknik destek açısından önemli katkılar

sunabileceğini kabul etmekle birlikte, mahkeme süreçlerinin özünü oluşturan vicdan, empati ve insani etkileşimler nedeniyle duygusal zekânın üstünlüğünü koruyacağı yönünde güçlü bir ortak görüş sergilemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada iş ve sosyal güvenlik hukuku alanında yapay zekânın kullanımına ilişkin olarak amaçlı örnekleme ile ulaşılan hukukçuların görüşleri incelenmiş ve yapay zekânın avantajları, dezavantajları, mesleğe olası etkileri ile duygusal zekâ karşılaştırması ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, yapay zekânın özellikle teknik ve hesaplama dayalı alanlarda faydalı olabileceğini göstermektedir. Kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, fazla mesai alacakları veya sosyal güvenlik ödemeleri gibi hesaplamalar, yapay zekânın hızlı ve doğru sonuçlar sunabileceği alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu yönüyle yapay zekâ, hukuk pratiğinde zaman tasarrufu ve verimlilik sağlama potansiyeline sahiptir. Ancak katılımcılar, yapay zekânın avukatlık ve hâkimlik gibi insan ilişkisine dayalı mesleklerde insanın yerini alamayacağını vurgulamıştır. Özellikle dava sürecinde müvekkil ile kurulan güven ilişkisi, hakim kararlarında vicdani kanaat ve empati gibi unsurlar, yapay zekânın ikame edemeyeceği insan odaklı süreçlerdir. Mahkeme süreçlerinde duygusal zekânın önemi, tüm katılımcılar tarafından vurgulanmış; yapay zekânın teknik kapasitesine rağmen insan faktörünü tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılması gerektiği belirtilmiştir.

Bu çerçevede, hukuk pratiğinde yapay zekânın hibrit bir yaklaşım çerçevesinde kullanılması, hem verimlilik hem de adaletin sağlanması açısından önemlidir. Yapay zekâ, hesaplamalar, veri analizleri ve belgelerin hazırlanması gibi teknik görevlerde destek sağlarken, karar alma süreçleri, müvekkil ilişkileri ve vicdani kanaat insan odaklı yürütülmelidir. Ayrıca yapay zekânın etik, şeffaf ve güvenli bir şekilde kullanılmasına özen gösterilmelidir. Hukuk eğitiminde de yapay zekâ ve dijital araçlar hakkında farkındalık

oluşturulması, gelecekte hukukçuların bu teknolojileri etkin ve bilinçli şekilde kullanabilmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, kanaatimizce yapay zekâ hukuk alanında önemli bir yardımcı araç olarak değer kazanacak, ancak insanın duygusal zekâ ve vicdani yetilerini tamamlayıcı bir rol üstlenecektir. İnsan faktörü ve duygusal zekâ her zaman adaletin sağlanmasında belirleyici olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ali, Kemal, “Yapay Zeka ve Din: Bireysel Hayatta Yeni Bir Dönüşüm Senaryosu”, *Dergiabant*, 13, sy. 2 (2025): 656-675.
- Akçakanat, Özen, “Yapay Zekâ Kaygısının Teknoloji Kaynaklı İşsizlik Endişesi Üzerine Etkisi: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26, Özel Sayı: (2024): 53-67.
- Akçay, Sinan ve Koca, Esra, “Nitel Araştırmalarda Veri Doygunluğu”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, sy. 3 (2024): 829-848.
- Aletras, Nikolaos, Tsarapatsanis, Dimitrios, Preotiuc-Pietro, Daniel, ve Lampos, Vasileos, “Predicting Judicial Decisions of the European Court of Human Rights: A Natural Language Processing Perspective”, *PeerJ Computer Science*, sy. 2 (2016): 1-19.
- Arslan, Aziz Serkan ve Eryendi, Burcu Çavuş, “Hukuk Yargılamasında Yapay Zekâ İle Görevli Mahkemenin Tespitine İlişkin Yeni Bir Model Önerisi”, *Medeni Hukuk Dergisi*, 3, sy. 1 (2026): 1-40.
- Arslan, Kürşat, “Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları”, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, sy.1 (2020): 71-88.
- Arslan, Erdal. “Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 51 (2022): 395-407.
- Ayan, Burak, Taşçı, Serhat ve Köksal, Enes Bin Malik, “İş Sağlığı ve Güvenliği Alanında Kullanılan Yapay Zeka Teknolojilerine İlişkin İnceleme”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 15, sy. 2 (2024): 20-33.
- Bak, Başak, “Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 35 (2018): 211-232.
- Baltacı, Ali, “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, sy. 2 (2019): 368-388.

- Birtane, Şermin, "Hakime Yardımcı Yapay Zekâ", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 59 (2024): 233-272.
- Bozkurt Gümrükçüoğlu, Yeliz ve Yakacak, Gülnihal Alter, "Yapay Zekânın İşe Alım Süreçlerinde Kullanımı ve Algoritmik Ayrımcılık", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 72, sy. 4 (2023): 1701-1757.
- Cappelli, Peter ve Rogovsky, Nikolai, "Artificial Intelligence in Human Resource Management: A Challenge for the Human-Centred Agenda?". ILO Working Paper No. 95, Geneva: International Labour Organization, (2023): 1-17.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. M. Bütün ve C. B. Demir (Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi, 2016.
- Çelik, Ezgi Sima, "İşe Alımda Adayın Kişisel Veri Güvenliği: Yapay Zekâ Destekli Video Mülakat Uygulamaları", *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*, 6, sy. 1 (2024): 1-13.
- De Stefano, Valerio, "Negotiating The Algorithm": "Human-in-Command" and Collective Rights for the Future of Work", *Comparative Labor Law & Policy Journal*, sy. 41, (2018): 101-132.
- Demirkasımoğlu, Nihan ve Bezen, Sevim, "Nitel Araştırmalarda Yansıtıcılık: Araştırmacının Rolü". Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 14, sy. 2 (2024): 770-788.
- Doruköz, Kardelen Devrim ve Uslu, Berk "Yapay Zekânın İş Hayatındaki Yeri: Avantajlar, Dezavantajlar ve Politikalar", *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (BANÜSAD)*, sy. 6 (2023): 45-62.
- Dost, Süleyman, "Yapay Zekâ ve Uluslararası Hukukun Geleceği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13, sy. 2 (2023): 1271-1313.
- Dönmez, Süleyman (2020). "Felsefi Bağlamda Yapay Zekâ ve 2025 Sendromu", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20, sy. 2 (2020): 748-760.
- Erdoğan, Gökhan, "Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış", *Adalet Dergisi*, sy. 66 (2021): 117-192.

- Güven, Ahmet, “Yapay Zeka Uygulamalarının Kamu Yönetimindeki Rolü ve Önemi”, *Enderun Dergisi*, 8, sy. 2 (2024): 127-151.
- Karabal, Ahu, “Yapay Zekada Hukuk İhlalleri”, *MetaZihin*, 6, sy. 2 (2023): 119-147.
- Karabel, Emine Gökçe ve Aydemir, Dilek, “Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalete Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekânın Kullanımı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 29, sy. 1 (2023): 530-573.
- Kutlucan, Erhan ve Seferoğlu, Süleyman Sadi, “Eğitimde Yapay Zekâ Kullanımı: ChatGPT’nin KEFE ve PEST Analizi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, sy.2 (2024): 1059-1083.
- Küçük, Dilek ve Can, Fazlı, “Hukuki Metinlerin Otomatik İşlenmesinde Yapay Zekâ Teknolojilerinin Kullanımı”, *Bilişim Hukuku Dergisi*, 6, sy. 1 (2024): 1-23.
- Moarcas, Claudia-Ana “The Labour and Social Security Law in the Artificial Intelligence World: Challenges and Possible Solutions”, *Analele Universitatii din Bucuresti: Seria Drept*, (2024): 28-49.
- Okursoy, Mustafa Emirkan, *Yapay Zekâ Tekniklerinin Hukuk Alanında Uygulanması*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (2025).
- Özmen, Kenan, “Üniversite Öğrencilerinin Çalışma Deneyimleri: Yarı Zamanlı Çalışma”. *Journal of University Research*, 6, sy. 4 (2023): 394-404.
- Öztürk, Kadir ve Şahin, Mustafa Ergin, “Yapay Sinir Ağları ve Yapay Zekâ’ya Genel Bir Bakış”, *Takvim-i Vekayi*, 6, sy. 2 (2018): 25-36.
- Radhi, Husam Berdi, *Yapay Zekâ Çağında Sosyal Güvenlik: Sosyal Medya Platformlarında Veri Gizliliği ve Güvenlik Sorunları, Fırsatlar ve Zorluklar*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (2025).
- Scarcella, Luisa, “Artificial Intelligence and Labor Markets. A Critical Analysis of Solution Models From A Tax Law And

- Social Security Law Perspective", *Rivista Italiana di Informatica e Diritto*, 1, sy. 1 (2019): 53-73.
- Sucu, İpek, "Yapay Zekanın Toplum Üzerindeki Etkisi ve Yapay Zeka (A.I.) Filmi Bağlamında Yapay Zekaya Bakış", *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 2, sy. 2 (2019): 203-215.
- Şad, Nihat, Özer, Niyazi ve Atlı, Abdullah. "Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı". *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7, sy. 2 (2019): 873-898.
- Tekin, Ayşe ve Demirel, Onur, "Yapay Zekâ Teknolojileri İle İstihdam Ve Verimlilik Arasındaki İlişki". *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22.Özel Sayı: Endüstri 4.0 ve Dijitalleşmenin Sosyal Bilimlerde Yansımaları, (2024): 1585-1618.
- Tulum, Arzu Bozdağ "Yapay Zeka: Olanaklar ve Riskler", *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, sy. 1 (2025): 303-326.
- Turan, Tülay, Kemaloğlu, Nazan ve Küçüksille, Ecir, "Hukuk'ta Yapay Zeka: Çalışmalar ve Gelecek Öngörüler", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11, sy. 2 (2020): 246-255.
- Turan, Tülay, Küçüksille, Ecir ve Kemaloğlu, Nazan, "Prediction of Turkish Constitutional Court Decisions with Explainable Artificial Intelligence", *Bilge International Journal of Science and Technology Research*, 7, sy. 2 (2023): 114-123.
- Tutan, Ercan, "Yapay Zekânın İdari Yargıda Kullanılması", *Bilişim Hukuku Dergisi*, 6, sy. 2 (2024): 410-507.
- Tutar, Hasan, "Nitel Araştırma Deseni Belirleme Ölçütleri ve Gerekçelendirilmesi." *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25, sy. 1 (2023): 334-355.
- Yağar, Fedayi, "Nitel Araştırmalarda Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi: Veri Doygunluğu". *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, sy. 2 (2023): 138-152.
- Yazar, Enes, "Uluslararası Hukukta Yapay Zekâ Teknolojisi", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6, sy. 2 (2023): 537-553.
- Yelman, Ercan, Torusdağ, Mustafa ve Tekşan, Enes, "Yapay Zekâ ve Robot Hâkimler: Vergi Mahkemelerinin İş Yüküne

-
- Yenilikçi Çözümler", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 34 (2025): 65-93.
- Yıldırım, Kasım. "Nitel Araştırmalarda Niteliği Artırma". *İlköğretim Online*, 9, sy. 1 (2010): 79-92.
- Yılmaz, Oğuz Gökhan, "Yargı Uygulamasında Yapay Zeka Kullanımı – Yapay Zeka Hakim Cübbesini Giyebilecek mi?", *Adalet Dergisi*, sy. 66 (2021): 379-415.
- Zeytin, Zafer ve Gençay, Eray, "Hukuk ve Yapay Zekâ: E-kîşi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması", *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, sy. 1 (2019): 39-70.
-
-

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not declared whether this work has received any financial support.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required.

YARGISAL SÜREÇLERDE VERİ İŞLEME VE GENETİK VERİLER: TÜRK HUKUKUNA ÖNERİLER

Data Processing in Judicial Proceedings and Genetic Data: Proposals for Turkish Law

Samet TATAR*

Öz

Bu çalışma, Anayasa Mahkemesi'nin Ceza Muhakemesi Kanunu m. 80/2, 82'yi iptal eden kararını, yalnızca ceza muhakemesi hukukuna ilişkin sınırlı bir norm denetimi olarak değil, Türk veri koruma hukukunda mevcut yapısal bir boşluğun anayasal düzeyde tespiti olarak ele almaktadır. Çalışmada, özellikle Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m. 28/1(d)'nin, yargısal süreçlerde veri işleme faaliyetlerini kanunun kapsamı dışında bırakması nedeniyle genetik veriler gibi nitelikli kişisel veriler bakımından ciddi bir güvence eksikliği yarattığı ortaya konulmaktadır.

Bu çerçevede ilk olarak genetik verinin hukuki niteliği ve ceza yargılamasındaki işlevi incelenmektedir. Ardından Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m. 28/1(d) hükmünün doğurduğu normatif belirsizlikler analiz edilmekte ve Anayasa Mahkemesi kararının kanunilik ve ölçülülük ilkeleri bağlamındaki gerekçesi

* Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Bilişim Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: statar@aybu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3553-1683>.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 11.05.2026

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 18.06.2026

Atıf/Citation: Tatar, Samet. "Yargısal Süreçlerde Veri İşleme ve Genetik Veriler: Türk Hukukuna Öneriler." Bilişim Hukuku Dergisi 8, Sy. 1 (2026): 84-119.

değerlendirilmektedir. Son olarak Avrupa Birliği'nin Polis ve Yargı Direktifi ışığında karşılaştırmalı bir perspektif sunulmakta ve Türk hukuku bakımından özel bir yargı süreçlerinde veri işleme rejiminin oluşturulmasına yönelik somut reform önerileri geliştirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Genetik Veri, KVKK m. 28, Ceza Yargılaması, Anayasa Mahkemesi, Veri Koruma, 2016/680 sayılı Polis ve Yargı Direktifi.

Abstract

This study examines "the Constitutional Court's decision annulling Articles 80/2 and 82 of the Code of Criminal Procedure" not merely as a limited constitutional review of norms confined to criminal procedure law, but as the constitutional-level identification of a structural gap in Turkish data protection law. In this context, the article demonstrates that Art. 28/1(d) of the Law on Protection of Personal Data, by excluding judicial data processing activities from the scope of the law, creates a significant deficiency in safeguards, particularly with respect to special categories of personal data such as genetic data.

Accordingly, the article first analyses the legal nature of genetic data and its function within criminal proceedings. It then examines the normative ambiguities arising from Art. 28/1(d) of the Law on the Protection of Personal Data and evaluates the reasoning of the Constitutional Court's decision in light of the principles of legality and proportionality. Finally, it offers a comparative perspective based on the Law Enforcement Directive (EU) 2016/680 and develops concrete reform proposals for the establishment of a specific regime governing judicial data processing in Turkish law.

Keywords: Genetic Data, Law on the Protection of Personal Data art. 28, Criminal Proceedings, Constitutional Court, Data Protection, Police and Criminal Justice Directive (EU) 2016/680.

GİRİŞ

Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) 25 Aralık 2025 tarihinde oyçokluğuyla aldığı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)¹ m. 80/2, 82'nin iptaline ilişkin karar,² ceza yargılaması süreçlerinde genetik veri saklamanın hukuki çerçevesine ilişkin hâlihazırdaki rejim için köklü bir hukuki reformu zorunlu kılmaktadır. Kararda CMK m. 80/2, belirli yargısal kararlar dışında genetik verilerin akıbetini düzenlemeyen belirsiz yapısı nedeniyle kanunilik, belirlilik ve ölçülülük ilkeleri bakımından Anayasa (AY)'ya aykırı bulunmuştur. Paralel şekilde bu alanın yönetmelikle düzenlenmesini öngören CMK m. 82'yi de mahkeme CMK m. 80/2 yönünden iptal etmiştir. Bu iptal kararı, söz konusu alanda yürütme organına tanınan düzenleme yetkisinin anayasal sınırları aştığını göstermektedir.

İptal kararının önemi, salt bir CMK hükmünün ortadan kaldırılmasıyla sınırlı değildir. Karar, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK)³ m. 28/1(d) uyarınca yargısal veri işleme faaliyetlerinin kanun kapsamı dışında bırakılmasının yarattığı yapısal boşluğu anayasal düzeyde görünür kılmaktadır. KVKK m. 28/1(d), "yargı makamlarının yargısal faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdiği kişisel veri işleme faaliyetleri"ni kanunun uygulama alanı dışında tutmaktadır. Dolayısıyla KVKK, genetik veriler gibi özel nitelikli veri kategorilerinin, hangi hukuki güvencelere tâbi olacağı meselesine uygulanmamaktadır.

Genetik veriler, bireyin biyolojik kimliğini, sağlık durumunu, soyağacını ve hatta davranışsal eğilimlerini ortaya

¹ RG., 17.12.2004, S. 25673.

² AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025.

³ RG. 07.04.2016, S. 29677.

koyabilecek hassas bilgiler içermektedir.⁴ Bu hassas bilgiler kişilerin tıbbi ve hukuki durumlarında son derece önemli roller oynayabilir.⁵ Bu nedenle genetik veriler, KVKK m. 6 ve Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (*General Data Protection Regulation- GDPR*)⁶ m. 9 uyarınca “özel nitelikli kişisel veri” kategorisinde değerlendirilmektedir. İlgili hassasiyetlerden dolayı genetik verilerin işlenmesi katı şartlara bağlanmaktadır. Ancak KVKK m. 28/1(d) istisnası sebebiyle bu güvencelerin yargısal süreçlerde nasıl uygulanacağı hususu açık değildir.

Nitekim KVKK’da 2024 yılında gerçekleştirilen değişikliklerle, özellikle yurt dışına veri aktarımı ve özel nitelikli verilerin işlenmesi alanlarında GDPR ile önemli ölçüde uyum sağlanmıştır. Ancak Kurul denetimi, usulî mekanizmalar ve yargısal süreçlerdeki veri işleme faaliyetlerinin kapsam dışı bırakılması gibi hususlar bakımından KVKK ve Avrupa Birliği (AB) veri koruma rejimi arasındaki ayrışmalar devam etmektedir.⁷ Zira bu reformda, yargısal faaliyetlere ilişkin veri

⁴ Füsün Ceren Küçükosmanoğlu, “Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Genetik Veriler,” *İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no. 1 (2024): 44-79.

⁵ Necatı Batur, “Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 126 (2016): 75.

⁶ Avrupa Birliği, Gerçek kişilerin kişisel verilerinin işlenmesi ve bu verilerin serbest dolaşımı bakımından korunmasına ilişkin 27 Nisan 2016 tarihli ve (AB) 2016/679 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü (Genel Veri Koruma Tüzüğü), AB RG. L 119 (2016).

⁷ 2024 yılında KVKK’da yapılan değişikliklerin temel amacı, mevcut veri koruma rejimini GDPR ile daha uyumlu hale getirmektir. Bu kapsamda özellikle KVKK m. 6’da yapılan değişikliklerle, özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesine ilişkin hukuki sebepler yeniden düzenlenmiş ve açık rıza dışındaki işleme şartları kanun metninde daha ayrıntılı biçimde sayılmıştır. Aynı şekilde KVKK m. 9’da yapılan değişikliklerle, yurt dışına veri aktarımı bakımından yeterlilik kararı, uygun güvenceler ve istisnai haller olmak üzere kademeli bir sistem benimsenmiş ve aktarım rejimi yeniden yapılandırılmıştır. 2024 değişikliği ayrıca, veri işleme faaliyetlerinde yalnızca veri sorumlularının değil, belirli yükümlülükler bakımından veri işleyenlerin de düzenleme

işleme süreçlerinden kaynaklanan koruma boşluğu giderilmemiştir. Bu durum, Türk hukukunda veri koruma sisteminin bütüncül ve tutarlı bir yapıya kavuşturulmadığını ve özellikle ceza yargılaması bağlamında ciddi bir normatif boşluk bulunduğunu göstermektedir.

Bu anayasal ve kanuni boşluktan doğan tartışma ve devamında işbu makalede önerilen reformlar, Türkiye'nin güncel kalkınma ve dijitalleşme politikalarıyla da doğrudan kesişmektedir. Nitekim On İkinci Kalkınma Planı (Plan) (2024–2028),⁸ kişisel verilerin korunması, veri egemenliği ve AB dijital düzenlemeleriyle uyum ekseninde şekillenen bir dönüşüm ihtiyacına dikkat çekmektedir. Plan'da, kullanıcıların kişisel verileri üzerindeki haklarını güçlendiren ve yerli dijital platformların gelişimini destekleyen rekabetçi bir dijital ekosistemin kurulması gerekliliği defaten vurgulanmaktadır. İşbu çerçevede AB düzenlemeleriyle uyumlu önlemlerin alınmasının zorunlu olduğu ifade edilmektedir.⁹ Aynı şekilde kamu sektörünün Türkiye'de en büyük veri üreticisi olduğu dikkate alınarak, mahremiyeti zedelemeyecek veri paylaşım

kapsamındaki konumunun netleştirildiğini belirtmektedir. Bunun yanında, Kurul kararlarına karşı başvuru usullerinde değişikliğe gidilerek idari yargı yolunun esas alındığı ifade edilmektedir. Reform kapsamında bazı yükümlülük ihlallerinin kabahat olarak düzenlendiği ve idari para cezalarının uygulanmasına ilişkin çerçevenin de güncellendiği vurgulanmaktadır. Son olarak 2024 değişikliği, söz konusu değişikliklerin veri koruma hukukunda hem uygulamaya ilişkin belirsizlikleri gidermeyi hem de uluslararası veri akışlarına ilişkin hukuki altyapıyı güçlendirmeyi hedeflediğini ortaya koymaktadır. Mehmet Bedii Kaya, *KVKK Reformu: 2024 Değişiklikleri* (2025), <https://mbkaya.com/hukuk/kvkk-reformu.pdf>, erişim tarihi: 03.05.2026.

⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On İkinci Kalkınma Planı* (2024–2028) (Ankara, 2023), https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf, erişim tarihi: 03.05.2026.

⁹ Ayrıca bkz. Merve Ayşegül Kulular, "Sağlık Hizmetlerinin Uzaktan Sunumu Kapsamında Online Platformların Hukuken Değerlendirilmesi," *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, no. 2 (August 31, 2025), <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hacettepehdf/article/1706786>, 160.

mekanizmalarının geliştirilmesi, yapay zekâ temelli yerli çözümlerin inşası bakımından vazgeçilmez olarak tespit edilmiştir.¹⁰ Daha da önemlisi KVKK'nın başta GDPR olmak üzere AB veri koruma müktesebatıyla uyumlaştırılmasına yönelik çalışmaların tamamlanacağı öngörülmektedir. Zira dijital dönüşüm sürecinde, kişisel verilerin korunması, veri güvenliğinin sağlanması ve birlikte işlerliğin temini esaslarına dayanan ulusal standartların oluşturulması öngörülmektedir.¹¹ Bu politika çerçevesi birlikte değerlendirildiğinde, AYM'nin iptal kararının ortaya çıkardığı normatif boşluğun giderilmesi yalnızca anayasal bir zorunluluk değildir. Aynı zamanda Türkiye'nin dijital dönüşüm stratejisinin ve AB uyum sürecinin de bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu makale, AYM'nin CMK m. 80/2'ye ilişkin iptal kararını, KVKK m. 28/1(d)'nin yarattığı kanuni dayanak eksikliğinden kaynaklanan yapısal boşluk bağlamında, Türk veri hukuku çerçevesinde ele almaktadır. Ayrıca çalışma, önerilerini 2016/680 sayılı Polis ve Yargı Direktifi (*Law Enforcement Directive- LED*)¹² ışığında geliştirerek Türk hukuku bakımından somut ve yeniden yapılandırmaya yönelik araçlar sunmaktadır. LED, kolluk ve yargı makamlarının suç önleme ve soruşturma amaçlı kişisel veri işleme faaliyetlerini düzenleyen ve GDPR'a paralel güvenceler getiren bir AB düzenlemesidir.¹³ Türkiye'nin AB uyum süreci ve

¹⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*, 20.

¹¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*, 64, 115.

¹² Avrupa Birliği, Yetkili Makamlar Tarafından Kolluk Faaliyetleri Amacıyla Gerçekleştirilen Kişisel Veri İşleme Faaliyetleri Bakımından Gerçek Kişilerin Korunmasına İlişkin 27 Nisan 2016 tarihli ve (AB) 2016/680 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi (Kolluk Direktifi), AB RG. L 119 (2016).

¹³ Elisavet Symeonidou-Kastanidou, "DNA Analysis and Criminal Proceedings: The European Institutional Framework," *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 19, no. 2 (2011): 139–160; Francesca Aime et al., "Forensic Databases (Part I)," in *GDPR Requirements for Biobanking Activities Across Europe*, ed. Valentina Colcelli et al. (Cham: Springer, 2023), 195–204, https://doi.org/10.1007/978-3-031-42944-6_22.

AY m. 20'nin güvence altına aldığı özel hayatın gizliliği hakkı göz önüne alındığında, LED'in temel ilkelerinin Türk hukukuna entegrasyonu hem normatif hem de pratik açıdan elzemdir.

Makalenin birinci bölümünde genetik verinin hukuki niteliği ve ceza yargılamasındaki işlevi arka plan bilgileri olarak incelenmektedir. İkinci bölümde KVKK m. 28/1(d)'nin yargısal veri işleme faaliyetlerinde yarattığı koruma boşluğu analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde AYM'nin iptal kararının kapsamı, gerekçesi ve yargısal boyutu ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde LED'in temel ilkeleri, üye devletlerin uygulamaları karşılaştırmalı hukuk perspektifinden değerlendirilmektedir. Beşinci bölümde Türk hukuku için somut reform niteliğinde öneriler sunulmaktadır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir.

I. GENETİK VERİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE CEZA YARGILAMASINDA İŞLEVİ

İşbu makalenin bu bölümünde, genetik verinin hukuki niteliği ile ceza yargılamasındaki işlevi, yalnızca mevcut normatif çerçeve üzerinden değil; aynı zamanda son yıllarda hızla gelişen moleküler biyoloji teknikleri, büyük veri analitiği ve yapay zekâ temelli analiz yöntemlerinin ortaya çıkardığı yeni riskler ve imkânlar ışığında kapsamlı biçimde incelenecektir. Bu çerçevede, genetik verinin özel nitelikli kişisel veri olarak konumlandırılmasının teorik temelleri ile ceza yargılamasında delil değeri taşıyan genetik incelemelerin sınırları birlikte değerlendirilecektir.

A. Genetik Verinin Tanımı ve Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Statüsü

Genetik veri, bireyin kalıtsal veya edinilmiş genetik özelliklerine ilişkin, DNA veya RNA analizinden elde edilen ve bireyin fizyolojik ya da sağlık durumu hakkında benzersiz

bilgiler sağlayan kişisel veridir.¹⁴ GDPR m. 4/13, genetik veriyi “bir gerçek kişinin kalıtsal veya edinilmiş genetik özelliklerine ilişkin, o kişinin fizyolojisi veya sağlığı hakkında benzersiz bilgiler sağlayan ve özellikle söz konusu gerçek kişiden alınan biyolojik bir numunenin analizinden kaynaklanan kişisel veriler” olarak tanımlamaktadır. KVKK’da genetik verinin doğrudan tanımlı bulunmamasıyla birlikte, KVKK m. 6/1 genetik verileri “sağlık ve cinsel hayat” kategorisi altında özel nitelikli kişisel veri olarak kabul etmektedir.¹⁵

Kişisel Verileri Koruma Kurumu’nun (Kurum) Nisan 2025 tarihli “Genetik Verilerin İşlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Rehber”i, genetik verilerin özel nitelikli kişisel veri statüsünü vurgulamakta ve işlenmesinin ancak kanunda öngörülen istisnalar çerçevesinde mümkün olduğunu belirtmektedir.¹⁶ Genetik veriler, bireyin biyolojik kimliğini, sağlık durumunu, soyağacını ve hatta davranışsal eğilimlerini ortaya koyabilecek hassas bilgiler içermekte ve bu nedenle özel koruma gerektirmektedir.¹⁷

Genetik verilerin özel nitelikli kişisel veri olarak kabul edilmesinin temel nedeni, bu verilerin bireyin en mahrem alanına ilişkin bilgiler içermesi ve kötüye kullanıldığında ayrımcılık, damgalanma ve sosyal dışlanma gibi sonuçlara yol açarak bireylerin temel hak ve özgürlükleri bakımından ciddi riskler oluşturabilmesidir.¹⁸ Ayrıca genetik veriler yalnızca ilgili bireye değil, aynı zamanda biyolojik akrabalarına ilişkin bilgiler

¹⁴ Kişisel Verileri Koruma Kurumu, *Genetik Verilerin İşlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Rehber*, KVKK Yayınları No. 67 (Ankara, Nisan 2025), 8.

¹⁵ Murat Volkan Dülger ve Gülçin Gümü. *Kişisel Verilerin Korunması Hukuku*, Seçkin Yayıncılık 4. Baskı, 2026, 62-63.

¹⁶ *Genetik Verilerin İşlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Rehber*, 7-8.

¹⁷ Küçükosmanoğlu, ‘Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Genetik Veriler’, 44 vd.

¹⁸ Rowena Rodrigues, “Big Bio-Brother Is Here: Wanting, Taking and Keeping Your DNA,” Social Science Research Network, 2007, <https://doi.org/10.2139/ssrn.1113344>, erişim tarihi: 02.05.2026.

de içermektedir. Bu durum genetik verilerin korunmasını özellikle soy bağı özelinde daha da önemli hale getirmektedir.¹⁹

UNESCO'nun 1997 tarihli "İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" (*Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights*),²⁰ insan genomunu insanlığın ortak mirası olarak kabul ederken insan onurunu merkeze alarak genetik özelliklere dayalı ayrımcılığı yasaklamaktadır. Bu çerçevede, genetik bilginin korunması doğrudan bir veri koruma rejiminde sadece şekli bir unsur olarak değerlendirilmeyip aksine insan onurunun ve bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasının bir uzantısı olarak ele alınmaktadır.²¹ Türkiye, UNESCO üyesi olarak bu bildirgenin kabul sürecine katılmış ve normatif olarak destekleyen ülkeler arasında yer almıştır.²²

Avrupa Konseyi'nin biyometrik ve genetik verilerin korunmasına ilişkin genel yaklaşımı, bu veri kategorilerinin bireyin kimliğini, mahremiyetini ve hatta gelecekteki sağlık durumunu doğrudan etkileyebilecek nitelikte olması nedeniyle, işlemlerinin sıkı ve çok katmanlı güvencelere tabi tutulması gerektiğidir. Bu çerçevede Avrupa Konseyi'nin politika önerileri, başta Kişisel Verilerin İşlenmesine İlişkin Bireylerin Korunmasına Dair Sözleşme'nin Modernize Edilmiş Hali

¹⁹ Küçükosmanoğlu, "Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Genetik Veriler", 55.

²⁰ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)*, *İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*, 11 Kasım 1997, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/universal-declaration-human-genome-and-human-rights>, erişim tarihi: 03.05.2026.

²¹ UNESCO, *İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* m. 2: "(a) Genetik özellikleri ne olursa olsun herkesin onuru ve haklarına saygı görme hakkı vardır. (b) Bu onur, bireyleri genetik özelliklerine indirgememeyi ve insanların benzersizlik ve çeşitliliğine saygı gösterilmesini zorunlu kılar."

²² UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, *İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*, <https://www.unesco.org.tr/Pages/459/73/%C4%B0nsan%20Genomu%20ve%20%C4%B0nsan%20Haklar%C4%B1%20Evrensel%20Bildirgesi>, erişim tarihi: 03.05.2026.

(*Convention for the Protection of Individuals with regard to Processing of Personal Data (Modernised)* – *Convention 108+*- 108 sayılı Sözleşme)²³ olmak üzere ilgili normatif araçlar aracılığıyla, genetik ve biyometrik verilerin işlenmesinde hukuka uygunluk, amaçla sınırlılık, veri minimizasyonu ve özel koruma tedbirleri gibi ilkeleri ön plana çıkarmaktadır. Türkiye 108 sayılı Sözleşme’yi 28 Ocak 1981 tarihinde imzalamış 1 Eylül 2016 tarihinde yayınlarak yürürlüğe koymuştur.²⁴ Bu konuda Türkçe literatürde yapılan tartışmalar oldukça sınırlıdır.²⁵

B. Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme ve DNA Veri Bankası

²³ Avrupa Konseyi, Kişisel Verilerin İşlenmesine İlişkin Bireylerin Korunmasına Dair Sözleşme’nin Modernize Edilmiş Hali (*Convention for the Protection of Individuals with regard to Processing of Personal Data (Modernised)* – *Convention 108+*) <https://www.coe.int/en/web/data-protection/convention108/modernised>, erişim tarihi: 04.05.2026. Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve veri koruma alanında bağlayıcı nitelik taşıyan uluslararası bir sözleşmenin güncellenmiş versiyonudur. Bu sözleşme, klasik veri koruma ilkelerini dijital çağın ihtiyaçlarına uyarlayarak özellikle otomatik veri işleme, büyük veri ve sınır ötesi veri akışları gibi yeni risk alanlarını düzenleme kapsamına alır. Sözleşme, hukuka uygunluk, amaçla sınırlılık, veri minimizasyonu ve veri güvenliği gibi temel ilkeleri güçlendirirken bireylere daha etkin haklar tanınmasını da öngörmektedir. Ayrıca, taraf devletlere bağımsız denetim otoriteleri kurma ve etkili başvuru yolları sağlama yükümlülüğü getirerek uygulama mekanizmasını güçlendirmektedir. Sözleşme coğrafi olarak yalnızca Avrupa ile sınırlı olmayıp, Avrupa dışındaki devletlerin de taraf olabilmesine imkân tanıyan küresel nitelikte bir veri koruma çerçevesi sunmaktadır. Bu yönüyle sözleşme, GDPR ile uluslararası veri koruma hukukunun temel referans metinlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Cécile de Terwangne, “Council of Europe Convention 108+: A Modernised International Treaty for the Protection of Personal Data,” *Computer Law & Security Review* 40 (2021): 105497.

²⁴ Avrupa Konseyi, “Chart of signatures and ratifications of Treaty 108”, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty=108>, erişim tarihi: 07.05.2026.

²⁵ Songül Atak, “Biyometrik ve Genetik Verilerin Korunması Konusunda Avrupa Konseyi’nin Genel Yaklaşımı,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 15, no. 60 (2024): 343 ff.

Ceza yargılamasında genetik veriler, esas olarak iki amaçla kullanılmaktadır: (i) suç delili olarak kimlik tespiti ve (ii) DNA veri bankası oluşturulması yoluyla gelecekteki suçların aydınlatılması.²⁶ CMK m. 78, 79; şüpheli, sanık veya mağdurdan beden muayenesi ve genetik inceleme yapılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. CMK m. 80 ise genetik inceleme sonuçlarının gizliliğini ve belirli kararların verilmesi hâlinde bu sonuçların yok edilmesini düzenlemektedir.

Moleküler genetik inceleme, bireyin DNA profilinin çıkarılması ve bu profilin suç mahallinde bulunan biyolojik izlerle karşılaştırılması sürecidir.²⁷ Bu süreç, modern ceza yargılamasında kimlik tespiti ve suçluların yakalanması açısından etkili bir araçtır.²⁸ Ancak genetik inceleme, bireyin en mahrem alanına müdahale niteliği taşıdığından, AY m. 13, 20 kapsamında kanunilik, ölçülülük ve gereklilik ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalınmasını gerektirmektedir.²⁹

DNA veri bankası, genetik inceleme sonuçlarının sistematik olarak kaydedildiği ve saklandığı elektronik veri tabanıdır. DNA veri bankalarının temel amacı, gelecekte işlenecek suçların aydınlatılmasında kullanılmak üzere genetik profillerin

²⁶ Gülsün Ayhan Aygörmüş Uğurlubay, "Almanya, İsviçre ve Avusturya Hukuku Bağlamında Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Adli DNA Analizleri," *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi (Journal of Penal Law and Criminology)* 5, no. 2 (2017): 29 ff.

²⁷ Ayşe Özge Atalay, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi," *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 7, no. 2 (2019): 158.

²⁸ Batur, "Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme.", 75; Kemal Aydın and Seydi Çelik, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması," *Balıkesir Üniversitesi Hukuk Dergisi* 1, no. 1 (June 2024): 29, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4027511>.

²⁹ Oğuzhan Sapan and Tuğba Ünsal Sapan, "Moleküler Genetik İncelemeler ve Bu İncelemeler ile Elde Edilen Verilerin Başka Ceza Yargılamalarında Kullanılması Sorunu," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 160 (2022), https://medya.barobirlik.org.tr/tbbdergisi/App_Themes/Dergi/2022-160-2048.pdf, 21.

arşivlenmesidir.³⁰ Ancak DNA veri bankalarının kurulması ve işletilmesi, kişisel verilerin korunması ve özel hayatın gizliliği hakkı açısından ciddi riskler taşımaktadır.³¹ Dolayısıyla bu alanda gerçekleştirilecek veri işleme faaliyetlerinin hukuki dayanaklarının dikkatli ve sistematik biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Karşılaştırmalı hukukta, DNA veri bankalarının kurulması ve işletilmesi konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. İngiltere gibi bazı ülkeler geniş kapsamlı DNA veri bankaları oluştururken, Almanya gibi bazı ülkeler daha kısıtlayıcı bir yaklaşım benimsemektedir.³² İngiltere’de DNA veri bankası sistemi, özellikle Ulusal DNA Veri Tabanı (*National DNA Database*) aracılığıyla, suç şüphesi bulunan kişilerin verilerinin geniş ölçekte toplanmasına ve belirli koşullar altında saklanmasına imkân tanıyan daha kapsayıcı bir model üzerine kuruludur.³³ Buna karşılık Almanya’da DNA verilerinin toplanması ve saklanması, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu (*German Code of Criminal Procedure – Strafprozessordnung*) kapsamında sıkı yargısal denetime tabi tutulmaktadır.³⁴ Zira yargısal veri işleme faaliyetleri, yalnızca ciddi suçlar ile gelecekte suç işleme tehlikesinin somut olarak ortaya konulduğu durumlarla sınırlı tutulmaktadır.³⁵

³⁰ Andromachi Tseloni ve Ken Pease. “DNA Retention after Arrest: Balancing Privacy Interests and Public Protection.” *European Journal of Criminology* 8, no. 1 (2011): 32-47.

³¹ Rodrigues, “Big Bio-Brother is here”, s. 5; Naudé, Bobby, “The retention of DNA data and the private-life interests of suspects”, *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, C. 43, S. 2, 2010, 213 ff; Yalçın Kaplan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Derin Öğrenme ile Elde Edilen Görsel Verilerin Delil Niteliği: Hukuki ve Teknik Bir Analiz,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 17, no. 65 (2026): 117, <https://doi.org/10.54049/taad.1864107>

³² Tseloni ve Pease, “DNA retention after arrest”.

³³ Aygörmüş Uğurlubay, “Adli DNA Analizleri”, 32.

³⁴ Aygörmüş Uğurlubay, “Adli DNA Analizleri”, 33.

³⁵ Aygörmüş Uğurlubay, “Adli DNA Analizleri”, 44.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), S. ve Marper/ Birleşik Krallık kararında, suçsuz kişilerin DNA profillerinin süresiz olarak saklanması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 8 kapsamında özel hayata saygı hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir.³⁶ Mahkeme, biyometrik ve genetik verilerin niteliği gereği bireyin kimliğine ilişkin hassas bilgiler içerdiğini ve bu nedenle bu tür verilerin saklanması sıkı güvencelere tabi tutulması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Ayrıca, veri saklama sürelerinin belirsiz veya sınırsız olmasının, demokratik toplum düzeninde orantılılık ilkesiyle bağdaşmadığını vurgulamıştır.³⁷ Bu karar, DNA veri bankalarının işletilmesinde ölçülülük ilkesinin önemini vurgulamaktadır.³⁸

Türk hukukunda, CMK m. 80/1 uyarınca, CMK m. 75, 76 ve 78 hükümlerine göre alınan örnekler üzerinde yapılan inceleme sonuçları kişisel veri niteliğindedir. Bu veriler başka bir amaçla kullanılamaz ve dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip kişiler tarafından üçüncü kişilere aktarılması da yasaktır. Ancak iptal edilen CMK m. 80/2, bu verilerin ne kadar süreyle saklanacağını ve hangi şartlarda silineceğini düzenlemediği için AYM tarafından AY'ya aykırı bulunmuştur.³⁹ Bu durum, Türk hukukunda mahkûmiyet, davanın reddi veya düşmesi gibi sonuçlar çıkabilecek kararlarda genetik verilerin ne kadar süreyle saklanacağı, nasıl imha edileceği ve ilgili kişilerin hangi haklara sahip olduğu gibi temel güvencelerin kanunda düzenlenmediğini ortaya koymaktadır.

II. KVKK MADDE 28/1-(d) VE YARGISAL VERİ İŞLEME FAALİYETLERİNDE KORUMA BOŞLUĞU

³⁶ AİHM, S. ve Marper/ Birleşik Krallık, Başvuru No. 30562/04 ve 30566/04, 4 Aralık 2008.

³⁷ AİHM, S. ve Marper/ Birleşik Krallık, kn. 127.

³⁸ Detaylı bilgi için bkz. Tseloni ve Pease, "DNA retention after arrest".

³⁹ AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025.

İşbu bölüm, KVKK'nın uygulama alanı dışında bıraktığı faaliyetleri ve yargısal veri işleme faaliyetlerinin istisna kapsamında kalmasının sonuçlarını sırasıyla tartışacaktır.

A. KVKK'nın Uygulama Alanı Dışı Bıraktığı Faaliyetler

KVKK m. 28/1, belirli veri işleme faaliyetlerini kanunun uygulama alanı dışında bırakmaktadır. Bu istisnalar arasında; (a) kişisel verilerin üçüncü kişilere verilmemek ve veri güvenliğine ilişkin yükümlülüklerle uyulmak kaydıyla gerçek kişiler tarafından tamamen kendisiyle veya aynı konutta yaşayan aile fertleriyle ilgili faaliyetler kapsamında işlenmesi, (b) kişisel verilerin resmi istatistik ile anonim hâle getirilmek suretiyle araştırma, planlama ve istatistik gibi amaçlarla işlenmesi, (c) kişisel verilerin millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini, ekonomik güvenliği, özel hayatın gizliliğini veya kişilik haklarını ihlal etmemek ya da suç teşkil etmemek kaydıyla, sanat, tarih, edebiyat veya bilimsel amaçlarla ya da ifade özgürlüğü kapsamında işlenmesi, ve (d) kişisel verilerin soruşturma, kovuşturma ve yargılama veya infaz işlemlerine ilişkin olarak yargı makamları veya infaz mercileri tarafından işlenmesi yer almaktadır.

Bu çalışma açısından en önemli istisna, KVKK m. 28/1(d)'dir. Bu hüküm, "kişisel verilerin soruşturma, kovuşturma ve yargılama veya infaz işlemlerine ilişkin olarak yargı makamları veya infaz mercileri tarafından işlenmesi" hâlinde KVKK'nın uygulanmayacağını öngörmektedir. İstisnanın gerekçesi, yargı bağımsızlığı ve yargısal faaliyetlerin özerkliği ilkelerinin korunmasıdır.⁴⁰ Bununla birlikte söz konusu istisna, yargısal süreçler kapsamında işlenen kişisel verilerin, özellikle genetik veriler gibi özel nitelikli veri türlerinin, hangi somut hukuki güvencelere tâbi olacağını açık, belirli ve öngörülebilir bir biçimde ortaya koymamaktadır. Bu belirsizlik

⁴⁰ Mehmet Bedii Kaya and Furkan Güven Taştan, *Kişisel Veri Koruma Hukuku: Mevzuat, İçtihat, Bibliyografya*, <https://mbkaya.com/hukuk/veri-koruma-hukuku.pdf>, erişim tarihi: 07.05.2026.

ise ilgili alanda ciddi bir kanuni boşluk doğurmaktadır. Yürütme organı, bu alandaki boşluğu Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik (Yönetmelik)⁴¹ ile doldurmaya çalışmıştır.

Yönetmelik, ceza muhakemesinde beden muayenesi, biyolojik örnek alınması ve genetik incelemelere ilişkin usul ve esasları düzenleyerek, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla delil elde edilmesini sistematik bir çerçeveye bağlamaktadır. Bu kapsamda şüpheli, sanık, mağdur ve diğer kişilerden alınacak örneklerin hangi şartlarda ve kimler tarafından gerçekleştirileceği belirlenmekte; işlemlerin kişinin sağlığına zarar vermemesi ve belirli usulî güvencelere bağlı olması öngörülmektedir. Yönetmelik ayrıca moleküler genetik incelemelerin yürütülmesi, bilirkişi incelemesi ve elde edilen verilerin gizliliğine ilişkin kuralları düzenlemektedir. Özellikle bu verilerin kişisel veri niteliğinde olduğu ve yalnızca ilgili amaçla kullanılabileceği açıkça ifade edilmektedir. Son olarak fizikî kimliğin tespiti, verilerin korunması ve imhasına ilişkin hükümler getirilerek genetik verilerin işlenmesi sürecinde belirli teknik ve idari güvenceler öngörülmektedir.⁴²

B. Yargısal Veri İşleme Faaliyetlerinin İstisna Kapsamında Kalmasının Sonuçları

KVKK m. 28/1(d) hükmü, yargısal faaliyetler kapsamında gerçekleştirilen veri işleme işlemlerini, Kanun'un temel veri işleme ilkeleri ile ilgili kişilere tanınan haklar bakımından kapsam dışında bırakmaktadır. Bu çerçevede söz konusu istisna, hukuka ve dürüstlük kurallarına uygunluk, veri doğruluğu ve güncelliği, belirli ve meşru amaçla işleme, ölçülülük ve sınırlılık ile veri saklama süresi gibi temel ilkelerin uygulanmasını devre dışı bırakmaktadır. Aynı zamanda ilgili kişilerin bilgilendirilme, erişim, düzeltme, silme, anonimleştirme, aktarıma itiraz gibi

⁴¹ *Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik*, RG. 01.06.2005, S. 25832.

⁴² Yönetmelik m. 17, 18.

haklarını kullanmalarını da sınırlamaktadır.⁴³ Bu durum, yargısal süreçlerde işlenen kişisel verilerin korunması ve hukuk devleti açısından güvence boşluğu yaratmaktadır.⁴⁴

Özellikle genetik veriler gibi özel nitelikli kişisel verilerin yargısal süreçlerde işlenmesi söz konusu olduğunda, veri işlemenin istisna kapsamında kalmasından doğan güvence boşluğu daha da görünür hale gelmektedir.⁴⁵ Genetik veriler, bireyin en mahrem alanına ilişkin bilgiler içerdiğinden, işlenmesi ve saklanması konusunda katı güvencelerin bulunması gerekmektedir.⁴⁶ Ancak KVKK m. 28/1(d) istisnası, bu güvencelerin yargısal süreçlerde nasıl uygulanacağını belirsiz bırakmaktadır.⁴⁷ Bu belirsizlik, AYM'nin CMK m. 80/2 iptal kararında da vurgulanmıştır. AYM, iptal gerekçesinde, genetik verilerin saklanması ve silinmesine ilişkin usul ve esasların kanunda açıkça düzenlenmemesinin kanunilik ilkesini ihlal ettiğini belirtmiştir.⁴⁸ Bu tespit, KVKK m. 28/1(d) istisnasının yargısal veri işleme faaliyetlerinde yarattığı güvence boşluğunu dolaylı olarak teyit etmektedir.

Karşılaştırmalı hukukta, yargısal veri işleme faaliyetlerinin genel veri koruma mevzuatından istisna tutulması yaygın bir uygulamadır. Ancak bu istisna, yargısal süreçlerde işlenen kişisel verilerin korunmasına ilişkin özel düzenlemelerin bulunmasını gerektirmektedir.⁴⁹ GDPR m. 2/2(d), yargısal faaliyetler kapsamında işlenen kişisel verileri GDPR'ın

⁴³ KVKK m. 4, 11.

⁴⁴ Murat Volkan Dülger, "Anayasa Mahkemesi'nin Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun Konu Edildiği İptal Davası Kararına İlişkin Bir Değerlendirme," *SSRN*, 2021, 8.

⁴⁵ Küçükosmanoğlu, "Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Genetik Veriler", 65.

⁴⁶ Genetik Verilerin İşlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Rehber, 26.

⁴⁷ Atalay, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi", 146.

⁴⁸ AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 26-27.

⁴⁹ Symeonidou-Kastanidou, "DNA Analysis and Criminal Proceedings", 139-160.

uygulama alanı dışında bırakmaktadır. Nitekim LED kolluk ve yargı makamlarının suç önleme ve soruşturma amaçlı kişisel veri işleme faaliyetlerini düzenlemektedir. Bu düzenleme, yargısal veri işleme faaliyetlerinde de temel veri koruma ilkelerinin ve ilgili kişi haklarının kanunilik ilkesi doğrultusunda güvence altına alınmasını sağlamaktadır.⁵⁰ Sonuç olarak, Türk hukukunda ise KVKK m. 28/1(d) istisnası bulunmaktadır. Ancak yargısal veri işleme faaliyetlerini düzenleyen LED benzeri bir kanuni madde bulunmamaktadır.⁵¹

III. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN CMK MADDE 80/2 İPTAL KARARININ İNCELENMESİ

Bu bölüm, AYM'nin CMK m. 80/2'ye ilişkin iptal kararını hukuki gerekçeleri ve veri koruma hukuku bakımından sonuçlarıyla birlikte incelemektedir.

A. İptal Kararının Kapsamı ve Gerekçesi

AYM ilgili kararıyla CMK m. 80/2'yi, AY m. 13, 20 kapsamında kanunilik, belirlilik ve ölçülülük ilkeleri bakımından AY'ya aykırı bularak CMK m. 82'yi ise CMK m. 80/2'ye bağlı olarak iptal etmiştir. İptal edilen CMK m. 80/2, kovuşturmayaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi hâllerinde genetik inceleme sonuçlarının Cumhuriyet savcısının huzurunda derhâl yok edileceğini öngörmekteydi. CMK m. 82 ise, "75 ilâ 81 inci maddelerde öngörülen işlemlerin yapılması ile ilgili usuller yönetmelikte gösterilir" hükmünü içermekteydi.

Mahkeme, genetik verilerin özel nitelikli kişisel veri olduğunu ve bu nedenle işlenmesi ve saklanması konusunda katı güvencelerin bulunması gerektiğini vurgulamıştır.⁵² Ancak

⁵⁰ Aime ve diğerleri, 'Forensic Databases (Part I)', 195-204.

⁵¹ Dülger, 'Anayasa Mahkemesi'nin Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nun Konu Edildiği İptal Davası Kararına İlişkin Bir Değerlendirme', 10.

⁵² AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 23.

CMK m. 80/2, yalnızca beraat ve kovuşturmayaya yer olmadığı gibi belirli kararlar için yok etme öngörmekte; mahkûmiyet, davanın reddi veya düşmesi hâllerinde verilerin ne kadar süreyle saklanacağını, nasıl imha edileceğini ve ilgili kişilerin hangi haklara sahip olduğunu düzenlememekteydi. Bu durum, kanunilik ilkesinin öngördüğü belirlilik ve öngörülebilirlik şartlarını karşılamamaktaydı. AYM ayrıca, genetik verilerin ne kadar süreyle saklanacağı, hangi şartlarda silineceği ve ilgili kişilerin hangi haklara sahip olduğu gibi temel konuların kanunda düzenlenmemesinin belirlilik ilkesini de ihlal ettiğini belirtmiştir. Mahkeme, temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıyan düzenlemelerin yeterince açık, net ve öngörülebilir olması gerektiğini vurgulamıştır.

B. Kanunilik ve Ölçülülük İlkelerinin İhlali

AY m. 13, temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlanabileceğini ve bu sınırlamaların AY'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyet'in gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacağını öngörmektedir. AY m. 20 ise, herkesin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğunu ve özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağını güvence altına almaktadır.

AYM iptal kararında, genetik verilerin saklanması ve silinmesine ilişkin usul ve esasların kanunda düzenlenmemesinin AY m. 13'te öngörülen kanunilik ilkesini ihlal ettiğini belirtmiştir.⁵³ Mahkeme, temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıyan düzenlemelerin kanunla yapılması gerektiğini ve bu konuda yürütme organına geniş bir düzenleme yetkisi tanınmasının AY'ya aykırı olduğunu vurgulamıştır.⁵⁴

AYM ayrıca, genetik verilerin ne kadar süreyle saklanacağı ve hangi şartlarda silineceği konusunda kanunda açık bir

⁵³ AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 40.

⁵⁴ AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 38.

düzenleme bulunmamasının ölçülülük ilkesini de ihlal ettiğini belirtmiştir.⁵⁵ Mahkeme, temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahalelerin meşru bir amaca yönelik olması, bu amaca ulaşmak için elverişli olması, gerekli olması ve orantılı olması gerektiğini vurgulamıştır. Genetik verilerin süresiz olarak saklanması veya saklama süresinin belirsiz bırakılması, ölçülülük ilkesine aykırıdır.

Kanaatimizce, Anayasa m. 13, 20 çerçevesinde AYM'nin yaklaşımı, özellikle yapay zekâ destekli biyometrik analizler, genetik veri işleme teknolojileri ve büyük veri temelli risk profillemeye sistemlerinin yaygınlaştığı günümüzde daha da önem kazanmaktadır. Zira bu tür yeni teknolojiler, müdahalenin kapsamını genişletmekte ve öngörülebilirlik ihtiyacını artırmaktadır.⁵⁶ Bu bağlamda, genetik verilerin işlenmesine ilişkin temel güvencelerin kanun düzeyinde açık ve belirli şekilde düzenlenmesi, yalnızca klasik kanunilik anlayışının değil, aynı zamanda dijital çağda güçlenerek şekil ve içerik değiştiren müdahaleci/yoğun gözetim (*intrusive surveillance*) riskinin de bir gereğidir.

Burada müdahaleci müdahale ile kastedilen, devletin veya veri işleyen aktörlerin birey hakkında çok sayıda hassas veriyi eş

⁵⁵ AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 21.

⁵⁶ Vilhekar ve Rawekar'ın "Artificial Intelligence in Genetics" başlıklı makalesi, yapay zekânın genetik araştırmalar, genetik hastalıkların tespiti, gen tedavisi, ilaç keşfi ve klinik genetik bakım alanlarında nasıl kullanılabileceğini incelemektedir. Makale, özellikle makine öğrenmesi ve derin öğrenme tekniklerinin genetik verilerden kalıtsal hastalıklar, gen ilişkili bozukluklar ve tedaviye yönelik biyomedikal çıkarımlar yapılmasına katkı sunduğunu belirtmektedir. Ayrıca yapay zekânın genetik hastalıkların daha hassas teşhisi ve kişiselleştirilmiş tedavi yaklaşımları bakımından önemli bir potansiyel taşıdığı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte çalışma, bu teknolojilerin genetik alandaki ilerlemesinin, beraberinde gelen güçlükler ve sınırlamalar yeterince anlaşılmasa hasta yararını gölgeleyebileceğini de ifade etmektedir çünkü bu tür yeni teknolojiler, müdahalenin kapsamını genişletmekte ve öngörülebilirlik ihtiyacını artırmaktadır. Bkz. R. S. Vilhekar and A. Rawekar, "Artificial Intelligence in Genetics," *Cureus* 16, no. 1 (2024): e52035, <https://doi.org/10.7759/cureus.52035>.

zamanlı, sürekli ve derinlemesine analiz ederek bireyin mahremiyet alanına klasik müdahalelere kıyasla çok daha kapsamlı ve detaylı şekilde nüfuz edebilmesidir. Nitekim literatürde müdahaleci/yoğun gözetim kavramı da yeni teknolojilerin bireylerin sürekli, geniş ölçekli ve derinlemesine izlenmesini mümkün kıldığını ve bu suretle temel hak ve özgürlüklere yönelik müdahalenin niteliğini evrim geçirerek dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.⁵⁷ Bu tür gözetim pratiklerinin genetik verileri içermesi hâlinde ise müdahalenin yoğunluğu daha ileri bir seviyeye ulaşacaktır; zira genetik veriler, teknik anlamda bireyin biyolojik kimliği, sağlık durumu ve geleceğe ilişkin riskleri hakkında kapsamlı çıkarımlar yapılmasına imkân tanımaktadır. Bu çerçevede AYM'nin yaklaşımı, giderek daha müdahaleci hâle gelen veri işleme faaliyetlerinin daha güçlü kanunilik ve ölçülülük güvencelerine tâbi tutulması gerektiğine ilişkin AB hukukundaki genel eğilimle uyumludur.

C. İptalin Yapısal Boyutu: KVKK m. 28/1(d) ile Bağlantı

AYM'nin CMK m. 80/2 iptal kararı, salt bir CMK hükmünün ortadan kaldırılması olarak değil, veri hukuku ekosisteminde KVKK m. 28/1(d)'nin mahkemelere tanıdığı yargısal veri işleme faaliyetlerinde yarattığı normatif boşluğun anayasal düzeyde sorunlu bir alan olarak görünür hale geldiğine işaret eder.⁵⁸

⁵⁷ Müdahaleci/yoğun gözetim için bkz. Maria Tzanou and Plixavra Vogiatzoglou, "National Security and New Forms of Surveillance: From the Data Retention Saga to a Data Subject Centred Approach," *European Papers* 10, no. 3 (2025): 803–836, <https://doi.org/10.15166/2499-8249/855>, s. 825-830; European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Report on a Rule of Law and Human Rights Compliant Regulation of Spyware*, CDL-AD(2024)043 (Strasbourg: Council of Europe, 2024), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2024\)043-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2024)043-e), erişim tarihi: 05.05.2026; Aryan Babele, "Intrusive Tech-Enabled Surveillance and 'National Security' Secrecy: Mounting Concerns of Mass Snooping Amid Informational Asymmetry," *International Journal of Law and Information Technology* 29, no. 1 (2021): 24–56.

⁵⁸ AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 31-35.

Bundan önce de değinildiği üzere KVKK m. 28/1(d), yargısal veri işleme faaliyetlerini KVKK'nın uygulama alanı dışında bırakmakta ancak bu faaliyetleri düzenleyen özel bir kanuni çerçeve bulunmamaktadır. Karşılaştırmalı hukukta, yargısal veri işleme faaliyetlerinin genel veri koruma mevzuatından istisna tutulması yaygın bir uygulamadır. Ancak çalışmamıza konu olan bu istisna, yargısal süreçlerde işlenen kişisel verilerin korunmasına ilişkin özel düzenlemelerin bulunmasını temel bir şart olarak varsayar.⁵⁹ Bu bağlamda, veri koruma hukukunda AB'nin oluşturduğu düzenleyici çerçevenin, özellikle GDPR ve ona bağlı uygulamalar aracılığıyla küresel ölçekte etkili olduğu ve "Brüksel etkisi" kapsamında diğer hukuk sistemleri için yönlendirici bir rol oynadığı görülmektedir. bir gerçektir. Nitekim bu etki, karşılaştırmalı hukuk perspektifinden Türkiye bakımından da veri koruma alanında normatif bir referans noktası oluşturmaktadır. Makalemize konu olan LED, kolluk ve yargı makamlarının suç önleme ve soruşturma amaçlı kişisel veri işleme faaliyetlerini düzenlemekte ve GDPR'a paralel güvenceler getirmektedir.⁶⁰ Türk hukukunda ise KVKK m. 28/1(d) istisnası bulunmaktadır ancak LED benzeri bir özel düzenleme bulunmamaktadır.

IV. AVRUPA BİRLİĞİ POLİS VE YARGI DİREKTİFİ

Bu bölüm, LED'in benimsediği yaklaşımın kolluk ve ceza adaleti alanında kişisel veri işleme faaliyetlerini yalnızca genel ilkelere tabi kılmakla yetinmeyip bu ilkeleri özellikle genetik veriler gibi yüksek hassasiyet taşıyan veri kategorileri bakımından daha yoğun ve somut güvencelerle destekleyen bütüncül bir normatif modele işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede direktif, veri işlemenin kanunilik, ölçülülük ve sınırlı saklama süreleri ekseninde nasıl yapılandırıldığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda inceleme, LED'in

⁵⁹ Symeonidou-Kastanidou, "DNA Analysis and Criminal Proceedings", 139-160.

⁶⁰ LED, m. 1.

temel ilkeleri ile genetik veri saklamaya ilişkin özel güvenceler başlıkları altında iki alt bölümde ele alınacaktır.

A. LED'in Temel İlkeleri ve Genetik Veri Saklamaya İlişkin Güvenceler

LED, kolluk ve yargı makamlarının; suçun önlenmesi, soruşturulması, ortaya çıkarılması veya kovuşturulması ile cezai yaptırımların infazı amacıyla gerçekleştirdikleri kişisel veri işleme faaliyetlerini düzenlemektedir.⁶¹ LED, GDPR ile paralel olarak 27 Nisan 2016 tarihinde kabul edilmiş ve 5 Mayıs 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁶² LED'in temel amacı, kolluk ve yargı makamlarının veri işleme faaliyetlerinde temel veri koruma ilkelerinin ve ilgili kişi haklarının güvence altına alınmasıdır.⁶³

LED m. 4/1, kişisel veri işleme faaliyetlerinde uyulması gereken temel ilkeleri düzenlemektedir. Bu hüküm aynı zamanda bu ilkeleri özellikle kolluk ve ceza adaleti bağlamında

⁶¹ AB hukukunda direktif, Birlik tarafından kabul edilen ve üye devletler bakımından ulaşılması gereken sonucu bağlayıcı şekilde belirleyen ancak bu sonuca hangi araç ve yöntemlerle ulaşılacağı konusunda ulusal makamların takdirine bırakıldığı ikincil hukuk araçlarından biridir. Bu yönüyle direktifler, üye devletlerin hukuk sistemleri arasında tam bir yeknesaklık sağlamaktan ziyade, belirli alanlarda ortak standartlar tesis ederek hukuki uyumlaştırmayı amaçlayan esnek bir düzenleme aracıdır. Direktifler kural olarak doğrudan uygulanabilir nitelikte olmayıp, üye devletlerin bunları belirli bir süre içinde iç hukuklarına aktarmalarını gerektirir. Bununla birlikte, süresi içinde usulüne uygun şekilde iç hukuka aktarılmayan veya eksik aktarılan direktif hükümlerinin, belirli şartlar altında bireyler tarafından devlete karşı ileri sürülebilmesi mümkündür. Bu durum, direktiflerin yalnızca normatif bir yönlendirme aracı olmanın ötesinde, bireyler bakımından da hukuki sonuç doğurabilen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Son olarak direktifler, iç pazarın işleyişinden çevre korumaya, tüketici hukukundan veri korumaya kadar geniş bir uygulama alanına sahiptir ve Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bkz. Klaus-Dieter Borchardt, *The ABC of EU Law* (Luxembourg: European Union, 2023), 101–102.

⁶² Küçükosmanoğlu, "Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Genetik Veriler", 72.

⁶³ Atalay, 'Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi', 151.

somut güvencelere dönüştüren normatif bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda hukuka uygunluk ve dürüstlük ilkesi, veri işleme faaliyetinin idari bir işlem olarak yalnızca açık bir yasal dayanağa dayanmasını değil, aynı zamanda bireyin makul beklentileriyle uyumlu, keyfilikten uzak ve öngörülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesini gerektirir. Paralel biçimde amaç sınırlaması ilkesi, verilerin yalnızca belirli, açık ve meşru amaçlar doğrultusunda işlenmesini zorunlu kılarak özellikle ceza soruşturması gibi hassas alanlarda “amaç kayması” riskini sınırlandırır. Veri minimizasyonu ilkesi ise işlenen verilerin ilgili ve gerekli olanla sınırlı tutulmasını öngörerek geniş çaplı ve ölçüsüz veri toplama pratiklerine karşı bir denge mekanizması işlevi görmektedir.

Daha da önemlisi kişisel verilerin doğru ve gerektiğinde güncel tutulması ilkesi, özellikle ceza adaleti süreçlerinde bireylerin hak ve özgürlükleri üzerinde doğrudan etkili olabilecek veri hatalarının önlenmesi bakımından önemli bir rol oynar. İşlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme ilkesi, verilerin yalnızca işleme amacının gerektirdiği süre boyunca muhafaza edilmesini zorunlu kılarak, süresiz veri depolama uygulamalarını engellemektedir. Kişisel verilerin bütünlüğünün ve gizliliğinin sağlanması ilkesi ise teknik ve idari tedbirler aracılığıyla verilerin yetkisiz erişime, kayba veya tahribata karşı korunmasını öngörmekte ve veri güvenliğini LED sistematığının merkezine yerleştirmektedir.

Öte yandan LED m. 10, özel nitelikli kişisel verilerin işlenmesine ilişkin daha sıkı bir koruma rejimi tesis etmektedir. Genetik, biyometrik ve sağlık verileri gibi hassas verilerin işlenmesi, yalnızca “kesinlikle gerekli olma” kriterinin sağlanması halinde mümkün olup bu gereklilik ölçütü, klasik “gereklilik” testine kıyasla daha yüksek bir eşik öngörmektedir. Bunun yanında, söz konusu veri işlemenin uygun ve etkili güvencelerle desteklenmesi ve ulusal hukukta açıkça öngörülmesi şartı aranarak, keyfi veya ölçüsüz müdahalelerin önüne geçilmek istenmektedir. Bu düzenleme, özellikle kolluk

faaliyetlerinde bireyin mahremiyet alanına yönelik ağır müdahalelerin ancak sıkı bir normatif denetime tabi tutulabileceğini ortaya koymaktadır.

LED m. 5, saklama süresi sınırlamasını düzenlemektedir. Bu maddeye göre, kişisel veriler ancak işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar saklanabilir ve düzenli olarak gözden geçirilmelidir. Saklama süresinin sona ermesinden sonra veriler silinmeli veya anonim hale getirilmelidir. Bu hüküm, genetik verilerin süresiz olarak saklanmasını engellemekte ve ölçülülük ilkesinin uygulanmasını güvence altına almaktadır. LED m. 12–18 ise ilgili kişilerin haklarını ayrıntılı ve işlevsel bir sistematik içinde düzenlemektedir. Özellikle LED, bu hakları kolluk ve ceza adaleti alanının kendine özgü ihtiyaçlarını gözeterek klasik veri koruma rejiminden işlevsel ve sınırlı ölçüde ayrıştırılmış bir çerçeve içinde yeniden kurgulamaktadır. Bu kapsamda LED m. 13'teki bilgilendirilme hakkı, veri işleme faaliyetlerinin şeffaflığını sağlamaya yönelik olup ilgili kişilerin verilerinin hangi amaçlarla ve hangi hukuki dayanakla işlendiği konusunda bilgi sahibi olmasını temin eder. LED m. 14 ise bireyin kendisiyle ilgili verilerin işlenip işlenmediğini öğrenmesini sağlar ve eğer işleniyorsa bu verilere erişimini mümkün kılarak veri işleme faaliyetleri üzerinde bireysel denetim mekanizması oluşturur. Paralel biçimde; LED m. 16'da düzenlenen düzeltme, silme ve işlemenin sınırlandırılması hakları verilerin hukuka aykırı veya hatalı işlenmesi durumunda müdahale imkânı tanıyan tamamlayıcı güvenceler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle ceza yargılaması süreçlerinde yanlış veya güncelliğini yitirmiş verilerin ciddi sonuçlar doğurabileceği dikkate alındığında, bu hakların işlevi daha da görünür hale gelir. İtiraz hakkı ise, ilgili kişinin belirli veri işleme faaliyetlerine karşı çıkabilmesine imkân tanıyarak, bireysel özerklik ile kamu gücü kullanımı arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır.

Bununla birlikte LED, söz konusu hakların mutlak olmadığını açıkça kabul etmektedir. Münhasıran suç önleme, soruşturma ve kovuşturma faaliyetlerinin etkinliğini

zedelememesi amacıyla bu haklara belirli sınırlamalar getirilebilmesine izin vermektedir. Ancak bu sınırlamalar, keyfi müdahalelere kapı aralamayacak şekilde sıkı koşullara bağlanmaktadır. Her durumda temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunulmaması, ölçülülük ilkesine uyulması ve istisnai durumlara başvurulduğunda uygun güvencelerin sağlanması zorunlu tutulmaktadır. Bu yönüyle LED, bir yandan kolluk faaliyetlerinin etkinliğini korurken, diğer yandan veri koruma hukukunun temelini oluşturan bireyin hak ve özgürlüklerini güvence altına alan dengeli bir rejim kurar.

B. Üye Devletlerin Uygulamaları: İtalya ve Macaristan Örnekleri

LED'in üye devletler tarafından iç hukuka aktarılması sürecinde, ülkeler genetik veri saklamaya ilişkin farklı yaklaşımlar benimsemiştir. İtalya ve Macaristan örnekleri, LED'in temel ilkelerinin ulusal hukukta nasıl uygulandığını göstermektedir.⁶⁴ İtalyan hukuku, beraat eden kişilerin genetik profillerinin saklanmasına ilişkin özel düzenlemeler içermektedir.⁶⁵ İtalya'da, beraat eden kişilerin genetik profilleri belirli şartlar altında saklanabilmektedir ancak bu saklama süresi sınırlıdır ve ilgili kişilerin itiraz hakları güvence altına alınmıştır.⁶⁶ Morelli, İtalyan hukukundaki bu düzenlemenin temel haklar ile kamu güvenliği arasında makul bir denge kurduğunu belirtmektedir.⁶⁷

⁶⁴ Morelli, "Genetic Data Retention and the Italian Discipline of Acquittal Database", 337 ff.

⁶⁵ Francesco B. Morelli, "Genetic Data Retention and the Italian Discipline of Acquittal: Database Improvement and the Fundamental Rights of the Individual," in *Biotech Innovations and Fundamental Rights*, ed. Roberto Bin, Sara Lorenzon and Nicola Lucchi (Springer, 2012), 337–49, https://doi.org/10.1007/978-88-470-2032-0_22.

⁶⁶ Morelli, "Genetic Data Retention and the Italian Discipline of Acquittal Database", 337 ff.

⁶⁷ Morelli, "Genetic Data Retention and the Italian Discipline of Acquittal Database", 344.

Macaristan'da 2022 yılında yürürlüğe giren eliminasyon DNA veri tabanına ilişkin düzenlemeler, açık yasal dayanak, veri saklama usulleri ve veri koruma güvenceleri bakımından ayrıntılı bir çerçeve oluşturmuştur. Bu kapsamda, DNA profillerinin işlenmesi ve saklanmasıyla ilişkin rejimin, açık bir yasal dayanağa, sınırlı saklama sürelerine ve ilgili kişilerin haklarını güvence altına alan mekanizmalara dayandığı görülmektedir. Macaristan hukukundaki bu yaklaşım, LED'in öngördüğü temel veri koruma ilkeleriyle büyük ölçüde uyumludur.⁶⁸ Bu örnekler, LED'in temel ilke ve hedeflerinin ulusal hukuklarda farklı biçimlerde uygulanabildiğini göstermektedir. Ancak kanunilik ve ölçülülük ilkeleri her durumda korunmalıdır. Ayrıca muhafaza süresiyle sınırlılık ilkesine yeknesak bir süre öngörülme de üye devletler saygı göstermek zorundadır.

V. TÜRK HUKUKU İÇİN ÖNERİLER

Bu bölüm, Türk hukukunda yargısal veri işleme faaliyetleri bakımından ortaya çıkan normatif boşluğu kapatmak amacıyla, genetik verilere ilişkin LED ile uyumlu, açık, öngörülebilir ve bütüncül bir kanuni çerçevenin oluşturulmasına yönelik öneriler sunmaktadır.

A. Yargısal Veri İşleme Faaliyetleri İçin Özel Kanuni Çerçeve

AYM'nin CMK m. 80/2 iptal kararı ve KVKK m. 28/1(d)'nin yarattığı yapısal boşluk, Türk hukukunda yargısal veri işleme faaliyetlerine ilişkin özel bir kanuni çerçevenin oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçeve, LED'in temel ilkelerini esas almalı ve genetik veriler gibi özel nitelikli kişisel verilerin korunması için katı koruma güvenceleri içermelidir.⁶⁹

⁶⁸ Mónica Nogel, "Hungarian Legislation Regarding Implementing a Forensic DNA Elimination Database," *Forensic Science International* 361 (2024): 112154, <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2024.112154>.

⁶⁹ Aygörmez Uğurlubay, "Adli DNA Analizleri"

Önerilen kanuni çerçeve, şu temel unsurları içermelidir:

1. **Kanunilik ve belirlilik:** Genetik verilerin işlenmesi, saklanması ve silinmesine ilişkin usul ve esaslar kanunda açıkça düzenlenmelidir. Yönetmeliğe bırakılan konular, yalnızca teknik detaylarla sınırlı olmalıdır.⁷⁰ Dolayısıyla öncelikle kanuni düzenleme yapılarak ilgili düzenlemeye uyumlu şekilde Yönetmelik güncellenmelidir.
2. **Amaç sınırlaması:** Genetik veriler, yalnızca belirli, açık ve meşru amaçlarla sınırlı olarak işlenmelidir. Bu kapsamda, ceza yargılaması amacıyla elde edilen genetik verilerin, bilimsel araştırma veya sağlık hizmetleri gibi farklı amaçlar doğrultusunda yeniden kullanılması kural olarak mümkün hale getirilmemelidir.⁷¹
3. **Veri minimizasyonu:** Genetik veriler, yalnızca işlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve gerekli olan ölçüde toplanmalı ve işlenmelidir.⁷² Bu ilke, özellikle kolluk faaliyetlerinde geniş kapsamlı ve ölçüsüz veri toplama uygulamalarına karşı bir sınır işlevi görmektedir. Bu nedenle, veri işleme süreci boyunca her bir veri kategorisinin somut amaç bakımından gerekliliği ayrıca değerlendirilmelidir.⁷³

⁷⁰ Atalay, ‘Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi’, 152.

⁷¹ Dülger, ‘Anayasa Mahkemesi’nin Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun Konu Edildiği İptal Davası Kararına İlişkin Bir Değerlendirme’, 13.

⁷² AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 22.

⁷³ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, 2016/680 Sayılı Direktif (LED), m. 7. Ayrıca, Kişisel Verileri Koruma Kurulu’nun veri minimizasyonu ilkesine ilişkin karar özetlerinden birinde (işlenme amacının gerektirdiğinden fazla kişisel veri işlenmesi/aktarılması başlığı altında), bir mahkeme tarafından veri sorumlusundan belirli kişisel verilerin talep edilmesine rağmen, veri sorumlusunun bu talebin kapsamını aşarak gereğinden fazla kişisel veri aktardığı tespit edilmiştir. Kurul, söz konusu veri aktarımının, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu m. 5/2-(ç) kapsamında “hukuki yükümlülüğün yerine getirilmesi” gerekçesiyle meşrulaştırılamayacağını açıkça belirtmiştir. Bu çerçevede Kurul, veri sorumlusunun gerçekleştirdiği fazla veri aktarımının, Kanunun m. 4/2-(ç) hükmünde yer alan “amaçla

4. **Saklama süresi sınırlaması:** Genetik verilerin saklama süreleri, kanunda açık, belirli ve öngörülebilir bir şekilde düzenlenmelidir. Bu süreler belirlenirken verisi işlenen kişinin dosya içindeki hukuki konumu dikkate alınmalıdır.⁷⁴ Örneğin şüpheli, sanık veya mağdur olmasına göre farklılaştırma yapılmalıdır. Ayrıca isnat edilen suçun niteliği ve ağırlığı ile yargılama sürecinin sonucu da saklama süresinin belirlenmesinde esas alınmalıdır. Bu tür bir kademelendirme, ölçülülük ilkesini somutlaştırmakta ve süresiz veri muhafazasını engelleyerek temel hakların korunmasına katkı sağlamaktadır.⁷⁵
5. **İlgili kişi hakları:** İlgili kişilerin bilgilendirilme, verilere erişim, yanlış veya eksik verilerin düzeltilmesini talep etme, verilerin silinmesini isteme ve veri işleme faaliyetlerine itiraz etme hakları açık ve etkili bir şekilde güvence altına alınmalıdır. Bu hakların yalnızca teorik düzeyde kalmaması için bireylerin kolayca başvurabileceği, hızlı ve etkili sonuç üreten idari ve yargısal başvuru mekanizmaları tesis edilmelidir.⁷⁶
6. **Veri güvenliği:** Genetik verilerin güvenliğinin sağlanması amacıyla, uygun ve etkili teknik ile idari tedbirlerin alınması zorunludur. Bu kapsamda verilerin yetkisiz erişime karşı korunması, hukuka aykırı kullanımının engellenmesi ve izinsiz ifşasının önlenmesi esastır.

bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma" (veri minimizasyonu) ilkesine aykırı olduğuna hükmetmiş ve veri güvenliğine ilişkin yükümlülüklerin ihlali nedeniyle idari yaptırım uygulanmasına karar vermiştir. Karar, özellikle kamu otoritelerinden gelen talepler bakımından dahi veri sorumlusunun otomatik veya geniş yorumla veri paylaşamayacağını, yalnızca talep edilen ve amacın gerektirdiği ölçüde veri aktarımı yapabileceğini ortaya koyarak veri minimizasyonu ilkesinin istisnasız uygulanabilirliğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla kanımızca yukarıdaki reform önerisi Türk veri hukuku açısından tutarlı ve elzemdir.

⁷⁴ AYM, E.2025/141, K.2025/274, 25.12.2025, kn. 28.

⁷⁵ Symeonidou-Kastanidou, "DNA Analysis and Criminal Proceedings", 140.

⁷⁶ Tseloni ve Pease, "DNA retention after arrest".

Özellikle hassas nitelikleri dikkate alındığında, genetik veriler bakımından yüksek düzeyde veri güvenliği standartlarının uygulanması gerekmektedir.

7. **Bağımsız denetim:** Genetik verilerin işlenmesi ve saklanması faaliyetleri, Kişisel Verileri Koruma Kurumu tarafından etkin ve sürekli bir denetime tabi tutulmalıdır. Bu denetim, yalnızca şekli bir uygunluk incelemesiyle sınırlı kalmamalıdır. Bilakis sahadaki faaliyetlerle veri işleme faaliyetlerinin hukuka uygunluk, ölçülülük ve veri minimizasyonu ilkeleriyle maddi anlamda uyumlu olup olmadığını da kapsamalıdır. Nitekim genetik verilerin yüksek hassasiyeti dikkate alındığında, Kurumun rehberlik, denetim ve yaptırım yetkilerini bütüncül bir şekilde kullanması gerekir.⁷⁷

Bu öneriler, LED'in temel ilkeleriyle uyumlu olup Türkiye'nin AB uyum süreci ve AY m. 20'nin güvence altına aldığı özel hayatın gizliliği hakkı göz önüne alındığında hem normatif hem de pratik açıdan zorunludur.

B. İlgili Kişilerin Hakları ve Başvuru Yolları

LED m. 12-18 ilgili kişilerin bilgilendirilme, erişim, düzeltme, silme gibi haklarını düzenlemekte olup bu güvenceler özellikle genetik veriler gibi hassas veri kategorilerinin korunması bakımından merkezi bir rol oynamaktadır.⁷⁸ Türk hukukunda, yargısal veri işleme faaliyetlerine ilişkin özel kanuni çerçeve, ilgili kişilerin şu haklarını güvence altına almalıdır:

1. **Bilgilendirilme hakkı:** İlgili kişiler, genetik verilerinin işlendiği, saklandığı ve hangi amaçlarla kullanıldığı konusunda bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirme ilgili kişilerin anlayabileceği basitlikte olduğunda işlevsellik kazanır.

⁷⁷ Morelli, "Genetic Data Retention and the Italian Discipline of Acquittal Database", 344.

⁷⁸ Küçükosmanoğlu, "Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Genetik Veriler", 74.

2. **Erişim hakkı:** İlgili kişiler, kendilerine ait genetik verilere erişim talep edebilmelidir.⁷⁹ Bu kapsamda söz konusu verilerin işlenme amacı, kapsamı ve saklama süresi hakkında açık ve anlaşılır biçimde bilgilendirilme hakkı ve erişim hakkı birlikte ele alındığında işlevsellik kazanacaktır.
3. **Düzeltilme hakkı:** İlgili kişiler, yanlış veya eksik genetik verilerin düzeltilmesini talep edebilmelidir. Talep için oluşturulan mekanizmaların teknik alt yapıları modern teknolojilerle desteklenmelidir.
4. **Silme hakkı:** İlgili kişiler, saklama süresinin sona ermesi veya saklama amacının ortadan kalkması halinde genetik verilerinin silinmesini talep edebilmelidir.⁸⁰ Düzenleme ve denetleme faaliyetleri kapsamında idari otorite silmenin gerçekleştiğiyle ilgili gerekli bilgilendirmeyi yapmalıdır.
5. **İtiraz hakkı:** İlgili kişiler, genetik verilerinin işlenmesine ve saklanmasına itiraz edebilmelidir. Bu itiraz, bağımsız bir otorite tarafından değerlendirilmelidir.⁸¹

Bu öneriler, LED'in ilgili kişi hakları düzenlemesiyle uyumlu olup, AY m. 40'ta güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün etkin bir şekilde kullanılmasını pekiştirecektir.

SONUÇ

Bu çalışma, AYM'nin iptal kararının, ceza yargılamasında genetik verilerin işlenmesine ilişkin mevcut hukuki çerçevenin yalnızca teknik bir eksikliği değil, bu alanın Türk veri hukuku açısından acil ve kapsamlı bir yasal düzenleme ihtiyacını vurgular. Mevcut sistemde, yargısal veri işleme faaliyetlerinin genel veri koruma rejimi dışında bırakılması, bu alanda uygulanacak temel ilkelerin ve güvencelerin açık bir kanuni zemine dayanmamasına yol açmaktadır. Nitekim bu zorunlu

⁷⁹ Tseloni ve Pease, "DNA retention after arrest".

⁸⁰ Aygörmüş Uğurlubay, "Adli DNA Analizleri"

⁸¹ Atalay, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi", 153.

alanın yürütme organı tarafından yönetmelik ile düzenlenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, genetik verilerin işlenmesi gibi yoğun hak müdahalesi içeren alanlarda, hukuki öngörülebilirlik ve güvenlik bakımından çeşitli sorunlara sebebiyet vermektedir.

Ceza yargılamasında genetik verilerin kullanımı, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemli bir araç olmakla birlikte, bu verilerin niteliği gereği bireyin mahremiyet alanına doğrudan bir müdahale teşkil ettiği açıktır. Bu nedenle, genetik verilerin işlenmesine ilişkin kuralların yalnızca idari düzenlemelere bırakılması yeterli değildir. Aksine, bu alanda temel ilkelerin, saklama sürelerinin ve ilgili kişi haklarının açık ve ayrıntılı biçimde kanun düzeyinde düzenlenmesi, anayasal güvencelerin somutlaşması bakımından zorunludur.

Bu erevede, Türk hukukunda yargısal veri işleme faaliyetlerine ilişkin bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. AB hukukunda benimsenen modelin de gösterdiği üzere, yargısal faaliyetlerin genel veri koruma rejimi dışında tutulması, ancak bu alan için özel ve güçlü güvenceler içeren bir kanuni düzenlemeyle mümkündür. Dolayısıyla, genetik verilerin işlenmesine ilişkin hukuki çerçevenin yeniden yapılandırılması, yalnızca mevcut boşlukların giderilmesi açısından değil, aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin gerektirdiği koruma standartlarının sağlanması bakımından da kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Aime, Francesca, Nicola Argirò, Maria Giulia Merli, Luca Lonetti, and Francesca Scarpone. "Forensic Databases (Part I)." In *GDPR Requirements for Biobanking Activities Across Europe*, edited by Valentina Colcelli, Roberto Cippitani, Cristina Brochhausen-Delius, and Rainer Arnold, 195–204. Cham: Springer, 2023. https://doi.org/10.1007/978-3-031-42944-6_22.
- Atak, Songül. "Biyometrik ve Genetik Verilerin Korunması Konusunda Avrupa Konseyi'nin Genel Yaklaşımı." *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 15, no. 60 (2024): 343–374.
- Atalay, Ayşe Özge. "Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi." *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 7, no. 2 (2019): 127–184.
- Avrupa Konseyi, "Chart of signatures and ratifications of Treaty 108", <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=108>, erişim tarihi: 07.05.2026.
- Avrupa Konseyi, Kişisel Verilerin İşlenmesine İlişkin Bireylerin Korunmasına Dair Sözleşme'nin Modernize Edilmiş Hali (*Convention for the Protection of Individuals with regard to Processing of Personal Data (Modernised) – Convention 108+*) <https://www.coe.int/en/web/data-protection/convention108/modernised>, erişim tarihi: 04.05.2025.
- Aydın, Kemal, and Seydi Çelik. "Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması." *Balıkesir Üniversitesi Hukuk Dergisi* 1, no. 1 (June 2024): 25–53. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4027511>.
- Aygörmez Uğurlubay, Gülsün Ayhan. "Almanya, İsviçre ve Avusturya Hukuku Bağlamında Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Adli DNA Analizleri." *Ceza Hukuku ve*

- Kriminoloji Dergisi (Journal of Penal Law and Criminology)* 5, no. 2 (2017): 29–87.
- Babele, Aryan. “Intrusive Tech-Enabled Surveillance and ‘National Security’ Secrecy: Mounting Concerns of Mass Snooping Amid Informational Asymmetry.” *International Journal of Law and Information Technology* 29, no. 1 (2021): 24–56.
- Batur, Necat. “Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme.” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 126 (2016): 69–94.
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), *İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*, 11 Kasım 1997, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/universal-declaration-human-genome-and-human-rights>, erişim tarihi: 03.05.2026.
- Borchardt, Klaus-Dieter. *The ABC of EU Law*. Luxembourg: European Union, 2023.
- de Terwangne, Cécile. “Council of Europe Convention 108+: A Modernised International Treaty for the Protection of Personal Data.” *Computer Law & Security Review* 40 (2021): 105497.
- Dülger, Murat Volkan. “Anayasa Mahkemesi’nin Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nun Konu Edildiği İptal Davası Kararına İlişkin Bir Değerlendirme.” *SSRN*, 2021.
- Dülger, Murat Volkan ve Gümü, Gülçin. *Kişisel Verilerin Korunması Hukuku*, Seçkin Yayıncılık 4. Baskı, 2026.
- European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Report on a Rule of Law and Human Rights Compliant Regulation of Spyware*, CDL-AD(2024)043 (Strasbourg: Council of Europe, 2024), [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=Cdl-AD\(2024\)043-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdf=Cdl-AD(2024)043-e), erişim tarihi: 05.05.2026.

- Kaplan Yalçın, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Derin Öğrenme ile Elde Edilen Görsel Verilerin Delil Niteliği: Hukuki ve Teknik Bir Analiz," *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 17, no. 65 (2026): 117, <https://doi.org/10.54049/taad.1864107>
- Kaya, Mehmet Bedii. *KVKK Reformu: 2024 Değişiklikleri*. 2025. <https://mbkaya.com/hukuk/kvkk-reformu.pdf>, erişim tarihi: 03.05.2026.
- Kaya, Mehmet Bedii, and Furkan Güven Taştan. *Kişisel Veri Koruma Hukuku: Mevzuat, İçtihat, Bibliyografya* <https://mbkaya.com/hukuk/veri-koruma-hukuku.pdf>, erişim tarihi: 07.05.2026.
- Kişisel Verileri Koruma Kurumu. *Genetik Verilerin İşlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Rehber*. KVKK Yayınları No. 67. Ankara, Nisan 2025.
- Kulular, Merve Ayşegül. "Sağlık Hizmetlerinin Uzaktan Sunumu Kapsamında Online Platformların Hukuken Değerlendirilmesi." *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, no. 2 (2025): 129–168. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hacettepehdf/article/1706786>
- Küçükosmanoğlu, Füsün Ceren. "Özel Nitelikli Kişisel Veri Olarak Genetik Veriler." *İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no. 1 (2024): 44–79. <https://doi.org/10.66012/iyyuhfd.2026.30>.
- Morelli, Francesco B. "Genetic Data Retention and the Italian Discipline of Acquittal: Database Improvement and the Fundamental Rights of the Individual." In *Biotech Innovations and Fundamental Rights*, edited by Roberto Bin, Sara Lorenzon, and Nicola Lucchi, 337–49. Springer, 2012. https://doi.org/10.1007/978-88-470-2032-0_22.
- Naudé, Bobby: 'The retention of DNA data and the private-life interests of suspects', *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, C. 43, S. 2, 2010, s. 213-238.

- Nogel Monika, "Hungarian Legislation Regarding Implementing a Forensic DNA Elimination Database," *Forensic Science International* 361 (2024): 112154, <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2024.112154>..
- Rodrigues, Rowena. "Big Bio-Brother Is Here: Wanting, Taking and Keeping Your DNA." Social Science Research Network, 2007. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1113344>, erişim tarihi: 02.05.2026.
- Sapan, Oğuzhan, and Tuğba Ünsal Sapan. "Moleküler Genetik İncelemeler ve Bu İncelemeler ile Elde Edilen Verilerin Başka Ceza Yargılamalarında Kullanılması Sorunu." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 160 (2022). <https://medya.barobirlik.org.tr/tbbdergisi/App Themes/De rgi/2022-160-2048.pdf>.
- Symeonidou-Kastanidou, Elisavet. "DNA Analysis and Criminal Proceedings: The European Institutional Framework." *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 19, no. 2 (2011): 139–160.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028). Ankara, 2023. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf, erişim tarihi: 03.05.2026.
- Tseloni, Andromachi ve Pease, Ken. "DNA Retention after Arrest: Balancing Privacy Interests and Public Protection." *European Journal of Criminology* 8, no. 1 (2011): 32–47.
- Tzanou, Maria, and Plixavra Vogiatzoglou. "National Security and New Forms of Surveillance: From the Data Retention Saga to a Data Subject Centred Approach." *European Papers* 10, no. 3 (2025): 803–836. <https://doi.org/10.15166/2499-8249/855>.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.

<https://www.unesco.org.tr/Pages/459/73/İnsan-Genomu-ve-İnsan-Hakları-Evrensel-Bildirgesi>, erişim tarihi: 03.05.2026.

Vilhekar, R. S., and A. Rawekar. "Artificial Intelligence in Genetics." *Cureus* 16, no. 1 (2024): e52035. <https://doi.org/10.7759/cureus.52035>.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not declared whether this work has received any financial support.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required.

OTONOM ARAÇLARDA ARAÇ İŞLETENİN SORUMLULUĞU

The Liability of the Vehicle Operator in Autonomous Vehicles

Ahmet Mücvel DEĞER*

Öz

Otonom araçlar gündelik hayatta, geleneksel araçlara kıyasla halen az sayıda olsa da, önemli oranda kullanılır hale gelmiştir. Özellikle paylaşımlı yolculuk esasına dayanan *Uber* gibi platformlar, yine kendi sattığı araçlar da otonom sürüş imkanlarını getiren *Tesla* ve benzeri şirketler otonom araç ve otonom sürüş konusunda oldukça gelişme kaydetmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak otonom araç kazaları da çözümlenmesi gerekli birer hukuki sorun haline gelmiştir. Özellikle otonom araçların karıştığı kazalarda sorumluluğun kime ait olduğu, sigorta hukuku özelinde bu araçlarda sürücünün mü yoksa bir başka kişinin mi işleyen sıfatını haiz olacağı gibi sorular doktrin ve yargı uygulamasını meşgul etmektedir. İşbu çalışmada otonom ve otonomi kavramları, otonom araçların nasıl sınıflandırıldığı ve otonom araçlarda araç işleyen sıfatının dolayısıyla sigorta hukuku özelinde hukuki sorumluluğun kime ait olduğu sorunları cevaplanmaya çalışılacaktır. Bu noktada mukayeseli hukuktaki yasama faaliyetlerine, mevcut kazalara ilişkin yargısal kararlara ve Türk hukuku açısından değerlendirme yapılmaya gayret edilmiştir.

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: ahmetdeger@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0009-0006-8142-7250.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 7.04.2026

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 09.06.2026

Atıf/Citation: Değer, Ahmet Mücvel. "Otonom Araçlarda Araç İşletenin Sorumluluğu." Bilişim Hukuku Dergisi 8, Sy. 1 (2026): 120-200.

Anahtar Kelimler: Otonom, Otonomi, Araç İşleten, Sigorta, Sorumluluk

Abstract

Autonomous vehicles are now frequently used in everyday life, albeit still in small numbers compared to traditional vehicles. Ride-sharing platforms like Uber and automotive companies such as Tesla, which offer vehicles featuring autonomous driving systems, have played a significant role in advancing autonomous vehicle technology. In parallel with these developments, accidents involving autonomous vehicles have also become legal problems that need to be resolved. In particular, questions such as who bears liability in accidents involving autonomous vehicles, and specifically in insurance law, whether the driver or another person is to be regarded as the operator of these vehicles, are occupying doctrine and judicial practice. This study will attempt to answer questions regarding the concepts of autonomous and autonomy, how autonomous vehicles are classified, and who holds the status of vehicle operator in autonomous vehicles and, consequently, who bears legal liability, specifically within insurance law. At this point, efforts have been made to evaluate legislative activities in comparative law, judicial decisions concerning existing accidents, and the matter from the perspective of Turkish law.

Keywords: Autonomous, Autonomy, Vehicle Operator, Insurance, Liability

GİRİŞ

İşbu çalışma, otonom araçlarda araç işletenin hukuki sorumluluğu konusunu incelemektedir. Bu hukuki sorumluluk rejimine geçmeden önce, otonom araç kavramının tanımlanması gerekmektedir. Otonom araç kavramı tanımlanırken, "*otonomi*" ve "*otomatikleşmiş*" kavramları zaman zaman birbiri yerine kullanılsa da, bu iki kavram birbirinden farklıdır.

Otomatikleşmiş kavramı, önceden verilmiş komutlara uygun davranışta bulunan ve bunun dışında bir davranış sergilemesi beklenmeyen sistemi ifade etmektedir. Otonomi ise bünyesinde özerkliği barındırır ve kendi yasalarını kendin koymayı, yani bir özgürlüğü ifade eder. "Otonom" kelimesi de otonomi kelimesinin sıfat halidir. Otonomluk, farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bir görüşe göre otonomluk; belirli görevleri, kısmen ya da tamamen insan müdahalesi olmaksızın yerine getirebilen; somut koşullara ve amaca uyumlu olarak, yeni çevre ve koşullara uygun şekilde tepki verebilme kapasitesine sahip olma demektir. Bir diğer tanıma göre ise otonomluk, *"bilinmeyen bir ortamda üçüncü taraflardan gelen girdilerden bağımsız olarak hedefe yönelik kararlar alabilme ve bu kararlar doğrultusunda davranışlarını çevreyle uyumlu hale getirip otonom olarak uygulayabilme"* durumudur. Otonom sistemler ise *"kendine verilen görevleri bağımsız olarak yerine getirebilen sistem"* olarak tanımlanabilir. Otonom araç kavramı ise, Karayolları Trafik Kanunu (KTK) uyarınca karayolunda giden motorlu taşıtlardan yukarıdaki tanımlara uygun otonom sisteme sahip olanlardan ibarettir. Bu taşıtlar; otomobil, minibüs, kamyon, kamyonet, yük taşıtları, motosiklet ve otobüsleri içermektedir.

Mevzuatımızda otonom sürüş tertibatı, belli bir operasyonel tasarım alanı (ODD) kapsamında beraber iş görerek dinamik sürüş fonksiyonlarını (DDT) daimi olacak şekilde gerçekleştirme becerilerine sahip donanım ve yazılımlar toplamını ifade etmektedir (Otonom Sürüş Yönetmeliği m.3/1-aa). Bir diğer mevzuat tanımına göre otonom araç, sürücünün sürekli gözetimi olmaksızın, yine de sürücü müdahalesinin de beklenilir veya zorunlu bulunduğu, belli bir zaman için otonom şekilde eylemde bulunmak için dizayn edilmiş ve üretilmiş motorlu araç şeklinde tanımlanmıştır (m.3/1-t).

Doktrinde yapılan tanımlara göre otonom araç; trafik alanında bağımsız olarak hareket edebilen ve trafik durumuna uyarlanmış sürücüsüz araç ya da içerisinde barındırdığı yapay zekâ vasfındaki yazılım dolayısıyla harici herhangi bir araya

girme olmaksızın bağımsız şekilde karar alabilen ve faaliyet gösterebilen robot veya makinedir. Otonom araçlar, Amerikan Otomotiv Mühendisleri Birliği (SAE) tarafından yayımlanan J3016 standardı ile altı farklı seviyede sınıflandırılmaktadır:

- Seviye 0: Otonom sürüşe sahip olmayan araçlar.
- Seviye 1: Sürücü asistanına sahip araçlar.
- Seviye 2: Cüzi sürüş otomasyonuna sahip araçlar.
- Seviye 3: Şartlı sürüş otomasyonuna sahip araçlar.
- Seviye 4: İleri sürüş otomasyonuna sahip araçlar.
- Seviye 5: Tam sürüş otomasyonuna sahip araçlar.

Bu seviyeler doktrinde geleneksel araçlar (Seviye 0 ve 1), yarı otonom araçlar (Seviye 2 ve 3) ve tam otonom araçlar (Seviye 4 ve 5) olarak da gruplandırılmaktadır. Otonom seviyeleri farklılaştıkça sürücünün hukuki sorumluluğu da değişebileceğinden, bütün seviyelerin ayrı ayrı incelenmesinde yarar vardır. Bu çalışma, özellikle insan müdahalesinin ikinci planda kaldığı Seviye 3 ve üstü araçlar bakımından araç işletenin sorumluluğunu incelemeyi kapsamaktadır. Bu kapsamda, Karayolları Trafik Kanunu (KTK) uyarınca araç işletenin sorumluluğunun hukuki niteliği ve şartları ele alınacaktır.

I. OTOMATİK Mİ? OTONOM MU?

Otonom araçlarda araç işletenin hukuki sorumluluğu konusunda geçmeden önce, otonom araç kavramının tanımlanması gerekmektedir. Otonom araç tanımı yapılırken, otonomi ve otomatikleşmiş tanımları birbiri yerine kullanılsa da bu kavramlar birbirinden farklıdır. Otomatikleşmiş sistem, önceden tanımlanmış komutlar doğrultusunda hareket eden ve bu komutlar dışında bir davranış sergilemesi öngörülme-yen yapıyı ifade eder.¹ Buna karşılık otonomi, özerkliği bünyesinde

¹ Kavramın mekanik yollarla hareket eden anlamı için bkz. “otomatik ne demek TDK Sözlük Anlamı”.

barındıran; kendi kurallarını kendisinin belirleyebilmesini, dolayısıyla belirli bir özgürlük alanına sahip olmayı ifade eden bir kavramdır. Otonom ise, otonomi kavramının sıfat hâlidir.

A. Otonomi Kavramı

Teknik sistemler açısından otonomluk değişik hallerde tartışılmıştır. Bir görüşe göre teknik sistemler açısından otonomluk; *“belirli görevleri yerine getirmek amacıyla, kısmen ya da tamamen insan desteği olmaksızın; somut olaya ve hedefe uygun şekilde, yeni çevre ve koşullara adapte şekilde tepki verebilme yeteneği”*² diğer bir tanım ise *“bilinmeyen bir ortamda üçüncü taraflardan gelen girdilerden bağımsız olarak hedefe yönelik kararlar alabilme ve bu kararlar doğrultusunda davranışlarını çevreyle uyumlu hale getirip otonom olarak uygulayabilme”*³ olarak tanımlamaktadır. Otonom sistemden kastedilen ise otonom olarak hareket eden sistemdir. Bir diğer tanım uyarınca otonom sistemler *“çevresiyle anlamlı şekilde etkileşime girebilen ve önceden bilinmeyen, değişken, karmaşık parametreleri dikkate alarak kendilerine verilen görevleri bağımsız yerine getirebilen teknik sistemlerdir”*.⁴ Otonom sistemi kendine verilen görevleri bağımsız olarak yerine getirebilen sistem olarak tanımlayabiliriz.

B. Otonom Araç Kavramı

Araç, TDK'ya göre bir iş yapmak ve sonuçlandırmakta gücünden yararlanan nesnedir.⁵ Bu anlamda araç kavramına geniş anlamı ile her türlü makine, alet ve özellikle uçak, tren ve gemi gibi araçlar da girmektedir. Ancak KTK araç ve taşıt

² Ercan, “Robortların Fiillerinden Doğan Hukuki Sorumluluk Sözleşme Dışı Sorumluluk Hallerinde Çözüm Önerileri”, 24.

³ Hohenleitner, *Die strafrechtliche Verantwortung der Hersteller automatisierter und autonomer Fahrzeuge*, 42.

⁴ Schulz, *Verantwortlichkeit bei autonom agierenden Systemen*, 46. (Neslihan Demirkol, *Otonom Kara Araçları ve Cezai Sorumluluk* (Ankara: Seçkin, 2024), 42.'den).

⁵ “araç ne demek TDK Sözlük Anlamı”, erişim 12 Ekim 2025, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=araç>.

tanımlarını ayrı ayrı yapmış ve karayoluna münhasır kabul etmiştir. KTK m.3'e göre araç karada yararlanılabilen motoru olan, motoru olmayan ve özel gayeli taşıtlar ile iş makineleri ve lastik tekerlekli traktörlerin genel ismidir. Taşıt ise karada insan, hayvan ve yük taşımaya imkan veren araçlardır. Bunlardan makine gücüyle çalışanlara motoru bulunan taşıt insan ve hayvan gücü ile çalışanlara motoru bulunmayan taşıt denir. Bu çalışma bakımından, otonom araç kavramı, karayolunda giden motorlu taşıtlardan yukarıda yer verilen tanımlar uyarınca otonom sisteme sahip olanlardan ibarettir ki bu taşıtlar; otomobil, minibüs, kamyon, kamyonet, yük taşıtları, motosiklet ve otobüsleri içine almaktadır. Burada özellikle belirtilmelidir ki KTK kapsamında günümüzde yaygın olarak kullanılan elektrikli skuterlar (e-skuter) da taşıt olarak kabul edilmektedir. KTK m.3'teki tanıma göre e-skuter, hızı en fazla 25 km/saate ulaşan, tekerlekli, ayak tahtası ve tutamağı olabilen, dikey bir direksiyon mekanizması içerebilen ve ayakta kullanılan taşıtlardır.⁶ E-skuterların kullanımı ile ilgili olarak başta KTK m.66 ve bu konuda çıkarılmış olan “ Elektrikli Skuter Yönetmeliği” olmak üzere konuya ilişkin ilgili genel hukuk kuralları uygulanacaktır.⁷

Mevzuatımızda otonom sisteme sahip otonom araçların tip onayına ilişkin olarak “*Tam Otonom Araçların Otonom Sürüş Sistemine İlişkin Motorlu Araçların Tip Onayı Hakkında Yönetmelik*” (Otonom Sürüş Yönetmeliği) yayımlanmıştır.⁸ Bu Yönetmelikte otonom sürüş tertibatı, tanımlanmış bir operasyonel tasarım alanı (ODD) kapsamında dinamik sürüş görevlerinin yerine getirilmesinde işbirliği yoluyla (DDT) devamlılık oluşturarak gerçekleştirme yeteneğine sahip donanım ve yazılımlar toplamını ifade etmektedir (Otonom Sürüş Yönetmeliği m.3/1-aa). Bir diğer tanım Motorlu Araç ve Römorklar Yönetmeliği adlı

⁶ E-skuterların karıştığı kazalardan doğan sorumluluk ile ilgili olarak bkz.Ergun Özsunay, *E-Skuterlerin Karışıkları Trafik Kazalarında Sorumluluk İlişkileri*, 1. bs. (İstanbul: Aristo, 2023) b.a.

⁷ RG. 14.04.2021, S.31454

⁸ RG. 01.12.2024, S.32739

yönetmelikte yer bulmaktadır. Bu Yönetmelikte otonom araç sürücünün sürekli kontrolü olmaksızın, ancak sürücünün dahiliyetinin yine de beklenilir veya zorunlu bulunduğu, belli bir zaman için otonom olarak faaliyet göstermek üzere tasarlanmış ve üretilmiş motorlu aracı şeklinde tanımlanmıştır (m.3/1-t).

Doktrinde otonom araçlar için; sürücüsüz araç, pilotlu araç, otomatik araç, otonom araç gibi farklı kavramlar ve bunlara bağlı olarak farklı tanımlar yer almaktadır. Biz bu kavramlardan otonom araç kavramını tercih ediyoruz. Doktrinde otonom araçlar için yapılan bazı tanımlara göre otonom araç; trafikte bağımsız olarak faaliyet gösterebilen ve trafik durumuna uyarlanmış sürücüsüz araç⁹, ihtiva ettiği yapay zekâ vasfındaki yazılım dolayısıyla, haricen herhangi bir müdahale olmaksızın bağımsız biçimde karar alabilen ve faaliyet gösterebilen robot ya da makine¹⁰ ve onu işletecek bir insanın aktif katılımı bulunmaksızın yapay zeka, sensörler ve otonom olarak yürüyebilmesi için dünya çapında konum belirleme sisteminden yararlanan araçlardır.¹¹

C. Otonom Araçların Sınıflandırılması

Otonom araçlar farklı esaslar dikkate alınarak değişik kuruluşlar ve kurumlar tarafından farklı şekillerde sınıflandırılabilmektedir. Amerikan Otomotiv Mühendisleri Birliği (SAE) tarafından yayımlanan J3016_202104 Karayolu Motorlu Taşıtlar için Sürüş Otomasyon Sistemleri ile İlgili

⁹ Schulz, *Verantwortlichkeit bei autonom agierenden Systemen*, 65.

¹⁰ Sema Bayındır, "Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk Hallerinin Değerlendirilmesi", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, Sy. 2 (Aralık 2021): 388.

¹¹ RG. 14.05.2020, S. 31127

Terimlerin Sınıflandırılması ve Tanımları Standardı ile otonom araçlar altı farklı seviyede sınıflandırılmaktadır.¹²

1. Seviye 0 otomasyon: Otonom sürüşe sahip olmayan araçları tanımlamaktadır.

2. Seviye 1 otomasyon: Sürücü asistanına sahip araçları tanımlamaktadır.

3. Seviye 2 otomasyon: Kısmi sürüş otomasyonuna sahip araçları tanımlamaktadır.

4. Seviye 3 otomasyon: Koşullu sürüş otomasyonuna sahip araçları tanımlamaktadır.

5. Seviye 4 otomasyon: Yüksek sürüş otomasyonuna sahip araçları tanımlamaktadır.

6. Seviye 5 otomasyon: Tam sürüş otomasyonuna sahip araçları tanımlamaktadır.

Otonom seviyeleri farklılaştıkça sürücünün hukuki yükümlülüğü de değişebileceğinden her bir seviyenin ayrı ayrı incelenmesinde yarar vardır.

0 seviye otomasyon: Bu seviyede sürücü tam kontrole sahip dolayısıyla hukuki olarak da gerçekleşecek kazalardan tam

¹² SAE tarafından yayımlanan J3016_202104 sayılı ve 30.04.2021 tarihli Standart ("Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles J3016_202104", erişim 15 Ekim 2025, https://www.sae.org/standards/j3016_202104-taxonomy-definitions-terms-related-driving-automation-systems-road-motor-vehicles. İşbu standart, dinamik sürüş işlevinin (DDT) bir kısmını veya tamamını devamlı şekilde gerçekleştiren [motorlu] araç sürüş otomasyon sistemlerini açıklamaktadır. Bu belge, [motorlu] araçlar (bundan sonra "araç" veya "araçlar" olarak da anılacaktır) ve bunların karayollarındaki çalışması bağlamında, sürüş otomasyonunun olmadığı (Seviye 0) durumdan tam sürüş otomasyonuna (Seviye 5) kadar altı sürüş otomasyon seviyesinin ayrıntılı tanımlarını içeren bir sınıflandırma sunmaktadır:

sorumlu konumundadır. Aracın şerit uyarı (LDW) yahut acil fren sistemine (AEB) sahip olması bu durumu değiştirmez.¹³

1 seviye otomasyon: Sürüş ortamıyla alakalı bilgilerden yararlanarak ve insan sürücünün dinamik sürüş görevlerinin arta bulunan bütün unsurlarını yerine getirmesi beklentisiyle direksiyon veya hızlanma/yavaşlama için otomasyon seçeneklerine sahiptir. Seviye 1 bir araca örnek olarak hız sabitleyici veya elektronik denge kontrolü olan bir araç verilebilir. Ancak sürücü her zaman aracın genel kontrolüne sahiptir.¹⁴

Seviye 2 otomasyon: Bu seviyede, sürücüyü en azından bu işlevlerin kontrolünden kurtarmak için, birlikte çalışmak üzere tasarlanmış iki ana işlev söz konusudur. *"Birleşik işlevler"* Seviye 2 araçların ayırt edici özelliğidir ve sürücünün *"aynı anda hem ellerini direksiyondan hem de ayaklarını pedallardan çekerek aracı fiziksel olarak kullanmaktan vazgeçmesine"* olanak tanıyan *"şerit takip ile birlikte çalışan uyarlanabilir hız sabitleyici"* gibi özellikleri içerir. Bununla birlikte, sürücü hâla karayolunu izlemekten sorumludur ve her zaman ve kısa sürede kontrol için hazır olması beklenir.

Seviye 3 otomasyon: Bu seviyedeki araçlar *"sürücünün belirli trafik veya çevre koşullarında güvenlik açısından kritik tüm işlevlerin tam kontrolünü devretmesine ve bu koşullarda sürücü kontrolüne geri dönülmesini gerektiren değişiklikleri izlemek için büyük ölçüde araca güvenmesine olanak tanır."* Sürücünün *"ara sıra "* kontrol için hazır olması gerekirken, araç hem otomatik sürüş sırasında güvenli çalışmayı sağlayacak hem de sürücüye araç üzerindeki kontrolü yeniden ele alması için *"yeterince rahat bir geçiş süresi"* sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu tür seviyeye örnek olarak,

¹³ Nanci Carr, "As the Role of the Driver Changes with Autonomous Vehicle Technology, so, Too, Must the Law Change", *St. Mary's Law Journal* 51, sy 4 (Eylül 2020): 820, <https://papers.ssrn.com/abstract=3699066>.

¹⁴ Carr, "As the Role of the Driver Changes with Autonomous Vehicle Technology", 820.

otomasyonun ne zaman desteklenmeyeceğini belirleyebilen - örneğin bir inşaat alanına girildiğinde sürücüye sürüş görevlerini tekrar üstlenmesi için sinyal veren- otomatik sürüş sistemine sahip bir araç verilebilir. Ulusal Otoyol Trafik Güvenliği İdaresi (NHTSA) ayrıca *"Seviye 2 ile Seviye 3 arasındaki en önemli farkın Seviye 3'te aracın sürücünün sürüş sırasında sürekli olarak karayolunu izlemesinin beklenmeyeceği şekilde tasarlanmış olması"* olduğunu ifade etmektedir. Şu anda tüketicilere sunulan Seviye 3 araç bulunmamaktadır.¹⁵

Seviye 4 otomasyon: Seviye 4 araçlar *"tüm güvenlik açısından kritik sürüş işlevlerini yerine getirmek ve yolculuğunun tamamı boyunca karayolu koşullarını izlemek üzere tasarlanmıştır."* Seviye 3 araç sürücülerinin aksine, Seviye 4 araç sürücülerinin *"hedef veya navigasyon girdisi sağlamak"* dışında *"yolculuk sırasında herhangi bir zamanda kontrol için hazır olmaları beklenmez"*. Güvenli sürüş için tüm sorumluluk araca aittir. Ancak, *"otomatik sistem yalnızca belirli ortamlarda ve belirli koşullar altında çalışabilir."* Seviye 4 araçlar da henüz tüketicilerin kullanımına sunulmamıştır.

Seviye 5 otomasyon: Seviye 5 araçlarda, *"otomatik sistem bir insan sürücünün sürüş gerçekleştirebileceği tüm koşullar altında tüm sürüş görevlerini yerine getirebilir."* Herhangi bir ortamda aracı denetlemek, izlemek veya kontrol etmek ya da sistem arızası durumunda bir *"yedek"* seçenek olmak için bir insana ihtiyaç yoktur.¹⁶

Doktrinde otonomi seviyeleri açısından üç gruptan söz edilmektedir. Geleneksel araçlar, yarı otonom araçlar ve tam otonom araçlar. Geleneksel araçlar seviye 0 ve 1 otonomiye kapsamaktadır. Yarı otonom araçlar seviye 2 ve 3 otonomiye

¹⁵ Carr, "As the Role of the Driver Changes with Autonomous Vehicle Technology", 820-21.

¹⁶ Carr, "As the Role of the Driver Changes with Autonomous Vehicle Technology", 821.

sahip araçları içine almaktadır. Tam otonom araçlar ise seviye 4 ve 5 otonomiye sahip araçları tanımlamaktadır.¹⁷

II. ARAÇ İŞLETEN KAVRAMI

Türk sorumluluk hukukunda tehlike sorumluluğunun merkezinde yer alan motorlu araçların sebep olduğu zararlarda, kusursuz sorumluluğun asli süjesi "araç işleten" dir.¹⁸ 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 3'te işleten kavramı tanımlanırken, sadece tek bir niteliğe dayanılmamış; hem şekli (formel) hem de maddi (materyal) ölçütlere yer verilmiştir.¹⁹ Şekli ölçüt uyarınca trafik sicilinde malik görünen veya sigorta poliçesinde adı yazılı olan kişi işleten kabul edilirken; maddi ölçüt, aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olmak üzere kullanan, araç üzerinde fiili tasarrufa (hâkimiyete) sahip olan kişiyi esas almaktadır.²⁰ Doktrinde ve Yargıtay uygulamasında, tehlike sorumluluğunun amacını (tehlike yaratan ve fayda sağlayan külfetine katlanır ilkesini) daha iyi yansıttığı gerekçesiyle maddi ölçütün üstün tutulduğu, şekli ölçütün ise ispat kolaylığı sağlayan bir karine işlevi gördüğü kabul

¹⁷ Chen Liu, William Bill Rouse, ve David Belanger, "Understanding Risks and Opportunities of Autonomous Vehicle Technology Adoption Through Systems Dynamic Scenario Modeling-The American Insurance Industry", *Ieee Systems Journal* (Piscataway) 14, sy 1 (Mart 2020): 1366, <https://doi.org/10.1109/JSYST.2019.2913647>.

¹⁸ O. Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2. bs, 1,2 (Ankara: Seçkin Hukuk, 2019), 464.; Hatice Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, Birinci baskı, Seçkin. Hukuk (Ankara: Seçkin, 2016), 45.

¹⁹ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 467.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 47.; Ece Karaduman, "Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğunun Hukukî Niteliği ve Sigortalıabilirlik Açısından Değerlendirilmesi", *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10 (Mart 2026): 49.

²⁰ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 67-68. Ahmet Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, sy 2-2 (2016): 592.

edilmektedir.²¹ İşleten kavramının iki anlamda kullanıldığı bunların; gerçek işleten ve farazi işletenden oluştuğu ifade edilmektedir.²²

2918 sayılı Kanun kabul edilirken hukuksal sorumluluk ile ilgili hükümler 19.12.1958 tarihli İsviçre Karayolları Trafik Kanunu'ndan (SVG) büyük ölçüde iktibas yapılmıştır. Bu nedenle motorlu aracın işletenin sorumluluğu ile ilgili konularda İsviçre doktrini ve federal mahkeme kararlarının büyük önemi vardır.²³

Eski 6085 sayılı Kanun 232 sayılı Kanun ile değiştirilmeden önce araç işletenin sorumluluğu objektif özen yükümlülüğüne dayalı bir kusursuz sorumluluk hali olarak düzenlenmişti.²⁴ 232 sayılı Kanun ile 50.madde değiştirilerek araç kullananın sorumluluğu asgari sigorta limitleri dahilinde kusur karinesine dayanan sorumluluk (ispat yükü ters çevrilmiş kusur sorumluluğu) sigorta sınırları dışından normal kusur sorumluluğu olarak revize edilmiştir. 2918 sayılı Kanun ile araç işletenin sorumluluğu tehlike esasına dayalı bir kusursuz sorumluluk hali olarak kabul edilmiştir.

A. Gerçek İşleten

Öğretide gerçek işleten (maddi anlamda işleten), bir motorlu aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olmak üzere işleten, araç ve aracın işletilmesinde gerekli olan kişiler üzerinde

²¹ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 27. bs (Ankara: Yetkin, 2022), 680.; Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 468.; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 29. bs (Ankara: Turhan, 2025), 367.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 48.; Yar. 17.HD, E.2010/782, K.2010/3433, 13.4.2010 (kazancı); Yar. 17. HD, E. 2008/3489, K.2009/150, 17.3.2009

²² Canan Ruhi ve Ahmet Cemal Ruhi, *Trafik Kazalarından Doğan Hukuki Sorumluluk* (Ankara: Seçkin, 2021), 37.

²³ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 26. bs. (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2022), 476.

²⁴ Haluk Tandoğan, *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku* (Turhan Kitabevi Yayınları, 1981), 208.

gerçek ve doğrudan bir fiili hâkimiyeti bulunan kişi olarak tanımlanmaktadır.²⁵ İşletenin belirlenmesinde "aracı kendi hesabına işletme" (ekonomik yarar sağlama ve masraflara katlanma) ile "araç üzerinde fiili tasarrufta bulunma" (egemenlik) unsurlarının birlikte ve geçici olmayan bir süreyle var olması aranmaktadır.²⁶ Bu unsurları şahsında barındıran kişi, mülkiyet durumuna veya trafik sicilineki şekli kayda bakılmaksızın hukuk alanında gerçek işleten sıfatını haizdir. Gerçek işleten bakımından kazanın vuku bulduğu zaman temel alınır.²⁷

Birden fazla kişinin işleten konumunda bulunması durumunda (örneğin mülkiyetin paylı olması), işletenler zarar gören üçüncü kişilere karşı müteselsilen sorumludurlar (KTK m.88/1). Bu durumda bunlar arasındaki (iç ilişkide) zarar olayın bütün şartları öngörülerek paylaştırılır.²⁸ Ancak KTK'daki tehlike sorumluluğunun koruma amacı üçüncü kişilere yöneliktir. Bu nedenle aracı birlikte işletenlerden birinin bizzat zarar görmesi halinde, diğer işletenin ona karşı KTK kapsamında tehlike sorumluluğuna tabi olması hakkaniyete aykırı bulunmakta ve bu gibi iç ilişki ihtilaflarında genel hükümlerin uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.²⁹ KTK m. 89 uyarınca birden fazla işletenin karıştığı kazalarda, bedensel (kişiye ilişkin) zararlar paylaştırılırken kusur oranlarının yanı sıra "işletme tehlikesi" de (örneğin bir tır ile otomobil arasındaki yıkıcı güç farkı) dikkate alınır (KTK m. 89/1). Buna karşın, eşyaya/araca ilişkin maddi zararların paylaştırılmasında (KTK m. 89/2) kanun koyucu işletme tehlikesini tamamen dışlamış ve paylaşımı salt

²⁵ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 466.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 48.

²⁶ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 781.; Karaduman, "Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğunun Hukukî Niteliği ve Sigortalıabilirlik Açısından Değerlendirilmesi", 49.

²⁷ Ruhi ve Ruhi, *Trafik Kazalarından Doğan Hukuki Sorumluluk*, 37.

²⁸ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 475.;

²⁹ Melike Arslan Bal, "Trafik Kazalarında Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğu" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Kadir Has, 2025), 10-11.

"kusur" esasına bağlamıştır.³⁰ Doktrinde bu durum, tehlike sorumluluğu rejiminde bedensel ve maddi zarar arasında yaratılan gereksiz ve mantıksız bir ikilik olarak şiddetle eleştirilmekte; her iki zararın da eşit şekilde işletme tehlikesi gözetilerek paylaştırılması gerektiği savunulmaktadır.³¹

1. Türk Hukukunda Kural Olarak İşleten Sayılanlar

KTk m. 3, trafik kazalarında zarar görenlerin korunması ve sorumlunun tespitinde kolaylık (ispat kolaylığı) sağlanması amacıyla bazı kişileri "*kural olarak (karine yoluyla)*" işleten saymıştır. Kanun; araç sahibini, mülkiyeti muhafaza kaydıyla satışta alıcı sıfatıyla sicilde kayıtlı görülen kişiyi veya uzun süreli kiralama, ariyet veya rehin hallerinde kiracı, ariyet veya rehin alan kişiyi şekli bir yaklaşımla peşinen işleten olarak nitelendirmektedir. Ancak bu durum kesin (çürütülemez) bir kural olmayıp, sayılan bu kişilerin "*gerçek işleten*" olmadıklarının ispatı her zaman mümkündür.³²

Mukayeseli hukuka göre bir değerlendirme yapıldığında; İsviçre ve Alman hukuk sistemlerinde Türk hukukunun aksine şekli karinelere yer verilmediği, karine olarak işleten sayılmanın doktrin ve uygulamada reddedilerek işletenin tespitinde tamamen maddi durumun (gerçek fiili ve ekonomik hâkimiyetin) esas alındığı görülmektedir.³³ KTK'nın bu karma sistemi (şekli karineler ile maddi ölçütü birleştirmesi), uygulamada mağdurun davayı kime yöneltceği konusunda

³⁰ Ferhat Canbolat ve Günhan Gönül Koşar, "Motorlu Aracın İşletilmesinden Doğan Hukuki Sorumlulukta 'Kusur'un Önemi ve Sorumluluğa Etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 23, sy. 2 (Kasım 2021): 861, <https://doi.org/10.33717/deuhfd.998047>.

³¹ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 733; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 338; Canbolat ve Koşar, "Motorlu Aracın İşletilmesinden Doğan Hukuki Sorumlulukta 'Kusur'un Önemi ve Sorumluluğa Etkisi", 862.

³² Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 46.

³³ Karacan Çetin, 49 ff.;

kolaylıklar sunsa da, doktrinde çeşitli kanun boşluklarına ve çelişkili durumlara (örneğin geçici olmama şartının kanunda tutarsız yer alması) yol açtığı yönüyle eleştirilmektedir.³⁴

a. Aracın Sahibi

Halk arasında ve olağan trafik akışında araç işleteni denildiğinde akla ilk gelen kişi "*aracın sahibi*"dir ve çoğu olayda araç sahibi ile gerçek işleten aynı kişidir.³⁵ KTK m. 3 uyarınca araç sahibi; araç için adına yetkili idarece tescil belgesi verilmiş veya sahiplik yahut satış belgesi düzenlenmiş kişidir. KTK, mülkiyet karinesine dayanarak, trafik sicilinde malik olarak kayıtlı olan kişiyi kural olarak (ilk aşamada) işleten saymaktadır.³⁶

Trafik sicilinde kayıtlı olmak, işleten sıfatını tespit etmede kesin bir karine değil, adi (çürütülebilir) bir karine niteliğindedir.³⁷ Sicilde malik olarak görünen kişi; aracı kendi hesabına işletmediğini, araç üzerinde fiili hâkimiyeti bulunmadığını ve bu unsurların üçüncü bir kişide (maddi ölçütleri taşıyan gerçek işletende) toplandığını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Ancak, Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarına göre, trafik kaydının aksini ispatlamak amacıyla sunulacak delillerin, zarar gören üçüncü kişilerin haklarını zedelemeyecek nitelikte ve onları bağlayıcı güçte olması (örneğin resmi yazılı belgelerle, fatura, maliye kayıtları vb. yan

³⁴ Fikret Eren, "Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları", *AÜHFD* 39, sy 1-4 (1987 1982): 177.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 68.

³⁵ Ruhi ve Ruhi, *Trafik Kazalarından Doğan Hukuki Sorumluluk*, 37.; Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 593.

³⁶ M. Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku*, 15. bs (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019), 2:210.

³⁷ Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 592.

delillerle desteklenmesi) titizlikle aranmaktadır.³⁸ Aksi halde muvazaalı işlemlerle (örneğin ekonomik durumu yetersiz kişilere kâğıt üzerinde devir yapılmış gibi gösterilerek) gerçek malikin sorumluluktan kaçmasının önü açılmış olur.

Özellikle mülkiyetin devri noktasında KTK m. 20, tescilli araçların her türlü satış ve devrinin noterlerce yapılmasını geçerlilik şartı olarak öngörmüştür. Ne var ki sorumluluk hukuku açısından, mülkiyetin resmi şekilde devredilmediği "satış sözleşmelerinde" dahi, aracın zilyetliği fiilen alıcıya teslim edilmiş, alıcı aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olmak üzere kullanmaya başlamışsa, sicilde malik görünen kişinin işleten sıfatını kaybettiği ve harici satın alan kişinin maddi kriterler çerçevesinde "gerçek işleten" sayılacağı kabul edilmektedir.³⁹ Burada hukuki önem taşıyan unsur, mülkiyetin şeklen (noter aracılığıyla) geçip geçmediği değil, araç üzerindeki fiili egemenliğin ve ekonomik yararlanmanın eylemli olarak kimin üzerinde olduğudur.⁴⁰ Nitekim Anayasa Mahkemesi de konuya ilişkin bir iptal kararında, kişilerin üzerlerine kayıtlı aracı fiilen tasarruf edip etmedikleri araştırılmaksızın sadece sicil kaydının kusursuz sorumluluğa esas alınmasının adaletli bir hukuk düzeni ve hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacağını açıkça vurgulamıştır.⁴¹ Yargıtay da bir kararın haricen satış iddiasının söz konusu olması halinde yeterli inceleme yapılarak haricen satış söz konusu ise, araç üzerinde fiili tasarrufu olmayan kişinin işleten kabul edilmeyeceğini ifade etmiştir.⁴²

³⁸ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 469.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 46.; Yar. 4. HD, E. 1999/3349, K. 1999/4931, 27.05.1999; Yar. 4. HD, E. 2010/3867, K. 2010/4366, 14.04.2010

³⁹ Çetin Aşçıoğlu, *Trafik Kazalarından Doğan Hukuk ve Ceza Sorumlulukları*, 3. bs (Ankara: Sözkesen Matbaacılık, 2012), 47.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 49.

⁴⁰ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 468.

⁴¹ AYM, E.2003/92, K.2007/25, 15.3.2007

⁴² Yar. 17. HD., E. 2019/1336 K. 2021/397, 01.02.2021 (Lexpera).

Yargıtay'ın, haksız fiil sorumluluğundan kaçınmak amacıyla kaza sonrasında muvazaalı (eski tarihli) adi sözleşmeler düzenlenerek zarar gören üçüncü kişilerin mağdur edilebileceği endişesiyle, harici satış belgelerine ve tanık beyanlarına itibar etmediği kararları da söz konusudur.⁴³ Doktrinde maddi ölçütün tüm unsurları alıcıda toplanmışken, salt sözleşmenin resmi şekle aykırı olmasının işleten sıfatının alıcıya geçmesine engel teşkil etmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Zira KTK m. 107'de aracı hırsızlık veya gasp gibi tamamen hukuka aykırı yollarla (izinsiz) ele geçiren kişilerin dahi fiili egemenlikleri nedeniyle farazi işleten sayıldığı bir sistemde, malikin kendi rızasıyla zilyetliği devrettiği haricen satış alıcısının işleten sayılmaması kanunun mantığıyla (tehlike sorumluluğu havuzuyla) çelişmektedir. Olası muvazaa riskleri dürüstlük kuralı çerçevesinde her somut olayda ayrıca değerlendirilmeli, ancak ispatlanmış haricen satışlarda gerçek işleten alıcı olarak kabul edilmelidir.⁴⁴

b. Aracı veya Mülkiyeti Muhafaza Kaydıyla Satışta Alıcı Sıfatıyla Sicilde Kayıtlı Görülen veya Aracın Uzun Süreli Kiralama, Ariyet veya Rehni Gibi Hallerde Kiracı, Ariyet veya Rehin Alan Kişi

KTK'nın 3. maddesi uyarınca, araç sahibinin yanı sıra, aşağıdaki kişiler de işleten olarak kabul edilir: Araç siciline araç kullanıcısı veya mülkiyetin saklı tutulması şartıyla alıcı olarak kayıtlı olanlar; ayrıca uzun süreli kiralama, kullanım için ödünç verme veya rehin gibi durumlarda aracın kiracısı, borçlusu veya rehin alan kişi. Bu kişiler, aracın aslında başka bir kişi tarafından kullanıldığının ispatlanması halinde de sorumluluktan kurtulabilirler.

⁴³ Yar. 17. HD, E.2018/5620 K.2020/3838, 23.06.2020 (lexpera); Yar. 4. HD, E. 2022/1605 K. 2024/2649, 11.03.2024 (lexpera)

⁴⁴ Yağmur Esin Çelik, "Motorlu Araçların Haricen Satışının Araç İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, sy. 2 (Aralık 2025): 2139, <https://doi.org/10.52273/sduhfd..1795904>.

Aracın sahibi ilk olarak aracın malikidir. Aracın maliki ise kural olarak trafik sicilinde araç adına kayıtlı görünen kişidir. Ancak her durumda aracın sahibi sicilde adına araç kayıtlı görünen kişi olmayabilir. Özellikle noterde devir yapılmış ve zilyetlik devredilmişse sicile tescil söz konusu olmasa da aracın sahibi noterde devralan ve zilyetlik devredilen kişidir.⁴⁵ Mülkiyeti saklı tutulması şartıyla satışta alıcı, özel sicilde alıcı sıfatıyla kayıtlı görünen kimsedir. -

Uzun süreli kiralamada, kiracı işletendir. Kiracının işleten kabul edilmesi için kira sözleşmesinin yan delillerle desteklenmesi ve zilyetliğin kiracıya devri gerekmektedir.⁴⁶ Finansal kiralama halinde de aracın kiralanasından sonra zilyetliğin devrinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılması gerekmektedir.⁴⁷ Bu durumda, aracın mülkiyeti malikte kalmakla birlikte, kiracı araç üzerinde fiili hakimiyet ve iktisadi yararlanma hakkına sahip olduğundan işleten sıfatını kazanır. Aynı zamanda zorunlu trafik sigortası yaptırma zorunluluğu da kiralayana geçer.⁴⁸ İşletenin ağırlaştırılmış sorumluluk kuralları uyarınca zarardan sorumlu olduğu kabul edilir.⁴⁹ İşleten sıfatının devri için sadece uzun süreli kiralama sözleşmesi yeterli olmayıp, kiracının aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olarak işlettiğinin ve araç üzerinde fiili tasarrufunun bulunduğu ispatı gerekir. Ekonomik yararlanma ve fiili hakimiyet unsurları birlikte değerlendirilir.⁵⁰ Uzun süreli kiralama kavramı yasa tarafından tanımlanmamış olup, kiralama süresinin ve sözleşmenin varlığının ispatı mahkemece

⁴⁵ Yar. 17. HD., E. 2019/1336 K. 2021/397, 01.02.2021 (lexpera).

⁴⁶ Yar. 7. HD, E. 2013/4578, K. 2014/6918, 02.05.2014 (YKD 2014/11, 2390).; Ankara BAM, 26. HD., E. 2022/1822 K. 2023/110, 23.2.2023 (lexpera).

⁴⁷ Yar. 4. HD., E. 2021/24660 K. 2024/3984, 30.04.2024 (lexpera); Yar. 21. HD., E. 2017/6494 K. 2019/4232, 12.06.2019 (lexpera); Yar. 17. HD., E. 2017/3909 K. 2018/6927, 09.07.2018 (lexpera)

⁴⁸ Yar. 4. HD., E. 2021/24660 K. 2024/3984, 30.04.2024 (lexpera)

⁴⁹ Yar. 17. HD, E. 2010/1325, K. 2010/5310, 08.06.2010 (lexpera); Yar. 17. HD, E. 2009/9924, K. 2010/1979, 08.03.2010 (lexpera)

⁵⁰ Yar. 4. HD., E. 2025/8028 K. 2025/13475, 02.10.2025

yapılmalıdır. Kiralama süresi ve sözleşme şartları dikkate alınarak işleten sıfatının kiracıya geçip geçmediği değerlendirilir. Bu husus mahkemece araştırılmadan karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.⁵¹ Sözleşme geçerli değilse işleten sıfatı malikte kalmaya devam edebilir.⁵² Yargıtay kararlarında uzun sürenin ne olduğu konusunda bir kesinlik olamayacağı ve bu konuda bir kriter getirilemeyeceği anlaşılmaktadır. Uzun süreli kiralama kavramı için kesin bir süre tanımı yoktur; ancak kısa süreli kiralamalar işletenlik sıfatını değiştirmez. Yasa koyucu uzun süreli kiralamayı tanımlamamış olup, doktrinde de tartışmalıdır. Ancak Yargıtay kararlarında kısa süreli kiralamalar (örneğin 8 gün gibi) işletenlik sıfatını değiştirmez. Uzun süreli kiralama, kiracının aracı ekonomik olarak kullanma ve fiili hakimiyetinin bulunduğu süre olarak değerlendirilir.⁵³ Konu ile ilgili bir başka kararında Yargıtay uzun süreli kiralama kavramını belirli bir süre ile sınırlandırmayı kabul etmemiştir.⁵⁴

Uzun süreli kiralama için yapmış olduğumuz bu açıklamalardan aracın uzun süreli kullanım öduncüne veya rehne konu olması halinde de yararlanılmasında bir sakınca olmadığı kanaatindeyiz. Dolayısıyla bu hallerde de vermiş olduğumuz Yargıtay kararları ve doktrin görüşleri dikkate alınabilir.

⁵¹ Yar. 4. HD, E. 2023/12232, K. 2024/1506, 13.02.2024 (lexpera); Yar. 4. HD, E. 2018/2045, K. 2019/6065, 17.12.2019 (lexpera); Yar. 17. HD, E. 2016/8901, K. 2019/3470, 25.03.2019 (lexpera)

⁵² Yar. 4. HD., E. 2023/12232 K. 2024/1506 T. 13.2.2024 (lexpera)

⁵³ Yar. 17. HD, E. 2018/1002, K. 2018/12579, 20.12.2018 (lexpera); Yargıtay bir kararında 3 aylık kira süresini uzun süreli kiralama olarak kabul etmişken (Yar. 17. HD, E. 2018/1002, K. 2018/12579, 20.12.2018 (lexpera)) bir başka kararında 8 günlük kiralama süresini uzun süreli kiralama kabul etmemiştir (Yar. 19. HD, E. 1992/10747, K. 1993/6545, 14.10.1993 (lexpera)).

⁵⁴ Yar. HGK., E. 2019/224 K. 2022/26, 20.01.2022 (lexpera)

2. Kendi Hesabına Araç Kullanan ve İlgili Riskleri Üstlenen, Araç Üzerinde Fiili Kontrole Sahip Kişi

Türk hukukunda 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 3 uyarınca şekli ölçütlerin (karinelerin) yetersiz kaldığı veya aksinin ispat edildiği durumlarda, tehlike sorumluluğunun gerçek süjesini belirleyen temel yaklaşım "*maddi ölçüt*"tür. Doktrinde ve Yargıtay içtihatlarında baskın olan bu ölçüte göre "*gerçek işleten*" (maddi anlamda işleten); aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olmak üzere işleten, araçtan ekonomik veya manevi yarar sağlayan ve araç üzerinde fiili tasarrufu (hâkimiyeti) bulunan kişidir. Bu bağlamda, maddi ölçütün iki temel unsuru bulunmaktadır:

a. Ekonomik Unsur (Kendi Hesabına ve Tehlikesi Kendisine Ait Olmak Üzere İşletme)

Aracın kendi hesabına işletilmesi, aracın kullanımından doğan ekonomik veya manevi faydanın sağlanması ve aynı zamanda aracın bakım, onarım, yakıt, garaj ve şoför ücreti gibi işletme masraflarının karşılanması anlamına gelir. Doktrinde haklı olarak belirtildiği üzere, vergi ve sigorta primi gibi sabit giderleri ödeyen kişi olmaktan ziyade, aracın aktif işletilmesinden doğan değişken masrafları finanse eden ve faydayı sağlayan kişinin işleten olma ihtimali daha yüksektir.⁵⁵

b. Tasarruf Edebilme Unsuru (Araç Üzerinde Fiili Kontrole Sahip Olma)

Gerçek işletenin tespitinde aranan ikinci kurucu unsur, araç üzerinde fiili hâkimiyettir. Fiili hâkimiyet; aracın ne zaman, nerede, nasıl ve kimin tarafından kullanılacağına, trafiğe çıkarılıp çıkarılmayacağına karar verebilme kudretidir.⁵⁶ Bu hâkimiyetin kurulabilmesi için kişinin aracın maliki olması veya

⁵⁵ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 74.; Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 92.

⁵⁶ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 466.

hukuken geçerli bir zilyetlik hakkına dayanması şart değildir; önemli olan eylemli (fiili) ve geçici olmayan bir egemenliğin mevcudiyetidir.⁵⁷

Mukayeseli hukuka bakıldığında; İsviçre (SVG) ve Alman (StVG § 7) hukuk sistemlerinde de işletenin tespitinde tamamen maddi durumun (gerçek fiili ve ekonomik hâkimiyetin) esas alındığı, *"auf eigene Rechnung"* (kendi hesabına) ve *"Verfügungsgewalt"* (fiili tasarruf yetkisi) unsurlarının kümülatif olarak arandığı görülmektedir.⁵⁸ Alman hukukunda, Türk hukukundaki gibi sicil kayıtlarına dayalı şekli karineler bütünüyle reddedilmiş olup, işleten sıfatı kaza anındaki fiili ve ekonomik menfaat dengesine göre belirlenmektedir.⁵⁹

3. İşletenin Tespiti Noktasında Özellik Arz Eden Durumlar

Gerçek işleten sayılabilmek için gereken *"kendi hesabına işletme"* ve *"fiili hâkimiyet"* unsurları, her olayda aynı kişinin şahsında toplanmayabilir. Masrafları bir kişinin karşıladığı, fiili kontrolün ise bir başkasında olduğu aile içi ilişkiler veya ticari (işçi-işveren) kullanımlarda işletenin kim olacağının tespitinin açıklığa kavuşturulması gerekir. Bu gibi durumlarda, araçla en yoğun ve sürekli ilişki içinde olan, aracın tahsis amacını belirleyen kişinin tespiti önem kazanmaktadır.⁶⁰

Tüzel kişiler de (şirketler, kamu kurumları) hukukumuzda işleten sıfatını haiz olabilirler. Bir şirkete ait aracın, yönetim kurulu üyesine veya bir işçiye tahsis edilmesi durumunda, araç tahsis edilen kişinin *"işleten"* sayılıp sayılmayacağı, kullanımın sınırlarına ve ekonomik unsurlara bağlıdır. Şirket (tüzel kişi), aracın bakım, onarım, yakıt gibi tüm işletme masraflarını

⁵⁷ Eren, "Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları", 1987 1982, 176.

⁵⁸ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 49 ff.

⁵⁹ Karacan Çetin, 132 ff.

⁶⁰ Karacan Çetin, 76.

karşılamaya devam ediyor ve aracı sadece işin ifası için tahsis ediyorsa, işleten sıfatı tüzel kişide kalmaya devam eder.⁶¹ Ancak işverene ait aracın, masrafları (örneğin mesai dışı yakıtı) kendisine ait olmak üzere işçinin özel işlerinde ve kendi menfaatine serbestçe kullanılmasına izin verilmişse, hukuki durum değişir.

Aracın iş saatlerinde işverenin, mesai sonrasında ise işçinin işleten sayılacağı yönündeki *"zaman dilimine göre değişen işletenlik"* (sürekli gidip gelen işleten sıfatı) görüşü şiddetle reddedilmektedir; zira işletenlik kavramı süreklilik arz eder. Bunun yerine *"serbest fiili hâkimiyet"* (freie faktische Verfügung) teorisi geliştirilmiştir. Bu görüşe göre, kendisine araç tahsis edilen çalışan, aracı özel işlerinde özgürce kullanma konusunda yetkili kılınmış, araçtan sürekli bir menfaat sağlıyor ve egemenlik kurabiliyorsa, mülkiyetin kime ait olduğuna bakılmaksızın o işçi işleten (veya duruma göre şirketle birlikte ortak işleten) kabul edilmelidir.⁶² Nitekim İsviçre Federal Mahkemesi de, işveren tarafından tahsis edilen aracı serbestçe ve kendi menfaatine (örneğin tatillerde) kullanan çalışanı, masrafların bir kısmı işverence dahi karşılansa, işleten olarak kabul etmektedir.⁶³

4. İşletenin Bağlı Olduğu Teşebbüs Sahibi

a. Genel Olarak

Türk sorumluluk hukukunda, KTK m. 85/I hükmüne 1996 yılında 4199 sayılı Kanun ile yapılan köklü değişiklikle *"işletenin bağlı olduğu teşebbüs sahibi"* kavramı eklenmiş ve bu kişiler de

⁶¹ Haluk Nami Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 13. bs (İstanbul: Beta, 2013), 49.

⁶² M. Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 19. bs. (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019), 2:213.; Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 475.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 78-79.; Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 598.

⁶³ BGE 129 III 102.

işleten ile birlikte müteselsil ve kusursuz sorumluluk (tehlike sorumluluğu) kapsamına alınmıştır.⁶⁴ KTK m. 85/I'e göre; motorlu aracın bir teşebbüsün unvanı veya işletme adı altında veya bu teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde, doğan zararlardan motorlu aracın işleteni ile birlikte bağlı olduğu teşebbüsün sahibi de müştereken ve müteselsilen sorumlu olur.

Düzenlemenin temel varlık sebebi (ratio legis); özellikle şehirlerarası yolcu taşımacılığı yapan otobüs firmalarının veya büyük lojistik nakliyat şirketlerinin, kendilerine ait olmayan (taşeron veya şahıs) araçları kendi ticari unvanları, logoları ve biletleri altında çalıştırarak, olası kazalarda *"araç benim değil, işleten ben değilim"* savunmasıyla sorumluluktan kaçmalarını önlemektir.⁶⁵ Kanun koyucu, bu büyük organizasyonların ekonomik faydasını merkeze alarak, zararın giderilmesinde mağdurları korumak amacıyla teşebbüs sahiplerini de tehlike sorumluluğuna dahil etmiştir.⁶⁶ Karayolları Taşıma Yönetmeliği uyarınca (örneğin D2 yetki belgesiyle sözleşmeli taşıt kullanılması), aracın fiili idaresi ve zilyetliği malikte (gerçek işletende) kalsa dahi, bu aracı kendi unvanı altında sevk ve idare eden bilet kesici teşebbüs, mağdura karşı doğrudan kusursuz sorumlu kılınmıştır.

b. Teşebbüs Sahibinin Sorumluluğunun Niteliği ve Doktrindeki Tartışmalar

i. İşleten Sifatından Bağımsızlık

Teşebbüs sahibi, KTK m. 3 anlamında teknik olarak *"işleten"* değildir; o, yasa gereği işletenle birlikte müteselsilen sorumlu

⁶⁴ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 95.

⁶⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku*, 2:214.; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 95, dn.181.

⁶⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku*, 2:214; Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 486.

tutulan ayrı bir süjedir. Şayet teşebbüs sahibi, aracın aynı zamanda maliki veya uzun süreli kiracısı ise, zaten "gerçek işleten" olacağından ayrıca teşebbüs sahibi sıfatına ihtiyaç duyulmaz.⁶⁷

ii. İzin ve İrade Şartı

Teşebbüs sahibinin sorumlu tutulabilmesi için, aracın kendi unvanı altında çalıştırılmasına açık veya zımni (örtülü) bir izninin bulunması gerekir. Şayet bir araç, firmanın logosunu veya unvanını izinsiz ve hukuka aykırı şekilde (korsan) kullanıyorsa teşebbüs sahibi sorumlu tutulamaz. Ancak teşebbüs sahibi bu korsan kullanımı bilmesine rağmen sessiz kalmışsa, dürüstlük kuralı (MK m. 2) gereği güven sorumluluğu yaratacağından yine sorumlu tutulur.⁶⁸

B. Farazi İşleten

KTK m. 3'te belirtilen maddi ölçütleri (fiili hâkimiyet ve aracı kendi hesabına işletme) şahıslarında taşımadıkları halde, kanun koyucu tarafından mağdurların korunması ve sorumluluk zincirinde boşluk kalmaması amacıyla "işleten gibi" sorumlu tutulan kişilere doktrinde farazi (varsayımsal) işleten adı verilmektedir.⁶⁹

⁶⁷ Oğuzman ve Öz, 2:213.

⁶⁸ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 100.

⁶⁹ Kılıçoğlu, Ahmet M., "2918 Sayılı Yasaya Göre Motorlu Araç İşin Sorumluluğu", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 12, sy 2-3 (1984): 11; Fikret Eren, "Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 39, sy 1 (Mayıs 1987): 181, https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000794; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 100.; Hasan Tahsin Özcan, *Karayolları Trafik Kanununa Göre Hukukî Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları*, 1. bs. (Ankara: Seçkin, 2025), 62.

1. Motorlu Araçla İlgili Faaliyette Bulunan Kişiler

KTk m. 104 uyarınca; motorlu araçlarla ilgili gözetim, onarım, bakım, alım-satım veya araçta değişiklik yapılması amacıyla aracın bırakıldığı tamirhane, garaj veya otopark gibi teşebbüslerin sahipleri, araç fiili hâkimiyetlerine girdiği andan itibaren işleyen gibi sorumlu tutulurlar. Bu süre zarfında aracın gerçek malikinin veya asıl işleteninin araç üzerindeki fiili egemenliği kesildiği için, kural olarak asıl işleten ve onun sorumluluk sigortacısı sorumluluktan kurtulur.⁷⁰ Ancak, bu teşebbüs sahiplerinin sorumlu tutulabilmesi için aracın teşebbüsün faaliyet alanıyla ilgili belirli bir amaçla bırakılmış olması ve geçici sayılmayacak eylemli bir egemenliğin kurulması gereklidir; basit ve çok kısa süreli onarımlar ya da teşebbüs sahibinin kişisel yararı için bırakılan durumlarda asıl işletenin sorumluluğu devam etmektedir.⁷¹

2. Yarış Organizatörleri

KTk m. 105, yarış düzenleyicilerini yarışa katılan araçların sebep olduğu zararlardan tehlike sorumluluğu ilkelerine göre sorumlu tutmaktadır. Yarış düzenleyen kişilerin normal hız sınırlarını aşarak trafik kurallarını esnettikleri ve işletme tehlikesini önemli ölçüde artırdıkları kabul edilir.⁷² Zarara kusuruyla neden olan yarışçı veya teknik ekipteki kişiler ise TBK uyarınca kusurlu sorumluluk ilkesine tabi olarak sorumludurlar. Bu noktada asıl işletenin sorumluluğunun devam edip etmeyeceği tartışmalıdır. Bir g⁷³örüş kanunda aksine bir hüküm bulunmadığını (m. 104'teki gibi asıl işleteni kurtaran bir açık metin olmadığını) belirterek asıl işletenin de yarış düzenleyicisi

⁷⁰ Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 96.

⁷¹ Sivri, 96.

⁷² Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 474.

⁷³ Özcan, *Karayolları Trafik Kanununa Göre Hukukî Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları*, 65.

ile birlikte sorumlu olacağını savunur.⁷⁴ Bu görüş, aracın yarışa dâhil edilmesinin işletme tehlikesini artıran bir unsur olduğunu ifade etmektedir.⁷⁵ Aksi görüş göre, Karayolu Trafik Kanunu'nun (KTK) 92. maddesinin (I) bendinin (d) fıkrası, bu Kanun uyarınca zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında gerçekleştirilmesi gereken motorlu araç yarışları veya yarış denemelerindeki kazalardan doğan talepleri, zorunlu mali sorumluluk sigortasının kapsamı dışında tutmaktadır; sigorta kapsamı olmaksızın işletmeciye sorumlu tutmak, kusursuz sorumluluk (tehlike sorumluluğu) ilkesiyle bağdaşmayacağından, izin alınarak düzenlenen yarışlarda işletmeci sorumlu tutulmamalıdır; izinsiz düzenlenen yarışlarda ise işletmeci, yarış organizatörüyle birlikte sorumlu tutulmalıdır.⁷⁶

3. Devlet ve Kamu Kurumlarına Ait Araçlar

KTK m. 106, genel ve katma bütçeli idarelere, belediyelere ve kamu iktisadi teşebbüslerine ait araçların sebep olduğu zararların da özel hukuk hükümlerine, yani işletenin kusursuz sorumluluğuna (tehlike sorumluluğuna) tabi olacağını düzenlemektedir. Bu sayede devlet araçları kamu hukuku bağışıklıklarının arkasına sığınamamakta ve farazi bir ayırım olmaksızın işleten statüsünde tehlike sorumluluğunu üstlenmektedir.

4. Çalınan veya Gasbedilen Araçlarda Sorumluluk

KTK m. 107 hükmü, aracı çalan veya gasbeden kişiyi işleten gibi sorumlu tutmaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en kritik husus asıl işletenin durumudur. KTK, asıl işletene ağırlaştırılmış bir "özel kurtuluş kanıtı" yüklemiştir.

⁷⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:211.

⁷⁵ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 108.

⁷⁶ Hamdi Yılmaz, *Motorlu Araç İşletenin Hukuksal Sorumluluğu*, 1. bs (İstanbul: Vedat, 2014), 72.

Gerçek işleyen, aracın çalınmasında veya gasbedilmesinde kendisinin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin "hiçbir kusuru bulunmadığını" (örneğin aracın kapılarını kilitlediğini, anahtarı üzerinde bırakmadığını, garajın güvenliğini sağladığını) ispat etmek zorundadır.⁷⁷ Eğer asıl işleyen bunu kanıtlayamazsa, aracı haksız kullanan hırsız/gasıp ile birlikte müteselsilen sorumlu kalmaya devam eder.⁷⁸ Ayrıca kanun, aracın çalındığını veya gasbedildiğini bilen veya bilmesi gereken sürücüyü de bu müteselsil sorumluluk ağına dâhil etmiştir. Bu noktada, İsviçre Hukukunda (SVG m. 75) 1975'te yapılan değişiklikle işletenin kusursuz dahi olsa çalınan aracın yarattığı tehlikeden dolayı mağdurlara karşı her halükarda müteselsil sorumlu tutulduğunu, Türk hukukundaki kusur ispatına dayalı mevcut sistemin mağdurların korunması açısından çağdaş İsviçre hukukundan geride kaldığını belirtilmektedir.⁷⁹

Çalma veya gasp eyleminin Karayolları Trafik Kanunu anlamında var kabul edilebilmesi için Ceza Hukukundaki katı unsurların aranmasına gerek yoktur; eylemin objektif olarak (madden) mevcut olması yeterlidir ve failin çalma kastı yahut ayırt etme gücünün bulunup bulunmaması (manevi unsur) önem taşımaz.⁸⁰ Hatta bir kimsenin "zaruret hali" nedeniyle başkasının aracını alması dahi KTK m. 107/1 kapsamında değerlendirilir.⁸¹ Buna karşın, aracı hukuka uygun bir izinle teslim alan (örneğin şoför veya kiracı) kişinin aracı yetkisi dışında veya teslim zamanı geçtikten sonra kendi zevki için

⁷⁷ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 475.

⁷⁸ Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 598.

⁷⁹ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 129.

⁸⁰ Özlem Tüzüner ve Perihan Ece Erzik, "Çalınan veya Gasp Edilen Araçta İşletenin Sorumluluğu", *Ankara Barosu Dergisi* 80, sy. 4 (Kasım 2022): 6-7, <https://doi.org/10.30915/abd.1186639>.

⁸¹ Mehmet Altunkaya, "Araç İşletenin Sorumluluğunda Kusurun Rolü", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1-2 (Haziran 1999): 192.

kullanması kesinlikle "çalma" sayılmaz ve işleten bu durumu m. 107/1 kapsamında bir kurtuluş kanıtı olarak ileri süremez.⁸²

Doktrinde KTK m. 107/1 hükmü *de lege ferenda* (olması gereken hukuk) bakımından şiddetle eleştirilmektedir. İşletenin salt aracını korunaklı bir otoparka bırakmadığı veya anahtarını kilitsiz bir çekmecede unuttuğu için kusurlu sayılıp, kasten suç işleyen bir hırsız veya zilyetlik iradesini şiddetle ifsat eden bir gasıp ile "müteselsil sorumlu" potasında eritilmesi, hukuk ilmi nazarında süje uyumsuzluğu yaratmakta ve adaletsiz bulunmaktadır.⁸³

C. İşletenin Sorumlu Olduğu Kişiler

KTK m. 85/V uyarınca işleten ve varsa bağlı bulunduğu teşebbüs sahibi, *"aracın sürücüsünün veya aracın kullanılmasına katılan yardımcı kişilerin"* kusurlarından bizzat kendi kusuru gibi sorumludur. Bu düzenleme, Türk Borçlar Kanunu (TBK m. 66) kapsamındaki *"adam çalıştıranın sorumluluğu"*ndan çok daha ağır bir kusursuz sorumluluk rejimidir. Zira adam çalıştıran gerekli özeni gösterdiğini (seçim, talimat, denetim) ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilirken, KTK m. 85/V uyarınca işletene böyle bir kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanınmamıştır.⁸⁴

KTK m.85/V uyarınca işletenin yardımcı kişilerin kusurunda kendi kusuru gibi sorumlu tutulması; bunların kusurunun üçüncü kişinin kurusu olarak addedilmemesi, ağır kusur olsa dahi illiyet bağının kesilmemesi ve tazminatta indirim nedeni olmamasını sonuçlar.⁸⁵ Bir kişinin *"yardımcı kişi"* veya *"sürücü"* sayılabilmesi için işletenle arasında hukuken geçerli bir hizmet (iş) sözleşmesi bulunması, ya da ücret alması şart

⁸² Altunkaya, 192-93; Tüzüner ve Erzik, "Çalınan veya Gasp Edilen Araçta İşletenin Sorumluluğu", 8.

⁸³ Tüzüner ve Erzik, "Çalınan veya Gasp Edilen Araçta İşletenin Sorumluluğu", 21-22.

⁸⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:214.

⁸⁵ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 131.

değildir; aracın işletilmesi yönünde geçici ve fiili bir bağımlılık ilişkisinin, hatta bazen vekâletsiz işgörmeye benzeri örtülü bir rızanın (örneğin yolda arızalanan aracı iten veya park ederken yönlendirme yapan kişi) bulunması yeterli kabul edilmektedir.⁸⁶ Buna karşın, aracın işletilmesiyle doğrudan fonksiyonel bağı bulunmayan kişiler (örneğin sadece otobüsün içindeki biletsiz veya yükleme yapan işçi) yardımcı kişi değil, "üçüncü kişi" statüsünde değerlendirilmektedir.⁸⁷

İşletenin yardımcı kişilerin kusurundan bizzat sorumlu olması (KTK m. 85/4) kuralında, yardımcı kişinin eyleminin işletenin izniyle veya izinsiz yapılmasının hukukî bir önemi bulunmadığı vurgulanmaktadır. Örneğin bir itfaiye görevlisinin yangından aracı uzaklaştırmak için direksiyona geçmesi veya yolda hastalanan işleteni hastaneye götüren tesadüfî bir kişinin eylemleri dahi bu kapsamda işletene izafe edilebilir.⁸⁸

III. ARAÇ İŞLETENİN SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

A. Araç İşletenin Sorumluluğunun Hukukî Niteliği

Türk hukukunda 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 85/I, motorlu aracın işletilmesinden doğan zararlardan ötürü işleteni ve varsa işletenin bağlı olduğu teşebbüs sahibini kusursuz sorumlu tutmaktadır. Doktrinde bu sorumluluk, modern yaşamda tehlikeli faaliyetlerin yarattığı risklerin paylaşılması esasına dayanan "tehlike sorumluluğu" (ağırlaştırılmış objektif kusursuz sorumluluk) olarak nitelendirilmektedir.⁸⁹ Bu sorumluluğun doğması için işletenin

⁸⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:209.

⁸⁷ Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukukî Sorumluluğu", 600.

⁸⁸ Zekeriyâ Yılmaz, *Trafik Kazaları ve Taşımacılıktan Doğan Hukukî Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları*, 3. bs. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 99.

⁸⁹ Eren, "Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukukî Niteliği ve Unsurları", Mayıs 1987, 159; Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 464.; Özsunay, *E-Skuterlerin Karışıkları Trafik Kazalarında Sorumluluk İlişkileri*, 27.

veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kusuru aranmaz; hatta işletenin ayırt etme gücünden yoksun olması dahi sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.⁹⁰ Ancak olayda işletenin tehlike sorumluluğuna ek olarak bir de kusuru (munzam kusur) bulunuyorsa, KTK m. 86 uyarınca sorumluluktan kurtulma (illiyet bağıını kesen sebeplere dayanma) imkânını yitirir.⁹¹ Kusursuz sorumlu olan işletenin aynı zamanda kazanın meydana gelmesinde kusurunun bulunması "munzam kusur" oluşturur; bu durumda işleten illiyet bağıını kesen sebeplere dayanarak sorumluluktan kurtulamayacağı gibi müteselsil sorumlular arası rücu (iç) ilişkisinde de zarara katlanma payı ciddi şekilde artar.⁹² KTK sistemi işletenin tehlike sorumluluğunu garanti amacıyla KTK m. 91 uyarınca Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası - ZMMS) yaptırmasını zorunlu kılmıştır. Trafik sigortası bir "üçüncü kişi yararına sözleşme" niteliğindedir ve sigortacının sorumluluğu haksız fiilden değil, doğrudan bu sözleşmeden doğmaktadır. Lehine menfaat tesis edilen kişinin doğrudan sigortacıdan talepte bulunabilmesi dolayısıyla tam üçüncü kişi yararına sözleşmenin söz konusu olduğu ifade edilmektedir.⁹³ KTK'nın 92'ini maddesinde ise zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında olmayan hususlar düzenlemiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) KTK'daki tazminat hesaplamalarının doğrudan "Genel Şartlar"a göre yapılacağına dair hükümleri iptal etmesi, tehlike sorumluluğunun sigorta

⁹⁰ Yılmaz, *Motorlu Araç İşletenin Hukuksal Sorumluluğu*, 25.

⁹¹ Karaduman, "Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğunun Hukukî Niteliği ve Sigortalanabilirlik Açısından Değerlendirilmesi", 48.

⁹² Ferhat Canbolat ve Günhan Gönül Koşar, "Motorlu Aracın İşletilmesinden Doğan Hukuki Sorumlulukta 'Kusur'un Önemi ve Sorumluluğa Etkisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 23, sy. 2 (Kasım 2021): 850, <https://doi.org/10.33717/deuhfd.998047>.

⁹³ Atakan Adem Selanik ve Şaban Kayıhan, "Trafik Sigortası Genel Şartlarının Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Kapsamında Bağlayıcılığı", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, sy. Özel Sayı (Ekim 2022): 101, <https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.1096356>.

boyutunda derin krizlere yol açmıştır.⁹⁴ Doktrinde, AYM'nin genel şartları KTK metninden çıkarmasının, bu şartların "sözleşme maddesi" olma vasfını yok etmeyeceği, dolayısıyla Hazine tarafından tavan ücretle sınırlandırılmış primler karşılığında üstlenilen riskin, yine Genel Şartlar'da yer alan (örneğin TRH 2010 yaşam tablosu ve %1,65 teknik faiz gibi) aktüeryal kısıtlamalarla hesaplanması gerektiği vurgulanmaktadır.⁹⁵ Zira bu şartların uygulanması KTK madde metninde yer almasından değil, zorunlu mali sorumluluk sigortası sözleşmelerinin içeriğine dahil olmasından kaynaklanmaktadır.⁹⁶

Sorumlulukların yarışması/çatışması halinde zararın paylaştırılmasında "Etkisizleştirme Teorisi" (Neutralization Theory) tartışılmaktadır. Tam etkisizleştirme teorisine göre, kütle ve hız bakımından benzer iki aracın çarpışmasında eşit olan işletme tehlikeleri birbirini matematiksel bir denklem gibi "götürür" (etkisizleştirir) ve zarar sadece tarafların kusur oranlarına göre paylaştırılır.⁹⁷

Sorumluluğun niteliği bağlamında doktrinde "sorumlulukların yarışması" ve "teklik (dışlama) ilkesi" ekseninde derin bir doktriner fikir ayrılığı mevcuttur. Bir görüş, KTK m. 85/I'de düzenlenen tehlike sorumluluğunun Borçlar Kanunu'na kıyasla özel (lex specialis) ve daha ağır bir hüküm olduğunu belirterek "teklik (dışlama) ilkesinin" uygulanacağını, yani mağdurun haksız fiil veya diğer kusursuz sorumluluk halleri yerine zorunlu olarak KTK'daki tehlike sorumluluğuna

⁹⁴ AYM, E.2019/40, K.2020/40, 17.07.2020

⁹⁵ Selanik ve Kayıhan, "Trafik Sigortası Genel Şartlarının Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Kapsamında Bağlayıcılığı", 105-6.

⁹⁶ Selanik ve Kayıhan, 108.

⁹⁷ Yılmaz, *Trafik Kazaları ve Taşımacılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları*, 229.; Bal, "Trafik Kazalarında Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğu", 73-74.

dayanması gerektiğini savunur.⁹⁸ Buna karşılık diğer görüş, TBK m. 60 (sebeplerin yarışması) çerçevesinde ortada hukuki bir çatışma değil "*yarışma*" bulunduğunu; zarar görenin, KTK'dan doğan hakkı yanında dilerse haksız fiil (TBK m. 49) veya sözleşmeden doğan talep haklarından kendisine en elverişli olanı seçmekte özgür olduğunu belirtmektedir.⁹⁹

Bir motorlu aracın neden olduğu trafik kazası sonucu oluşan zarardan; araç işleten, sürücü ve aracın zorunlu trafik sigortacısı müteselsilen sorumludur. Ancak sürücünün sorumluluğu kusur sorumluluğudur ve TBK hükümlerine (haksız fiil) tabidir.¹⁰⁰

B. Araç İşletenin Sorumluluğunun Şartları

İşletenin KTK m. 85/I uyarınca sorumlu tutulabilmesi için dört temel müspet (olumlu) şartın gerçekleşmesi ve bir menfi (olumsuz) şartın (kurtuluş kanıtı getirememenin) bulunması aranmaktadır.¹⁰¹Bu şartlar aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1. Motorlu Aracın İşletilmesinden Dolayı Bir Trafik Kazası Meydana Gelmesi

İlk şart, zararın karayolunda (veya KTK m. 2 uyarınca otopark, terminal, akaryakıt istasyonları gibi karayolu sayılan alanlarda) meydana gelen bir trafik kazasından doğmasıdır.¹⁰²KTK m. 3'e göre trafik kazası, karayolu üzerinde hareket halinde olan en az bir aracın karıştığı, anilik ve haricilik (dışarılık) unsurlarını taşıyan bir olaydır. Ancak, kavramın

⁹⁸ Eren, "Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları", Mayıs 1987, 161; Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 152; Yılmaz, *Motorlu Araç İşletenin Hukuksal Sorumluluğu*, 21.

⁹⁹ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 650.

¹⁰⁰ Yılmaz Çağlayan, *Açıklamalı - İçtihatlı Türk Borçlar Kanunu Şerhi*, 1. bs. (Ankara: Seçkin, 2024), 268.

¹⁰¹ Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 495-516.

¹⁰² Eren, "Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları", Mayıs 1987, 167; Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 603.

sınırlarını daha geniş yorumlayarak; liman ve havalimanlarındaki plakasız araçların, ulaşım hayatımıza giren metrobüslerin ve hemzemin geçitlerde karayolu trafiğine karışan trenlerin de tipik tehlike yaratmaları sebebiyle üçüncü kişilere verdikleri zararlardan KTK uyarınca sorumlu tutulmaları gerektiği savunulmaktadır.¹⁰³

Öğretide “işletilme hali” kavramı da ciddi tartışmalara konu olmuştur. Yargıtay’ın genel eğilimine paralel olarak benimsenen “Makine Tekniği Görüşü”ne göre; motorlu aracın işletilme halinde sayılabilmesi için mekanik aksamının çalışması veya motor çalışmasa dahi kendi itici gücü/yerçekimi haricinde hareket halinde olması aranır.¹⁰⁴ Bu yaklaşıma göre yol kenarına hatalı park edilmiş veya motoru bozulduğu için terk edilmiş araçlar işletilme halinde sayılmazlar ve sebep oldukları zararlar m. 85/III (olağan kusursuz sorumluluk) kapsamında değerlendirilir.¹⁰⁵ Buna karşılık, “Trafik Tekniği Görüşü” görüşü şeklinde ikinci bir görüş de söz konusudur. Bu görüş, Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (ZMSS) Genel Şartları A.6. maddesindeki değişikliğe dayanarak mekanik aksam çalışmasa bile motorlu aracın kendiliğinden hareket haline geçmesinin işletilme sayılacağını vurgular.¹⁰⁶

¹⁰³ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 478.

¹⁰⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:199.

¹⁰⁵ Eren, “Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları”, Mayıs 1987, 196; Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 64.; KTK m.102’de makine tekniği görüşünü destekler bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre çekilen bir aracın sebep olduğu zarardan dolayı, çekicinin işleteninin, motorlu aracı işletenin sorumluluğuna dair düzenlemeler uyarınca sorumluluğa tabi olduğu; çekilen araçtan kaynaklı sorumluluk hakkında ise genel düzenlemelere gidilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.; İsviçre Federal Mahkemesi’nin de makine tekniği görüşünü benimsemektedir: BGE 63 II 269; 88 II 455; 97 II 161.

¹⁰⁶ Karaduman, “Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğunun Hukukî Niteliği ve Sigortalabilirlik Açısından Değerlendirilmesi”, 55.; Yargıtay’ın da trafik tekniği görüşünü benimsediği kararları vardır. Yar. 17. HD., E. 2016/5836, K. 2019/1540, T. 14.02.2019, emsal.gov.tr; Yar. 17. HD., E. 2016/4271, K. 2019/548, T. 23.01.2019, emsal.gov.tr

Yer bakımından uygulama alanında karayolu bağlantısı şartının sınırları genişletilmektedir; örneğin trafiğe kapalı bir yol çalışması sahasında veya karayoluyla doğrudan fiziki bağlantısı olan özel mülkiyete tabi bir tarlada meydana gelen kazalar da Yargıtay içtihatları ile karayolunda gerçekleşmiş sayılarak KTK hükümlerine (işletme haline) dahil edilmektedir.¹⁰⁷

2. Motorlu Aracın İşletilmesi Nedeniyle Bir Zarar Ortaya Çıkmış Olmalı

Sorumluluk doğması için kaza neticesinde bir kimsenin ölmesi, yaralanması veya *"bir şeyin zarara uğraması"* gereklidir.¹⁰⁸ Doktrinde de ifade edildiği üzere, KTK m. 85/I sadece maddi ve bedensel zararları ile eşyaya (şeye) verilen zararları kapsar.¹⁰⁹ Trafik kazası neticesinde ortaya çıkan kazanç kaybı veya işin aksamaması gibi salt malvarlığı (saf ekonomik) zararları ile KTK m. 87/II uyarınca bagaj ve benzeri eşyalar dışındaki taşınan yük ve eşyalara gelen zararlar KTK'nın işleten sorumluluğu kapsamına girmez; bunlar sözleşme veya genel haksız fiil hükümlerine tabi olur.¹¹⁰

Ortaya çıkan zararın kapsamı bağlamında en güncel doktriner tartışma "değer kaybı" (loss of value) zararları ve sigortacının pozisyonudur. İşletenin sorumluluğunu üstlenen zorunlu mali sorumluluk sigortacısı, Karayolları Trafik Kanunu m. 95 uyarınca işletenin borcuna "kanunen katılmaktadır" (TBK m. 201) ve zarar gören üçüncü kişi ile doğrudan karşı

¹⁰⁷ Yar. 4. HD., E.2021/4370, K.2021/724, 20.10.2021 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>); Yar. HGK. E. 2011/17-499, K. 2011/557, 28.09.2011 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

¹⁰⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:207; Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 602.

¹⁰⁹ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 485; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 774.; Karaduman, "Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğunun Hukukî Niteliği ve Sigortalabilirlik Açısından Değerlendirilmesi", 49.

¹¹⁰ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 485.

karşıyadır.¹¹¹ Sigorta genel şartlarında yer alan subjektif değer kaybı hesaplama yöntemleri yalnızca sigortacı ile sigortalı (işleten) arasındaki iç ilişkiyi bağlar; sigorta tazminatını azaltan bu sözleşmesel hükümler, zararı serbest piyasa koşullarına (ikinci el piyasa değerine) göre ispatlayan zarar gören üçüncü kişiye karşı doğrudan dava sürecinde bir savunma (def'i) olarak ileri sürülemez.¹¹²

3. Nedensellik Bağı

Türk hukukunda illiyet (nedensellik) bağının tespitinde kural olarak *"uygun illiyet bağı teorisi"* uygulanır.¹¹³ İlliyet bağı açısından önemli bir husus, nedensellik bağının kurulabilmesi için motorlu aracın mağdura fiziken (madden) çarpmasının şart olmamasıdır. Aracın çıkardığı gürültünün hayvanı ürkütmesi, yanan farların karşıdan gelen sürücünün gözünü alması veya hatalı manevra yapan araçtan kaçmak isteyen bir başkasının kaza yapması hallerinde de nedensellik bağı var kabul edilir.¹¹⁴ Bununla birlikte, uygun nedensellik bağı teorisinin sorumluluğun sınırsızca genişlemesine neden olabileceği uyarısında bulunulmakta, konunun *"Tehlike Bağı"* kuramı ile desteklenmesi gerektiği savunumaktadır. Buna göre, nedensellik bağının kurulabilmesi için, doğan zararın sadece motorlu aracın karıştığı bir olaydan değil, bizzat o aracın işletilmesinden doğan *"tipik tehlikeden"* kaynaklanmış olması gereklidir.¹¹⁵

¹¹¹ Ecehan Yeşilova Aras, "Karayolları Trafik Kanunu Kapsamında Zarar Gören 3. Kişi ve 3 Sorun", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy. 2 (Aralık 2024): 232.

¹¹² Aras, 230.

¹¹³ Fikret Eren, *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1975), 54; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 243.

¹¹⁴ Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 67; Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 243.

¹¹⁵ Esra Begüm Yeşiller, "Motorlu Araç İşletenin Karayolları Trafik Kanunu m. 85/f. I Uyarınca Kusursuz Sorumluluğu", *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 1 (2023): 450-51.

4. İşletenin Kurtuluş Kanıtı Getirememiş Olması

Sorumluluğun son (ve menfi) şartı, işletenin KTK m. 86 uyarınca sorumluluktan kurtuluş kanıtı getirememiş olmasıdır. İşleten veya bağlı olduğu teşebbüs sahibi, kusursuz sorumluluktan tamamen kurtulabilmek için iki aşamalı bir ispat yükü altındadır. Öncelikle kendisinin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin (sürücü, yardımcı şahıslar) kazanın oluşumunda hiçbir kusuru bulunmadığını ve araçtaki bir bozukluğun (teknik arızanın) kazayı etkilemediğini ispat etmelidir. Bunu başardıktan sonra, kazanın illiyet bağını kesen şu üç temel sebepten birinden kaynaklandığını kesin olarak ispatlamalıdır¹¹⁶:

- **Mücbir Sebep:** Aracın işletilmesiyle hiçbir ilgisi olmayan, tamamen dışarıdan gelen, olağanüstü, öngörülmesi ve karşı konulması (kaçınılması) imkânsız olaylardır. Deprem, çığ düşmesi¹¹⁷, volkan püskürmesi veya heyelanda kaya düşmesi mücbir sebebe örnek gösterilebilir.¹¹⁸Buna karşın; aracın lastiğinin patlaması, freninin boşalması gibi teknik arızalar ile sis, kar, fırtına, gizli buzlanma gibi hava şartları veya yoldaki yapım bozuklukları ile sürücünün kalp krizi geçirmesi, bayılması gibi durumlar “işletme rizikosu (tehlikesi)” dâhilinde sayıldığından mücbir sebep olarak kabul edilemez.¹¹⁹

- **Zarar Görenin Ağır Kusuru:** Zarar görenin kendi davranışının (kusurunun), aracın işletilmesi ile zarar arasındaki nedensellik bağını tek başına kesecek derecede ağır olmasıdır (Örneğin, yayanın kurallar uygun seyir eden bir aracın önüne

¹¹⁶ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 487.

¹¹⁷ BGE 80 II 216.

¹¹⁸ Kılıçoğlu, Ahmet M., “2918 Sayılı Yasaya Göre Motorlu Araç İşin Sorumluluğu”, 39; Eren, “Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları”, Mayıs 1987, 208.

¹¹⁹ Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 1,2, 489.

aniden kendisinin fırlaması).¹²⁰ Ancak İsviçre Federal Mahkemesi ve öğretideki güncel eğilimler, örneğin küçük çocukların yola atılmasını veya yayaların bazı kural ihlallerini her zaman işleteni sorumluluktan kurtaracak "ağır kusur" olarak görmemekte, sosyal koruma düşüncesiyle yayalar lehine esnetebilmektedir.¹²¹

- **Üçüncü Kişinin Ağır Kusuru:** Zararın, işleten, yardımcı şahıslar ve zarar gören dışındaki tamamen harici bir üçüncü kişinin ağır ve olağan dışı davranışından kaynaklanması halidir. Bir başka kişinin zarar göreni aracın önüne itmesi durumu buna örnek verilebilir.¹²² Üçüncü kişinin aracı işletenin anlayamayacağı şekilde bozması da bu duruma bir başka örnektir.¹²³

Zarar görenin kusuru illiyet bağıni kesecek (ağır kusur) yoğunlukta değilse (hafif veya orta derece kusur), bu durum KTK m. 86/II uyarınca işleteni sorumluluktan tamamen kurtarmaz ancak hâkim tarafından takdiri bir "tazminat miktarından indirim sebebi (müterafik kusur değerlendirmesi)" olarak dikkate alınır. İşletenin, zarar görenin veya üçüncü kişinin kusurunu bir kurtuluş kanıtı olarak sunabilmesi noktasında, ceza ve borçlar hukukundan taşınan "Güven İlkesi" ve zıddı olan "Güvensizlik İlkesi" önem kazanır. Kurallara uygun seyreden bir sürücü, kural olarak diğerlerinin de kurallara uyacağına güvenme hakkına sahiptir ve ani bir ihlalde kusuru bulunmaz.¹²⁴

Kurtuluş kanıtı getiremeyen işleten ve sigortacısına yöneltilecek tazminat taleplerinde **zamanaşımı** kurallarının da KTK m. 109 ekseninde doğru anlaşılması elzemdir. Uygulamada "uzatılmış zamanaşımı" olarak bilinen kavram aslında sürelerin

¹²⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:208; Sivri, "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu", 608.

¹²¹ BGE 132 III 249.

¹²² Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:209.

¹²³ Yılmaz, *Motorlu Araç İşletenin Hukuksal Sorumluluğu*, 145.

¹²⁴ Melike Arslan Bal, "Trafik Kazalarında Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğu" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Kadir Has, 2025), 50.

birbiri üzerine eklenmesi (stacking) değil, Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen daha uzun ceza zamanaşımının, KTK'daki kısa (2 yıllık) sürenin *yerine* uygulanmasıdır.¹²⁵ Ayrıca KTK m. 109/3 uyarınca müteselsil borçlulardan birine (örneğin işletene) karşı kesilen zamanaşımı, ihtiyari veya zorunlu sorumluluk sigortacısına karşı da kesilmiş sayılır.¹²⁶

C. İşletenin Sorumluluğunun Genel Hükümlere Tabi Olduğu Haller

Kanun koyucu, motorlu aracın tipik tehlikesinin bulunmadığı veya mağdurun korunmasını gerektirecek özel durumların olmadığı bazı istisnai halleri KTK m. 85'in kapsamı dışına çıkararak TBK'nın genel hükümlerine bırakmıştır. Bu haller: hatır taşıması ve aracın hatır için kullandırılması (KTK m. 87/I), motorlu araçta taşınan eşyalar (KTK m. 87/II), motorsuz taşıtlar ve motorlu bisiklet sürücüleri (KTK m. 103), manevi tazminat talepleri (KTK m. 90), işleten ile malik arasındaki zararlar. *Hatır taşıması ve aracın hatır için kullandırılması* (KTK m. 87/I), işletenin hiçbir karşılık (ücret veya ekonomik menfaat) almaksızın bir kişiyi taşıması veya aracını kullanması için bırakması halidir. Bu durumda zarar görenin tazminat talepleri TBK m. 49 (haksız fiil) hükümlerine tabidir.¹²⁷ Ancak taşımanın hatır taşıması sayılabilmesi için işletenin hukuki, akdi veya ahlaki bir yükümlülüğünün (örneğin işverenin işçisini eve bırakması) bulunmaması şarttır.¹²⁸ Motorlu araçta taşınan eşyaların ne olduğunun açıklığa kavuşturulması gerekir (KTK m. 87/II). Buna göre, zarar gören yolcunun beraberinde bulundurduğu kişisel giysi ve bagajları KTK kapsamındadır; ancak araçta taşınan ticari yük veya bagaj dışı diğer eşyaların

¹²⁵ Aras, "Karayolları Trafik Kanunu Kapsamında Zarar Gören 3. Kişi ve 3 Sorun", 31-32.

¹²⁶ Aras, 229.

¹²⁷ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 2:206.

¹²⁸ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 269.

uğradığı zararlar genel taşıma/haksız fiil hükümlerine tabidir.¹²⁹ Motorsuz taşıtlar ve motorlu bisiklet sürücüleri (KTK m. 103), gibi araçların sürücülerinin eylemleri TBK hükümlerine tabidir. Ancak, KTK m. 3'teki "*motorlu bisiklet*" tanımına 6495 sayılı kanunla hız ve motor gücü kıstaslarının eklendiği, bu nedenle m. 103'te "*motorlu bisiklet*" ifadesinin aynen kalmasının mevcut durumda KTK m. 85/I uyarınca ciddi yorum problemlerine yol açtığı vurgulanmaktadır. Motorlu bisikletin donanımında modifikasyon gerçekleştirilerek hızı ya da silindir hacmi kanuni hadleri aşacak şekilde tekrar oluşturulursa sorumluluk KTK'ya tabi olmalıdır.¹³⁰ Manevi tazminat taleplerinin (KTK m. 90) tespiti ve takdiri bakımından KTK açıkça TBK m. 56'ya atıf yapar. İşleten malik arasındaki zararlarda genel hükümlere tabidir. Araç kiracısı veya mülkiyeti muhafaza kaydıyla alıcısı gibi işleten sıfatını haiz kişilerle aracın gerçek maliki arasında araca gelen zararlar nedeniyle çıkan uyuşmazlıklarda tehlike sorumluluğu değil, aralarındaki iç ilişkiye dayanan sözleşme veya haksız fiil hükümleri uygulanır (KTK m.87/f.1).

D. Birden Fazla Aracın Karıştığı Kazalarda Kusurun Etkisi

Birden fazla işleten, üçüncü kişinin (örneğin bir yayanın) zarara uğramasına neden olmuşsa, hepsi müteselsilen ve kusursuz sorumludurlar (KTK m.88). Bu noktada sigorta şirketleri, ZMSS kapsamında ZMSS poliçe limitleri dâhilinde zararın tamamından (kendi teminat limitine kadar) sorumlu oldukları halde, uygulamada yalnızca "kendi sigortalılarının kusur oranına tekabül eden" miktarı (örneğin %40 kusur varsa, tavan limitin %40'ı kadarını) ödeyerek haksız kesinti yapmaktadırlar. Hâlbuki müteselsil sorumluluk ve KTK m. 85/1'deki kusursuz sorumluluk gereği, zarar gören kişi dilediği sigortacıya başvurarak (kusur oranına bakılmaksızın) teminat limiti tutarınca ödemeyi eksiksiz talep etme hakkına sahiptir; sigorta şirketlerinin kendi aralarındaki kusur bazlı rücu (iç

¹²⁹ Karacan Çetin, 222 ff.

¹³⁰ Yılmaz, *Motorlu Araç İşletenin Hukuksal Sorumluluğu*, 34.

ilişkilisini mağdura karşı bir defa (indirim) olarak ileri sürmeleri KTK m. 95'e açıkça aykırıdır.¹³¹

IV. OTONOM ARAÇLARA İLİŞKİN MUKAYESELİ HUKUKTA DÜZENLEME ÖRNEKLERİ

A. Amerika Kıtası

ABD otonom araçların ve buna bağlı olarak otonom araçların karıştığı kazaların ilk ve sık rastlandığı ülkelerden biridir. ABD'nin karayollarına ilişkin olarak ikili bir düzenleme yapısı arz ettiği söylenebilir. ABD ulaştırma bakanlığı içerisindeki NHSA karayollarının güvenliğine ilişkin düzenlemeler yapmakta iken, ehliyet verilmesi, sigorta ve trafik düzenlemeleri eyalet yasalarına bırakılmıştır. Bu konuda 06.04.2021 tarihinde Kongre'ye sunulan otonom sürüş yasası (*Self Drive Act*) söz konusu olsa da federal düzeyde henüz mevcut bir yasal düzenleme mevcut değildir. Yasa teklifi 13 bölümden oluşmaktadır. Amaç kenar başlıklı 3'ünü maddede yasanın amacının "...yüksek düzeyde otomatikleştirilmiş araçların tasarım, yapım ve performans ile ilgili güvenliklerinin sağlanmasında federal hükümetin rolünü, bu tür araçların test edilmesini ve kullanıma sunulmasını teşvik ederek netleştirmek..." olduğu belirtilmiştir.

Teklif;

- Ulusal Otoyol Trafik Güvenliği İdaresi'nin (NHTSA) otonom araçların tasarım, imalat ve performansına ilişkin konularda münhasır yetkili olduğunu hükme bağlamaktadır. Eyaletler yalnızca aşağıdaki alanlarda düzenleme yapabilecektir: Araç kaydı ve ruhsat işlemleri, ehliyet verilmesi, eğitim ve sigorta, trafik denetimi, kaza soruşturması ve araç muayenesi. Buna karşılık, eyaletler teknik tasarım veya performans standartları koyamayacaktır.

¹³¹ Canbolat ve Koşar, "Motorlu Aracın İşletilmesinden Doğan Hukuki Sorumlulukta 'Kusur'un Önemi ve Sorumluluğa Etkisi", 863-64

-NHTSA, yüksek otomasyon düzeyine sahip araçlar için yeni veya güncellenmiş güvenlik standartlarını oluşturmakla yükümlüdür. Bu kapsamda, üreticilerden “*Güvenlik Değerlendirme Sertifikası*” (Safety Assessment Certification) sunmaları istenmektedir. Sertifikalarda, araçların güvenliği, sistemin işleyişi ve olası arıza hâllerinde devreye giren yedekleme (*fail-safe*) mekanizmaları açıklanmalıdır. Ayrıca, bu standartlar ve sertifikasyon kuralları beş yılda bir gözden geçirilecek ve gerekirse güncellenecektir.

-Üreticilerin, otonom sistemlere ilişkin kapsamlı bir siber güvenlik planı hazırlamaları zorunludur. Bu plan; siber saldırıların ve yetkisiz erişimlerin tespiti, önleyici ve düzeltici tedbirler, çalışan eğitimi, sorumlu bir güvenlik yetkilisinin atanması hususlarını içermelidir. Bu yükümlülüğün ihlali, federal yaptırımlara tabi olacaktır.

-Belirli koşullar altında, üreticilere geliştirme veya test amacıyla bazı güvenlik standartlarından geçici muafiyet tanınabilecektir. Ancak bu muafiyetler yalnızca araçların veya sistemlerin genel güvenlik seviyesinin güvenlik standartları ile eşdeğer veya daha yüksek olması hâlinde, NHTSA’ya bildirim yapılması ve test sonuçlarının paylaşılması koşuluyla verilecektir. Ayrıca, ABD’de test yapılacak her otonom araç için üreticinin kayıt, sigorta ve sorumlu kişi bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır.

-Üreticiler, araçların otonom sürüş kapasiteleri ve sınırlamaları hakkında açık, anlaşılır ve standartlaştırılmış bilgilendirme yapmak zorundadır. Bu düzenleme, sürücülerin sistemin hangi düzeyde müdahale gerektirdiğini anlamasını hedeflemektedir

- Tasarı, NHTSA bünyesinde farklı paydaşların (üreticiler, akademisyenler, engelli örgütleri, kamu temsilcileri vb.) katılımıyla bir danışma konseyi kurulmasını öngörmektedir. Konseyin görevleri arasında şunlar vardır: Engelli bireylerin ulaşım erişiminin artırılması, siber güvenlik ve veri koruma

standartlarının geliştirilmesi, istihdam ve çevresel etkilerin değerlendirilmesi, kaza testleri, güvenlik onayı ve doğrulama süreçlerine ilişkin öneriler geliştirilmesi. Konseyin görev süresi 6 yıl olarak belirlenmiştir.

-Arka koltuk uyarı sistemi: Yeni binek araçlarda, sürücünün, yolcu araçtan indiğinde arka koltuğu kontrol etmesini sağlayacak alarm sistemi zorunlu olacaktır.

-Far standartları: Mevcut far performans standartlarının güvenlik açısından gözden geçirilmesi ve gerekli görülürse güncellenmesi öngörülmektedir.

- Üreticiler, araç sahipleri ve yolculara ait verilerin toplanması, kullanılması, paylaşılması ve saklanmasına ilişkin bir gizlilik planı hazırlamak zorundadır. Plan, şu hususları içermelidir:

- Verilerin hangi amaçla toplandığı ve kimlerle paylaşıldığı,
- Kullanıcılara sağlanan tercih hakları,
- Verilerin anonimleştirilmesi ve silinmesi süreçleri.

Bu hükümlerin ihlali, Federal Ticaret Komisyonu (FTC) tarafından “haksız veya yanıltıcı ticari uygulama” olarak değerlendirilecektir.

- Tasarı, “*otonom sürüş sistemi*”, “*yüksek düzeyde otomatik araç (Level 4–5)*”, “*dinamik sürüş görevi*” ve “*operasyonel tasarım alanı (operational design domain)*” gibi kavramları ayrıntılı biçimde tanımlamaktadır.

Tanımlar, SAE International J3016 standardına dayandırılmıştır ve bu standarttaki değişikliklerin federal düzenlemelere otomatik olarak yansıtılması öngörülmüştür. ABD özelinde, otonom araçların bir trafik kazasına karışması halinde (OA, autonomous vehicle -AV) kusuru belirlemenin zor olduğu,

sorumluluğun üreticiye, yazılımcıya yahut malike ait olabileceği ifade edilmektedir.¹³²

B. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği, 2018 tarihli Bağlı ve Otonom Taşıt Stratejisi'ni temel alarak¹³³ 4 Nisan 2019'da Otomatik Taşıtların AB Onayından Muafiyet Prosedürü Direktifi'ni kabul etmiştir.

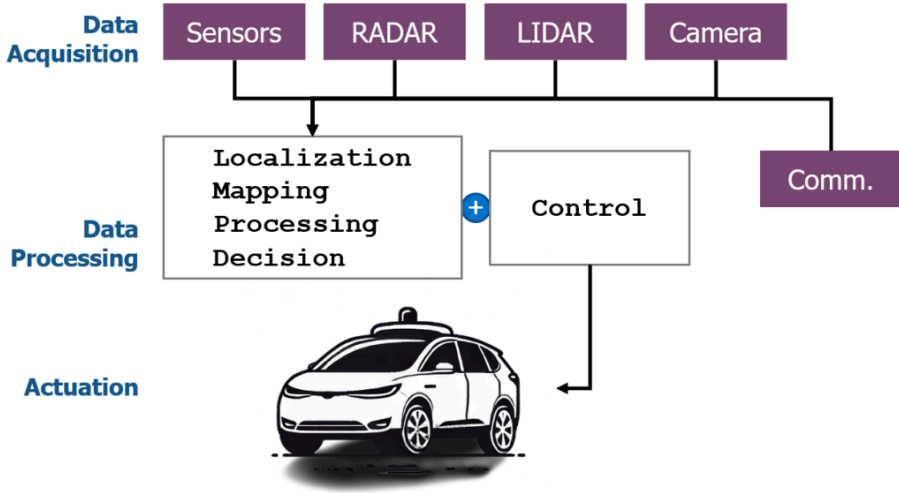

Fig. 1. Example Architecture of an Autonomous Vehicle.

Bu Direktifin amacı, üye devletlerin otonom taşıtlara ilişkin AB onayı muafiyet prosedürlerini uyumlaştırarak, mevcut AB mevzuatında öngörülmeyen teknolojilerin de onaylanabilmesini sağlamaktır. Muafiyet, üye devletlerin kendi ulusal güvenlik değerlendirmeleri esas alınarak tanınacak olup, yönerge bu

¹³² Kruti Shah ve Erhan Guven, "Exploring Ethical Issues and Challenges of Autonomous Vehicles in Different Countries and Cultures", *2025 59th Annual Conference on Information Sciences and Systems (CISS)*, Mart 2025, 2, <https://doi.org/10.1109/CISS64860.2025.10944682>.

¹³³ *On the road to automated mobility: An EU strategy for mobility of the future: Hearing before the European Commission* (2018).

değerlendirmelerin hangi usul ve esaslar çerçevesinde yapılacağını düzenlemektedir.¹³⁴

V. OTONOM ARAÇLARIN MÜDAHİL OLDUĞU KAZALAR

Bütünüyle otonom araçlara ilişkin ilk proje Google tarafından Waymo adı ile gerçekleştirilmiştir. 2019 yılı itibarıyla Kaliforniya eyaleti bu araçların yolcu taşımaya müsaade etmiştir. Waymo'nun bazı araçlarında insan sürücü yer almazken bazılarında yer almaktadır.¹³⁵ Waymo araçlarının karıştığı birtakım kazalarda hata insan sürücünün gerekli zamanda sürüşü devralmamasından kaynaklıyken bazı kazalarda ise hata otonom sürüş sisteminden kaynaklanmaktadır. Diğer birtakım kazalarda ise hata diğer araçlara aittir.¹³⁶ Örneğin 2016 yılında test aracı sağa dönmek için en sağa yanaştığından, yolu engelleyen bir kum torbasından kaçmak için manevra yapmış ancak diğer şeritten gelen otobüs ile çarpışmıştır.¹³⁷

Uber ATG de Uber'in otomasyon araçlarını test eden faaliyet birimidir. Bu konuda oldukça fazla sayıda yatırım almıştır. Yukarıda Waymo araçları açısından ifade edilen hususlar Uber'in otonom araçları açısından da söz konusudur. Uber'in otonom aracının bir yaya çarptığı kazada, araçtaki otomatik fren sisteminin bir kadını yaya olarak algılayamadığı tespit edilmiştir.¹³⁸

Tesla model 3 aracının karıştığı bir kazada, ölen kişinin mirasçıları mirasçıları, gelişmiş otopilot özellikleriyle bağlantılı

¹³⁴ *Guidelines on the Exemption Procedure for the EU Approval of the Automated Vehicles: Hearing before the European Commission* (2019).

¹³⁵ "FAQ - Answers to Questions About Self-Driving Cars - Waymo", erişim 21 Ekim 2025, <https://waymo.com/faq/>.

¹³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Yaşar Gök, *Otonom Taşıtlarda Sigorta*, 1. bs (Ankara: Adalet, 2021), 90-91.

¹³⁷ "Google's Self-Driving Car Caused Its First Crash | WIRED", erişim 21 Ekim 2025, <https://www.wired.com/2016/02/googles-self-driving-car-may-caused-first-crash/>.

¹³⁸ *Uber in Fatal Crash Had Safety Flaws Say US Investigators*, 06 Kasım 2019, <https://www.bbc.com/news/business-50312340>.

olarak Tesla'yı kusursuz sorumluluk ve ihmal nedeniyle dava etmiştir. Mirasçılar, Tesla'nın Model 3'ü *"tam otonom sürüş kabiliyeti paketi"*ne sahip *"son teknoloji"* bir otomobil olarak pazarlamasına ve satmasına rağmen, araçta yeterli bir çarpışma önleme sistemi bulunmadığını iddia etti. Bu durum, aracı *"amaçlanan ve öngörülebilir kullanım için güvenli olmayan"* hale getirdi. Bu iddialara dayanarak Tesla'dan cezai tazminat (punitive damage) talep etmişlerdir.

Tesla, Banner'ın (kaza yapan şahıs) bir bilgisayar yazılım mühendisi olarak çalıştığını, teknolojiye hâkim ve zeki olduğunu savunmuştur. Banner aynı zamanda otomobil mekaniğine de aşina olup kendi araçlarını yeniden inşa etmiş ve tamir etmiştir. Kendisi, bilgisayar ve otomobil *"meraklısı"* olarak bilindiğini ve araçtaki TACC (trafik destekli hız sabitleyici) sisteminin bir çarpışma önleme sistemi olmadığını, araçtaki şerit takip sisteminin (autoseer) sürücüyü her zaman ellerinin direksiyon simidinde olması ve olası bir tehlike anında sürüşü devralması için uyardığını belirtmiştir.

Alt derece mahkemesi, duruşmanın ardından, Tesla'nın aşağıdaki nedenlerle cezai tazminat ödemesi gerektiğine hükmetti:

1.Çapraz trafik kazalarının riskini bilmesine rağmen teknolojisini değiştirmeyi ihmal etmesi, çapraz trafiği algılayamadığı konusunda yeterli uyarıda bulunmaması ve reklamlarda bu teknolojiyi yanlış tanıtması;

2. sürücünün Gelişmiş Otopilot özelliklerini, çapraz trafiğin olmadığı sınırlı erişimli otoyollarda kullanma yeteneğini kısıtlamaması; ve

3. sürücünün dikkatsizliğini izlemek için kamera yerine direksiyon simidi torkunu kullanması

Bu kararı Tesla temyize taşımıştır. Temyiz mahkemesi (Florida Bölge Temyiz Mahkemesi - District Court of Appeal of Florida), daha önce *"cezai tazminat talebini sürdürebilmek için gerekli olan ihmal türünün, cinayetten hüküm giymek için gerekli"*

*olanla aynı olduğunu net bir şekilde açıkladığını” belirtmiş ve “bile bile yaygın ihmalin, sıradan ihmali ile kasıtlı ve dikkatsiz hareketler arasındaki bir ihmali derecesinin yeterli olmadığı” vurgulanmıştır. Bunun yerine, cevaplanması gereken soru, [otomobil üreticisinin] aracı tasarlayıp pazarlarken insan yaşamına karşı kasıtlı bir kayıtsızlık sergileyip sergilemediğidir. Anladığımız kadarıyla mahkeme cezai tazminata hükmedilebilmesi için Türk hukuku açısından taksirle adam öldürme (TCK m.85) olarak nitelenebilecek derecede bir kusurun varlığını aramaktadır.¹³⁹ Bu bağlamda, Tesla’nın SAE Seviye 2 sürüş yardım özelliklerinin ölüm veya büyük bedensel yaralanmalara yol açabileceğini bilip bilmediği veya bilmesi gerektiği yönünde bir bulgu yoktur. Aksine, kanıtlar, Tesla’nın Otomatik Pilot özelliklerinin “*son teknoloji*” olduğunu ve tüm endüstri ve düzenleyici standartlarla uyumlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca Tesla, bu özelliklerin kötüye kullanımı konusunda sürekli olarak uyarılarda bulunmuştur ki bu da sektörel bir uygulamadır. Tesla, reklamını yapmadığı ve mevcut olmayan bir teknolojiyi sağlamadığı için sorumlu tutulamaz demıştır. *Chrysler* davasından sonra, Florida Yüksek Mahkemesi’nin ürün sorumluluğu davalarında cezai tazminat kararlarını neredeyse tamamen ortadan kaldırdığı sonucuna varmıştır. Bugün de bu kararın büyük ölçüde geçerliliğini korumakta olduğunu belirtmiştir. Bu davada, mirasçılar, *Tesla’nın SAE Seviye 2 sürüş yardım özelliklerinin ölüm veya büyük bedensel yaralanmalara yol açabileceğini**

¹³⁹ Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesidir (TCK m.22/2). Burada meydana gelen zararlı sonuç fail tarafından öngörülemeyen ve önlenemez ise failin kınanabilirliği mümkün olmadığından taksirli sorumluluğundan da bahsetmek mümkün değildir (Cengiz Topel Çiftcioğlu, “Türk Ceza Kanunu’nda Taksir”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sy. 3 (Mayıs 2013): 329.). Somut davada da mahkeme zararlı sonucun Tesla tarafından öngörülemeyen ve öngörülemeyeceğini ifade etmiştir.

bildiğini veya bilmesi gerektiğini kanıtlayamamıştır. Bu nedenle, ilk derece mahkemesinin kararı bozulmalıdır demiştir.¹⁴⁰

VI. OTONOM ARAÇLARDA ARAÇ İŞLETENİN SORUMLULUĞU

A. Otonom Sistemin İşletene Yardımcı Kişi Kabul Edilip Edilemeyeceği Sorunu

Türk sorumluluk hukukunda, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 85 ve m. 86 uyarınca araç işleteni, yalnızca kendi kusurundan değil, aracın sürücüsünün veya aracın kullanılmasına katılan *"yardımcı kişilerin"* kusurlarından da kendi kusuru gibi sorumludur. Otonom araç teknolojilerinin gelişimi ve sürüş kontrolünün insan iradesinden çıkarak yapay zekâya (algoritmalar ve sensör bütününe) devredilmesi, hukuki düzlemde *"otonom sistemin, işletenin eylemlerinden sorumlu olduğu bir yardımcı kişi olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği"* sorusunu akla getirmektedir.

Doktrinde otonom sistemin *"yardımcı kişi"* sayılıp sayılamayacağı hususunda, KTK kapsamında işletenin eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin, aracın insan sürücüsü ile aracın kullanılmasına fiziksel olarak katılan gerçek (insan) yardımcı kişiler olduğu, dolayısıyla otonom sistemden kaynaklanan trafik kazalarının, *"sürüşe yardımcı kişinin kusurundan"* kaynaklandığını kabul etmenin hukuken zorlama bir yorum olacağı ifade edilmektedir. Zira araç otonom sistem tarafından kullanıldığında sürüş doğrudan sistem tarafından gerçekleştirilmekte olup, sistemin KTK kapsamında bir *"sürüşe yardımcı kişi"* olarak dikkate alınması olanaklı değildir.¹⁴¹ Bu

¹⁴⁰ Tesla, Inc., A/K/A Tesla Florida, Inc. v. Kim Banner, as Personal Representative of the Estate of... – CourtListener.Com, erişim 08 Kasım 2025, <https://www.courtlistener.com/opinion/10339904/tesla-inc-aka-tesla-florida-inc-v-kim-banner-as-personal/>.

¹⁴¹ Kınikoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 360.

yaklaşım, otonom sistemin hukuki bir süje (kişi) değil, bir obje (eşya/makine) olduğunun açık bir tescilidir.

Yapay zekânın kendi gelişimi ile verdiği kararın eyleme yol açması durumunda menfaat sağlama olgusu kapsamında adam çalıştırmanın sorumluluğuna gidilebileceği yönünde doktrinde bir görüş de söz konusudur. *Selanik'e göre*, adam çalıştırma kavramının, hükmün amacı dikkate alınarak geniş yorumlanması ve sorumluluk için çalışanın temyiz kudreti yahut kusurunun aranmamasının buna imkan verdiği söylenebilir.¹⁴² Nitekim sorumluluk kusura isnat edilmediği için, kendisi veya fiillerinden sorumlu tutulduğu kişiler (sürücü veya yardımcı kişiler), temyiz kudretine sahip olmasalar da işletenin doğan zarardan sorumlu tutulması bu görüşü desteklemektedir.¹⁴³ Ancak burada da yapay zekaya ilişkin sorumluluk rejiminin belirlenmesinde onun elektronik kişi, köle veya eşya olarak kabul edilmesi ile bir farklılaşma söz konusu olduğu belirtilmektedir. Yapay zekaya kişilik tanıyan herhangi bir hukuk sistemi de henüz mevcut olmadığından eşya olarak kabulü ve dolayısıyla yardımcı kişi kapsamında değerlendirilmemesi daha akla yatkın gözükmemektedir.

¹⁴² Bkz. Atakan Adem Selanik, “Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu Kapsamında Yapay Zekâ Robotun Sorumluluğu ve Sigortalanması Hususunun Değerlendirilmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sy. 50 (Mart 2022): 337, 50, <https://doi.org/10.54049/taad.1093122>. Yazar, yapay zekaya ilişkin sorumluluk türünün belirlenmesinde onun eşya, tüzel kişi, köle, elektronik kişi olarak nitelenmesinin önem taşıdığını ifade etmektedir. Selanik, a.g.e., s. 355.; Alman hukukunda; otomatik veya elektronik makineler kullananların, bunların sebep olduğu zararlardan kıyasen yardımcı kişi kullananların sorumluluğu uyarınca sorumlu tutulması gerektiği, bunun BGB 278/TBK 116 hükmünün hukuki mantığı (ratio legis'i) çerçevesinde ele alınacağı konusunda bkz. M.Kemal Oğuzman, Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. 1, 21. bs, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2023 N. 1380.; Yapay zekanın sorumluluğu konusunda ayrıntılı bir değerlendirme için bkz. Ahmet Mücvel Değer, *Çevrimiçi Platformların Rekabet Hukuku Açısından Düzenlenmesinde Yeni Bir Araç Olarak Ağ Bekçisi ve Yükümlülükleri*, 1. bs (İstanbul: On İki Levha, 2025), 195 dn. 462.

¹⁴³ Eren, “Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları”, 161.

Sonuç olarak otonom sistemin KTK m. 85 ve m. 86 bağlamında işletenin bir *"yardımcı kişisi"* (insan/süje) olarak kabul edilmesi hukuken mümkün değildir. Otonom sistem, sensörleri, radarları, yapay zekâsı ve yazılım kodları ile birlikte motorlu aracın ayrılmaz bir bütünü (eşya/obje) oluşturmaktadır. Dolayısıyla yapay zekânın veya sensörlerin sürüş esnasında yaptığı bir hata, yardımcı kişinin (örneğin bir şoförün veya muavinin) kusuru olarak değil; bizzat makine tekniği bağlamında *"araçtaki bir bozukluk (teknik veya yazılımsal arıza)"* olarak hukuki nitelendirmeye tabi tutulacaktır.¹⁴⁴ Bu durum, işletenin kurtuluş kanıtı getirmesini zorlaştırarak kusursuz sorumluluğunu pekiştirmekte ve rücu ilişkilerinde hedefi (yardımcı kişiden ziyade) yazılım geliştiricilerine ve üreticilere çevirmektedir.¹⁴⁵

B. Otonom Araçlar Bağlamında "İşletilme Hali" Kavramının Yeniden Yorumlanması

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 85/1 uyarınca araç işletenin kusursuz (tehlike) sorumluluğunun doğabilmesi için temel şart, zararın motorlu bir aracın *"işletilmesi"* (işletilme halinde olması) sonucunda meydana gelmesidir. Geleneksel motorlu araçlar için nispeten kolay tespit edilebilen bu hukuki durum, insan iradesini devreden çıkaran ve karmaşık algoritmalarla donatılmış otonom araçların ortaya çıkışıyla birlikte doktrinde ciddi tartışmalara yol açmıştır. KTK'da aracın işletilmesinden ne anlaşılması gerektiğine dair açık bir tanım bulunmadığından, bu kavramın otonom teknolojilere nasıl entegre edileceği, sorumluluk hukukunun en güncel ve çetrefilli meselelerinden biri haline gelmiştir

¹⁴⁴ Mesut Serdar Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy 33 (Ocak 2018): 289.

¹⁴⁵ Servet Yetim, "Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar", *Ankara Barosu Dergisi*, sy 1 (Ocak 2016): 159.

1. Makine Tekniği ve Trafik Tekniği Yaklaşımlarının Otonomiye Uyarlanması

Doktrinde aracın "*işletilme halinde*" sayılabilmesi için öne sürülen üç temel yaklaşım bulunmaktadır: Makine tekniği yaklaşımı, trafik tekniği yaklaşımı ve motorlu araca ait işletme tehlikesi yaklaşımı. Türk ve İsviçre hukukunda geleneksel olarak ağırlık kazanan "*makine tekniği*" görüşüne göre, bir aracın işletilme halinde sayılabilmesi için aracı harekete geçiren mekanik aksamın (özellikle motor ve ışık donanımının) çalışması gerekmektedir. Trafik tekniği yaklaşımında ise aracın motorunun çalışıp çalışmadığına bakılmaksızın, aracın trafiğe çıkarılmış olması ve trafik akışı içinde yer alması yeterli kabul edilmektedir.¹⁴⁶

Otonom araçların hukuki statüsü incelendiğinde, doktrindeki görüşlerin bu yaklaşımları yeni teknolojiye uyarlarken farklı görüşler sunduğu görülmektedir. Bir görüş, makine tekniği yaklaşımının otonom araçlar için de aynen ve sorunsuz bir şekilde uygulanabileceğini savunur. Buna göre, aracı insan sürücünün veya sensörlerin idare etmesi arasında "*işletilme hali*" bakımından bir fark yoktur; zira otonom sistemin (sensörlerin, yazılımın) çalışması, mekanik aksamın çalışmasının modern bir görünümü olup aracın tipik tehlikesini oluşturur. Bir sensörün arızalanması sonucu kaza meydana gelmesi, doğrudan aracın işletilmesiyle ilişkilendirilecek bir makine tekniği sorunudur.¹⁴⁷

Buna karşın diğer görüş, otonom araçların sahip olduğu ileri teknolojilerin, klasik makine veya trafik tekniği yaklaşımlarıyla açıklanmasının yetersiz kalabileceğini belirterek bu kavramların yeniden yorumlanması gerektiğini öne sürer. Buna göre, motoru çalışmayan (makine tekniğine göre işletilmeyen) bir otonom araca siber saldırı yapılması ve aracın bu şekilde hareket

¹⁴⁶ Karacan Çetin, *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*, 174-82.

¹⁴⁷ Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 288-89.

ettirilerek kazaya sebep olması gibi senaryolarda klasik teoriler tıkanmaktadır. Bu nedenle otonom araçlar bağlamında işletilme halinin, yalnızca motorun fiziksel hareketine değil; donanım, yazılım, sensörler ve aracın dijital ekosistemle olan entegrasyonuna (işletme tehlikesi yaklaşımına) göre daha bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi şarttır. Bu kapsamda aracın işletilme durumunda bulunup bulunmadığı otonom araçlar bakımından her somut olay özelinde tekrar ve ayrıca incelemeye tabi tutulmalıdır.¹⁴⁸

2. Park Halindeki ve Araçlar Arası İletişim (V2V/V2X) Kurulan Durumlarda İşletilme Kriteri

Otonom araçların en devrimsel özelliklerinden biri, sürekli olarak çevreleriyle veri alışverişinde bulunmalarıdır. Sürücüsüz araçlar, kablosuz internet, radar, GPS ve sensörler üzerinden iki taraflı bir iletişim ağı kurarlar; bu ağ, araçların kendi aralarında (V2V - Vehicle to Vehicle) ve araçların trafik işaretleri, kontrol merkezleri gibi diğer altyapı aygıtlarıyla (V2X - Vehicle to Everything) haberleşmesini ifade eder. Otonom araçların sağlıklı çalışabilmesi için anlık veri paylaşımı, hız/mesafe ayarlaması ve kör noktaların tespiti ancak bu entegre iletişim (V2V/V2X) sistemlerinin kusursuz işlemesiyle mümkündür.¹⁴⁹

Bu noktada akla şu soru gelmektedir: Araçların sürekli iletişim halinde olduğu bu yeni düzende, *park halindeki (motoru çalışmayan ve fiziksel olarak hareket etmeyen)* bir otonom aracın sensörü veya kamerası, V2V/V2X ağı üzerinden hareket halindeki başka bir otonom araca hatalı bir görüntü veya sinyal iletirse ve bu yanlış yönlendirme hareket halindeki aracın kaza yapmasına sebep olursa, park halindeki araç KTK anlamında *"işletilme halinde"* kabul edilecek midir? Klasik makine tekniği yaklaşımına göre park halindeki ve motoru kapalı bir araç

¹⁴⁸ Kınıkoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 358.

¹⁴⁹ Yetim, "Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar", 167-68.

işletilme halinde sayılmazken, otonom araçların dijital olarak sürekli "açık" ve veri aktarımında (yani trafik ekosistemine müdahil) olması, trafik tekniği ve işletme tehlikesi yaklaşımlarının sınırlarını genişletmeyi zorunlu kılmaktadır. Eğer dijital sinyal gönderimi "işletilme hali" sayılıp illiyet bağı kurulursa, kaza yerinde dahi hareket etmeyen park halindeki aracın işleteni de bu iletişim kazasından kusursuz sorumlu tutulabilecektir.¹⁵⁰

Öte yandan, bir görüş bu yoğun araçlar arası iletişimin (V2V/V2X) ve çevresel risk analizinin, geleneksel araçlara kıyasla işletme tehlikesini önemli ölçüde minimize edeceği kanaatindedir.¹⁵¹ Otonom araçların, diğer araçları ve altyapıyı "görerek" 200 milyon sürücünün yapabileceğinden daha hassas risk analizleri yapması, somut bir kaza durumunda otonom araç işletenine yüklenecek işletme tehlikesi oranının (tipik bir araca kıyasla) daha düşük takdir edilmesini haklı kılabilir. Özetle, otonom araçların birbirleriyle kurduğu dijital iletişim ağları, "işletilme halinin" salt mekanik bir motor gücü kavramından çıkarak; sensörlerin, algoritmaların ve veri aktarım süreçlerinin aktif olup olmamasına göre tayin edileceği yeni bir hukuki yorum alanına evrilmesine neden olmaktadır.

C. İşletme Tehlikesi (Betriebsgefahr) Ölçeğindeki Muhtemel Değişimler

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 85/1 uyarınca araç işletenin sorumluluğunun temelini "tehlike sorumluluğu" ilkesi oluşturmaktadır. Sorumluluk hukukunda "işletme tehlikesi" (Betriebsgefahr), motorlu bir aracın doğası gereği trafiğe çıkarılması ve işletilmesi halinde ortaya çıkardığı

¹⁵⁰ Kınıkoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 358 ff.

¹⁵¹ Cüneyt Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", *İstanbul Hukuk Mecmuası* 77, sy 1 (Haziran 2019): 170.

spesifik zarar verme riski ve potansiyeli olarak tanımlanmaktadır.¹⁵² Otonom araçların, sahip oldukları algoritmalar ve donanımlarla insan unsurunu devreden çıkarması, sadece kazaların oluş şeklini değil, aynı zamanda motorlu araçların yarattığı bu klasik "*işletme tehlikesi*" kavramının sınırlarını ve boyutlarını da yeniden yorumlamayı gerektirmektedir.

1. Tipik Araçlara Kıyasla Otonom Araçların Yarattığı Somut Tehlike Derecesi

Geleneksel (tipik) motorlu araçların karıştığı kazaların çoğunluğunun doğrudan insan hatasından (dikkatsizlik, yorgunluk, kural ihlali) kaynaklandığı istatistiksel bir gerçektir.¹⁵³ Otonom araç teknolojisinin en temel gayesi, insan iradesini ve zafiyetlerini devreden çıkararak trafik kazalarının nicel etkilerini azaltmak ve sürüş güvenliğini maksimize etmektir. Bu araçlar; bünyelerinde barındırdıkları radar, lidar, gelişmiş kameralar ve yapay zekâ destekli sensörler vasıtasıyla, insanın duyu organlarının çok ötesinde bir çevre etkileşimi kurmaktadır.

Doktrinde bir görüş, otonom araçların trafik kurallarına mutlak uyum sağlayacak şekilde programlandığını ve riskleri minimize eden yapıları göz önüne alındığında, tipik araçlara kıyasla yarattıkları "*somut tehlike*" derecesinin çok daha düşük olacağını iddia etmektedir. Buna göre otonom araçlar, tek bir insan sürücünün anlık reflekslerinin ötesinde, adeta milyonlarca sürücünün tecrübesiyle anlık risk analizi yapabilme kapasitesine sahiptir.¹⁵⁴ Bu duruma verilen en somut örneklerden biri şudur: Aynı hızda seyreden tipik bir araç ile otonom bir aracın

¹⁵² Pekmez, 170.

¹⁵³ ABD’de gerçekleşen trafik kazalarının %90-94’nün sürücü hatası kaynaklı olduğu ifade edilmektedir: <https://waymo.com/waymo-driver/>, e.t.02.05.26

¹⁵⁴ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu’nda 20 Haziran 2017’de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku’nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 170.

güzergâhına aniden bir hayvan fırladığında, insan sürücü tehlikeyi ancak görüş alanına girdiğinde fark edip panikle kaza yapma riski yüksek bir manevra yaparken; otonom araç, gelişmiş sensörleriyle bu durumu çok önceden algılayıp hızını güvenli bir şekilde düşürerek riski bertaraf edebilmektedir.¹⁵⁵ Dolayısıyla, otonom araçların fiziksel ve algoritmik yapısı, geleneksel motorlu araçların barındırdığı tipik tehlike potansiyelini fiilen ve somut olarak aşağı çekmektedir.

2. İleri Otonomi Seviyelerinin Tehlike Sorumluluğunu Hafifletici Etkisine Dair Doktriner Tartışmalar

Otonom araçların somut tehlikeyi minimize etme kabiliyetinin, KTK m. 85 bağlamında işletenin kusursuz sorumluluğunu (tehlike sorumluluğunu) hukuken hafifletip hafifletmeyeceği hususu doktrinde ciddi bir tartışma konusudur. Bir görüşe göre; otonomlaşıma, aracın işletme tehlikesini hukuken değiştirmez. Bu görüş, aracın teknolojik veya otonomi seviyesi ne olursa olsun, aracın arz ettiği "*tipik tehlikede*" (işletme tehlikesinde) bir değişiklik meydana gelmeyeceğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, aracı insan sürücünün idare etmesi ile gelişmiş sensörlerin idare etmesi arasında sorumluluk hukuku bakımından bir fark yoktur; sensörün veya yazılımın arızalanması suretiyle ortaya çıkan kaza, doğrudan aracın mekanik aksamının çalışmasıyla beliren tipik tehlike unsurudur. Ayrıca, tehlike sorumluluğunun temelindeki "*nimet-külfet ilkesi*" uyarınca, otonom teknolojinin getirdiği yüksek konfor ve faydadan (nimet) yararlanan işletenin, bu sistemin neden olabileceği kazaların külfetine (kusursuz sorumluluğuna) aynı ağırlıkta katlanması adil bir çözüm olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁶

Karşıt görüş ise, otonom araçların sahip olduğu ileri teknolojinin salt bir "*konfor*" aracı olmadığını, doğrudan riski

¹⁵⁵ Pekmez, 171.

¹⁵⁶ Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 299.

düşüren bir yapı olduğunu belirterek, bu durumun sorumluluk ve rücu paylaştırmalarında mutlaka işleten lehine hafifletici bir unsur olarak dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. İleri otonomi seviyelerindeki bir aracın, kaza anında dahi riski en aza indirecek programlaması dikkate alındığında; tipik bir araç ile otonom bir aracın karıştığı çift taraflı bir kazada, otonom aracın işletme tehlikesinin oransal olarak daha düşük takdir edilmesi gerekir.¹⁵⁷ Hatta kaza doğrudan otonom sistemin yanlış risk analizinden (arızasından) kaynaklansa dahi, iç ilişkideki rücu davalarında, işletme tehlikesinin ağırlığının azalması sebebiyle, üreticinin sorumluluk payı işletene kıyasla daha yüksek belirlenmelidir.¹⁵⁸

Bu tartışmalara teknolojik evrim perspektifinden katılan diğer bir görüş ise, otonomi seviyesi arttıkça, sürücüsüz tam otonom araçlarda tehlikenin odağının *"aracın bizzat işletilmesinden"* çıkarak *"otonom araca veya otonom sistemin üreticisine"* kayacağı yönünde güçlü bir tartışmanın gündeme geleceğini belirtmektedir.¹⁵⁹ Bu durum, ilerleyen yıllarda işleten üzerindeki ağır kusursuz sorumluluk yükünün, doğrudan yapay zekâ ve algoritma üreticilerine kaydırılmasını zorunlu kılacak yapısal bir değişimin habercisidir.

D. Otonom Araç Kazalarında İşletenin Sorumluluktan Kurtuluş Kanıtları (İllyet Bağının Kesilmesi)

2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK) m. 86/1 uyarınca araç işleteninin ağırlaştırılmış tehlike sorumluluğundan kurtulabilmesi (illyet bağıni kesebilmesi) için üç kümülatif şartın bir arada bulunması gerekmektedir: İşletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kusurunun

¹⁵⁷ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 171-72.

¹⁵⁸ Pekmez, 177.

¹⁵⁹ Kınıkoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 359.

bulunmaması, araçtaki bir bozukluğun kazayı etkilememiş olması ve kazanın bir mücbir sebep, zarar görenin veya üçüncü kişinin ağır kusurundan ileri geldiğinin ispat edilmesi. İnsan iradesinin devreden çıktığı otonom araçlarda, bu kurtuluş kanıtlarının yapısı köklü bir dönüşüme uğramaktadır. Özellikle yazılım, veri akışı ve algoritmaların devreye girmesi, illiyet bağıını kesecek dışsal faktörler ile aracın içsel riskleri arasındaki sınırı belirsizleştirmektedir.

1. Algoritmik ve Donanımsal Hataların KTK m. 86 Kapsamında "Araçtaki Bozukluk" Olarak Nitelendirilmesi

Geleneksel sorumluluk hukukunda KTK m. 86 kapsamında "*araçtaki bozukluk*" kavramı; motor, fren, şasi veya direksiyon gibi fiziksel ve mekanik donanımlardaki arızaları ifade etmekteydi. Ancak otonom araçların gelişimiyle birlikte bu kavramın sınırları zorunlu olarak genişlemiştir. Doktrinde, algoritmik ve yazılımsal hataların "*araçtaki bozukluk*" olarak değerlendirilmesi gerektiği hususunda nerdeyse görüş birliği söz konusudur; ancak bu sonuca ulaşırken farklı teorik gerekçeler sunulmaktadır.

Bir görüş, aracın otopilotunda, sensörlerinde veya yazılımında meydana gelen bir aksaklığın "*mücbir sebep*" olarak nitelendirilemeyeceğini, zira bu durumun doğrudan aracın arz ettiği tipik tehlike unsuruyla bütünleşik olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre, çevreyi yanlış algılayan bir sensör hatası, dışsal bir etken değil, aracın bizzat kendi mekaniğinin/elektroniğinin (araçtaki bozukluğun) bir yansımasıdır ve illiyet bağıını kesmez.¹⁶⁰

Diğer bir görüş ise, bu hususu doktrindeki "*araçtaki bozukluk*" tanımının genişlemesi üzerinden ele alarak bir açılım getirir. Buna göre, otonom araçlarda sadece mekanik aksam değil, doğrudan "*aracın yazılımından doğan bozukluklar*" da kanun kapsamındaki araçtaki bozukluk tanımına dâhil edilmek

¹⁶⁰ Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 289.

zorundadır. Bu nedenle, araç sistemindeki bir arızanın kazaya sebep olduğu her ihtimalde, işleten KTK m. 86 bağlamında kurtuluş kanıtı getiremeyecek ve sorumluluktan kurtulamayacaktır.¹⁶¹

Benzer şekilde bir başka görüş de; radarların mesafeyi hatalı hesaplaması, lidar sensörlerinin hava koşulları nedeniyle işlevini yitirmesi, kameraların yoğun ışık parlaması (yansıma) altında yayayı tespit edememesi veya güncel yol durumuyla uyuşmayan harita verilerinin kullanılması gibi ihtimallerin tamamı "*otonom sistemden kaynaklanan sorunlar*" olarak kabul etmektedir. Bu tür algoritmik ve donanımsal zafiyetler sonucunda meydana gelen kazalar, "*araçtaki bir bozukluktan*" kaynaklanmış sayılacak ve işletenin sorumluluktan kurtulma imkânını ortadan kaldıracaktır.¹⁶²

2. Sistem Güncellemelerinin İhmali ve Amaca Aykırı Kullanımın İşleten Kusuruna Dönüşmesi

KTK m. 86'nın ilk şartı olan "*işletenin kusursuzluğu*" ilkesi, otonom araçlar bağlamında pasif bir durumdan ziyade, dijital bakım ve talimatlara uyum gibi aktif yükümlülüklerle dönüşmektedir. Otonom araç üreticileri, sistemin güvenliğini sağlamak için sürekli yazılım güncellemeleri yayınlamakta ve kullanım alanlarını (Operational Design Domain) belirlemektedir. Bu noktada, sistem güncellemelerinin ihmali konusuna dikkat çekilerek, otonom sisteme ilişkin güncellemeleri yapma yükümlülüğünün işletende olduğu varsayılmaktadır. Buna göre, işleten araca gelen kritik bir yazılım veya güvenlik güncellemesini indirip kurmazsa ve bu eksiklik bir kazaya neden olursa, işleten artık "*kusurunun olmadığını*" ileri süremez. Bu ihmal doğrudan işleten kusuru

¹⁶¹ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 169.

¹⁶² Kınikoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 361-62.

sayılacağından, illiyet bağının kesilmesi baştan engellenmiş olur.¹⁶³

Diğer yandan, konuyu "*amaca aykırı kullanım*" perspektifinden ele alan bir görüş de söz konusudur. Bu görüş de işleten/sürücü kusurunu vurgulamaktadır. Bu görüş, Alman Karayolları Trafik Kanunu'ndaki (StVG) reformları referans alarak, aracın otonom fonksiyonlarının "*kullanım amacına uygun*" (bestimmungsgemäßer Gebrauch) işletilmesinin şart olduğunu belirtir. Örneğin, sistemin sadece otoyolda kullanıma izin verdiği bir Seviye 3 otonom aracı, şehir içi trafiğinde otonom modda kullanmak açıkça amaca aykırı kullanımdır ve sürücünün/işletenin kusurlu, hukuka aykırı davranışı olarak nitelendirilir.¹⁶⁴ Benzer şekilde, sadece bölünmüş yollar için öngörülen bir otopilotu şehir içinde kullanan sürücünün, kendisinden beklenen özeni yerine getirmemiş olacağı ve dolayısıyla kusurlu sayılacağı ifade edilmektedir.¹⁶⁵ Yine otonom aracın kullanım kılavuzunda belirtilen açık yasaklara (örneğin kar veya sağanak yağış altında otopilotun kullanılması) rağmen sistemin çalıştırılmasının sürücü/işleten kusuru oluşturacağı ifade edilmektedir.¹⁶⁶

3. Siber Saldırıları (Hacking) ve Altyapı Çökmelerinin Üçüncü Kişi Kusuru veya Mücbir Sebep Boyutu

Otonom araçların dijital ekosisteme (bulut bilişim, V2V, V2X, GPS) olan mutlak bağımlılığı, "*siber saldırılar*" ve "*altyapı çökmeleri*" gibi yepyeni kurtuluş kanıtı tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Siber saldırılar otonom araç teknolojisinin en büyük dezavantajı ve korkulu rüyası olarak

¹⁶³ Kınikoğlu, 360 ff.

¹⁶⁴ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 162-63.

¹⁶⁵ Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 292.

¹⁶⁶ Kınikoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 368-69.

nitelendirilmektedir. Buna göre, kötü niyetli kişilerin veya terör örgütlerinin uzaktan programlama ile otonom araç sistemlerine sızarak araçları birer silaha/trafik canavarına dönüştürmesi riski daima mevcuttur.¹⁶⁷ Ayrıca otonom araçlar, kesintisiz veri aktarımı için *"internet servis sağlayıcılarına"* ve akıllı şehir altyapılarına muhtaçtır. İnternet erişimindeki ani bir kesinti, bant genişliği dalgalanması veya altyapıdaki çökme nedeniyle kazaların yaşanması ihtimali yüksektir. Bu tür kazalarda internet servis sağlayıcılarının ve altyapı hizmeti veren kuruluşların (üçüncü kişilerin) kusurunun mutlaka araştırılacağı vurgulanmaktadır.¹⁶⁸ Peki, bir siber saldırı veya altyapı çökmesi KTK m. 86 bağlamında işleteni sorumluluktan kurtaracak bir *"üçüncü kişi ağır kusuru"* veya *"mücbir sebep"* sayılır mı? Doktrinde farklı görüş ve tartışmalar söz konusudur.

Bir görüş, konuyu illiyet bağının kesilmesi açısından ayrıma tabi tutar. Buna göre, kazaya yol açan durum *"otonom sisteme dışarıdan bir müdahalenin (siber saldırının) söz konusu olduğu"* bir senaryoysa, bu olay KTK m. 86 kapsamında *"üçüncü kişinin ağır kusurunun kazaya sebep olması"* şeklinde değerlendirilebilir. Eğer kaza, aracın kendi donanımsal bir arızasından değil de, tamamen dış kaynaklı ve engellenemez bir siber manipülasyondan kaynaklanmışsa, işleten üçüncü kişinin (hacker'ın) kusurunu ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilecektir.¹⁶⁹

Buna karşın diğer görüş, meselenin salt bir *"üçüncü kişi saldırısı"* olarak okunmasına itiraz ederek, odak noktasını üreticinin yükümlülüklerine çeker. Buna göre, dijitalleşen araçların siber saldırılara açık hale gelmesi, araç üreticisine *"dışarıdan gerçekleşecek saldırılara karşı gerekli koruma mekanizmalarına sahip araç üretme"* yükümlülüğü yükler. Üretici

¹⁶⁷ Yetim, "Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar", 141-42.

¹⁶⁸ Yetim, 168.

¹⁶⁹ Kınıkoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 361.

bu muhtemel saldırılardan sistemi koruyacak önlemleri almamışsa, dışarıdan gelen bir saldırı başarılı olsa dahi, bu durum aracın *"yeterince güvenli olmaması"* yani *"hatalı/ayıplı"* (araçtaki bozukluk) olması anlamına gelir.¹⁷⁰ Bu görüş, bahsettiğimiz bir önceki yaklaşımla birleştirildiğinde şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Bir siber saldırının *"üçüncü kişi kusuru/mücbir sebep"* sayılarak işleteni KTK m. 86 kapsamında sorumluluktan kurtarabilmesi için, söz konusu siber saldırının güncel güvenlik önlemleri ve duvarları aşarak (öngörülemez ve karşı konulamaz bir biçimde) yapılmış olması gerekir. Aksi takdirde, aracın siber güvenliğindeki basit bir zafiyet nedeniyle sistemin ele geçirilmesi, üçüncü kişi kusurundan ziyade bir *"tasarım hatası"* (araçtaki bozukluk) sayılacak ve işletenin kusursuz sorumluluğunu ortadan kaldırmayacaktır.

E. Sorumlulukların Çatışması, Müteselsil Sorumluluk ve Rücu İlişkileri

Otonom araçların karıştığı trafik kazalarında, zararın ortaya çıkmasına birden fazla faktörün (aracın işletme tehlikesi, sürücü kusuru, otonom sistemdeki teknik ve yazılımsal arızalar, akıllı şehir altyapı sorunları) etki etmesi, sorumluluk hukukunda köklü bir paradigma değişimini gerektirmektedir. Sorumlulukların çatışması kurumu zarar gören üçüncü kişiye karşı dış ilişkideki müteselsil sorumluluğu düzenlerken; rücu kurumu, tazminatı ödeyen tarafın iç ilişkide zararı diğer sorumlulara paylaştırmasını ifade etmektedir.¹⁷¹ Doktrinde, otonom araçların bu denkleme dâhil olmasıyla zararın paylaşım kriterlerinde (özellikle işletme tehlikesi oranlarında) önemli farklılıklar doğacağı tartışılmaktadır.

¹⁷⁰ Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 297.

¹⁷¹ Yılmaz, *Motorlu Araç İşletenin Hukuksal Sorumluluğu*, 215.

1.Otonom Araç İşletenleri Arasındaki Çatışma ve Tehlike Oranlarının Karşılaştırılması

Birden fazla motorlu aracın karıştığı kazalarda işletenlerin birbirlerine rücu etmesi ve sorumlulukların paylaşılması 2918 sayılı KTK m. 88 ve m. 89 hükümlerine tabidir. Doktrinde, müteselsil sorumluluk ve rücu ilişkilerinin Borçlar Kanunu (TBK m. 61 ve m. 62) genel hükümleri çerçevesinde *"kusurun ağırlığı ve yaratılan tehlikenin yoğunluğu"* dikkate alınarak çözümlenmesi gerektiğini savunan bir görüş olduğu gibi¹⁷²;; bu görüşü KTK'nın müteselsil sorumluluk ve rücu hususundaki özel hükümlerini göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştiren ve meselenin KTK m. 88 II bağlamında *"olayın bütün şartları"* ekseninde çözülmesi gerektiğini belirten bir görüş de vardır.¹⁷³

Bu tartışmanın otonom araçlar cephesindeki en somut yansıması, *"işletme tehlikesinin"* paylaşılması noktasındadır. Buna göre, otonom araçlar sahip oldukları sensör, radar ve yapay zekâ sayesinde insan sürücülerden çok daha üstün bir risk analizi yapabildiklerinden, geleneksel tipik araçlara kıyasla daha düşük bir işletme tehlikesi potansiyeline sahiptir. Bu doğrultuda, tipik bir araç ile otonom bir aracın çarpışması durumunda, her iki aracın kütlesi ve hızı aynı olsa dahi, otonom aracın işletme tehlikesinin somut olayda daha düşük (örneğin %40'a %60 gibi) takdir edilmesi isabetli olacaktır.¹⁷⁴ Ancak, otonom sistemde var olmayan bir tehlikeyi varmış gibi algılayıp (*"phantom braking"* veya hatalı algılama) yanlış manevra yapılması gibi bir sistem arızası söz konusuysa, bu durum bizzat araçtaki bozukluk sayılacak ve otonom aracın işletme tehlikesi oranını rücu ilişkisinde dramatik biçimde artıracaktır.¹⁷⁵

¹⁷² Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 298-99.

¹⁷³ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 176-77.

¹⁷⁴ Pekmez, 171.

¹⁷⁵ Pekmez, 178-79.

2.İşleten ile Sürüşü Denetleyen/Devralmayan Sürücü Arasındaki Sorumluluk Paylaşımı

Kısmi (Seviye 3) veya yüksek (Seviye 4) otonomi seviyelerinde aracın sevk ve idaresi sisteme devredilmiş olsa da, insan sürücünün acil durumlarda kontrolü devralma yükümlülüğü devam etmektedir. Bu noktada, aracın otonom sistem tarafından kontrol edildiği bir anda sistemin devralma uyarısı vermesine rağmen sürücünün aracı devralmaması durumunun doğrudan sürücü kusuruna yol açacağı ifade edilmektedir. Ancak, sürücünün sürüş koşullarının her an farkında olamayabileceği gerçeği de dikkate alınarak, kusur tespitinde sürücüden beklenen özenin sınırlarının dikkatle çizilmesi gerektiği ifade edilmektedir.¹⁷⁶

Bir görüş, işleten ile sürücü arasındaki iç ilişkiyi "*ağır kusur*" kavramı üzerinden örneklendirir. Sürücünün sürüş sırasında tamamen uyuyakalması (Seviye 3'te) gibi ağır kusur teşkil eden durumlarda, sürücü aracın işletme tehlikesinden yararlanamayacak ve işletenin/sigortacının ödediği tazminatın tamamı rücu yoluyla sürücüye yüklenebilecektir. Buna karşılık, kaza sistemin çok geç uyarı vermesi gibi teknolojik bir arızadan kaynaklanmışsa, bu durum işletenin sorumluluğunu artırıcı bir etken sayılacak ve kusurlu olan sürücü dahi araçtaki bu arızadan yararlanarak zararın bir kısmını işleten veya üretici üzerinde bırakabilecektir.¹⁷⁷ Bu duruma paralel olarak, gerekli denetim ve devralma yükümlülüklerini kusursuz yerine getiren bir sürücünün, sırf otonom sistemin hatasından doğan kazalarda tazminat yükünden muaf tutulması ve sorumluluğun işletene kaydırılması gerektiği savunulmaktadır.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Kınıkoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 368.

¹⁷⁷ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 180 ff.

¹⁷⁸ Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 299.

3.İşleten, Üretici, Yazılımcı ve Altyapı Tedarikçisi Arasındaki Müteselsil Sorumluluk Ağı

Otonom araçların yaygınlaşmasıyla birlikte kusur ve sorumluluk araştırmasının rotası, insan sürücülerden teknoloji devlerine ve altyapı sağlayıcılarına doğru kaymaktadır. Buna göre göre; trafik kazalarında geleneksel aktörlerin yerini, araç mekaniğini üreten firmalar, yazılımı geliştiren şirketler, sensör üreticileri, araçlar arası veri akışını sağlayan internet servis sağlayıcıları ve akıllı şehir altyapısını işleten yerel yönetimler/kuruluşlar alacaktır.¹⁷⁹ İşbu müteselsil sorumluluk ağında zararın iç ilişkide (rücuan) nasıl paylaştırılacağı konusunda doktrinde farklı görüşler söz konusudur. Bir görüş, tipik araç kazalarında genel olarak kusursuz sorumlu olan işleten ile üretici (ürün sorumlusu) arasındaki zarar paylaşımının, işletmenin doğasından kaynaklanan "*olağan sebep sorumluluğu*" gereği işleten aleyhine (%55 işleten, %45 üretici) gerçekleştiğini belirtir. Ancak otonom araçlarda, işletme tehlikesinin azalması ve kazanın ağırlıklı olarak algoritmik bir tasarım hatasından kaynaklanması halinde bu oran tersine dönmeli; rücu ilişkisinde ağırlıklı tazminat yükü (örneğin %60 veya daha fazlası) doğrudan üreticiye ve yazılımcıya yüklenmelidir.¹⁸⁰ Diğer bir görüş ise, otonom araç ekosisteminde üreticiden son kullanıcıya kadar geçen aşamada elde edilen ticari rant ve yaratılan risk oranında bir kusur paylaşırması yapılması gerektiğini ileri sürer. Zira, çok uluslu yazılım devlerinin yarattığı risk, sıradan bir araç malikinin/işleteninin kontrol edebileceği sınırların çok ötesindedir.¹⁸¹

¹⁷⁹ Yetim, "Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar", 159.

¹⁸⁰ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 177 ff.

¹⁸¹ Yetim, "Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar", 159.

F. Otonom Araçlara Özgü Sigorta Rejimi ve Yeni Tazminat Yaklaşımları

Otonom araçların gelişimi, sorumluluk hukukunun değişimini ve gelişimini zorunlu kılarken, bu değişimden en çok etkilenecek alanların başında şüphesiz sigorta hukuku ve tazminat rejimleri gelmektedir. Geleneksel motorlu araç kazalarında sigorta sisteminin temelini oluşturan “*sürücü kusuru*” kavramının, yapay zekâ ve algoritmalar karşısında işlevini yitirmesi, mağdurların zararlarının giderilmesi noktasında mevcut sigorta poliçelerinin (Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası ve Kasko) yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Otonom sistemli araçlarda sigorta sisteminde uygulanan değerlendirme yöntemleri tamamen değişecek; kaza anında insan hata ve kusurlarının irdelenmesi yerine, otomobil üreticilerinin ve altyapı tedarikçilerinin sorumlulukları sorgulanacaktır.¹⁸²

1. Geleneksel Kusur Araştırmasından Kusursuz Sigorta (No-Fault) Sistemlerine Geçiş İhtiyacı

Geleneksel tazminat hukukunda mağdurun zararının giderilebilmesi için öncelikle bir kusur tespiti yapılması gerekmektedir. Ancak otonom araç kazalarında; araç mekanizmasını üretenler, parça tedarikçileri, yazılım geliştiricileri, internet erişim sağlayıcıları ve akıllı şehir altyapısını işleten yerel yönetimler gibi çok sayıda aktörün sürece dâhil olması, sorumlunun tespitini son derece karmaşık hale getirecektir.¹⁸³ Buna göre, ulusal sınırları aşan bu kusur araştırması yargılama süreçlerini uzatacak ve mağdurun tazminata ulaşmasını ciddi anlamda geciktirecektir. Bu hukuki çıkmazı aşmak adına doktrinde, her durumda zararın anında tazmin edildiği “*Kusursuz Sigorta*” (No-fault systems) modeline geçiş güçlü bir

¹⁸² Recep Onur Uzun, “Tam Otonom Araçlar ile Nasıl Bir Sürücüsüz Yaşam?”, *Düşünce Dünyasında Türkiz* 8, sy 43 (Mayıs 2022): 173-74.

¹⁸³ Yetim, “Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar”, 161 ff.

şekilde savunulmaktadır. Bu sistemde, kazaya karışan ve zarara uğrayan kişi, mahkemelerde kimin kusurlu olduğunu ispat etmekle uğraşmaksızın, doğrudan sigorta sisteminden bedensel ve maddi zararlarını tahsil edebilmektedir.¹⁸⁴

Nitekim mukayeseli hukukta bu yönde radikal adımlar atılmaya başlanmıştır. İngiltere'de yürürlüğe giren Otomatik ve Elektrikli Araçlar Yasası (2018), otonom aracın kendi kendini sürerken kazaya sebep olması durumunda, kusur araştırmasına girilmeksizin tüm zararlardan doğrudan "*aracın sigortacısının*" sorumlu olacağını açıkça hüküm altına almıştır. Bu düzenlemenin yegâne amacı, zarara uğrayan kişilerin mağduriyetlerinin hızlıca giderilmesidir; nitekim sigortacı mağdura ödeme yaptıktan sonra iç ilişkide kazadan sorumlu olan diğer kişilere (örneğin yazılımcıya veya üreticiye) rücu edebilmektedir.¹⁸⁵ Benzer şekilde Amerikan doktrininde *Cowger*, zarara uğrayan tarafın mağdur edilmemesi ve aynı zamanda ağır ürün sorumluluğu davalarının otonom araç sektöründeki inovasyonu engellememesi adına, üretici veya işleyen tarafından yaptırılması zorunlu olan otonom araçlara özel bir sigorta rejiminin en akılcı çözüm olduğunu iddia etmektedir.¹⁸⁶

Türk ve İsviçre hukuku açısından da mevcut sistemin ilk aşamada bu şekilde işlemesi beklenmektedir. Trafikte zarara uğrayan üçüncü kişinin, uzun mahkeme süreçlerine girmek yerine doğrudan araç işletenine veya onun sigorta şirketine başvuracağını, tazminatı ödeyen sigorta şirketinin ise zararın yazılım veya tasarım hatasından kaynaklandığını ispatlayarak araç üreticisine rücu yoluna gideceği belirtilmektedir.¹⁸⁷ Bu noktada, otonom araç işletenleri açısından sigorta primlerinde

¹⁸⁴ Yetim, 162.

¹⁸⁵ Kınıkoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 347-48.

¹⁸⁶ Alfred R. Jr. Cowger, "Liability Considerations When Autonomous Vehicles Choose the Accident Victim", *The Journal of High Technology Law* XIX, sy 1 (2018): 57-58.

¹⁸⁷ Çekin, "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk", 300.

yaşanacak değişime dikkat çekilerek; otonom araçların geleneksel araçlara kıyasla kazaya karışma ihtimalinin düşmesi ve daha düşük bir *"işletme tehlikesi"* arz etmesi, işletenin sigorta prim ödeme borcunun (tipik araçlara nazaran) daha az takdir edilmesini sağlayabileceği belirtilmektedir. Üstelik iç ilişkideki rücu sürecinde kaza doğrudan bir teknik arızadan doğmuşsa, ağır kusurlu sürücü dahi bu teknik arızadan yararlanarak sigorta rücu yükünü işletene o da üreticinin üzerine bırakabilecektir.¹⁸⁸

2.Üretici Katkılı "*Güvence Hesabı*" Benzeri Fon Önerileri

Otonom araç kazalarında mağdurların ve araç işletenlerinin devasa teknoloji ve otomotiv şirketleri karşısında zayıf konumda kalması muhtemeldir. Kusur araştırmasının imkânsızlaştığı veya sigorta limitlerinin zararı karşılamaya yetmediği devasa kazalar (örneğin siber saldırı kaynaklı toplu zincirleme kazalar) için tamamlayıcı fon mekanizmalarının kurulması doktrinde elzem görülmektedir. Bu sorunun çözümü için Amerika Birleşik Devletleri'nde 1980'lerde aşı sektöründe yaşanan sigorta krizi örnek gösterilmektedir. O dönemde ilaç firmalarının oluşturduğu ortak bir fon ile aşından zarar görenlerin mağduriyetleri giderilmiş ve davalar özel bir sisteme bağlanmıştı. Otonom araçlar için de benzer bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği savunulmakta, araç üreticilerinden satılan her bir araç için alınacak katılım paylarıyla bir *"Güvence Hesabı"* oluşturulmasını ve zararların bu ortak fondan tazmin edilmesi önerilmektedir. Bu sayede, zayıf konumdaki araç maliki korunacak ve üreticiler olası risk maliyetlerini ortak bir havuzda eritmiş olacaktır.¹⁸⁹

Bahsi geçen fon önerisine benzer bir diğer spesifik hukuki model ise *Colonna'nın* çalışmaları referans gösterilerek

¹⁸⁸ Pekmez, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/ İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", 180.

¹⁸⁹ Yetim, "Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar", 162-63.

tartışmaya açılmıştır. *Colonna*, otonom araç teknolojilerinin gelişimi önündeki en büyük engelin yüksek tazminat riskleri olduğunu belirterek, ABD'de nükleer santrallerin oluşturduğu tehlikelere karşı inovasyonun önünü açmak için çıkartılan Price-Anderson Kanunu modelini önermektedir. Bu modele göre, iki aşamalı bir sigorta/fon programı oluşturulmalıdır: Birinci aşamada tüm üreticiler için asgari tutarı belirlenmiş zorunlu bir sigorta poliçesi şart koşulurken, ikinci aşamada her üreticinin belirli bir oranda katılacağı ortak bir "güvence fonu" kurulmalıdır. Kaza durumunda birinci seviye sigorta priminin zararı karşılamaya yetmemesi (örneğin küçük bir yazılım geliştiricisinin iflas riskiyle karşı karşıya kalması) halinde, kalan zarar doğrudan bu ortak fondan ödenerek hem mağdurun tazminata kavuşması garanti altına alınacak hem de geliştiricilerin sorumluluk korkusuyla Ar-Ge faaliyetlerini durdurması engellenecektir.¹⁹⁰

G. Otonom Araçlarda İşletenin Sorumluluğu Açısından Ara Sonuç ve Değerlendirme

1. İşletenin Sorumluluğu

Otonom araçlarda araç işletenin sorumluluğu incelenmeden önce otonom araç ile neyi kastettiğimiz açıklığa kavuşturulmalıdır. Otonom araçlar SAE tarafından 6 farklı seviyede incelenmektedir. İnsan müdahalesinin ikinci planda kaldığı seviye 3 ve üstü araçlar bakımından araç işletenin sorumluluğunu inceleyeceğiz. Çünkü seviye 3'ün altındaki araçlarda sürüşü denetleme ve sürdürme görevi temel olarak halen gerçek sürücünün yükümlülüğü altındadır.¹⁹¹ Belirtmek gerekir ki seviye 3 ve altı otonom araçlar işletilme hali

¹⁹⁰ Esq Colonna, "Autonomous Cars and Tort Liability", SSRN Scholarly Paper no. 2325879 (Rochester, NY: Social Science Research Network, 2013), 118-30, <https://doi.org/10.2139/ssrn.2325879>.

¹⁹¹ Aynı yönde bkz. Yüksekbaş, *Otonom Araçların Haksız Fiil Sorumluluğu*, 102.

bakımından klasik araçlardan farklı değildir.¹⁹² Bu nedenle seviye 2'ye kadar ve seviye 3 ve üzeri otonom araçlar bakımından otomasyon sistemi açılmaksızın trafikte işletilme halinin söz konusu olduğu durumlarda gerçekleşen trafik kazaları bakımından yukarıda bahsi geçen KTK'nın kurmuş olduğu sorumluluk rejiminin uygulanabileceği söylenebilir.¹⁹³ Otonom araçlarda klasik işleten sıfatından ayrılmayı gerektirecek bir durum da söz konusu değildir.¹⁹⁴

Seviye 3 ve üzeri otonom araçlarda da sürücünün gerektiği takdirde sürüşe müdahale etme zorunluluğunun bulunması, tehlike anında sürüşe müdahale etmeyen örneğin telefonu ile ilgilenen sürücünün (yolcunun) işleten olarak sorumluluğunu doğurabilir. ¹⁹⁵ Seviye 3 ve 4'de araç içinde bir sürücünün bulunmasının zorunlu olduğu ve bu nedenle bu seviye otonom araçlarda KTK hükümlerinin uygulanabileceği ancak seviye 5 otonom araçlar bakımından bir kanun boşluğu söz konusu olduğu da ifade edilmektedir.¹⁹⁶

Bir aracın otonom olarak çalışması ve kazanın otonom sürüş sisteminden kaynaklanması, KTK'nın 85(1) maddesi uyarınca işletenin kusursuz sorumluluğunu bertaraf etmez. Otonom sürüş sistemindeki arızalar; aracın radarının diğer araçlarla olan mesafeyi hatalı ölçmesi, yayayı algılayamaması, lidar sensörünün hava koşulları nedeniyle verimliliğini yitirmesi, kameraların yoğun ışık altında nesneleri yanlış tespit etmesi, kontrol sisteminin hatalı karar vermesi, kullanılan haritanın güncel yol durumu ile uyuşmaması veya sensörlerin

¹⁹² Sinan Okur, *Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk Yapay Zeka Sorumluluk Doktrinine Mukayeseli Bir Katkı*, 1. bs (Ankara: Adalaet Yayınevi, 2021), 121.

¹⁹³ Okur, *Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk*, 120.

¹⁹⁴ Bayındır, "Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk Hallerinin Değerlendirilmesi", 397.

¹⁹⁵ Yüksekbaş, *Otonom Araçların Haksız Fiil Sorumluluğu*, 104.

¹⁹⁶ Bayındır, "Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk Hallerinin Değerlendirilmesi", 393.

değişiklikleri geç algılaması gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu tür nedenlerle meydana gelen kazalarda, KTK'nın 85. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, işletenin otonom araçtan kaynaklanan zararlardan kusursuz biçimde sorumlu tutulacağı kabul edilir.¹⁹⁷

Otonom araçlarda işletenin veya sürücünün kusurunun bulunması onların sorumluluktan kurtulma durumunu da etkileyecektir. Kazanın, kendisinin veya sorumluluğu altındaki kişilerin kusurundan kaynaklanmadığını ispat sorumluluktan kurtulmak için ispatlanması gerekli hususlardan biridir. Bu nedenle aşağıda sürücünün sorumluluğu ve bu kapsamda işletenin onun eylemlerinden sorumluluğu bahsi de inceleneyecektir. Sürüş yardımcı kişi kavramı bakımından ise, aracın sahip olduğu otonom sistemin sürüş yardımcı kişi kavramı altında değerlendirilmesinin zor olduğu, bu halde otonom sistemin sürüşü doğrudan gerçekleştirdiği ifade edilmektedir.¹⁹⁸

Kaza otonom sistemden kaynaklandığında, konunun iki ayrı ihtimal çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir. Otonom sistemdeki sorun, aracın bir bozukluğu olarak kabul edilebileceği gibi, sisteme dışarıdan yapılan bir müdahale sonucu üçüncü bir kişinin ağır kusurunun kazaya yol açması da mümkündür. Bu ayrım dikkate değerdir. Çünkü kazanın araçtaki bir bozukluktan kaynaklandığı durumda işletmeci sorumluluktan kurtulamazken, kazanın üçüncü tarafın ağır kusurundan (kast veya ağır ihmal) doğduğu tespit edilirse işletenin sorumluluktan kurtulması mümkün olacaktır. Nihai olarak, harici bir müdahale bulunmadığı sürece, otonom aracın neden olduğu ve kazanın otonom tertibattan kaynaklandığı hallerde, kazanın aracın kendi sistemindeki bir bozukluktan ileri

¹⁹⁷ Kınikoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 359.

¹⁹⁸ Kınikoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 360.

geldiği sonucuna varılması büyük ölçüde olasıdır. Bu durumda ise, işletenin KTK'nın 86. maddesinin birinci fıkrası uyarınca sorumluluktan kurtulması mümkün olmayacaktır.¹⁹⁹

2. Sürücünün Sorumluluğu

Türk Karayolu Trafik Kanunu'nun 3. maddesine göre, sürücü, kamuya açık bir yolda motorlu veya motorsuz bir aracı kullanan ve kontrol eden kişi olarak tanımlanır. Bu tanım, Türkiye'nin taraf olduğu Viyana Karayolu Trafik Sözleşmesi'ne paralel olarak formüle edilmiştir. Hollanda ve Fransa gibi bazı ülkeler, Türkiye'nin de taraf olduğu Viyana Karayolu Trafik Sözleşmesi'nin 8. maddesinin, bu tür araçlarda insan sürücü bulunmaması gerekçesiyle, tamamen otonom araçların kullanımına izin vermediği görüşünü savunmaktadır. Buna karşılık, İngiltere, Konvansiyon'un tüm otonom araçlara uygulanabileceğini kabul etmektedir. Ancak, Konvansiyon'un otonom araçların kullanımını açıkça yasaklamadığı düşünülse dahi, bu araçlarda “sürücü” kavramının nasıl tanımlanacağı ve yorumlanacağı büyük ehemmiyet taşımaktadır. Sürüş destek sistemlerinin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, sürücünün kim olduğu meselesi tartışmalı bir hale gelmiştir. Nitekim, Konvansiyon'a taraf devletler arasında dahi “sürücü” kavramına ilişkin yorumlar farklılık göstermektedir. Bu nedenle, otonom araçlarda sürücüye dair bir değerlendirme yapılmadan önce, mevcut durumda sürücü kavramının nasıl yorumlandığının incelenmesi yararlı olacaktır.²⁰⁰

Sürücü kavramına dair tüm bu değerlendirmeler beraber dikkate alındığında, sürücünün tanımlanmasında veya aracı kimin sürdüğünün belirlenmesinde esas alınan unsurun, aracın hareketini bir şekilde kontrol eden ya da bu harekete müdahale eden insan faktörü olduğu görülmektedir. Oysa otonom

¹⁹⁹ Kınikoğlu, “Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi”, 362.

²⁰⁰ Kınikoğlu, “Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi”, 364.

araçlarda sürüş, insan yerine otonom tertibat tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu tertibat, sürüş süresinin bir kısmında veya tamamında aracın hızını, yönünü ve diğer sürüş fonksiyonlarını denetlemektedir. Bu noktada temel soru, otonom tertibatın sürüşü üstlendiği bu zaman dilimi boyunca araçta bulunan kişinin sürücü olarak kabul edilip edilemeyeceği ya da daha genel anlamda sürücüyü kimin teşkil edeceğidir. Sürüşün kim tarafından gerçekleştirdiği kavramı geniş olarak ele alınsa dahi, mevcut düzenlemeler değişmeden sürücüye ilişkin düzenlemeleri otonom araçlara tatbik etmek güç görünmektedir. Aracın otonomi düzeyi yükseldikçe ve insan faktörü tamamen gündem dışı kaldıkça, bu güçlüğün daha belirgin hale geleceği değerlendirilmektedir.²⁰¹ Almanya otonom araçların kullanımına belirli şartlara izin vermiş ve aracın kullanıcısının sürücü olarak tanımlanacağını belirtmiştir. Bu nedenle araç otonom sitem tarafından sürülse bile içindeki kişi sürücü konumundadır.²⁰² Ancak bu hüküm, araç içinde sürüş fonksiyonlarını etkinleştirecek veya kullanacak bir sürücünün bulunmadığı tam otonom araçların kullanımına olanak tanımamaktadır. KTK'da kaleme alınan sürücüye ilişkin hükümler, araç sürücüsünün Viyana Sözleşmesi'ne benzer olarak insan esaslı olması faraziyesini isnat almaktadır.

Araç kontrolünün otonom sistemde olduğu durumlarda, kaza bu sistemden kaynaklanmış olarak kabul edilmelidir. Söz konusu halde kaza, sürücünün hatasından değil, direkt sistemin işleyişinden kaynaklanır. Ancak her olayda, otonom tertibatla sürücü arasındaki bağlantının ayrıca değerlendirilmesi gerekir. KTK'da Almanya'daki gibi, otonom sürüş sırasında araçtaki kişinin sürücü sayılacağına veya uyması gereken kurallara dair

²⁰¹ Kınıkoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 365.

²⁰² "Germany publishes draft law for the approval of fully autonomous vehicles, Jonas Köster", erişim 18 Ekim 2025, <https://technologyquotient.freshfields.com/post/102gr1m/germany-publishes-draft-law-for-the-approval-of-fully-autonomous-vehicles>.

açık bir düzenleme bulunmadığından, bu konuda belirsizlikler mevcuttur. Genel olarak, otonom sistemin kontrolü altındaki kazalarda sürücüye kusur atfedilmemesi gerekir; ancak aracın otonomi seviyesi ve olayın koşulları da dikkate alınmalıdır. Örneğin, Seviye 3 araçta sistemin kontrol devri uyarısına rağmen sürücünün müdahale etmemesi ya da aracın otonom sürüşe uygun olmayan koşullarda kullanılması hâlinde sürücü kusurlu sayılabilir. Eğer kaza, otonom sistemdeki bir hata veya teknik arızadan kaynaklanıyorsa, bu durum aracın bir bozukluğu olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu arıza üçüncü bir tarafın dahiliyeti sonucu ortaya çıkmışsa, kazanın üçüncü tarafın kusurundan ileri gelip gelmediği ayrıca incelenmelidir.²⁰³

Kanaatimizce seviye 3'e kadar ki otonom araçlarda sürücü her halükarda aracı sevk ve idare eden gerçek kişidir. Almanya'da düzenlemeye paralel bir düzenleme yapılıncaya kadar ise seviye 3 ve üzeri araçlarda aracın sevk ve idaresini devralan otonomi sistemi olduğundan, burada sürücünden yahut sürücünün kusurundan bahsetmek pek mümkün olmaz. Ancak bir kaza durumunda, bu kaza otonom sistemin sürücüyü sürüşü devralması için uyarmasından kaynaklanmış yahut aracın otonom sisteminin kullanım kılavuzunda yer alan koşullara aykırı bir kullanımdan kaynaklanmışsa artık sürücü kusurundan bahsedilmelidir. Bunun dışında otonomi sistemindeki hata nedeniyle kaza olmuşsa araçtaki bir bozukluktan söz edilir ve artık sürücünün sorumluluktan kurtulma imkanı olmaz. İşletenin sorumluluğu da gündeme gelebilir. İşletenin üreticiye rücu hakkı saklıdır. Ancak otomasyon sistemindeki hata üçüncü bir arabanın vermiş olduğu yanlış bilgi yahut sinyalden kaynaklıysa bu takdirde üçüncü kişinin kusuru gündeme gelmeli ve işletenin sorumluluktan kurtulması yine mümkün görülmelidir.

²⁰³ Kınikoğlu, "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi", 369.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Otonom araçların sınıflandırılmasında Amerikan Otomotiv Mühendisleri Birliği (SAE) standartları referans alınarak altı farklı seviye belirlenmiş olup, hukuki sorumluluk incelemelerinde insan müdahalesinin ikinci planda kaldığı Seviye 3 ve üstü otonom araçlar öncelikli olarak değerlendirilmektedir. Seviye 3'ün altındaki araçlarda sürüşü denetleme görevi hala gerçek sürücüde olduğu için, bu araçlar ile otomasyon sistemi açılmadan kullanılan Seviye 3 ve üzeri araçlarda Karayolları Trafik Kanunu'nun (KTK) mevcut sorumluluk rejimi uygulanmaya devam etmektedir ve klasik "işleten" sıfatından ayrılmayı gerektirecek yasal bir boşluk bulunmamaktadır. Aracın otonom modda çalışması esnasında radarın hatalı ölçüm yapması, sensörlerin yayayı algılayamaması veya kontrol sisteminin hatalı karar vermesi gibi tamamen otonom sürüş sisteminden kaynaklanan kazalarda dahi, KTK m. 85/1 uyarınca işletenin kusursuz sorumluluğu (tehlike sorumluluğu) ortadan kalkmamaktadır. Hukuken otonom sistem, işletenin kusurlarından sorumlu olduğu bir "yardımcı kişi" olarak değil, doğrudan aracın bir parçası olarak görülmekte ve sistemin hataları KTK kapsamında "araçtaki bir bozukluk" olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle kazanın sistemsel bir sorundan kaynaklanması, illiyet bağıını kesmeyeceğinden işleteni sorumluluktan kurtarmaz. İşletenin bu katı sorumluluktan kurtulabilmesi ancak kaza üzerinde otonom sisteme yönelik dışarıdan bir müdahale (üçüncü kişinin ağır kusuru) veya mücbir sebep olduğunu kanıtlaması ile mümkündür. Belirli durumlarda zararı karşılayan işletenin, iç ilişkide aracın üreticisine veya yazılımı üreten firmaya yönelik rücu hakkı saklı tutulmaktadır.

Sürücünün sorumluluğu bağlamında ise, Seviye 3 ve üzeri araçlarda sevk ve idare tamamen otonom sisteme bırakıldığında meydana gelen ve doğrudan sistemden kaynaklanan kazalarda kural olarak sürücüye kusur atfedilmesi mümkün değildir. Ancak otonom sistemin sürücüyü sürüşü devralması için

uyarmasına karşın sürücünün müdahale etmemesi, ilgisinin başka yerde olması veya otonom sistemin kullanım kılavuzunda belirtilen sınırlamaların ihlal edilerek kullanılması durumlarında kaza sürücünün kusurundan kaynaklanmış sayılır ve sürücünün hukuki sorumluluğu doğar. Seviye 5 gibi tam otonom ve içinde kontrolü devralacak bir sürücü barındırmayan araçların yasal statüsü, Türkiye'nin de taraf olduğu Viyana Karayolu Trafik Sözleşmesi ve mevzuattaki "sürücü" kavramının insan merkezli yapısı nedeniyle henüz tam olarak karşılanamamış bir boşluk yaratmaktadır. Bu kapsamda gelecekteki yasal düzenlemelerde kusur tespiti mekanizmalarının insan sürücülerden ziyade sistem üreticilerine kayması ve zarar görenlerin hızlıca tazmin edilmesi için yeni sigorta ve fon rejimlerinin oluşturulması elzem görölmektedir.

KAYNAKÇA

Altunkaya, Mehmet. "Araç İşletenin Sorumluluğunda Kusurun Rolü". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy. 1-2 (Haziran 1999): 171-169.

Antalya, O. Gökhan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 2. bs. 1,2. Ankara: Seçkin Hukuk, 2019.

Aras, Ecehan Yeşilova. "Karayolları Trafik Kanunu Kapsamında Zarar Gören 3. Kişi ve 3 Sorun". *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy. 2 (Aralık 2024): 209-38.

Aşçıoğlu, Çetin. *Trafik Kazalarından Doğan Hukuk ve Ceza Sorumlulukları*. 3. bs. Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2012.

Bal, Melike Arslan. "Trafik Kazalarında Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğu". Yayımlanmamış Yüksek Lisans, Kadir Has Üniversitesi, 2025.

Bayındır, Sema. "Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk Hallerinin Değerlendirilmesi". *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, sy 2 (Aralık 2021): 383-410.

Canbolat, Ferhat, ve Günhan Gönül Koşar. "Motorlu Aracın İşletilmesinden Doğan Hukuki Sorumlulukta 'Kusur'un Önemi ve Sorumluluğa Etkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 23, sy 2 (Kasım 2021): 839-72. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.998047>.

Carr, Nanci. "As the Role of the Driver Changes with Autonomous Vehicle Technology, so, Too, Must the Law Change". *St. Mary's Law Journal* 51, sy 4 (Eylül 2020). <https://papers.ssrn.com/abstract=3699066>.

Colonna, Esq. "Autonomous Cars and Tort Liability". SSRN Scholarly Paper No. 2325879. Rochester, NY: Social Science Research Network, 2013. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2325879>.

Cowger, Alfred R. Jr. "Liability Considerations When Autonomous Vehicles Choose the Accident Victim". *The Journal of High Technology Law* XIX, sy 1 (2018): 1-60.

Çağlayan, Yılmaz. *Açıklamalı - İçtihatlı Türk Borçlar Kanunu Şerhi*. 1. bs. Ankara: Seçkin, 2024.

Çekin, Mesut Serdar. "Otonom Araçlar ve Hukuki Sorumluluk". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy 33 (Ocak 2018): 283-346.

Çelik, Yağmur Esin. "Motorlu Araçların Haricen Satışının Araç İşletenin Sorumluluğuna Etkisi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, sy. 2 (Aralık 2025): 2109-46. <https://doi.org/10.52273/sduhfd..1795904>.

Çiftcioğlu, Cengiz Topel. "Türk Ceza Kanunu'nda Taksir". *Ankara Barosu Dergisi*, sy 3 (Mayıs 2013): 317-338.

Değer, Ahmet Mücvel. *Çevrimiçi Platformların Rekabet Hukuku Açısından Düzenlenmesinde Yeni Bir Araç Olarak Ağ Bekçisi ve Yükümlülükleri*. 1. bs. İstanbul: On İki Levha, 2025.

Demirkol, Neslihan. *Otonom Kara Araçları ve Cezai Sorumluluk*. Ankara: Seçkin, 2024.

Ercan, Cannur. "Robortların Fiillerinden Doğan Hukuki Sorumluluk Sözleşme Dışı Sorumluluk Hallerinde Çözüm Önerileri". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy 40 (Aralık 2019): 19-51.

Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 27. bs. Ankara: Yetkin, 2022.

Eren, Fikret. "Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 39, sy 1 (Mayıs 1987): 159-212. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000794.

Eren, Fikret. *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağ Teorisi*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.

Gök, İbrahim Yaşar. *Otonom Taşıtlarda Sigorta*. 1. bs. Ankara: Adalet, 2021.

Hohenleitner, Ferdinand. *Die strafrechtliche Verantwortung der Hersteller automatisierter und autonomer Fahrzeuge*. Schriften zum Strafrecht 421. Berlin: Duncker & Humblot, 2024.

Karacan Çetin, Hatice. *Karayolları Trafik Kanununda Hukuki Sorumluluk: Türk, İsviçre ve Alman Hukukları Karşılaştırmalı*. Birinci baskı. Ankara: Seçkin, 2016.

Karaduman, Ece. "Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğunun Hukukî Niteliği ve Sigortalanabilirlik Açısından Değerlendirilmesi". *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi* 10 (Mart 2026): 43-60.

Kılıçoğlu, Ahmet M. "2918 Sayılı Yasaya Göre Motorlu Araç İşin Sorumluluğu". *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi* 12, sy 2-3 (1984): 3-52.

Kılıçoğlu, Ahmet M. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 29. bs. Ankara: Turhan, 2025.

Kınikoğlu, Batu. "Otonom Araçların Neden Olduğu Kazalardaki Hukuki Sorumluluk Rejimi". *Adalet Dergisi*, sy 66 (Mayıs 2021): 333-77.

Liu, Chen, William Bill Rouse, ve David Belanger. "Understanding Risks and Opportunities of Autonomous Vehicle Technology Adoption Through Systems Dynamic Scenario Modeling-The American Insurance Industry". *Ieee Systems Journal (Piscataway)* 14, sy 1 (Mart 2020): 1365-74. <https://doi.org/10.1109/JSYST.2019.2913647>.

Nomer, Haluk Nami. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 13. bs. İstanbul: Beta, 2013.

Oğuzman, M. Kemal, ve Turgut Öz. *Borçlar Hukuku*. 15. bs. C. 2. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019.

Oğuzman, M. Kemal, ve Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 19. bs. C. 2. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2024.

Oğuzman, M. Kemal, ve Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. 21. bs. C. 1. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2023.

Okur, Sinan. *Otonom Araçlarda Sözleşme Dışı Hukuki Sorumluluk Yapay Zeka Sorumluluk Doktrinine Mukayeseli Bir Katkı*. 1. bs. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.

Özcan, Hasan Tahsin. *Karayolları Trafik Kanununa Göre Hukukî Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları*. 1. bs. Ankara: Seçkin, 2025.

Özsunay, Ergun. *E-Skuterlerin Karıştıkları Trafik Kazalarında Sorumluluk İlişkileri*. 1. bs. İstanbul: Aristo, 2023.

Pekmez, Cüneyt. "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi". *İstanbul Hukuk Mecmuası* 77, sy 1 (Haziran 2019): 153-84.

Ruhi, Canan, ve Ahmet Cemal Ruhi. *Trafik Kazalarından Doğan Hukuki Sorumluluk*. Ankara: Seçkin, 2021.

Schulz, Thomas. "Verantwortlichkeit bei autonom agierenden Systemen". *Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG*, 2015. <https://doi.org/10.5771/9783845257686>.

Selanik, Atakan Adem. "Adam Çalıştırmanın Sorumluluğu Kapsamında Yapay Zekâ Robotun Sorumluluğu ve Sigortalanması Hususunun Değerlendirilmesi". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy 50 (Mart 2022): 50. <https://doi.org/10.54049/taad.1093122>.

Selanik, Atakan Adem, ve Şaban Kayıhan. "Trafik Sigortası Genel Şartlarının Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme Kapsamında Bağlayıcılığı". *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* 12, sy. Özel Sayı (Ekim 2022): 77-111. <https://doi.org/10.32957/hacettepehdf.1096356>.

Shah, Kruti, ve Erhan Guven. "Exploring Ethical Issues and Challenges of Autonomous Vehicles in Different Countries and Cultures". *2025 59th Annual Conference on Information Sciences and Systems (CISS)*, Mart 2025, 1-6. <https://doi.org/10.1109/CISS64860.2025.10944682>.

Sivri, Ahmet. "Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu". *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 15, sy 2-2 (2016): 585-634.

Tandoğan, Haluk. *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*. Turhan Kitabevi Yayınları, 1981.

Tüzüner, Özlem, ve Perihan Ece Erzik. "Çalınan veya Gasp Edilen Araçta İşletenin Sorumluluğu". *Ankara Barosu Dergisi* 80, sy. 4 (Kasım 2022): 1-32. <https://doi.org/10.30915/abd.1186639>.

Uzun, Recep Onur. "Tam Otonom Araçlar ile Nasıl Bir Sürücüsüz Yaşam?". *Düşünce Dünyasında Türkiz* 8, sy 43 (Mayıs 2022): 161-78.

Yeşiller, Esra Begüm. "Motorlu Araç İşletenin Karayolları Trafik Kanunu m. 85/f. I Uyarınca Kusursuz Sorumluluğu". *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, sy 1 (2023): 433-54.

Yetim, Servet. "Sürücüsüz Araçlar ve Getirdiği / Getireceği Hukuki Sorunlar". *Ankara Barosu Dergisi*, sy 1 (Ocak 2016): 127-184.

Yılmaz, Hamdi. *Motorlu Araç İşletenin Hukuksal Sorumluluğu*. 1. bs. İstanbul: Vedat, 2014.

Yılmaz, Zekeriya. *Trafik Kazaları ve Taşımacılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, Tazminat, Sigorta ve Rücu Davaları*. 3. bs. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.

Yüksekbaş, Raci Çetin. *Otonom Araçların Haksız Fiil Sorumluluğu*. 1. bs. Ankara: Seçkin, 2024.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

"araç ne demek TDK Sözlük Anlamı". Erişim 12 Ekim 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=araç>.

"FAQ - Answers to Questions About Self-Driving Cars - Waymo". Erişim 21 Ekim 2025. <https://waymo.com/faq/>.

"Germany publishes draft law for the approval of fully autonomous vehicles, Jonas Köster". Erişim 18 Ekim 2025.

<https://technologyquotient.freshfields.com/post/102gr1m/germany-publishes-draft-law-for-the-approval-of-fully-autonomous-vehicles>.

"Google's Self-Driving Car Caused Its First Crash | WIRED". Erişim 21 Ekim 2025. <https://www.wired.com/2016/02/googles-self-driving-car-may-caused-first-crash/>.

Guidelines on the Exemption Procedure for the EU Approval of the Automated Vehicles: Hearing before the European Commission (2019).

On the road to automated mobility: An EU strategy for mobility of the future: Hearing before the European Commission (2018).

"otomatik ne demek TDK Sözlük Anlamı". Erişim 12 Ekim 2025. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=otomatik>.

"Taxonomy and Definitions for Terms Related to Driving Automation Systems for On-Road Motor Vehicles J3016_202104". Erişim 15 Ekim 2025. https://www.sae.org/standards/j3016_202104-taxonomy-definitions-terms-related-driving-automation-systems-road-motor-vehicles.

Tesla, Inc., A/K/A Tesla Florida, Inc. v. Kim Banner, as Personal Representative of the Estate of... – CourtListener.Com. <https://www.courtlistener.com/opinion/10339904/tesla-inc-aka-tesla-florida-inc-v-kim-banner-as-personal/>.

Uber in Fatal Crash Had Safety Flaws Say US Investigators. 06 Kasım 2019. <https://www.bbc.com/news/business-50312340>.

"Uber Trial Over Tempe Crash Delayed Due to Complex Evidence | Phoenix New Times". Erişim 17 Ekim 2025. <https://www.phoenixnewtimes.com/news/uber-crash-arizona-vasquez-herzberg-trial-negligent-homicide-charge-11553424/>.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not declared whether this work has received any financial support.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required.

SAHTE SOSYAL MEDYA HESAPLARININ KİŞİLİK HAKKI İHLALLERİ VE SORUMLULUK HUKUKU KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

*An Evaluation of Fake Social Media Accounts
within the Scope of Personality Rights and Tort
Law*

Dilay SAĞDIÇ*

Öz

Sosyal medya platformları, bireylerin fikirlerini kolayca geniş kitlelere aktarabildikleri temel dijital alanların başında gelmektedir. Bu platformların anonim kullanıma olanak sağlaması, ifade özgürlüğü açısından önemli bir gelişme olarak değerlendirilmekle birlikte, kişilik haklarının korunması ve yasal sorumluluğun belirlenmesi bakımından ciddi hukuki sorunlar doğurmaktadır. Gerçek kimliklerini kullanmadan içerik üreten kullanıcıların bu paylaşımlarında, kendi kimlikleriyle yaptıkları paylaşımlara kıyasla daha saldırgan ve kontrolsüz olabilmeleri, sosyal medya kaynaklı kişilik hakkı ihlallerinin sayısını artırmaktadır. Sahte sosyal medya hesaplarının kullanımı durumunda içerik sağlayıcının tespiti ve dolayısıyla hukuki sorumluluğunun belirlenmesinin güçlüğü de eklendiğinde oluşabilecek mağduriyetler, birtakım yeni hukuki sorunları beraberinde getirmektedir. Sosyal medya

* Avukat, Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilişim ve Teknoloji Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: akguldilay@gmail.com, ORCID: 0009-0002-4500-4876.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 20.10.2025

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 01.05.2026

Atıf/Citation: Sağdıç, Dilay. "Sahte Sosyal Medya Hesaplarının Kişilik Hakkı İhlalleri ve Sorumluluk Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi." Bilişim Hukuku Dergisi 8, Sy. 1 (2026): 201-280.

kullanımıyla ortaya çıkan hukuki ihlaller, daha önce ifade özgürlüğü ve kişilik hakları bağlamında tartışılmış olsa da özellikle sahte sosyal medya hesaplarının bu ihlallerdeki rolünü ve zorlaştırıcı etkisini merkeze alan incelemelerin sınırlı kaldığı görülmüştür. Bu çalışma; sahte sosyal medya hesaplarının kullanımından kaynaklanan kişilik hakkı ihlallerini ve bu ihlallerden doğan hukuki sorumluluğu Türk medeni hukuku kapsamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, sahte sosyal medya hesapları; belirli bir gerçek kişiyi taklit eden hesaplar ile anonim veya takma ad kullanılarak oluşturulan hesaplar olmak üzere iki ayrı kategoride ele alınmaktadır. Bu ayrımın daha önce mevcut literatürde ortaya konulmadığı; ancak hukuki sorumluluk bakımından önemli sonuçlar doğurduğu değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında, yürürlükteki mevzuat hükümleri ile sosyal medya platformlarının uygulamalarının; sahte sosyal medya hesaplarını hukuki olarak tanımlayıp sınıflandırma, bu alandan kaynaklanan kişilik hakkı ihlallerini önleme ve doğan zararları giderme konularında yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle özellikle sahte sosyal medya hesaplarının hukuki niteliğini ve kullanımlarıyla doğabilecek kişilik hakkı ihlallerine ilişkin haksız fiil sorumluluğunu, sorumluluğun şartları ve ölçütleriyle beraber açıkça düzenleyen; kişilik haklarının korunmasıyla ifade özgürlüğünün kullanım alanları arasındaki sınırı çizen; özel ve sistematik bir düzenleme ihtiyacı bulunduğu hususlarına vurgu yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sahte Sosyal Medya Hesapları, Anonimlik, Kişilik Haklarının Korunması, Hukuki Sorumluluk, Sosyal Ağ Sağlayıcı.

Abstract

Social media platforms are among the primary digital spaces where individuals can easily convey their opinions to large audiences. Anonymity on social media platforms enhances the exercise of freedom of expression; however, it also leads to significant legal challenges, especially in ensuring the protection

of personality rights and identifying the responsible party. The fact that users who create content without using their real identities can be more aggressive and uncontrolled in their posts compared to posts made with their real identities increases the number of personal rights violations originating from social media. When the difficulty of identifying the content provider and thus determining their legal responsibility in cases where fake social media accounts are used is added, the resulting victimizations bring about a number of new legal problems. Although legal problems related to social media use have generally been analysed through the lens of freedom of expression and personality rights, the role of fake social media accounts in intensifying these violations has received relatively limited attention in the literature. The article explores how the use of fake social media accounts leads to violations of personality rights and analyses the corresponding legal liability under Turkish civil law. Accordingly, the study categorizes fake social media accounts into two distinct categories: accounts impersonating a specific real person, and accounts created anonymously or using pseudonyms. This distinction is not previously established in the existing literature; however, it is considered to have significant consequences in terms of legal liability. The analysis demonstrates that both the current legal framework and the practices of social media platforms fall short in clearly defining and classifying fake social media accounts, preventing violations of personality rights arising in this context, and ensuring effective remedies for the resulting harm. These considerations point to the need for a comprehensive legal framework that clarifies the legal nature of fake social media accounts and governs the tort liability arising from violations of personality rights associated with their use, together with the relevant conditions and criteria, while also taking into account how the exercise of freedom of expression affects the protection of personality rights.

Keywords: Fake Social Media Accounts, Anonymity, Protection of Personality Rights, Legal Liability, Social Network Providers.

GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerin hız kazanmasıyla birlikte iletişim biçimleri de köklü bir dönüşüm geçirmiş ve geleneksel iletişim şekillerinin yerini, internet temelli yeni dijital iletişim biçimleri almıştır.¹ Sosyal medyanın bireylerin gündelik yaşamında giderek daha belirleyici hale gelmesi, iletişim biçimlerinde meydana gelen bu dönüşümün en belirgin örneklerindendir. Sosyal medya; bireylerin düşünce, kanaat ve deneyimlerini geniş kitlelerle, içerik oluşturma ve yayma yoluyla, kolayca paylaşmasına imkân sağlamakta² ve geleneksel medyadan farklı olarak bu olanak sadece belirli aktörlere değil, tüm kullanıcılara tanınmaktadır.³

Sosyal medyanın sağladığı bu özgürlük alanıyla birlikte oluşan yeni dijital etkileşim kültürü, kullanıcıların zaman ve mekândan bağımsız şekilde özgürce sosyalleşebilmelerini sağlamaktadır.⁴ Sosyal medyanın temel yapısından kaynaklanan bu rahatlık ve kolay erişilebilirlik, ifade özgürlüğü açısından büyük bir ilerleme olarak değerlendirilse de sosyal ağ platformlarının kullanımından kaynaklanan çeşitli kişilik hakkı ihlallerini de beraberinde getirmiştir.⁵ Hukuki gelişmelerin, teknolojik gelişimi çoğu zaman geriden takip etmesi nedeniyle,

¹ Madeeha Irshad and Muhammad Shakil Ahmad, “Investigating the Determinants of Consumers’ Attitude Towards Social Media Marketing: Moderating Role of Gender”, *Online Journal of Communication and Media Technologies* 9, no.4 (2019): 1-2.

² Tolga Kara, *Sosyal Medya Endüstrisi* (İstanbul: BETA Yayınevi, 2013), 44-48.

³ Aslı Yağmurlu Dara, “Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 7, no.1 (2011): 5-6.

⁴ Zafer Özdemir, “Sosyal Medyada Kimlik İnşasında Yeni Akım: Özçekim Kullanımı”, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 2, no.1 (2015): 120.

⁵ Sinan Sami Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller Karşısında Kişilik Hakkının Korunması* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 129-134.

bu ihlallere ilişkin etkin hukuki önlemlerin alınması zaman almaktadır.

Sosyal ağ platformlarının kullanımından kaynaklanan hukuki sorunların büyük çoğunluğu, kullanıcılara içerik üretirken gerçek kimliklerini gizleyebilme imkânı tanınmasından kaynaklanmaktadır.⁶ Dijital ortamda oluşturdukları sanal kimliklerle kullanıcılar, gerçek kimliklerinden ve gerçek sosyal çevrelerinde sergiledikleri davranışlarından farklı bir kimliğe bürünebilmektedir.⁷ Kullanıcılar, sosyal medya platformlarında, gerçek kimlikleri yerine takma isimler, görseller ve çeşitli kurgusal semboller kullanarak var olabilmekte;⁸ bu durum ise kullanıcıların, davranışlarının sosyal ve hukuki olarak doğurabileceği sonuçlara ilişkin algılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Kullanıcıların gerçek kimliklerini gizleyerek dijital sosyalleşme alanına katılabilmeleri, sosyal davranışlarında önemli değişikliklere yol açabilmektedir.⁹ Bu değişiklik, kişileri günlük yaşamlarında haksız fiil işlemekten alıkoyan bazı çekincelerin zayıflamasına sebebiyet verebilmekte ve böylelikle kişilik hakkı ihlallerinin daha kolay ortaya çıktığı bir ortam oluşmaktadır.¹⁰

Sahte sosyal medya hesaplarını, kullanıcıların kendi gerçek kimliklerini gizlemek suretiyle; genellikle yasaya aykırı veya ayrımcı faaliyetlerde bulunmak, yanıltıcı haber ve bilgileri

⁶ Yasin Sönmez, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim Hesaplara Yönelik Yasaklamacı Yaklaşımlar Karşısında Gerekliklik ve Temel Haklar Sorunu”, *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 2 (2023): 5.

⁷ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 129.

⁸ Hatice Sarıyar, *Dijital Çağda Kimliğin Kavramsallaştırılması ve Gerçeklik: Twitter Parodi Hesapları* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 75-76.

⁹ Sertaç Kaya, “Sosyal Medyada Anonim Olmanın Söylemler Üzerindeki Etkisinin Haber Yorumları Üzerinden İncelenmesi”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 60 (2022): 171-175.

¹⁰ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 132-133.

aymak, manipölasyon gerçekleştirmek, diğör kullanıcıları gizlice takip etmek gibi amaçlarla oluşturdukları hesaplar şeklinde tanımlamak mümkündür.¹¹ Bu tür hesapların kötüye kullanımı durumunda doğabilecek kişilik hakkı ihlalleri ve hukuki uyuşmazlıklar bakımından, mevzuatta ve uygulamada, henüz açık ve sistematik bir hukuki ilerleme kaydedilemediğı görölmektedir.

Buna karşılık, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımından kaynaklanan kişilik hakkı ihlalleri nedeniyle yaşanan mağduriyetlerin sayısı giderek artmaktadır.¹² Mağdurlar, sosyal ağ platformlarının geliştirdiğı çeşitli bildirim ve şikâyet araçlarına başvursalar da çoğı zaman etkili bir sonuç alamamaktadırlar. Mevcut hukuki başvuru yolları da yeterli kapsama sahip değildir. Dolayısıyla gerek belirli bir gerçek kişiyi taklit eden hesaplar gerekse anonim veya takma isimlerle kullanılan hesaplar bakımından hukuki riskin artarak devam ettiğı görölmektedir.

Bu çalışma; sahte sosyal medya hesaplarının kullanımından kaynaklanan kişilik hakkı ihlallerini ve bu ihlallerden doğan hukuki sorumluluğı, Türk medeni hukuku ve sorumluluk hukuku çerçevesinde ele alarak sahte sosyal medya hesaplarına ilişkin özel ve sistematik bir yasal düzenleme ihtiyacını ve bu düzenlemenin çerçevesine ilişkin önerileri vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, öncelikle sosyal medya ve sahte sosyal medya kavramlarının üzerinde durulmuş, sahte sosyal medya hesaplarının kullanıcılarda neden olduğı davranış değişikliklerine değinilmiştir. Bu noktada, internet ortamında üretilen içeriklere ilişkin hukuki söljelerin belirlenmesi amacıyla

¹¹ Mudasir Ahmad Wani, Muzafar Ahmad Sofi and Suheel Yousuf Wani, "Why Fake Profiles: A study of Anomalous users in different categories of Online Social Networks", *International Journal of Engineering Technology Science and Research* 4, no.9 (2017): 320-321.

¹² Sinan Sami Akkurt, "Kişilik Hakkının Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından İhlâli Hâlinde Ortaya Çıkacak Cezaî Sorumluluğı Medenî Hukuk Bağlamında Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Faköltesi Dergisi* 25, no.2 (2017): 355.

5651 sayılı Kanun'da öngörülen yer sağlayıcı, içerik sağlayıcı ve sosyal ağ sağlayıcı kavramları üzerinde durulmuştur. Daha sonra sahte sosyal medya hesaplarının hukuki niteliğinin ve 5651 sayılı Kanun'daki tanımların yanındaki yerinin belirlenebilmesi amacıyla, bu hesaplar belirli sınıflandırma ölçütleri esas alınarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, sahte sosyal medya hesapları; belirli bir gerçek kişi adına oluşturulmuş sahte sosyal medya hesapları (taklit hesaplar) ve anonim olarak takma isimlerle oluşturulmuş sahte sosyal medya hesapları (anonim hesaplar) olmak üzere iki ayrı kategoride alınarak bu ayrımın nedeni açıklanmıştır. Kullanıcılarının gerçek kişiler olmadığı otomatik sistemler tarafından yönetilen bot hesaplar, sahte sosyal medya hesaplarının kişilik hakkı ihlaline yol açan kullanım şekilleri üzerinde durulabilmesi amacıyla çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Son olarak sosyal ağ platformlarının sahte sosyal medya hesaplarına ilişkin önleyici uygulamalarının ve konuyla alakalı mevcut mevzuat ile öngörülen koruma yollarının yetersizliği ortaya konulmuş; sahte sosyal medya hesaplarının hukuki niteliğini, sınıflandırılmasını, kullanımından doğan kişilik hakkı ihlallerinin hukuki sonuçlarını, bu sonuçlara ilişkin hukuki sorumlulukların belirlenmesini merkeze alarak ifade özgürlüğünün kullanım alanlarıyla kişilik haklarının korunması arasında denge kuracak özel ve sistematik bir yasal düzenleme ihtiyacının varlığına değinilmiştir.

I. SAHTE SOSYAL MEDYA HESAPLARINA İLİŞKİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Sosyal Medya Kavramı

Çevrimiçi ortamda kullanıcıların içerik üretme, paylaşma, yorum yapma ve diğer kullanıcılarla iletişim kurma gibi faaliyetler aracılığıyla birbirleriyle etkileşimde bulunmalarını

ifade eden yapı sosyal medya olarak adlandırılmaktadır.¹³ Bu yönüyle sosyal medya, içerik üretimi ve yayımının belirli aktörlerle sınırlı olduğu geleneksel medya anlayışından ayrılmakta;¹⁴ kullanıcıları iletişimin pasif unsurları değil de sürecin aktif aktörleri olarak konumlandırmaktadır.¹⁵

Kullanıcıların zaman ve mekân sınırı olmaksızın sosyalleşebilmelerine imkân tanıyan sosyal medya ortamındaki etkileşim; forumlar, bloglar, sohbet siteleri, sosyal ağ platformları gibi çeşitli dijital mecralar aracılığıyla gerçekleşmektedir.¹⁶

Sosyal medyanın uzaktan erişim temelinde şekillenen bu yapısı, kullanıcıların gerçek kimliklerini açıklamadan sosyal medya faaliyetlerine katılabilmelerini mümkün kılmaktadır.¹⁷ Bu imkân sayesinde kullanıcılar duygu ve düşüncelerini, sosyal çevrelerinden alacakları tepkilerden bağımsız olarak kendi sosyal imajlarını riske atmadan ifade edebilmektedir.¹⁸ Bu durum, ifade özgürlüğü açısından önemli bir ilerleme olarak değerlendirilse de¹⁹ aynı zamanda yaratacağı kontrolsüz davranış eğilimiyle birlikte bu imkânın kötüye kullanılması riskini beraberinde getirmektedir. Sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen bu tür kötüye kullanımların doğurabileceği kişilik hakkı ihlallerinin tartışılması, konunun hukuki sorumluluk boyutunun aydınlatılması bakımından önem taşımaktadır.

¹³ A. Kazım Kırtış ve Filiz Karahan, "To Be or Not to Be in Social Media Arena as the Most Cost Efficient Marketing Strategy after the Global Recession", *Procedia Social and Behavioral Sciences* 24 (2011): 260-268.

¹⁴ Yağmurlu Dara, "Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya", 6.

¹⁵ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 131-132.

¹⁶ Özdemir, "Sosyal Medyada Kimlik", 117-120.

¹⁷ Kaya, "Sosyal Medyada Anonim", 172.

¹⁸ Eda Gediklioğlu, "Çevrimiçi Disinhibisyon Etkisi ile Değişen Normlar, Aşınan Değerler: Sosyal Medya Dilenciliği", *Yeni Medya* 10 (2021): 114.

¹⁹ Fulya Şen ve Y. Furkan Şen, "Sosyal Medya, İletişim Hakkı ve İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 17, no.2 (2015): 128-130.

B. 5651 Sayılı Kanun Kapsamında Sosyal Medya ile İlgili Temel Kavramlar

İnternet ortamındaki içerik üretimi ve paylaşımı, çoğunlukla sosyal medya platformları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir²⁰. Bu nedenle sosyal medya kaynaklı hukuki uyuşmazlıklar konusunun incelenmesi için öncelikle internet ortamında gerçekleştirilen faaliyetlere konu hukuki sùjelerin belirlenmesi gerekmektedir. İnternet ortamında sunulan içerikleri düzenleyen 5651 sayılı Kanun, özellikle içerik sağlayıcılar olmak üzere yer sağlayıcı ve sosyal ağ sağlayıcı gibi aktörler aracılığıyla sorumluluğun yöneltileceğı hukuki sùjelerin belirlenmesi açısından yol göstericidir. Sosyal medyada içerikler kullanıcılar tarafından üretilse de görünürlük algoritmaları²¹ aracılığıyla içeriğın yayılması noktasında sosyal medya platformlarının da süreçte aktif rol oynadığı²² bu çok aktörlü yapı içinde hukuki sorumluluğunun yöneltileceğı aktörlerin belirlenebilmesi, kavramsal çerçeve açısından tartışmalı duruma gelmektedir. Bu nedenle, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımından kaynaklanan kişilik hakkı ihlalleriyle bağlantılı olabileceğı değerlendirilen içerik sağlayıcı başta olmak üzere sosyal ağ sağlayıcı ve yer sağlayıcı gibi kavramların ele alınmasının, mevcut kavramsal çerçevenin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Aynı Kanun kapsamında düzenlenen erişim sağlayıcı, toplu kullanım sağlayıcı gibi diğer aktörlere ilişkin kavramların sahte sosyal medya hesaplarının kullanımından doğan hukuki sorumlulukla doğrudan bağlantısı

²⁰ Andreas M. Kaplan and Michael Haenlein, "Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media", *Business Horizons* 53, no.1 (2010): 61–62.

²¹ Algoritmik etkiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Zeynep Tüfekçi, *Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest* (New Haven: Yale University Press, 2017), 132–164.

²² Tarleton Gillespie, *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media* (New Haven: Yale University Press, 2018), 11–14.

olmadığı²³ değerlendirildiğinden, bu kavramlara değinilmemiştir.

1. İçerik Sağlayıcı

İnternet ortamında gerçekleştirilen diğer faaliyetlerde olduğu gibi sosyal medya faaliyetlerinde de içeriği üreten ve paylaşan kişinin kim olduğunun tespiti, hukuki sorumluluğunun belirlenmesinde kilit öneme sahiptir.²⁴ 5651 sayılı Kanun'un²⁵ "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinde düzenlenen "içerik sağlayıcı", internet ortamındaki içeriklerin üretilmesi, değiştirilmesi veya diğer kullanıcıların erişimine sunulmasında rol alan kişileri ifade etmekte²⁶ ve böylece bu kişileri internet ortamındaki hukuki sùjelerden biri haline getirmektedir.²⁷ Bu yönüyle 5651 sayılı Kanun'un, internet ortamındaki hukuki sorumluluğu, içeriğin kaynağına yöneltme eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.²⁸

Sosyal medya platformları söz konusu olduğunda "içerik sağlayıcı" kavramı daha farklı bir anlama bürünerek platformun

²³ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz., Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 319-330.

²⁴ Sönmez, "Sosyal Ağ Platformlarında Anonim", 5.

²⁵ RG. 23.05.2007, S. 26530.

²⁶ "İçerik sağlayıcı" kavramına ilişkin detaylı bilgi için bkz., Melikşah Çırakoğlu, *5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde İnternet Erişiminin Engellenmesi ve Erişim Sağlayıcıları Birliği* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018), 20-21; Ümit Gezder, *İçerik Sağlayıcı ve Yer Sağlayıcının Hukuki Sorumluluğu ve Sorumluluk Muafiyeti* (İstanbul: Beta Basım Yayın, 2017), 119; Bülent Kent, *Türkiye'de İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 43-45; Mehmet Bedii Kaya, *Teknik ve Hukuki Boyutlarıyla İnternete Erişimin Engellenmesi - 5651 Sayılı Kanun ve Dünya Uygulamaları* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012), 127-130; Damla Ermeydan, *Suç Nedeniyle İnternet İçeriğine Erişimin Engellenmesi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2024), 113-114; İsmail Demez, *Kişilik Hakları İhlalinde İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi ve İçeriğin Yayından Çıkarılması* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 28-30.

²⁷ Alp Öztekin, *Türk İnternet Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 373-447.

²⁸ Sevgi Türkmen, *5651 Sayılı Kanuna Göre Erişimin Engellenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 39.

kendisinden ayrışabilmektedir. Zira sosyal medya platformları dışında internet ortamında yer alan diğer dijital mecralarda (örneğin bloglarda veya diğer internet sitelerinde), içeriği üretip erişime sunan, aynı zamanda platformun kendisi olmaktadır.²⁹ Ancak sosyal medya platformlarında, genellikle platform kullanıcıları içerik sağlayıcı konumundadır.³⁰ Platform kullanıcılarının bu konumu dolayısıyla kendilerine, sosyal medya platformlarında gerçekleştirdikleri işlemler yönünden, Kanun'dan kaynaklanan bir hukuki rol atfedilmiş bulunmaktadır. Sosyal ağ platformlarında içerik üreten içerik sağlayıcıların kimliğinin hukuken tespit edilebilir olması gerektiği sorunu, böylece daha belirgin hâle gelmektedir.

Sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla kullanıcıların gerçek kimliklerini gizlemek suretiyle internet ortamında işlem ve eylemler gerçekleştirebilmeleri, “içerik sağlayıcı” kavramının anlamının pratikte zayıflamasına sebebiyet vermektedir. Çünkü sahte bir sosyal medya hesabı kullanarak içerik üreten “içerik sağlayıcı” fiilen var olan bir hukuk süjesi olsa da bu kişinin gerçek kimliğinin tespiti çoğunlukla mümkün olmamakta ve hukuki sorumluluğunun yöneltilebileceği somut bir muhatap bulunması güçleşmektedir. Dolayısıyla Kanun'da tanımlanan “içerik sağlayıcı” kavramının kapsamı, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımı durumunda yetersiz kalmaktadır. Diğer internet mecralarındaki pratiklerinden daha farklı bir yapıya sahip olan sosyal medya aktörlerinin, internet ortamında sunulan içerikleri düzenleyen 5651 sayılı Kanun'dan farklı sosyal medya merkezli özel bir yasal düzenlemeyle belirlenip tanımlanmasının, bu konudaki hukuki belirsizliğin giderilmesi açısından bir başlangıç adımı olabileceği değerlendirilmektedir.

²⁹ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 239-245.

³⁰ Yaman Akdeniz ve Kerem Altıparmak, *İnternet: Girilmesi Tehlikeli ve Yasaktır Türkiye’de İnternet İçerik Düzenlemesi ve Sansüre İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme*, (Ankara: İmaj Yayınevi, 2008): 56-65.

Her ne kadar söz konusu Kanun'un 3. maddesinin 1. fıkrasında ve aynı Kanun'a ilişkin usul ve esasları düzenleyen Yönetmelik'in³¹ 5. maddesinde, içerik sağlayıcılarına kimlik ve iletişim bilgilerinin yayınlanması yükümlülüğü getirilmiş³² olsa da bu yükümlülüğün internet ortamındaki faaliyetlere katılan özellikle sosyal medya platformlarında içerik üreten her bir içerik sağlayıcısı için uygulama alanı bulmasının veya denetlenebilmesinin fiilen mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.³³ Nihayetinde yürürlükteki mevzuat kapsamında, içerik sağlayıcılarına, içeriklerinde gerçek kimliklerini kullanma gibi bir yükümlülüğün doğrudan yüklenmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca 5651 sayılı Kanun ile, içerik sağlayıcı, ürettiği ve erişime sunduğu içeriklerden sorumlu tutulmuştur.³⁴ Dolayısıyla Kanun'un içerik sağlayıcısına yüklediği sorumluluklar ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkabilecek içeriğin yayından kaldırılması gibi yükümlülükler de içerik sağlayıcısının kimliğinin belirli olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ancak Kanun, sahte sosyal medya hesaplarında olduğu gibi kimliğin belirlenebilir olmadığı durumlarda, içeriğin yayından çıkarılması gibi yükümlülüklerin fiilen nasıl yerine getirileceğine dair bir belirleme yapmamaktadır. Bu nedenle içerik sağlayıcısının Kanun'dan kaynaklanan sorumluluklarının uygulanabilirliği, sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla üretilen hukuka aykırı içerikler söz konusu olduğunda fiilen zayıflamaktadır.

2. Yer Sağlayıcı

5651 sayılı Kanun ile tanımlanan hukuki sùjelerden bir diğeri ise, içeriğin internet ortamında erişebilir olmasına olanak

³¹ RG. 30.11.2007, S. 26716.

³² Ebru Koyuncu Sinanlıoğlu, *Sosyal Medyada Gerçekleşen Kişilik Hakkı İhlalleri ve Korunma Yolları* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 93.

³³ Ali Haydar Doğu, "İnternet Haber Sitelerinde İçerik Sağlayıcı Sorunu," *TBD Bilişim 2015 Bildiriler Kitabı* (Ankara: Türkiye Bilişim Derneği, 2015), 18-23.

³⁴ Öztekin, *Türk İnternet Hukuku*, 428-430.; ayrıca bkz. RG. 23.05.2007, S. 26530.

sağlayan teknik araçları ifade eden “yer sağlayıcı” kavramıdır. Yer sağlayıcı, içerik sağlayıcıdan farklı olarak içeriğin oluşturulması noktasında değil; içeriğin erişime sunulması ve depolanması noktasında teknik bir rol üstlenmektedir.³⁵ Bu noktada 5651 sayılı Kanun’un, içeriğin özündeki anlam ile içeriğin teknik olarak internet ortamında yer almasını birbirinden ayıran bir tercih yaptığı gözlemlenmektedir. Kanun’a göre yer sağlayıcının, içerikleri kontrol edip denetleme gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.³⁶ Ancak hukuka aykırı olduğu kendisine bildirilen ve yayından kaldırılması veya erişiminin engellenmesi kendisinden talep edilen içerikler yönünden bu işlemleri yerine getirmesi noktasında yer sağlayıcının sorumluluğu bulunmaktadır.³⁷

Sosyal medya platformları açısından yer sağlayıcı kavramı da içerik sağlayıcı kavramında olduğu gibi diğer internet mecralarından farklılaşmaktadır. İçerik sağlayıcıların oluşturduğu içerikleri, diğer kullanıcıların erişimine sunan teknik altyapıyı sağlayarak yer sağlayıcı konumunda bulunan sosyal ağ platformları aynı zamanda bu içeriklerin hangi sıklıkla, hangi kullanıcıları ve ne şekilde gösterileceğine ilişkin kararları da almaktadır.³⁸ İnternet ortamındaki diğer faaliyetlerde yer sağlayıcı hukuken pasif bir teknik aracı konumda iken sosyal medya platformları bu kapsamın ötesine geçerek içeriğin özündeki anlama etki edebilecek bazı teknik kararları alan tekil

³⁵ Öztekin, *Türk İnternet Hukuku*, 251–273.

³⁶ İsmail Çınar, “5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde Koruma Tedbiri Olarak ‘İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda İçeriğin Çıkarılması ve/veya Erişimin Engellenmesi’”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, no.1, (2021), 87.

³⁷ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 136-178; Çırakoğlu, *5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 20-21; Gezder, *İçerik Sağlayıcı ve Yer Sağlayıcının Hukuki Sorumluluğu*, 120; Kent, *Türkiye’de İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi*, 45-47; Kaya, *Teknik ve Hukuki Boyutlarıyla İnternete Erişimin Engellenmesi*, 130-132.

³⁸ Gillespie, *Custodians of the Internet*, 50–58.

bir güç konumundadır.³⁹ Bu anlamda Kanun'un yer sağlayıcı için öngördüğü kısıtlı sorumluluk alanı, sosyal medya platformlarının bu geniş ve tekil yetkisi karşısında zayıf kalmaktadır. Bu durumun bertaraf edilmesini teminen, gündelik kullanımda "sosyal medya yasası" ve "dezenformasyon yasası" olarak bilinen 7253⁴⁰ ve 7418⁴¹ sayılı Kanunlarla yapılan düzenlemeler sonucunda, 5651 sayılı Kanun'a sosyal ağ sağlayıcılara ilişkin tanım ve çeşitli yükümlülükler eklenmiştir. Ancak bu değişikliklerle beraber getirilen yükümlülüklerin daha çok sosyal ağ sağlayıcıların daha kolay denetlenebilmesine yönelik olduğu ve sosyal ağ sağlayıcıların algoritmik yönlendirme konusundaki tekil gücü düşünüldüğünde yetersiz kaldığı görülmektedir.

Konu sahte sosyal medya hesapları açısından değerlendirildiğinde de önemli bir hukuki koruma boşluğu olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira sahte sosyal medya hesabı aracılığıyla bir kişilik hakkı ihlali söz konusu olduğunda, içerik sağlayıcısının sorumluluğuna gitmek, kimlik tespitinin her zaman mümkün olmaması nedeniyle oldukça güçleşmektedir.⁴² Bu nedenle başvurular mecburen, hukuken yer sağlayıcısı ve aynı zamanda sosyal ağ sağlayıcısı konumunda bulunan sosyal medya platformlarına yöneltilmektedir.⁴³ Ancak Kanun, yer sağlayıcısını hukuka aykırı içerikten dolayı sorumlu tutmamaktadır. Kanun kapsamında sosyal ağ sağlayıcısına getirilen yükümlülükler de içerikten sorumluluğu içermemekte; temsilci bildirme, raporlama, içerik kaldırma, erişim engelleme

³⁹ Hayri Bozgeyik ve Zehra Avcı, "Sosyal Medya ve Sosyal Medya Kaynaklı Haksız Rekabetten Doğan Sorumluluk", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, no.2 (2024): 11-12.

⁴⁰ RG. 31.07.2020, S. 31202.

⁴¹ RG. 18.10.2022, S. 31987.

⁴² Nurettin Kılıç, *İnternet Ortamında Kişilik Haklarına Saldırıdan Doğan Hukuki Sorumluluk* (Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 116-118.

⁴³ Jack M. Balkin, "Free Speech Is a Triangle," *Columbia Law Review* 118, no. 7 (2018): 2301-2355.

gibi daha çok denetim, şeffaflık ve hesap verilebilirliğe yönelik yükümlülükler etrafında şekillenmektedir.⁴⁴ Bu durum da uygulamada mağduriyetlerin giderilmesi noktasında bir sorumluluk boşluğu yaratmaktadır.

7418 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucunda 5651 sayılı Kanun'a eklenen ek 4. maddenin üçüncü fıkrası, sosyal ağ sağlayıcılara özel hayatın gizliliğini ihlal eden içeriklere ilişkin başvurulara cevap verme yükümlülüğü getirmiştir.⁴⁵ Ancak bu yükümlülük, Anayasa Mahkemesi kararıyla⁴⁶ 5651 sayılı Kanun'daki 9. maddenin iptal edilmesinden dolayı, kararın yürürlüğe girdiği tarih olan 10.10.2024 tarihinden itibaren kişilik hakkı ihlallerini kapsamamaktadır.⁴⁷ Dolayısıyla sosyal medyada üretilen bir içerikle ilgili kişilik hakkı ihlal edilen mağdurlara ilişkin sosyal ağ sağlayıcıların Kanun'dan kaynaklanan bir cevap verme yükümlülüğü de artık bulunmamaktadır. Bu durum bir yana, bahse konu cevap verme yükümlülüğü kişilik hakkı ihlallerine ilişkin bir hukuki sorumluluk atfı da içermemekte; sosyal ağ sağlayıcıya yalnızca olumlu veya olumsuz bir cevap verme yükümlülüğü yüklemektedir. Dolayısıyla özellikle sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla oluşturulan içeriklerin kişilik hakkı ihlallerine yol açması durumunda hukuki sorumluluğun kendini göstereceği etkin bir yasal mekanizma bulunmamaktadır.

3. Sosyal Ağ Sağlayıcı

⁴⁴ Merve Ayşegül Kulular İbrahim, "Sosyal Medya'ya Yönelik Yeni Düzenlemelerin Hukuken Değerlendirilmesi", *Bilişim Hukuku Dergisi* 4, no.1 (2022): 25-26.

⁴⁵ Mehmet Emin Özgül, *Sosyal Medyada Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması ve Sosyal Ağ Sağlayıcının Yükümlülükleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023): 442-560.

⁴⁶ AYM, E.2020/76, K.2023/172, 11.10.2023.

⁴⁷ Beyza Nur Demir, "İnternet Özgürlüğü ve Erişim Engelleme: İfade Özgürlüğü Bağlamında Bir Değerlendirme", *Bilişim Hukuku Dergisi* 1, (2025): 406-409.

5651 sayılı Kanun'da düzenlenen internet aktörlerinin, sosyal ağ platformları karşısında yetersiz kalmasından dolayı 7253 ve 7418 sayılı Kanunlar ile getirilen değişiklikler neticesinde, 5651 sayılı Kanun içeriğine “sosyal ağ sağlayıcı” kavramının tanımı ve bu kavrama ilişkin yükümlülük ve sorumluluklar eklenmiştir. Kanun'da sosyal ağ sağlayıcılar; internet ortamında sosyal etkileşim amacıyla içerik oluşturulmasına imkân sağlayan araçlar olarak yer sağlayıcıdan farklı bir tanımla, sosyal etkileşim unsurunu ölçüt olarak ifade edilmiştir.⁴⁸ Ancak iki kavram arasındaki ayrımın muğlak bırakılması, “sosyal ağ sağlayıcı” ve “yer sağlayıcı” kavramlarının hukuki nitelendirilmesi konusunda bir karmaşaya yol açmaktadır.⁴⁹ Bununla beraber, Kanun kapsamında, sosyal medya platformları aynı anda hem sosyal ağ sağlayıcı hem de yer sağlayıcı olarak belirlenmiş durumdadır.⁵⁰ Dolayısıyla sosyal ağ sağlayıcıların aynı zamanda yer sağlayıcı olduklarının ve yer sağlayıcıya ilişkin Kanun'dan kaynaklanan diğer sorumluluklara da tabi olduklarının kabulü gerekmektedir.⁵¹

Kanun'daki bu tanımla, sosyal ağ sağlayıcının yalnızca teknik altyapı sunan bir aracı değil; aynı zamanda etkileşimi yönlendiren ve içeriklerin görünürliğini şekillendiren söz sahibi bir aktör olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Ancak bu konumlandırma, Kanun'da yalnızca sosyal ağ sağlayıcıya getirilen temsilci belirleme, raporlama ve diğer birtakım teknik yükümlülükler noktasında kendini göstermekte; diğer sorumluluklar bakımından sosyal ağ sağlayıcıların, yer sağlayıcılardan farklılaşmadığı görülmektedir. Getirilen söz

⁴⁸ Sinan Sami Akkurt, *5651 Sayılı İnternet Yayınları Hakkında Kanun*, KVKK, TMK ve TBK Bağlamında Sosyal Medya Hukuku (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024), 52-94.

⁴⁹ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 492-493.

⁵⁰ Murat Volkan Dülger ve Onur Özkan, “Sosyal Medya Yasası Meclis'ten Geçti: Peki, Şimdi?”, 15 Aralık 2020, 7-10.

⁵¹ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 136-142.

konusu yükümlülükler daha çok sosyal medya platformlarının kolay ve etkin denetlenebilmesine yönelik olmuştur.⁵² Ancak özellikle sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla üretilen hukuka aykırı içeriklere ilişkin sosyal ağ sağlayıcılara doğrudan bir hukuki sorumluluk atfedilmemiştir. Sosyal ağ sağlayıcıların, internet ortamındaki etkileşimdeki yadsınamaz etkisi ve toplumsal yönlendirme gücü⁵³ dikkate alındığında; sahibi belirlenemeyen hukuka aykırı içeriklerden, bu içeriklerin öne çıkarılmasına ve yayılmasına imkân sağlanmasından ve bu içeriklerin denetlenmemesinden, ifade özgürlüğü dengesi ve ölçülülük ilkesi de gözetilerek sorumlu tutulmaları gerektiği fikri öne çıkmaktadır.

Bu kapsamda sosyal ağ sağlayıcıların hukuki statüsünün, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımından doğan kişilik hakkı ihlalleri ve mağduriyetler bakımından yeniden ele alınarak 5651 sayılı Kanun'da düzenlenen başta sosyal ağ sağlayıcı olmak üzere yer sağlayıcı ve içerik sağlayıcı gibi kavramların ve bunların sorumluluklarının sosyal medya pratiğine uygun düşecek şekilde yeniden tasarlanması gerektiği değerlendirilmektedir.

C. Sahte Sosyal Medya Hesapları

1. Sahte Sosyal Medya Hesabı Kavramı ve Hukuki Niteliği

Sahte sosyal medya hesapları; kullanıcıların kendi gerçek kimliklerini gizlemek suretiyle, genellikle yasaya aykırı, ayrımcı, nefret içerikli faaliyetlerde bulunma, yanıltıcı haber ve bilgileri yayma, manipülasyon gerçekleştirme, diğer kullanıcıları gizlice takip etme gibi amaçlarla oluşturdukları hesaplar olarak

⁵² Murat Volkan Dülger, "Sosyal Ağ Sağlayıcıların İnternet Haber Sitelerinin ve Şebekeler Üstü Hizmet Sağlayıcıların Hukuki Rejimi ve Eleştirisi", Researchgate, (2023).

⁵³ Hilal Duman ve Tamer Bayrak, "Dijital Platformlarda Algoritmik İçerik Yönlendirme ve Semantik Web: Kullanıcı Seçimleri Üzerindeki Etkileri", *Erzurum 1st International Conference on Social Sciences Book 9*, no.11 (2025): 251-259.

tanımlanmaktadır.⁵⁴ Bu tür hesaplardaki ortak özellik, içerik sağlayıcıların fiilen mevcut olmasına rağmen hukuki muhatap olarak belirlenebilecek bir süjenin tespitinin oldukça güç veya imkânsız olmasıdır.

Kullanıcıların sosyal ağ platformlarında gerçek kimliklerini açıklamadan faaliyet gösterebilmeleri, bazı kullanıcılarda davranışlarının herhangi bir hukuki sonuca yol açmasının fiilen mümkün olamayacağı yönünde bir algı oluşmasına neden olmaktadır. Gerçek kimliğiyle işlem yapmadığı ve bu nedenle tespit edilemeyeceği algısıyla hareket eden kullanıcılar, gündelik hayattaki yaptırımlardan kaçınarak gerçekleştirmemeyi tercih edebilecekleri hukuka aykırı eylem ve işlemleri, sosyal medya ortamında daha fevri ve kontrolsüz bir şekilde gerçekleştirebilmektedir.⁵⁵ Bu durum, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımını teşvik eden temel faktörlerden biridir.⁵⁶

Sahte sosyal medya hesaplarının sayısındaki artış; geleneksel hukuk uygulamalarının sahip olduğu zorlayıcılık ve caydırıcılık gibi unsurların,⁵⁷ yeni bir hukuk alanı olarak kabul edilen⁵⁸ sosyal medya hukukunda yeterince karşılık bulamadığını göstermektedir. Nitekim Rudolf Von Jhering, hukuku zorlayıcı araçlar aracılığıyla devlet gücü ile garanti altına alınmış kurallar bütünü olarak tanımlamakta⁵⁹ ve

⁵⁴ Wani, Sofi and Wani, "Why Fake Profiles: A study of Anomalous users in different categories of Online Social Networks", 320.

⁵⁵ Kaya, "Sosyal Medyada Anonim", 171-173.

⁵⁶ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 129.

⁵⁷ Ernest Hırş, *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, sad. Selçuk Baran Veziroğlu (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2001), 12, 147-153.

⁵⁸ Güliz Uluç ve Bilal Süslü, "Örnek Yargı Kararlarıyla Sosyal Medya Hukuku", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8, no.17 (2016): 339.

⁵⁹ Rudolf Von Jhering, *Law as a Means to an End*, çev. Isaac Husik (Boston: The Boston Book Company, 1913), 380.

hukukun asli niteliğini zorlayıcı tarafından aldığını vurgulamaktadır.⁶⁰

Öte yandan sahte sosyal medya hesapları ile sosyal ağ platformlarında varlık gösteren kullanıcılar için bu zorlayıcılık ve caydırıcılığı sağlamak oldukça güçtür. Yaptırımların bireyler üzerinde caydırıcı etki yaratabilmesi için kesin, katı, hızlı ve sürekli olması gerekmektedir. Oysa sosyal medya ve internet kaynaklı hukuki ihlallerde yetkili mercilerin ihlali gerçekleştiren kişiyi hızlı bir şekilde tespit ederek kesin bir yaptırıma bağlayabildiği; bu yaptırımların bazı ihlaller için değil her bir ihlal için geniş uygulama alanına sahip olduğu bir sistemin henüz oluşturulmadığı görülmektedir.⁶¹ Bu durumun temel nedenlerinden biri, hukuki uygulamaların hızla gelişen teknolojiyi geriden takip etmesidir.⁶² Bir diğer neden ise, sosyal medya yoluyla gerçekleşen ihlallerin, geleneksel hukuki ihlallerden farklı olarak daha hızlı yayılabilen ve etkisini daha kısa sürede gösterebilen yapısı karşısında, devletin yetkili mercilerinin yaptırımdan ziyade önleyici uygulamalara ağırlık vermeyi tercih etmesidir.⁶³

Ayrıca sahte sosyal medya hesabı kullanıcıları, gerçek kimliklerinin tespit edilemeyeceği yönünde bir güven duygusu içerisindedir. Çünkü kullanıcı, gerçek kimliğinin tespiti konusunda teknik imkânların yetersiz olduğu veya kimlik tespiti

⁶⁰ Orhan Münih Çağlı, "Jhering'in Hukuk Nazariyesinin Temel Fikirleri", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası* 11 (1945): 250-251.

⁶¹ Yasemin Durak, "İnternet Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Hukuki Korunma", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22, no.1 (2014): 103.

⁶² M. Ayyüce Kızrak, Başak Buluz, Başak Ozan Özparlak, Burçak Ünsal, Derya Durlu Gürzumar, Gülşah Deniz Atalar, M. Hakan Eriş, Mehmet Ali Köksal, Nagihan Özdemir, Orhan Başçavuşoğlu, Resul Göksoy ve Serdar Arslan, *Yapay Zekâ Çağında Hukuk* (İstanbul Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019), 51.

⁶³ Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği (Avrupa Konseyi), *İnternet ve Daha Geniş Dijital Dünyada Hukuk Üstünlüğü, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Tarafından Yayımlanan Tematik Belge, Özet ve Komiser'in Tavsiyeleri* (Avrupa Konseyi, 2014), 6.

için gereken emek ve zamanın kendisi için harcanmayacağı gibi bir varsayım ile hareket etmektedir. Bu algı, sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinin de sayısının artmasına ve bu bakımdan birçok hukuki ihtilafın doğmasına sebebiyet vermektedir.

Sahte sosyal medya hesaplarının kullanımdan doğan kişilik hakkı ihlallerini değerlendirebilmek için, öncelikle bu hesapların oluşturulma biçimlerine göre sınıflandırılması gerekmektedir. Bu kapsamda sahte sosyal medya hesapları, belirli bir gerçek kişi adına oluşturulmuş taklit hesaplar ile takma isimler kullanılarak oluşturulan anonim hesaplar şeklinde iki ana grupta ele alınmaktadır. Bu ayrım, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımıyla ortaya çıkan kişilik hakkı ihlallerinin hukuki niteliğinin belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir. Böylece sahte sosyal medya hesapları, soyut ve tek tip bir sorun alanı olarak değil; kendi içinde farklı hukuki sonuçlar doğuran ayrı kategoriler halinde ele alınmış olacaktır.

2. Sahte Sosyal Medya Hesaplarının Sınıflandırılması

a. Sınıflandırmaya İlişkin Genel Ölçütler

Sahte sosyal medya hesaplarında ortak özellik olarak içeriği üretenin gerçek kimliğinin gizlenmesi unsuru bulunsa da bu tür hesaplar, belli bazı özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak doğurabilecekleri hukuki sonuçlar bakımından farklılaşmaktadır. Bu nedenle sahte sosyal medya hesaplarının hukuki nitelendirmesini belirleyebilmek için öncelikle bu hesaplar yönünden kavramsal bir ayrım ortaya koymak gerekmektedir.

Bu çalışma kapsamında, sahte sosyal medya hesabının diğer kullanıcılar tarafından belirli bir gerçek kişiyle karıştırılabilir nitelikte olup olmadığına odaklanan objektif ölçüt esas alınarak kavramsal bir ayrım öngörülmüş ve ikili sınıflandırma bu şekilde belirlenmiştir. Bu kapsamda, bir sosyal medya hesabının belirli bir gerçek kişiyi taklit ederek oluşturulması ve diğer

kullanıcılara karşı o kişiymiş algısı oluşturmaları durumunda, o sahte sosyal medya hesabı “taklit hesap” olarak nitelendirilmiş; diğer kullanıcılar nezdinde herhangi bir gerçek kişiyle karıştırılma ihtimali barındırmayan, takma isimlerle oluşturulmuş sahte hesaplar ise “anonim hesap” olarak nitelendirilmiştir.⁶⁴

Sınıflandırmada objektif ölçütün kullanılmasının gerekçesi, doğacak hukuki sonuçların çoğu zaman içerik sağlayıcının sübjektif saikinden ziyade, dış dünyada içerikleriyle yarattığı algı üzerinden ortaya çıkmasıdır. Zira sosyal medya platformlarında oluşan kişilik hakkı ihlalleri, genellikle üçüncü kişilerin içeriklere karşı oluşturdıkları algının hangi hukuki değerleri ihlal ettiği ve bunun sonucu olarak diğer kullanıcılarda hangi mağduriyetlerin olduğu olgusuna dayanmaktadır.⁶⁵ İçerik sağlayıcının sübjektif saiki, sınıflandırmada temel alınacak bir unsur olarak değerlendirilmese de sorumluluk hukuku kapsamında kusur atfını etkileyebilecektir.⁶⁶ Bu noktada sahte sosyal medya hesabıyla faaliyet gösteren içerik sağlayıcının zarar verme kastı veya aldatma saikinin olup olmaması, kişilik hakkı ihlalleri sonucu haksız fiil sorumluluğu kapsamında kusur oranları açısından belirleyici olsa da sınıflandırmada kast unsurunun merkeze alınmasının parodi, yorum ya da hayran hesapları gibi gri alanda kalan bazı sahte hesap türlerinin kavramsal olarak belirsizleşmesi riskini barındırmaktadır. Bu nedenle sınıflandırma noktasında objektif ölçüt esas alınmakta ancak hukuki sonuçların değerlendirilmesi aşamasında sübjektif ölçüt de dikkate alınmaktadır.

⁶⁴ Sönmez, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim”, 4-9; Hilal Uzun, “Sosyal Medyanın Bilgi Kalitesine Etkisi: Sahte Hesaplar”, *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi* 1 no.2 (2016): 9-11.

⁶⁵ Uluç ve Süslü, “Örnek Yargı Kararlarıyla Sosyal Medya Hukuku”, 352.

⁶⁶ Alper Uyumaz, “Sorumluluk Hukukunda Kusur Kavramı ve Kusurun Tespitine İlişkin Bir Öneri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, no.1 (2023), 518-519.

b. Belirli Bir Gerçek Kişi Adına Oluşturulmuş Sahte Sosyal Medya Hesapları (Taklit Hesaplar)

Sahte sosyal medya hesapları, kullanıcılarının gerçek kişiler olmadığı otomatik sistemler tarafından yönetilen bot hesaplar⁶⁷ dışında, temelde taklit hesaplar veya anonim hesaplar olmak üzere iki farklı biçimde oluşturulabilmektedir.

Taklit hesaplar, belirli bir gerçek kişinin⁶⁸ kimliğine ilişkin kişisel verilerinin kullanılması suretiyle, o kişiymiş izlenimi yaratarak ve o kişi adına sosyal medya platformlarında işlem yapmak amacıyla oluşturulmuş hesapları ifade etmektedir. Bu tür hesaplar, genellikle⁶⁹ kimliği taklit edilen kişiye çeşitli şekillerde zarar vermek kastıyla oluşturulmaktadır.

“Taklit” kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre; bir örneğe benzerlik kurmaya çalışma, bir kişinin söz ya da davranışlarını tekrar etme veya benzerini ortaya koyma şeklinde ifade edilmektedir.⁷⁰ Sosyal medya bağlamında taklit hesaplar, belli bir kişinin ismi, görüntüsü, sesi, söylemleri kullanılarak o kişiye benzemeye çalışılması yönüyle “taklit” kelimesinin tanımı içerisinde yer almaktadır.

Taklit hesaplar, herhangi bir içerikle kişilik hakkı ihlaline yol açmasa da sırf varlıklarıyla dahi kişinin manevi bütünlüğünün korunmasına ilişkin kişilik haklarının ihlali sonucuna yol

⁶⁷ Bot hesaplar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; Hikmet Tosyalı, “Dijital Çağda Siyasal İletişim: Algoritmalar ve Botlar”, CTC 2021 *Proceedings Book* (2021): 93-98.

⁶⁸ Taklit hesaplar, bir gerçek kişiyi taklit etmek suretiyle oluşturulmuş olabileceği gibi bir tüzel kişiyi taklit etmek suretiyle de oluşturulmuş olabilir. Ancak çalışma kapsamında taklit hesapların kullanılmasıyla doğabilecek kişilik hakkı ihlalleri değerlendirildiğinden tüzel kişilerin taklit edilmesiyle oluşturulan taklit hesaplar çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

⁶⁹ *Taklit hesaplar*; parodi, yorum ve hayran hesapları şeklinde zarar verme kastı olmayan şekillerde de oluşturulabilmektedir.

⁷⁰ Türk Dil Kurumu (TDK), “Güncel Türkçe Sözlük” (Erişim 03.04.2026).

açabilmeleri açısından da önem arz etmektedir.⁷¹ Kişinin sosyal hayatta diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlayan ve kendisine özgü olup onu dış dünyada tanınır kılan adı, soyadı, takma adı, resmi ve sesi; kişinin manevi bütünlüğü kapsamında korunan kişisel değerlerdir. Dolayısıyla kişinin manevi bütünlüğüne ilişkin bu kişisel değerlerinin kullanılması suretiyle oluşturulan taklit hesaplar, paylaştığı içeriklerden bağımsız olarak, salt bu nitelikleri sebebiyle dahi kişilik hakkı ihlali sonucu doğurmaktadır.⁷²

Sosyal ağ platformları da belirli bir gerçek kişiyi taklit eden bu tür hesaplara yönelik çeşitli politika ve yasaklar öngörmektedir. Örneğin Instagram, bu hesapları “başkasını taklit eden hesaplar” olarak tanımlamakta ve kullanıcıların başkalarını taklit etmelerini yasaklamaktadır.⁷³ Benzer şekilde X (eski adıyla Twitter) da durumu “taklitçilik” olarak nitelendirmekte ve taklitçiliği platform kurallarının ihlali olarak kabul ederek kafa karıştırıcı veya yanıltıcı bir şekilde başka bir kişi, grup ya da kuruluş adına hareket eden hesapların, yanıltıcı ve aldatıcı kimlikler politikası uyarınca kalıcı olarak askıya alınabileceğini ifade etmektedir.⁷⁴ Aynı şekilde Facebook da bu hesapları “başkalarını taklit eden profiller” olarak tanımlamakta ve bunların topluluk standartlarına aykırı olduğunu kabul ederek bu tür hesaplara izin vermemektedir.⁷⁵ Sosyal ağ platformlarının konuya ilişkin bu düzenlemeleri, taklit hesapların platform güvenliği, kullanıcıların korunması ve

⁷¹ Akkurt, “Kişilik Hakkının Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından İhlâli Hâlinde Ortaya Çıkacak Cezaî Sorumluluğa Medenî Hukuk Bağlamında Bir Bakış”, 349-350.

⁷² Yar. 4. HD, E.2015/4457, K.2016/3497, 17.03.2016, (Corpus Web Hukuk Mevzuat ve İçtihat Programı).

⁷³ Instagram (Meta), “Instagram Yardım Merkezi Topluluk Kuralları/ Gizlilik, Güvenlik, Şikâyet” (Erişim 03.04.2026).

⁷⁴ Twitter (X), “Twitter (X) Yardım Merkezi Yanıltıcı ve Aldatıcı Kimlikler Politikası” (Erişim 03.04.2026).

⁷⁵ Facebook (Meta), “Facebook Yardım Merkezi Şikayetler” (Erişim 03.04.2026).

dijital güven ortamının sağlanması açısından da önemsenen bir mesele olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

c. Anonim Olarak Takma İsimlerle Oluşturulmuş Sahte Sosyal Medya Hesapları (Anonim Hesap)

Anonim hesaplar; kullanıcıların, kendi gerçek kimliğini gizlemek suretiyle; hiciv, mizah, gizli şekilde çevrimiçi takip (stalking⁷⁶) gibi her somut olayın özelliklerine göre hukuka uygun veya hukuka aykırı olabilecek amaçlar yanında yasa dışı veya ayrımcı faaliyetler yürütme, manipülasyon, yalan veya yanıltıcı haber yayma⁷⁷ gibi hukuka aykırı amaçlarla takma isim (mahlas, rumuz, lakap, nickname, kurmaca isim, müstear isim) kullanılarak oluşturulan sahte sosyal medya hesaplarını ifade etmektedir.⁷⁸ Bu çalışma kapsamında yapılan sınıflandırmada, anonim hesapların da birer sahte hesap olarak değerlendirilmesinde etkili olan unsur; taklit hesaplarda olduğu gibi belirli bir gerçek kişiyi izlenimi yaratılması değil, içerik sağlayıcının gerçek kimliğinin sistematik biçimde gizlenmesidir.⁷⁹

“Anonim” kavramı, çoğu zaman “bilinmeyen”⁸⁰ anlamında kullanılsa da sahte sosyal medya hesapları açısından daha farklı bir içerik kazanmaktadır. Çünkü esasen anonim hesaplar ile oluşturulmuş içeriğin sahibi bellidir. Ancak bu kişi, kendi gerçek

⁷⁶ “Stalking” kavramı, bir kişinin başka bir kişiye ilişkin bilgileri özellikle sosyal medya üzerinden araştırması, bu kişiyi çevrimiçi ortamda gözlemlemesi ve paylaşımlarını sürekli takip ederek çeşitli çıkarımlar yapmaya çalışması şeklinde ifade edilmektedir. “Stalking” kavramına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., Ceyhan Serçemeli, “Sosyal Medyada Mahremiyetin Gizliliğini İhlalde Yeni Bir Trend Olan “ Stalk” a Hukuki Açidan Bir Bakış”, *Güncel Hukuk* 2 no.158 (2017): 3-5.

⁷⁷ Samet Tatar, “Amerikan Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber”, *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber Ülke İncelemeleri Almanya- Fransa- Avustralya- Amerika Birleşik Devletleri- Avrupa Birliği- Singapur*, ed. Bülent Kent ve Merve Ayşegül İbrahim (Ankara: Adalet Yayınevi, 2022), 5-27.

⁷⁸ Sönmez, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim”, 3.

⁷⁹ Esra Barut Tuğtekin, “Sosyal Ağlarda Sanal Kimlik Kullanımının İncelenmesi”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* no.55, (2021): 146-157.

⁸⁰ Türk Dil Kurumu (TDK), “Güncel Türkçe Sözlük” (Erişim 03.04.2026).

kimliği yerine, kendisi için seçtiği bir takma ismi kullanmaktadır. Bu nedenle söz konusu içeriğin; sahibi bilinmeyen, tamamen anonim bir içerik olduğu söylenemese de sosyal medyada anonimlik, “içerik sahibi kişinin gerçek kimliğinin bilinmemesi” gibi bir anlam kazanmıştır.⁸¹ Bu durum, içerik sağlayıcının fiilen mevcut olmasına rağmen hukuki sorumluluğun yöneltileceği muhatabın belirlenmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle, anonim hesapların hukuki değerlendirilmesinde, içerik sahibinin tamamen bilinmez olup olmamasından ziyade, kimliğin gizlenmesinin hukuki sorumluluğun tespitine etkisi esas alınmalıdır.

Anonim hesaplarda kullanılan takma isimler; kullanıcının kendi hayal gücüyle oluşturduğu bir kelime, kelimeler bütünü, cümle veya kurgusal bir karakterin ismi gibi gerçek bir kişiliği yansıtmayan ifadelerdir.⁸² Bu tür takma isimlerle oluşturulan sahte hesaplar, diğer kullanıcılar nezdinde belirli bir gerçek kişiyi yansıtmadığı sürece, sınıflandırma kapsamında “anonim hesap” olarak değerlendirilmektedir. Ancak kullanılan takma ismin belirli bir gerçek kişiye ait olması ve onu çağrıştırması halinde, bu hesabın “anonim hesap” kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır. Bu tür durumlarda, içerik sahibinin sübjektif niyetinden bağımsız olarak, hesap artık diğer kullanıcılara karşı taklit hesaplara özgü bir görünüm sergilemektedir.

Bu noktada özellikle parodi hesaplar bakımından sınırlı ve dikkatli bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Parodi hesaplarda da belirli bir gerçek kişinin -genellikle tanınan bir gerçek kişinin- ismi takma isim olarak kullanılmaktadır.⁸³ Ancak bu tür hesaplar çoğu zaman hiciv, eleştiri veya eğlence amacıyla⁸⁴, adına

⁸¹ Sönmez, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim”, 4-5.

⁸² Sönmez, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim”, 5.

⁸³ Arda Umut Saygın, “Haberin Mizahla İmtihanı: Hiciv-Parodi Haberler”, *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* no.12, (2024): 33-39.

⁸⁴ Ömer Kırmızı, “Dijital Kültür Ortamında Mizahın Yeni Bir Mecrası: Twitter’deki Anonim Hesaplar”, *Kültür Araştırma Dergisi* no.12, (2022): 1-17.

oluşturulduğu gerçek kişinin ifadelerini alaycı bir şekilde yansıtmakta⁸⁵ ve doğrudan zarar verme kastı taşımamaktadır. Ancak bu hesapların belirli bir gerçek kişinin ismi, görseli ve kimliği üzerinden faaliyet göstermesi nedeniyle, içerik sağlayıcının niyetinden bağımsız olarak objektif ölçüt bakımından, diğer kullanıcılar nezdinde bir karışıklık ihtimali ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle parodi hesaplar, karıştırılma unsuru taşımaları durumunda, hukuki sınıflandırma bakımından anonim hesaplar içerisinde değil, taklit hesaplar kapsamında değerlendirilmelidir.

Anonim hesapların kullanımının hukuki açıdan doğurduğu en temel sorun, içerik sağlayıcının kimliğinin belirsizliği nedeniyle sorumluluğun yöneltileceği hukuki muhatabın tespitinin güçlüğü veya imkânsızlığıdır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de ifade edildiği üzere⁸⁶, 5651 sayılı Kanun; içerik sağlayıcı başta olmak üzere yer sağlayıcı ve sosyal ağ sağlayıcı gibi internet aktörleri üzerinden bir sorumluluk rejimi öngörmekte ve bu sistem, içerik sağlayıcının belirlenebilir olduğu varsayımına dayanmaktadır. Anonim hesaplar söz konusu olduğunda ise, içerik sağlayıcının kimliğinin çoğu zaman belirlenememesi nedeniyle başvurular sosyal ağ sağlayıcılarına yöneltilmekte; sosyal ağ sağlayıcılar da 5651 sayılı Kanun kapsamında içeriklerden sorumlu tutulmamaktadır. Bu durum, uygulamada bir koruma boşluğu yaratmakta ve çeşitli mağduriyetlere sebep olmaktadır.

Bu kapsamda anonim sahte sosyal medya hesapları, belirli bir gerçek kişinin taklit edilmesinden ziyade, kimlik tespitinin güçlüğü ve hukuki sorumluluğunun belirsizliği noktasında şekillenen birtakım hukuki sorunlara sebebiyet vermektedir. Bu tür hesapların yol açtığı hukuki sorunların niteliği; içeriğin

⁸⁵ Sarıyar, *Dijital Çağda Kimliğin Kavramsallaştırılması ve Gerçeklik: Twitter Parodi Hesapları*, 72-84.

⁸⁶ Bu konuda ayrıntılı açıklamalar için bkz., yukarıda I, B, 1-2-3.

kendisinin yanında içeriğin sağlayıcısının tespitiin güçlüğünden kaynaklanan yapısal bir sorunla da bağlantılıdır.

Sahte sosyal medya hesaplarının türlerini oluşturan “taklit hesap” ve “anonim hesap” kavramları, barındırdıkları içerikleri sebebiyle doğal olarak birbirleriyle iç içe geçmiş ve ince bir çizgiyle birbirlerinden ayrılan kavramlardır. Söz konusu kavramların, bu yönleri sebebiyle birbirleriyle karıştırılmaları ihtimal dâhilindedir. Ancak bu hesapların kullanılmasının yol açabileceği kişilik hakkı ihlallerinin incelenmesi açısından, bu kavramların net şekilde tanımlanması ve birbirlerinden ayrımlarının sınırlarının çizilmesi önem arz etmektedir.

d. “Taklit Hesap” ve “Anonim Hesap” Ayrımı

Kavramsal olarak “taklit hesap” ifadesi yerine “sahte hesap” ifadesinin kullanıldığı da görülmektedir.⁸⁷ Ancak “sahte hesap” kavramı tek tip bir olguyu değil; hukuki nitelikleri, doğurdukları sonuçlar ve sorumluluğun yöneltilebileceği muhataplar bakımından birbirinden ayrılan farklı hesap türlerini bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla “taklit hesap” ve “anonim hesap” kavramları, her ikisinin de kullanıcıların gerçek kimliğini yansıtmayan hesaplar olması dolayısıyla, “sahte hesap” kavramının iki temel görünüm biçimini oluşturmaktadır.

“Sahte” kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre; bir şeyin aslını taklit edecek şekilde oluşturulan, gerçeğe benzerlik taşıyan ancak gerçek olmayan, yapay veya uydurma nitelik taşıyan unsurları ifade etmektedir.⁸⁸ Dolayısıyla hem taklit hesapların hem de anonim hesapların, kullanıcıların gerçek kimliklerini yansıtmamaları sebebiyle “sahte” nitelik taşıdığı değerlendirilmektedir. Ancak bu ortak nitelik, söz konusu hesap türlerinin hukuki bakımdan aynı şekilde değerlendirilmesini gerektirmemektedir. Aksine, sahteliğin hangi yöntemle

⁸⁷ Sönmez, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim”, 7-8.

⁸⁸ Türk Dil Kurumu (TDK), “Güncel Türkçe Sözlük” (Erişim 03.04.2026).

üretildiği ve diğer kullanıcılar nezdinde nasıl bir algı yarattığı, doğacak hukuki sonuçlar bakımından belirleyici olmaktadır.

“Taklit hesap” ve “anonim hesap” arasındaki fark, ikisinin de sahip olduğu “sahte”liğin kuruluş biçiminden kaynaklanmaktadır. Taklit hesaplardaki sahtelik, belirli bir gerçek kişinin kimliğine dayanılarak onun taklidi yoluyla sağlanmaktayken anonim hesaplardaki sahtelik, herhangi bir gerçek kişiyi çağrıştırmaksızın takma bir isim veya kurgusal bir kimlik kullanılarak sağlanmaktadır. Kullanıcı her iki durumda da gerçek kimliğini gizleyerek “sahte” bir hesap oluşturmaktadır ancak bu gizleme biçimi, diğer kullanıcılar nezdinde farklı algılar oluşturmakta ve bu nedenle farklı hukuki sonuçlara yol açmaktadır.⁸⁹ Bu nedenle her iki hesap türünün aynı kavram altında eritilmesi, hukuki nitelendirmede belirsizliğe ve uygulamada çelişkili sonuçlara yol açma riskini taşımaktadır.

Sahte sosyal medya hesaplarının kullanılma amacı her zaman hukuka aykırı nedenlere dayanmayabilmektedir.⁹⁰ Kullanıcılar, bazen yalnızca gerçek kimliklerini gizleyerek kendilerini daha rahat ifade etme amacıyla, hukuka aykırı olmayan nedenlerle de bu tür hesapları oluşturabilmektedirler.⁹¹ Ancak sahte sosyal medya hesaplarının oluşturulma amacı hukuka aykırı işlemler gerçekleştirmek olmasa dahi, gerçek kimliğin gizlemiş olmasından dolayı kullanıcılar daha fevri ve daha kontrolsüz davranışlar sergileyebilmektedir.⁹² Bu durum, sahte sosyal medya hesaplarının birçok kişilik hakkı ihlalinin ortaya çıkmasına zemin hazırlaması sonucunu doğurmaktadır.

Bu çerçevede, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımıyla doğabilecek kişilik hakkı ihlallerinin değerlendirilmesi bakımından, “taklit hesap” ve “anonim hesap” ayrımının

⁸⁹ Tuğtekin, “Sosyal Ağlarda Sanal Kimlik Kullanımının İncelenmesi”, 146-157.

⁹⁰ Uzun, “Sosyal Medyanın Bilgi Kalitesine Etkisi: Sahte Hesaplar”, 9-11.

⁹¹ Sönmez, “Sosyal Ağ Platformlarında Anonim”, 5.

⁹² Zuhale Sönmezer, “Sosyal Medyada Etik, Kişisel Veri Gizliliği ve Güvenlik Tehditleri”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi* Kolluk Uygulamaları ve Güvenlik Teknolojileri Özel Sayısı (2025): 159-183.

netleştirilmesi gerekmektedir. Bu ayırım, yalnızca teorik bir sınıflandırma işlemi değil; hukuki sorumluluğunun yöneltileceği aktörlerin belirlenmesi, sorumluluğun tespiti ve ölçülülüğünün sağlanması ile ifade özgürlüğü ve hak ihlalleri arasında kurulacak denge bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle sahte sosyal medya hesaplarına ilişkin özel ve sistematik bir düzenlemeyle, bu iki sahte sosyal medya hesabı türü arasındaki ayırımın açık biçimde ortaya konulması gerektiği değerlendirilmektedir.

II. SAHTE SOSYAL MEDYA HESAPLARININ KULLANIMINDAN KAYNAKLANAN KİŞİLİK HAKKI İHLALLERİ

A. Kişilik Hakkı Kavramı ve Manevi Kişisel Değerler

Kişilik hakkı kavramı, kişinin maddi ve manevi varlığını serbestçe geliştirip yansıtabilmesini güvence altına alan, mutlak nitelikteki temel hakların bütününe ifade etmektedir.⁹³ Bu hak; kişinin yalnızca bedensel varlığını değil; onun toplum içindeki varlığını, onurunu, saygınlığını, özel yaşamını, adını, resmini,

⁹³ “Kişilik hakkı” kavramına ilişkin detaylı bilgi için bkz., M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2024), 186-190; Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 37-40; Hüseyin Hatemi, *Kişiler Hukuku*, (İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2021), 66-81; Şaban Kayıhan, *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler- Tüzel Kişiler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 68-69; Mustafa Dural, Tufan Öğüz, *Türk Özel Hukuku, Cilt II: Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2025), 2/99-211; Ahmet M. Kılıçoğlu, Kumru Kılıçoğlu Yılmaz, *Kişilik Hakkı ve Korunması* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2023), 99-107; Bilge Öztan, *Kişiler Hukuku; Gerçek Kişiler* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2021), 11/252,262; Mehmet Ayan, Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku Genel Bilgiler Gerçek Kişiler Tüzel Kişiler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 11/93-177; İrem Apaydın Korkmaz, *Kişilik Hakkının Korunması* (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2024), 21-58; Jale G. Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükmüleri Kişiler Hukuku. I. Cilt* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2024), 339ff.; Aydın Zevkliler, *Medeni Hukuk: Giriş ve Başlangıç Hükmüleri, Kişiler Hukuku, Gerçek-Tüzel Kişiler, Aile Hukuku: Medeni Kanun’daki Son Değişikliklere Göre* (Ankara: Savaş Yayınları, 1992), 3/373-481.

sesini, yazısını, sırlarını ve yalnızca bunlarla sınırlı kalmayarak onun sosyal hayatta yer alan bir kişi olmaktan kaynaklı sahip olduğu tüm değerleri içeren geniş bir koruma alanına sahiptir.⁹⁴

Kişilik hakkının koruduğu manevi değerler; kişinin toplum içinde kendini nasıl sunduğunu ve sosyal yaşamında nasıl algılandığını doğrudan etkileyen, onun sosyal yaşamda bir birey olarak var olmasını sağlayan unsurlardan oluşmaktadır.⁹⁵ Bu değerlere karşı bir saldırının gerçekleşmesi durumunda, kişinin manevi varlığına yönelik bir hukuki ihlal ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medya platformlarında kişiliğin yansıtılması, geleneksel sosyal ortamlardan farklı olarak daha hızlı yayılabilen ve daha kontrolsüz bir görünüm sergilemektedir.⁹⁶ Sosyal medya platformlarında gerçekleşen kişilik hakkı ihlallerine sebep olan içerik kısa sürede geniş yayılım alanı bulabilmekte ve böylece ihlalin etkisi ile mağduriyetin düzeyi artmaktadır.⁹⁷ Özellikle sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen ihlallerde, yalnızca içerik üzerinden değil; kişi adına oluşturan sahte hesabın varlığı ve bu hesabın sunduğu gerçek dışı kimlik algısı üzerinden de hukuka aykırılıklar

⁹⁴ Mustafa Reşit Karahasan, *Tazminat Hukuku Manevi Tazminat* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2001), 110-111; Egemen Işık, "Bir Kişilik Değeri Olarak Kişinin Resmi", *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78, no.4, (2021):1734-1743; Sığnem Tinni, "Kişiliğin Dışa Karşı Korunması", *Turkish Studies* 14, no.4, (2019):2762-2763; Kılıçoğlu, Kılıçoğlu Yılmaz, *Kişilik Hakkı ve Korunması*, 99-107; Apaydın Korkmaz, *Kişilik Hakkının Korunması*, 21-58.

⁹⁵ Dural, Ögüz, *Türk Özel Hukuku, Cilt II: Kişiler Hukuku*, 2/99-145; Ozan Ali Yıldız, "Şeref ve Haysiyete Yönelik Saldırıları Karşısında Kişilik Hakkının Korunması", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, no.1, (2020):3675-3689; Cüneyt Bellican, *Fikri Hukukta Manevi Haklar ve Manevi Hakların Korunması* (Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 11-13.

⁹⁶ Güliç Uluz ve Ayşegül Yarcı, "Sosyal Medya Kültürü", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 52 (2017):89.

⁹⁷ Aslıhan Bulut, "Sosyal Medyada Hak ve Özgürlüklerin Kullanımı ve Sınırlanması: 'İletişim Hukuku Açısından Bir İnceleme'", (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 322-324.

doğabilmektedir.⁹⁸ Dolayısıyla sahte sosyal medya hesaplarının kullanımı söz konusu olduğunda, kişilik hakkı ihlallerinin tespiti; yalnızca içeriğin hakaret, iftira veya küçük düşürücü unsurlar taşıyan hukuka aykırı bir içerik olup olmadığının denetimiyle sınırlı olmayıp kişinin kişilik hakları kapsamında korunan kişisel verilerinin, kişinin açık rızası olmaksızın kullanılması noktasında bir değerlendirmeyi de zorunlu kılmaktadır.

B. Belirli Bir Gerçek Kişi Adına Oluşturulmuş (Taklit) Sahte Sosyal Medya Hesaplarının Kullanılması Yoluyla Kişilik Hakkı İhlalleri

Belirli bir gerçek kişi adına oluşturulmuş sahte sosyal medya hesapları diğer bir deyişle taklit hesaplar, kişilik hakkı ihlallerinin en doğrudan görünümünü sunmaktadır. Zira bu tür hesaplarda ihlal, üretilen içerikten bağımsız olarak belirli bir gerçek kişinin kişisel verilerini izinsiz şekilde kullanmak suretiyle o kişi gibi davranarak işlem yapmak temelinde şekillenen yapısından kaynaklı oluşturulduğu anda başlamaktadır.⁹⁹ Bu durum kişinin toplumda nasıl algılanacağına ve kendini sosyal hayatta var ediş biçimine hukuka aykırı şekilde doğrudan müdahale ederek kişinin manevi değerlerine saldırı sonucunu doğurmaktadır.

Bunun yanında taklit hesaplar yoluyla gerçekleşen kişilik hakkı ihlalleri, genellikle kişinin yalnızca adının kullanılmasıyla sınırlı kalmamakta; hesabın içeriğindeki paylaşımlarla kişinin resmine, sesine, anılarına, eserlerine, toplumsal saygınlığına, özel hayatına ve benzeri kişisel değerlerine saldırılar şeklinde

⁹⁸ Akkurt, “Kişilik Hakkının Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından İhlâli Hâlinde Ortaya Çıkacak Cezaî Sorumluluğa Medenî Hukuk Bağlamında Bir Bakış”, 349.

⁹⁹ Semih Yünlü, “Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından Gerçekleştirilen Yaygın Kişilik Hakkı İhlallerinin Örneklenmesi”, *Selçuk Hukuk Kongresi* (2020): 28-37.

devam etmektedir.¹⁰⁰ Gerçek kişi adına açılan sahte hesaplarla yaratılan o gerçek kişiymiş gibi hareket etme algısından dolayı yapılan paylaşımların doğrudan ilgili kişiye atfedilmesi, oluşan zarar ile kusur arasındaki illiyet bağıını güçlendirmektedir. Bu durum, özellikle tanınmış kişiler açısından daha ciddi sonuçlar doğurabilmektedir.

Bu konunun önemli bir örneğini oluşturan parodi hesaplar, belli bir tanınmış kişi veya kurumu alaycı bir şekilde taklit etmek suretiyle hiciv veya eğlence amacıyla içerik üretmeleri sebebiyle genellikle herhangi bir zarar verme kastı barındırmamaktadır. Dolayısıyla parodi hesapların bu yönleriyle diğer taklit hesaplardan ayrıldığını ifade etmek gerekmektedir. Fakat bu durum, parodi hesapların kullanılmasıyla da bazı kişilik hakkı ihlallerinin doğamayacağı anlamına gelmemektedir. Taklit edilen kişi veya kurumun rızası alınmadan bazı kişisel verilerinin paylaşılması bile başlı başına kişilik hakkının ihlaline sebebiyet verebilmektedir.¹⁰¹

Konuyla ilgili, Twitter'ın (yeni adıyla X) eski CEO'su Jack Dorsey, 08.03.2018 tarihinde Periscope isimli sosyal ağ platformu üzerinden bir canlı yayın gerçekleştirmiş ve bu yayında Twitter'ın gerçek isim zorunluluğu politikası gütmeyeceğini ifade etmiştir. Dorsey ayrıca, parodi hesapların ayırt edilebilirliğini artırmaya yönelik çalışmalar yürüttüklerini ve bu sayede bu hesaplardan yapılan paylaşımların gerçek hesaplarla karıştırılmasının önüne geçilmesinin amaçlandığını

¹⁰⁰ Kemal Atasoy, "Kişilik Hakkı Kapsamında Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunması ve Veri Sahibinin Rızası", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22 no.23, (2016): 277.

¹⁰¹ Baki Yiğit Çakmakçaya, Ensar Lokmanoğlu ve Teoman Akpınar, "Sosyal Medya Üzerinden Kişilik Haklarının İhlali ve Hakaret Suçu Davalarında Hukuka Uygunluk Sebebi Olarak Mefruz Rıza", *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences* 10 no.1, (2024): 100-116.

belirtmiştir.¹⁰² Bunun yanında Twitter (yeni adıyla X) dahil diğer sosyal ağ platformları, aldatıcı veya yanıltıcı kimliklerin kullanılmasına veya taklitçilik yapılmasına izin vermemektedir.¹⁰³

O halde sosyal ağ platformlarının da parodi hesapları, diğer taklit hesaplardan ayrı tuttuğu; parodi hesapların kullanılmasına izin verirken taklitçilik yaparak yanıltıcı veya aldatıcı kimlikler kullanan hesaplara izin vermediği görülmektedir. Her ne kadar parodi hesap kullanımının serbest olduğu ifade edilse de bu hesapların paylaştığı içeriklerin gerçek gibi algılanması ihtimali de göz önünde bulundurulmuştur. Bu durum, parodi hesaplar yoluyla kişilik hakkı ihlallerinin doğabileceğinin sosyal ağ platformları tarafından da kabul edildiğinin bir göstergesidir. Ancak sosyal ağ platformları, bu ihtimale karşı parodi hesap kullanımını yasaklamak yerine bu hesaplara “parodi” tanımlaması zorunluluğu getirerek kullanıcıları paylaşılan içeriklerin gerçek gibi algılanmaması konusunda aydınlatmayı tercih etmektedir.¹⁰⁴

Yine X (eski adıyla Twitter), Yanıltıcı ve Aldatıcı Kimlikler Politikası’nda, taklitçilik ve aldatıcı kimliklerin politikalarını ihlal edeceğini ancak parodi, yorum ve hayran hesaplarının politikalarını ihlal etmeyeceğini ifade etmektedir.¹⁰⁵ Dolayısıyla

¹⁰² “Twitter mavi renkli onay işaretini herkesin alımına açmak için çalışıyor”, Akşam, 9 Mart 2018, <https://m.aksam.com.tr/teknoloji/twitter-mavi-renkli-onay-isaretini-herkesin-alimina-acmak-icin-calisiyor/haber-715159> (Erişim: 10.01.2026)

¹⁰³ Instagram (Meta), “Instagram Yardım Merkezi Topluluk Kuralları/ Gizlilik, Güvenlik, Şikâyet”; Twitter (X), “Twitter (X) Yardım Merkezi Yanıltıcı ve Aldatıcı Kimlikler Politikası”; Facebook (Meta), “Facebook Yardım Merkezi Şikâyetler”.

¹⁰⁴ Twitter (X), “Twitter (X) Yardım Merkezi Yanıltıcı ve Aldatıcı Kimlikler Politikası”.

¹⁰⁵ Twitter (X), “Twitter (X) Yardım Merkezi Yanıltıcı ve Aldatıcı Kimlikler Politikası”.

parodi hesaplarla ilgili sosyal ağ platformlarının serbestlikçi bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilmektedir.¹⁰⁶

Bu noktada, taklit hesaplar yoluyla özellikle tanınmış kişilere yöneltilen eleştirilerin, bu kişiler hakkında yapılan haberlerin veya hiciv, eğlence ve parodi maksadıyla oluşturulan içeriklerin; ölçülülük kriterlerine uyum sağladıkları sürece, ifade özgürlüğü kapsamında korunmaları gerektiği kabul edilmektedir.¹⁰⁷ Ancak sosyal medyada varlık gösteren taklit hesapların hızlı yayılım gösteren ve internet ortamında silinmez izler bırakabilen kendine özgü yapısı nedeniyle geleneksel

¹⁰⁶ Sarıyar, *Dijital Çağda Kimliğin Kavramsallaştırılması ve Gerçeklik: Twitter Parodi Hesapları*, 76-77.

¹⁰⁷ İfade ve basın özgürlüğünün kullanımı ile kişilik haklarının korunması bağlamında yapılacak müdahalelerin ölçülülüğünün; ilgili kişinin tanınırlığı, yazının amacı, kamu yararı ve güncellik gibi ölçütler dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bkz., AYM, Emin Aydın Kararı, B. No: 2013/2602, 23.01.2014; AYM, Yaman Akdeniz ve Diğerleri Kararı, B. No: 3986, 02.04.2014; AİHM, Kuliś v. Poland, 15601/02, 18.03.2008; AİHM, Dilipak ve Karakaya v. Türkiye, 29680/05, 15.09.2015; AİHM, Pakdemirli v. Türkiye, 35839/97, 22.02.2005; Yar. 4. HD, E.2014/1689, K.2014/17271, 16.12.2014, (Corpus Web Hukuk Mevzuat ve İctihat Programı); Yar. 4 HD, E.2015/3995, K.2015/6921, 28.05.2015, (Corpus Web Hukuk Mevzuat ve İctihat Programı); Yar. 4. HD, E. 2014/7941, K.2015/3386, 19.03.2015, (Corpus Web Hukuk Mevzuat ve İctihat Programı); Tuğba Pusa, *İfade Özgürlüğü ve Sosyal Medya* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024), 71-120; Monica Macovei, “İfade Özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. Maddesi’nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz”, *İnsan Hakları El Kitapları* no.2, 96-112; Recep Doğan, “Hakaret Suçu ve AİHM Kararlarında İfade Özgürlüğünün Sınırları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 9, no.17, (2021):228-230; Ulaş Karan, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 2* (Ankara: Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, 2018), 147-148; Selami Turabi, *İfade ve Basın Özgürlüğü* (Ankara: Adalet Yayınları, 2016) 33; Erhan Tanju, *İfade ve Basın Özgürlüğü: AİHM Kararları Işığında* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2012), 165-175; Pınar Bahar Doğan, “Çatışan İki Değer: Haber Verme Hakkı ve Kişilik Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi* 4, (2014):485-492; Çakmakkaya, Lokmanoğlu ve Teoman, “Sosyal Medya Üzerinden Kişilik Haklarının İhlali ve Hakaret Suçu Davalarında Hukuka Uygunluk Sebebi Olarak Mefruz Rıza”, 101; Çağla Çelen, *Sosyal Medyada Değişen İfade Kültürünün Hakaret Suçuna Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022), 1.

medyadaki haber ve eleştirilerden farklı olması, bu hesaplar yoluyla oluşan kişilik hakkı ihlalleri ile ifade özgürlüğü arasındaki denge noktasında daha özenli değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir.¹⁰⁸

Öte yandan, taklit hesaplar yoluyla gerçekleştiren kişilik hakkı ihlallerinde, ihlali gerçekleştiren içerik sağlayıcısının tespitinin güçlüğü sebebiyle hukuki sorumluluğunun yöneltileceği süjenin belirlenmesi de her zaman mümkün olmamaktadır. Bu durum, mağdurun hukuki koruma yollarını fiilen etkisiz kılmakta; dolayısıyla başvurular genellikle sosyal medya platformlarına yöneltilmektedir. Ancak mevcut hukuki düzenlemelerin sosyal ağ sağlayıcıları, hukuka aykırı içeriklerinden doğrudan sorumlu tutmaması nedeniyle; kişilik hakkı ihlalleri noktasında hukuki koruma yetersizliği mağduriyetlerin artmasına neden olmaktadır.

Bir başka kişiymiş izlenimi yaratarak sosyal ağ platformlarında işlem yapan taklit hesaplar; parodi hesaplarda olduğu gibi eleştiri, hiciv, eğlence gibi amaçlarla oluşturulmuş olabileceği gibi, sırf taklit edilen kişiye zarar verme saiki güdülerle de oluşturulabilmektedir. Bu tür hesaplarda; taklit edilen kişiymiş gibi davranarak onun ağzından üretilen içerikler, yapılan paylaşımlar, gönderilen mesajlar yoluyla, taklit edilen kişinin sosyal imajını lekelemek gayesi ile hareket edilmektedir. Bu nedenle bir taklit hesabın, taklit edilen kişiye zarar verme kastıyla ve taklit edilen kişinin rızası olmaksızın oluşturulması, hukuki sorumluluğunun unsurlarından biri olan kusur unsurunu bünyesinde barındırmaktadır. Kusur; hukuk düzeninin hoş görmediği, hukuka aykırı davranış anlamına gelmektedir.¹⁰⁹ Bir kişinin kişisel verilerinin kendisinin rızası

¹⁰⁸ Beyza Aka, “Sosyal Medyada Kişilik Hakkı İhlalleri ve Hukuki Korunma Yolları”, *İzmir Barosu Dergisi* 82 no.2, (2017): 238ff.

¹⁰⁹ “Kusur” kavramına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 562-576; Mehmet Şengül, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul:

olmadan kullanılması suretiyle ve o kişiye zarar verme kastıyla sahte bir sosyal medya hesabı açılması; hukuk düzeninin korumayacağı, kusurlu bir davranış olup haksız fiil niteliğindedir.

Taklit hesaplar yoluyla gerçekleştirilen bu tür davranışlar, taklit edilen kişinin kişilik haklarına doğrudan bir saldırı niteliğindedir. Kişilik hakkı, kişinin beden bütünlüğünün yanı sıra ruhsal bütünlüğünün, toplum içinde tanınmasının ve itibarının korunmasına ilişkin tüm ve hak ve yetkilerini kapsar.¹¹⁰ Kişinin ruhsal bütünlüğüne ilişkin olarak korunmasını isteyeceği şerefi, haysiyeti, itibarı, özel hayatı ve özgürlükleri de kişilik hakkı içinde değerlendirilmelidir.¹¹¹ Dolayısıyla, kişinin rızası olmaksızın kişisel verilerinin kullanılması yoluyla adına taklit bir sosyal medya hesabı oluşturulması ve söz konusu hesap üzerinden taklit edilen kişiymiş izlenimi yaratacak paylaşımlarda bulunulması, kişinin manevi bütünlüğüne yönelik bir saldırı teşkil etmekte olup kişilik hakkı ihlali oluşturmaktadır. Yapılan paylaşım, üretilen içerik veya atılan

Oniki Levha Yayıncılık, 2025), 212 ff.; Bilgehan Çetiner, Andreas Furrer ve Markus Müller-Chen, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2022), 395-407; Arif B. Kocaman, Nurşen Pelin Dalgıç Atabaş, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2025), 90-92; Hüseyin Hatemi, K. Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2025), 155-156; Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2025), 413-421; M. Kemal Oğuzman, M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2024), 2/312ff.; Halûk N. Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2024), 110-112; Dieter Medicus, Stephan Lorenz, *Borçlar Hukuku I Genel Bölüm*, Tufan Ögüz (ed.), çev. Kerem Öz (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2025), 191-202; Günhan Gönül Koşar, *Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi* (İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2020), 146ff.; Habip Oğuz, “Sorumluluk Hukukunda Kusur”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 7, no.28 (Ekim 2016): 281-282; Uyumaz, “Sorumluluk Hukukunda Kusur Kavramı ve Kusurun Tespitine İlişkin Bir Öneri”, 518-519.

¹¹⁰ Akipek, Akıntürk ve Karaman, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku. I. Cilt*, 389ff

¹¹¹ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukusal Sorumluluk* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013) 4, 6.

mesajların içeriğine göre farklı kişilik değerlerinin ihlali söz konusu olabilmektedir.¹¹² Ancak taklit hesapların kişilik hakkı ihlaline yol açtığı durumların hukuki sorumluluk bakımından sonuçları değerlendirilirken, ihlalin varlığının veya boyutlarının her somut olay üzerinde farklılaşabileceği de gözden kaçırılmamalıdır.¹¹³ Çünkü manevi bütünlüğün korunmasını isteme hakkı veren kişilik haklarının ihlalinin doğabilecek zararlar oldukça sübjektiftir.¹¹⁴ Bir kişi için kişilik hakkı ihlalinin bir zarara sebebiyet vermesi için adına açılan taklit hesap ile bariz şekilde onur kırıcı paylaşımlar yapılması veya küçük düşürücü mesajlar atılması gerekebilirken; başka bir kişi için adına bir sosyal medya hesabı açılmış olması bile başlı başına kişilik hakkı ihlalinin kaynaklanan bariz bir zarar doğurabilmektedir.¹¹⁵ Örneğin sosyal çevresinde sosyal medya kullanmayan bir kişi olarak tanınmış ve bu imajını sosyal ilişkilerinin temeline yerleştirmiş bir kişi için; hiçbir içerik üretilmemiş, hiçbir paylaşım yapılmamış olsa dahi, yalnızca adına bir sosyal medya hesabı açılmış olması bile başlı başına, kişinin manevi değerlerine saldırı sonucu bir zararın doğmasına sebep olabilmektedir. Bu durum, kişilik hakkı ihlallerinden kaynaklanan sorumluluğunun zarar unsuru bakımından değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

C. Anonim Olarak Takma İsimlerle Oluşturulmuş Sahte Sosyal Medya Hesaplarının Kullanılması Yoluyla Kişilik Hakkı İhlalleri

Anonim olarak takma isimlerle oluşturulmuş sahte sosyal medya hesapları, taklit hesaplardan farklı olarak belirli bir

¹¹² Mine Kaya, “Sosyal Medya Sosyal Medyada Üçüncü Kişilerin Kişilik Haklarının İhlali”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 119 (2015): 290.

¹¹³ İrem Ceren Atik, *Sosyal Medya Ortamında Kişilik Hakkı İhlallerine Uygulanacak Hukuk* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 93-157.

¹¹⁴ Karahasan, *Tazminat Hukuku Manevi Tazminat*, 105ff.

¹¹⁵ Buğra Kaan Çakıroğlu, “Sosyal Medya ve Türk Medeni Kanunu m. 26 Kapsamında Sosyal Medya Adlarının Korunması”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7, no.1, (2020):192-199.

gerçek kişiymiş izlenimi yaratma unsurunu taşımamaktadır; ancak içerik sağlayıcının gerçek kimliğini gizleyerek sosyal medya faaliyetlerinde bulunması nedeniyle kişilik hakkı ihlallerinde hukuki sorumluluğun tespiti güçleşmektedir. Anonim hesaplarla ilgili temel sorunların başında; içerik sağlayıcıların anonim olmanın rahatlığıyla kimliğinin belirlenemeyeceğini düşünerek hareket etmesi ve bu nedenle kişilik değerlerine yönelik saldırıları daha kolay, daha fevri ve daha hızlı biçimde gerçekleştirip yayabilmesidir. Bu nedenle anonim hesaplar aracılığıyla üretilen içeriklerde; hakaret, aşağılama, itibar saldırısı, özel hayatın ifşası, kişisel verilerin izinsiz kullanımı ve buna benzer kişisel değerlere saldırı niteliği taşıyan işlem ve eylemlere, diğer hesaplarla oluşturulmuş içeriklere kıyasla daha sık rastlanmaktadır.¹¹⁶ Dolayısıyla anonim hesapların kullanımının, sosyal medya ortamındaki kişilik hakkı ihlalleri için uygun bir zemin oluşturduğu değerlendirilmektedir.

Anonim hesaplarla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlalleri; sosyal medya platformlarının kendine özgü yapısı nedeniyle, yalnızca içerik düzeyinde değil erişim gücü ve yayılma hızı özelinde de kendini göstermektedir.¹¹⁷ Sosyal ağ platformlarındaki algoritmik görünürlük yönlendirmeleri nedeniyle, üretilen içeriklerin çok hızlı şekilde geniş kitlelere ulaşabileceği bir gerçektir.¹¹⁸ Ancak bu içerik anonim bir sosyal medya hesabı tarafından üretilmişse, bu risk daha da artmaktadır. Çünkü anonim hesapların kullanıcıların gerçek kimliklerini gizleme fonksiyonu dışında; tek bir tema üzerinden büyütüldükten sonra bambaşka bir tema etrafında yeniden konumlandırılarak hitap ettiği farklı türden takipçi kitleleriyle

¹¹⁶ Kulular İbrahim, “Sosyal Medyaya Yönelik Düzenlemelerin Hukuken Değerlendirilmesi”, 5-6.

¹¹⁷ Abdulkadir Gürbüz, *Sosyal Medya Yoluyla Şeref ve Haysiyet Üzerindeki Kişilik Hakkının İhlâli ve Kişiliğin Korunması* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2023), 27ff.

¹¹⁸ Güliç Uluz ve Ayşegül Yarcı, “Sosyal Medya Kültürü”, 89.

hızlı bir şekilde yüksek erişim gücüne erişebilme fonksiyonu bulunmaktadır.¹¹⁹

Örneğin bir kullanıcı, oluşturduğu anonim sosyal medya hesabını yemek tarifleri temasıyla kullanarak hızla yemek tarifi temalarını takip eden diğer kullanıcılar arasında yayabilmektedir. Çünkü sosyal ağ platformları, kullandıkları algoritmalar gereği, belli tek bir temaya özgülenmiş hesapları, o temayla ilgilenen kullanıcılar için daha fazla öne çıkarmaktadır.¹²⁰ Örnekteki kullanıcı, yemek tarifleri temasını kullanarak belli bir yayılım sağlayıp takipçi kazandıktan sonra bu kez de aynı anonim hesabı örneğin araba tamiri temasına özgüleyebilmektedir. Benzer şekilde bu tema değişiklikleri defalarca tekrarlanarak anonim hesabın erişim gücü artırılabilir. Böyle bir hesap üzerinden gerçekleştirilen kişilik hakkı saldırılarında, geleneksel mecralara kıyasla daha fazla görünürlük sağlandığından, ihlalin etkisi ve mağduriyetlerin boyutu artmaktadır.

Anonim hesaplarla ilgili kişilik hakkı ihlallerinde özellikle değinilmesi gereken başka bir nokta da çevrimiçi takip (stalking) amacıyla oluşturulmuş anonim hesapların kullanımının bu kişilik hakkı ihlallerine etkisidir.¹²¹ “Stalking” kavramı; bir kullanıcının sosyal medya platformlarında başka bir kişiyi izlemesi, kontrol etmesi, ürettiği içerikleri sürekli olarak takip ederek gördüklerinden sonuçlar çıkarmaya çalışması anlamlarına gelmektedir.¹²² Kişinin kendi rızasıyla alenileştirdiği herkese açık paylaşımların izlenmesi ve takip edilmesi, tek başına kişilik hakkı ihlali niteliği taşımamaktadır. Ancak bu

¹¹⁹ José Van Dijck, *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media* (Oxford: Oxford University Press, 2013): 24-41.

¹²⁰ Recro Digital Marketing (recrodigital.com), “2021 Yılında Instagram Algoritmasının Çalışma Biçimi” (Erişim 03.04.2026)

¹²¹ Jerry Finn, “A Survey of Online Harassment at a University Campus”, *Journal of Interpersonal Violence* 19, no.4 (2004): 468-483.

¹²² Serçemeli, “Sosyal Medyada Mahremiyetin Gizliliğini İhlalde Yeni Bir Trend Olan “Stalk” a Hukuki Açıdan Bir Bakış”, 3-5.

eylemin daha ileri boyutlara ulaşarak kişinin mahremiyet alanına müdahale niteliği kazanması, süreklilik arz etmesi, kişide huzursuzluk ve güvenlik endişesi yaratacak bir baskıya dönüşmesi durumunda, söz konusu eylem kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyabilecektir.¹²³ Kişinin ruhsal ve manevi bütünlüğü üzerinde baskı yaratarak kişilik haklarının ihlaline sebep olan bu yoğun ve sistematik takip davranış, siber zorbalığın bir türü¹²⁴ olup genelde dijital flört şiddetinin bir ürünü¹²⁵ olarak ortaya çıkmaktadır. Bu davranışın anonim bir hesap kullanılarak gerçekleştirilmesi, ilgili kişi üzerinde daha büyük bir huzursuzluk ve endişe oluşmasına sebep olarak ihlalin niteliği ve mağduriyetin boyutunu artıracaktır. Zira anonimlik, kişilik hakkı ihlal edilen kişinin, izleniyor olma duygusunun yanı sıra; ihlali gerçekleştirenin kim olduğu, nerede bulunduğu, eylemi hangi boyutlara taşıyabileceği konularında da belirsizlik yaşamasına da neden olarak gündelik yaşamını ve sosyal hayatını sınırlandırmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla ısrarlı ve sistematik çevrimiçi takip eyleminin, anonim hesaplar aracılığıyla gerçekleştirilmesi durumunda ortaya çıkacak kişilik hakkı ihlallerinin boyutu daha ağır bir tablo ortaya koymaktadır.

Anonim hesaplar çeşitli amaçlar doğrultusunda oluşturulabilmekte; bazen kullanıcılar sosyal medya faaliyetlerinde kendilerini daha rahat ifade etmek adına veya hiciv, mizah, eleştiri gibi hukuka uygun amaçlarla da takma ad kullanmayı tercih edebilmektedirler. Bu tarz anonim hesaplar da mizah veya hiciv unsuru taşıyan içerikleri üretirken kimi

¹²³ Dorota Siemieniecka ve Małgorzata Skibińska, "Stalking And Cyberstalking as a Form of Violence", *Society Integration Education Proceedings of the International Scientific Conference* 3, (2019), 405-412.

¹²⁴ Volkan Maviş, "Ceza Hukuku Boyutuyla Siber Zorbalık", 2460. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 29, no.3, (2021): 2460. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/64483/929815>

¹²⁵ Mehmet Emre Yıldız, "Yargıtay Kararları Işığında Dijital Flört Şiddeti Teşkil Eden Yöntemlerden Doğan Ceza Sorumluluğu", *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 2 (Aralık 2022), 98-99.

kişilerin şeref, haysiyet veya itibarını zedeleyerek şartlarının oluşması durumunda kişilik haklarının ihlaline neden olabilmektedir. Bu ihlalin sorumluluk hukuku bakımından bir sonuca ulaşp ulaşmayacağı; kusur, zarar ve illiyet bağı üzerinden ayrıca değerlendirilebilmektedir ancak bu durum, anonim hesaplarla üretilen içeriklerin kişilik hakkı ihlaline sebebiyet vermesi için illa hukuka aykırı amaçlarla oluşturulmuş olması gerekmeyeceği hususunu değiştirmemektedir.

Kişilik hakkı ihlal edilen kişi, şartları olduğu takdirde, kişilik değerlerine karşı gerçekleştirilen saldırıdan dolayı zarara uğramış olmaktadır.¹²⁶ Ancak anonim sosyal medya hesaplarıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinde zarar unsurunun görünümü de sosyal medya özgü bir karaktere bürünmektedir. Sosyal ağ platformları, aynı saniye içinde binlerce farklı içeriği, binlerce farklı kullanıcıya yayabilme imkânı sunmaktadır. Dolayısıyla sosyal ağ platformlarında kişilik hakları, gerçek hayatta mümkün olmayacak şekilde, tek bir saniye içerisinde, milyonlarca farklı kullanıcı tarafından ihlal edilebilmektedir. Bu durumun da bazen, tazminat gelirlerinin, telafi işlevinden uzaklaştırılarak bir kazanç kapısına dönüştürülmeye çalışılmasına yol açtığı görülmektedir. Sosyal ağ platformları üzerinden kişilik hakları toplu şekilde ihlal edilen kişiler, her bir ihlal için ayrı ayrı talep ettiği tazminat gelirlerinden kazanç elde etme amacıyla hareket edebilmektedirler.¹²⁷ Hatta kimi sosyal ağ

¹²⁶ Erhan Günay, *Kişilik Haklarına Saldırıdan Kaynaklanan Tazminat Davaları*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2017), 2/15.

¹²⁷ Özder Şeyda, "Hakaretten Para Kazanmak! Küfürden Servet Kazanıyorlar", *Onedio Ekonomi*, 27 Nisan 2023, <https://onedio.com/haber/yeni-nesil-girisimcilik-hakaretten-para-kazanmak-kufurden-servet-kazaniyorlar-1143809> (Erişim 03.04.2026). Ali Kemal Erdem, "Kendilerine hakaret ettirip dava yoluyla para kazanmaya çalışanlar adliyeyi ve emniyeti bıktırdı", *Independent Türkçe*, 26 Nisan 2023, <https://www.indyturk.com/node/627131/haber/kendilerine-hakaret-ettirip-dava-yoluyla-para-kazanmaya-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fanlar-adliyeyi-ve> (Erişim 03.04.2026); Milliyet Gazetecilik ve Yayıncılık A.Ş. (milliyet.com),

platformu kullanıcılarının, diğer kullanıcıların kendilerine hakaret etmelerini sağlamaya yönelik içerikler paylaşarak kendilerine hakaret edilmesini sağladıkları ve bu durumdan menfaat elde etmeyi amaçladıkları da görülmektedir. Bu durum, özellikle anonim hesap kullanımının daha yaygın olduğu Twitter (yeni adıyla X) isimli sosyal ağ platformunda bir uygulama halini almıştır.¹²⁸

Oysa tazminatın temel işlevi zararı telafi etmektir ve tazminat miktarının sorumluyu yoksullaştırmayacak, zarar göreni de zenginleştirmeyecek nitelikte olması gerekmektedir.¹²⁹ Bu nedenle anonim sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen toplu kişilik hakkı ihlallerinde, sorumluluğun ve tazminat miktarının belirlenmesi noktasında; ihlalin yayılma düzeyi, zarar gören üzerindeki etkisi, sorumlunun kusur oranı ve somut olayın özelliklerine göre belirleme yapılmalı; telafi amacını aşan ve hakkın kötüye kullanılması niteliği taşıyan talepler bakımından ise medeni hukukun temel ilkelerine göre hakkaniyete uygun düşecek ve ihlal ile tazmin arasında bir denge sağlayacak çözümlere başvurulmalıdır.

Konuyla ilgili Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının bir kararıyla; müştekinin sosyal medyada diğer kullanıcıların kendisine yönelik saldırgan yorumlar yapmasını sağlamayı amaçlayan tweetler attığı, müştekinin bu konuda şikâyetçi olarak bulunduğu fazla sayıda dosyanın olduğu, mevcut soruşturmalar sonucunda çıkar elde etmek amacıyla kasıtlı olarak bu eylemleri gerçekleştirdiği sonucuna ulaşıldığı, söz

“Sosyal medyada ‘hakaret’ tuzağı!”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/sosyal-medya-hakaret-tuzagi-6953535> (Erişim 03.04.2026).

¹²⁸ Ali Kemal Erdem, " Kendilerine hakaret ettirip dava yoluyla para kazanmaya çalışanlar adliye ve emniyeti bıktırdı", *İndependet Türkçe*, 26 Nisan 2023, <https://www.indyturk.com/node/627131/haber/kendilerine-hakaret-etirip-dava-yoluyla-para-kazanmaya-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fanlar-adliye-ve> (Erişim 10.01.2026)

¹²⁹ Kübra Demir, “Manevi Tazminatın Belirlenmesine Genel Bir Bakış”, *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8 / 1-2 (Mayıs 2021), 73-74.

konusu soruşturma dosyaların fazla olması nedeniyle şikâyetçinin bu durumu kendi için bir mesleğe dönüştürdüğünün değerlendirildiği ve evrensel bir hukuk ilkesi olarak hiç kimsenin kendi yarattığı haksız durumdan çıkar sağlayamayacağı göz önünde bulundurulduğunda söz konusu şikâyetin hukuk düzeni tarafından korunmayacağı gerekçeleriyle kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilmiştir.¹³⁰

Sonuç olarak sahte sosyal medya hesaplarıyla gerçekleştirilen kişilik haklarına saldırılar, çoğu zaman kimliğin gizlenmesinden cesaret alan davranışlardan kaynaklanarak gerçekleşmekte ve sorumlunun tespitinin güçlüğü ile hızlı yayılma gibi faktörlerin ihlallerin etkisini artırmaktadır. Dolayısıyla sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleşen kişilik hakkı ihlallerinde 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen 24. madde¹³¹ uyarınca; saldırının hukuka aykırı niteliği, sosyal medya pratikleriyle örtüşecek şekilde özel olarak değerlendirilmeli ve hukuki koruma yolları ile sorumluluğun belirlenmesi noktasında kusur, zarar, illiyet bağı ölçütleri dikkatle ele alınmalıdır.¹³²

¹³⁰ Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, K. 2023/1622, 13.02.2023, (Corpus Web Hukuk Mevzuat ve İçtihat Programı).

¹³¹ RG. 08.12.2001, S. 24607; İlgili düzenlemeyle, kişilik hakkına müdahale teşkil eden saldırıların tümünün kural olarak hukuka aykırı olduğu kabul edilmekle birlikte, kişinin rızasının bulunması, üstün nitelikte özel ya da kamusal bir yararın varlığı veya kanundan doğan bir yetkinin kullanılması hâllerinde müdahalenin hukuka uygun sayılabileceği; hukuka aykırı kişilik hakkı ihlallerine karşı hâkimden korunma talep edilebileceği hüküm altına alınmıştır.

¹³² Atik, *Sosyal Medya Ortamında Kişilik Hakkı İhlallerine Uygulanacak Hukuk*, 93-157; Halime Yalmanlı, "İnternet Ortamında Kişilik Haklarına Karşı Gerçekleşen Saldırı Türleri", *İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5, no.9, (2024):146-147.

III. SAHTE SOSYAL MEDYA HESAPLARI BAĞLAMINDA HUKUKİ SORUMLULUĞUN YÖNELTİLMESİ VE KORUMA YOLLARININ SINIRLARI

A. Haksız Fiil Sorumluluğunun Sahte Sosyal Medya Hesapları Bağlamında Uygulanabilirlik Sorunu

Hukuka aykırı bir fiil sonucunda ortaya çıkan zararın giderilmesi, sorumluluk hukukunun temel amacıdır.¹³³ Hukuki sorumluluk; kusur, sözleşme veya bir kanun hükmünden kaynaklanabilmektedir. Sorumluluğun kusurlu bir hukuka aykırı eyleme dayanması durumunda, “kusur sorumluluğu” kavramı gündeme gelmektedir. Kusur sorumluluğu, sorumluluğun kaynağına göre “haksız fiil sorumluluğu” olarak da ifade edilmektedir.¹³⁴ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 49. maddesinde,¹³⁵ hukuka aykırı ve kusurlu bir fiil ile başkasına zarar veren kişinin bu zararı gidermekle yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır.¹³⁶ Maddede ifade edilen hukuka aykırılık ve kusur unsurları taşıyan bir davranışla başkasına zarar verilmesi durumuna, haksız fiil denilmektedir.¹³⁷ Hukuki sorumluluğun doğabilmesi için, haksız fiil sonucunda maddi ya da manevi nitelikte bir zararın meydana gelmiş olması gerekmektedir.¹³⁸ Kişilik hakkı ihlallerinde haksız fiil, kişinin

¹³³ Henri Deschenaux ve Pierre Tercier, *Sorumluluk Hukuku* Çev. Salim Özdemir (Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1983), 1.

¹³⁴ Mustafa Reşit Karahasan, *Tazminat Hukuku Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü* (İstanbul: Beta Yayınevi, 1996), 68-70.

¹³⁵ RG. 04.02.2011, S. 27836.

¹³⁶ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 479-512.

¹³⁷ Kemal Oğuzman ve Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler. II. Cilt* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016), 1ff.; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 511-524.

¹³⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 514 vd.; Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 515-528; Kemal Tahir Gürsoy, “Haksız Eylem (Fiil) den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 31, no.1 (Mayıs 1974): 149-185.

sosyal hayatta kendini var ettiği kişisel değerlerine saldırı şeklinde kendini göstermektedir.¹³⁹

Sahte sosyal medya hesaplarının kullanılması yoluyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinden doğan sorumluluk, haksız fiil sorumluluğun üç ana unsuru kapsamında değerlendirilmelidir. Haksız fiil sorumluluğundan bahsedebilmek için zarar, kusur ve ikisi arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.¹⁴⁰ Gerek taklit hesaplar gerek anonim hesaplar aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı saldırıları, çoğu zaman saldıranın kusurlu davranışına dayanmaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere kişilik hakkı ihlali içeren içeriğin; hiciv, eğlence, eleştiri amacıyla oluşturulan hesaplar veya parodi hesaplar aracılığıyla, zarar verme kastı taşımadan üretilmiş olması durumunda, sorumluluğun tespiti açısından içerik sağlayıcının kusurunun ayrıca araştırılması gerekmektedir. Bu tür durumlarda kusurun varlığı açısından, yalnızca içerik sağlayıcının zarar verme kastıyla hareket edip etmediği değil; öngörülebilir bir zarara rağmen kendisinden beklenecek gerekli dikkat ve özeni gösterip göstermediği de dikkate alınmalıdır. Zira kusur, sorumluluk hukuku bakımından, kasten gerçekleştirilen hukuka aykırı eylemlerle oluşabildiği gibi ihmalen gerçekleştirilen hukuka aykırı eylemler sonucunda da gündeme gelmektedir.¹⁴¹ İçerik sağlayıcının, ürettiği içeriğin zarar görenin kişisel değerleri üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceğini öngörebilecek durumda olmasına rağmen, bu sonucu önemsemeyerek gerekli dikkat ve özeni göstermemesi halinde, ihmalen kusurlu olduğunun kabulü gerekmektedir. İhmalin varlığı, içerik sağlayıcının dijital ortamda faaliyet gösteren, kitlelere kolayca ulaşma ihtimali bulunan ve 5651 sayılı Kanun ile de kendisine belli bazı sorumluluklar yüklenen bir internet kullanıcısı olduğu gözetilerek, somut olay özelinde değerlendirilmelidir.

¹³⁹ Kılıçoğlu, Kılıçoğlu Yılmaz, *Kişilik Hakkı ve Korunması*, 99-107.

¹⁴⁰ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 508ff.

¹⁴¹ Oğuz, "Sorumluluk Hukukunda Kusur", 281-282.

Sahte sosyal medya hesabı kullanıcısının kusurlu ve hukuka aykırı içerikleri sonucu ilgili kişinin manevi bütünlüğünün zedelenmesi, itibar kaybı yaşaması veya maddi menfaatlerinin zarar görmesi durumunda zarar unsuru da sağlanmış olmaktadır.¹⁴² Ancak hukuki sorumluluğun doğabilmesi için, sahte sosyal medya hesaplarının kullanımı yoluyla kişilik haklarının ihlali şeklinde ortaya çıkan kusurlu davranış (haksız fiil) ile bu davranıştan zarar gören kişinin uğradığı zararın ortaya çıkması arasındaki uygun illiyet bağının varlığı aranır.¹⁴³ Hayatın olağan akışına göre, ortaya çıkan sonucun meydana gelmesine elverişli bir nedenin bulunması, uygun illiyet bağının varlığını ifade eder.¹⁴⁴ Dolayısıyla ilgili kişinin zararına, adına açılmış sahte sosyal medya hesabının kullanımıyla doğan kişilik hakkı ihlali sebebiyet vermiş olmalıdır.

Bununla birlikte, sahte sosyal medya hesapları söz konusu olduğunda, haksız fiil sorumluluğunun uygulanarak gerekli hukuki korumanın sağlanabilmesi, teorik çerçeveden farklı olarak uygulamada ciddi güçlükler doğurmaktadır. Bu güçlüklerin başında, kusurlu davranışı gerçekleştiren içerik sağlayıcının kimliğinin tespitinin güçlüğü gelmektedir. Haksız fiil sorumluluğu kapsamında kusurun belirli bir sorumluyla ilişkilendirilmesi gerekmektedirken sahte sosyal medya hesaplarında failin anonim kalması, kusur atfını fiilen imkânsız hale getirmektedir.¹⁴⁵ Benzer şekilde illiyet bağının kurulması da sahte sosyal medya hesapları bağlamında sorun teşkil etmektedir. Sosyal medya platformlarının hızlı yayılım sağlayan yapısı ve içeriklerin kısa sürede çok sayıda kullanıcıya ulaşabilmesi nedeniyle zararın belirli bir fiil veya hesaba

¹⁴² Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 437.

¹⁴³ Gönül Aksayan Birsen, *Sosyal Medyada Paylaşılan İçerik Nedeniyle Kişilik Hakkı İhlalleri*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2020): 73ff.

¹⁴⁴ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 527-556.

¹⁴⁵ Özdem Özaydın, "Sosyal Medya Aracılığıyla Kişilik Haklarının İhlali", *Fasikül Hukuk Dergisi* 11, no.111, (2019), 511-521.

bağlanması zorlaşmaktadır.¹⁴⁶ Buna ek olarak sahte sosyal medya hesaplarında başlangıç noktasındaki içerik sahibi dahi belli olmayan içeriklerin; farklı kullanıcılar tarafından yorumlanması veya yeniden paylaşılması halinde, zararın hangi hukuka aykırı içerik, yorum veya yeniden paylaşımından kaynakladığının tespiti oldukça güçleşmektedir.

Bu kapsamda sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinde, hukuki sorumluluğunun varlığı teorik olarak kabul edilse de fiilen sorumluluğunun yöneltileceği bir sorumlunun tespit edilememesi veya zararın içerikle ilişkilendirilememesi nedenleriyle zarar görenin zararın tazmini yoluyla korunması etkisiz bir yol haline dönüşmektedir.

B. Sorumluluğun Yöneltileceği Hukuki Süjelerin Belirsizliği

Sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinde; kişilik hakkına saldırı teşkil eden içeriği üreten, paylaşan veya yayan içerik sağlayıcı, hukuki sorumluluğun yöneltileceği hukuki süje konumundadır.¹⁴⁷ Ancak sahte sosyal medya hesapları söz konusu olduğunda içerik sağlayıcının kimliğinin tespit edilememesi, kusurun belirli bir kişiye atfedilmesini güçleştirerek zarar gören bakımından sorumluluğun fiilen yöneltilebileceği bir hukuki muhatap bırakmamaktadır. Öte yandan, 5651 sayılı Kanun'da ifade edildiği üzere, yer sağlayıcının, yer sağladığı hukuka aykırı içeriği araştırmak konusunda bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Dolayısıyla kişilik hakkı ihlaline sebep olan hukuka aykırı içeriğin doğurduğu hukuki sorumluluk,

¹⁴⁶ Jack M. Balkin, "Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation", *UC Davis Law Review* (2017), 2-68.

¹⁴⁷ Mine Kaya, *Elektronik Ortamda (Elektronik Haberleşme- İnternet- Sosyal Medya) Kişilik Hakkının Korunması*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015), 199ff.

doğrudan yer sağlayıcı konumunda olan sosyal ağ sağlayıcıya yöneltilememektedir.

Bununla birlikte, sosyal ağ sağlayıcı olan yer sağlayıcıların, sahte sosyal medya hesaplarının tespiti, önlenmesi, ihlaller konusunda etkin önlem alınması konularında teknik imkânlarla sahip olmalarına rağmen, bu imkânları kullanmayarak ihlalin artmasına sebebiyet vermeleri halinde sorumluluklarının gündeme gelip gelmeyeceği tartışmalıdır.¹⁴⁸ Özellikle hukuka aykırı içerikler üretmeye devam eden sahte sosyal medya hesaplarının uzun süre aktif kalması, çok sayıda kullanıcıya ulaşabilmesi, bu hesapların öne çıkartılması ve açıkça hukuka aykırı olan içeriklerin yayılımının sürmesi durumlarında; sosyal medya platformlarının pasif kalmasının kişilik hakkı ihlallerinin etkisini artırdığı görülmektedir.¹⁴⁹ Ancak 5651 sayılı Kanun kapsamında yer sağlayıcının içerik bakımından sorumlu tutulmaması, sosyal ağ sağlayıcılarının da bir yer sağlayıcı olması, sosyal ağ sağlayıcılara ilişkin Kanun'a eklenen yükümlülüklerinin de genel olarak sosyal medya platformlarının denetlenmesine yönelik olması ve kişilik hakkı ihlali içeren hukuka aykırı içeriklerle ilgili bir sorumluluk belirlenmemiş olması¹⁵⁰ nedenleriyle; güncel durumda, pozitif hukuk kapsamında yer sağlayıcı ve sosyal ağ sağlayıcılara tazminat sorumluluğu yükletilmesi, somut olay bazında değerlendirilebilecek bazı istisnai haller dışında mümkün değildir. Buna karşın, sosyal ağ platformlarının bir içeriğin öne çıkarılıp saniyeler içerisinde milyonlara yayılmasına etki edilebilecek algoritmik yönlendirme gücü ile sahip olduğu teknik ve idari imkanlar¹⁵¹ düşünüldüğünde herhangi bir yer

¹⁴⁸ Daphne Keller, "Who Do You Sue? State and Platform Hybrid Power over Online Speech," *Aegis Series Paper*, no.1902, (2019), 1-30.

¹⁴⁹ Mireille Hildebrandt, "Algorithmic regulation and the rule of law." *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences* 376, no.2128, (2018) <https://doi.org/10.1098/rsta.2017.0355>

¹⁵⁰ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 134ff.

¹⁵¹ Tüfekçi, *Twitter and tear gas*, 132-164.

sağlayıcıdan farklı bir konuma sahip oldukları ve yer sağlayıcılardan farklı bir hukuki sorumluluk rejimine tabi tutulmaları gerektiği açıktır.

Kişilik hakkı ihlali içeren sahte sosyal medya hesabı içeriklerinden zarar görenlerin etkin bir hukuki korumaya erişebilmeleri için, içerikten sorumlu olan hukuki sùjelerin açıkça belirlenmesi kadar, başvurabilecek hukuki koruma yollarının da sosyal medyanın kendine özgü yapısına uygun şekilde düzenlenmiş olması gerekmektedir. Ancak mevcut hukuki başvuru yolları; içeriklerin hızlı yayılımı, içerik sağlayıcının anonimliği ve sosyal ağ sağlayıcının sorumluluğunun sınırlı olması gibi nedenlerle, sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlalleri bakımından etkisiz kalabilmektedir.

C. Hukuki Koruma Yollarının Sahte Sosyal Medya Hesapları Karşısında Yetersizliği

Sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla kişilik hakkı ihlallerinde başvurabilecek hukuki yolların; 5651 sayılı Kanun kapsamındaki başvuru yolları ile Türk Medeni Kanunu kapsamında düzenlenen kişiliğin korunmasına ilişkin saldırılara yönelik öngörülen koruyucu davalar ve tazminat talepleri olarak iki ayrı çerçeve içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kanun çerçevesinde öngörülen, internet ortamındaki yayınlara ilişkin içerik kaldırma ve erişim engelleme tedbirlerinin;¹⁵² kişilik hakkı ihlallerinden doğan zararın giderilmesinden ziyade daha çok suç teşkil eden, özel hayatın gizliliğini açıkça ihlal eden veya kamu düzeni ile kamu güvenliği bakımından acil müdahale gerektiren içeriklerin internet ortamındaki dolaşımına son verilmesini öngören ve yalnızca bu

¹⁵² İçeriğin kaldırılması ve erişim engelleme kararlarının hukuki niteliğinin tedbir olduğu değerlendirmesine ilişkin bkz., Çırakoğlu, *5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde İnternet Erişiminin Engellenmesi*, 70-76; Turan Atlı, “Kişi Haklarının İhlali Durumunda İnternet Erişiminin Engellenmesi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3, no.1, (2020), 18.

durumlarda uygulama alanı bulabilen teknik müdahale araçları olduğu görülmektedir. Bu durum, Kanun'un sosyal medya platformlarına ilişkin hükümlerinin kişilik hakkı ihlaline uğrayan bireyin zararının giderilmesinden çok, sosyal medya platformlarının daha kolay ve etkin biçimde denetlenmesini hedeflediğini göstermektedir.

Anılan Kanun'un kişilik haklarının ihlal edildiği iddiasıyla içeriğin yayından çıkarılması ve erişiminin engellenmesi taleplerinin içerik sağlayıcısına veya yer sağlayıcısına yöneltilebilmesine ve uyarı yöntemiyle içeriğin kaldırılmasının sağlanabilmesine¹⁵³ olanak sağlayan 9. maddesinin Anayasa Mahkemesi kararıyla¹⁵⁴ 10.10.2024 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek şekilde iptal edilmesinden dolayı, Kanun'da kişilik hakkı ihlallerine ilişkin bir hukuki koruma mekanizması fiilen kalmamıştır.¹⁵⁵ Anayasa Mahkemesi tarafından iptal gerekçesi, ifade özgürlüğü üzerindeki ağır ve oransız etkiler ile ölçülük ilkesine aykırılıklar olarak belirtilmiştir.¹⁵⁶ Bu yönüyle iptal kararı, ifade özgürlüğünün korunması açısından önemli ve yerinde bir gelişme olarak değerlendirilse de maddenin iptalinin kişilik hakkı ihlalleri bakımından ciddi bir koruma boşluğu

¹⁵³ Aişe Sena Doğan, "Kişilik Hakkının 5651 Sayılı Kanun'un 9. Maddesi Kapsamında Korunması", *Bilişim Hukuku Dergisi* 2, no.2, (2020): 143-180; İsmail Demez, "Kişilik Haklarının İhlali Nedeniyle İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi ve/veya İçeriğin Yayından Çıkarılmasında Görev ve Yetki Sorunu", *Bilişim Hukuku Dergisi* 3, no. 2 (2021): 343-345.

¹⁵⁴ AYM, E.2020/76, K.2023/172, 11.10.2023.

¹⁵⁵ Murat Volkan Dülger, "5651 Sayılı Kanun'un Erişimin Engellenmesini Düzenleyen Hükümlerinde Yer Alan Çeşitli İbarelerin İptal Konusu Olduğu Anayasa Mahkemesi Kararına İlişkin Değerlendirme (An Assessment Regarding the Decision of the Constitutional Court on which Various Statements in the Provisions of the Law No. 5651 Regulating the Restriction of Access are Subject to Cancellation)", *Available at SSRN* 3792250 (2021). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3792250

¹⁵⁶ İsmail Demez, "5651 Sayılı Kanun'un İnternet Adreslerine Erişimin Engellenmesine İlişkin 9. Maddesinin İptali ve Öneriler", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 60, (2024): 177-212.

oluşturduğu da açıktır.¹⁵⁷ İptal kararıyla ifade özgürlüğü lehine kurulan dengenin, kişilik haklarının korunması aleyhine bozulduğunu söylemek mümkündür.

Ayrıca Kanun'daki ek 4. maddenin üçüncü fıkrasında düzenlenen ve sosyal ağ sağlayıcılara, 9 ve 9/A maddelerine ilişkin başvurulara kırk sekiz saat içinde cevap verme yükümlülüğü getiren düzenleme; 9. maddenin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesiyle birlikte, sahte sosyal medya hesapları yoluyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlalleri karşısında etkisiz kalmıştır.¹⁵⁸ Sonuç olarak güncel durumda 5651 sayılı Kanun'un, kişilik hakkı ihlalleri bakımından etkin bir hukuki koruma mekanizması sunmadığı, bu nedenle ihlallerden doğan zararların giderilmesi için ancak Türk Medeni Kanunu'ndaki hukuki başvuru yollarına gidilebileceği görülmektedir.

Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesi kapsamında, kişilik hakkı ihlal edilen kişi; saldırının önlenmesini, sürmekte olan ihlalin durdurulmasını ve sona ermiş ihlalin hukuka aykırılığının tespitini talep etme imkânına sahiptir. Saldırının önlenmesi davası, henüz gerçekleşmemiş ancak gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel bir kişilik hakkı ihlalinin önüne geçmeyi amaçlamaktadır.¹⁵⁹ Saldırının önlenmesi davası, saldırı henüz meydana gelmemiş olsa dahi, gerçekleşme ihtimali ciddi ve yakın bir tehlike arz ettiği durumlarda açılabilir. Ancak bu tehlikenin varlığının tespiti, özellikle sahte sosyal medya

¹⁵⁷ Alper Işık, "Anayasa Mahkemesi'nin 5651 Sayılı Kanun'un 9. Maddesi Bağlamında İnternete Erişimin Engellenmesine Dair Değişen Yaklaşımının Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30, no.3, (2022): 967-998.

¹⁵⁸ Neslihan Ateş Benek, "Anayasa Mahkemesi'nin 11.10.2023 Tarihli ve E. 2020/76, K. 2023/172 Sayılı Kararıyla 5651 sayılı Kanun'un Kişilik Haklarının İhlaline İlişkin 9. Maddesinin İptaline İlişkin İnceleme ve Değerlendirmeler", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 30, no.1, (2024): 185-203.

¹⁵⁹ Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 283-285.

hesapları söz konusu olduğunda oldukça güçtür. Sahte sosyal medya hesaplarında, kullanıcıların saldırganın kimliğini bilmemesi nedeniyle, önceden saldırıya ilişkin bir tehlikeden haberdar olması da genellikle mümkün olmamaktadır. Ancak kişinin sahte bir hesap ile kişilik hakkına saldırıda bulunulacağına dair açık veya örtülü bir tehdit bulunuyorsa ve kişi, sahte sosyal medya hesaplarıyla kişilik hakkına saldırıda bulunacağını iddia ettiği kişinin tehditleriyle oluşturduğu ciddi ve yakın tehlikeyi uygun araçlarla ispat edebiliyorsa saldırının önlenmesi davası açılabilceği değerlendirilmektedir. Soyut bir ihlal ihtimalinin de saldırının önlenmesi davasının açılması için tek başına yeterli görülmemesi gerekmektedir de sahte sosyal medya hesaplarıyla gerçekleştirilen ihlaller bakımından saldırganın kimliği veya hazırlık hareketlerine başlayıp başlamadığının tespitin zor olması nedeniyle ihlal ihtimalinin varlığının davacı lehine daha geniş değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁶⁰ Aksi halde saldırının önlenmesi davasının, sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilecek olası saldırılar bakımından uygulama alanı bulması mümkün gözükmemektedir.

Saldırının durdurulması davası ise hâlen devam eden ihlalin sona erdirilmesine yöneliktir.¹⁶¹ Söz konusu dava açısından zamanaşımı ya da hak düşürücü bir süre söz konusu olmayıp, saldırı sürdüğü müddetçe dava açılabilir.¹⁶² Ancak özellikle sosyal medya yoluyla gerçekleşen ihlallerde saldırı üzerinden uzun süre geçmiş olması ve saldırı unutulmaya başlanmışken açılan bir dava ile onun tekrar hatırlatılması söz konusu olursa burada davacının davayı açmakta hukuki yararının bulunmayacağı yönünde görüşler mevcuttur.¹⁶³ Her ne

¹⁶⁰ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 382-385.

¹⁶¹ Akipek, Akıntürk ve Ateş Karaman, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku. I. Cilt*, 358-384.

¹⁶² Hatemi, *Kişiler Hukuku*, 66-81.

¹⁶³ Kılıçoğlu, Şeref, *Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*, 341-342; Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 387.

kadar mağdurların 5651 sayılı Kanun kapsamında kişilik haklarına saldırı için başvurabilecekleri bir uyarı yöntemi bulunmasa da başka yollarla kişilik haklarına saldırı barındıran içeriğin kaldırılması taleplerini yer sağlayıcıya/ sosyal ağ sağlayıcıya iletmelerine rağmen bunun yerine getirilmemiş olması halinde, saldırının önlenmesi davasının yer sağlayıcıya/ sosyal ağ sağlayıcı konumunda bulunan sosyal medya platformuna da yöneltilebileceği değerlendirilmektedir.¹⁶⁴ Hukuka aykırı içerikten sorumlu tutulmayan yer sağlayıcıya/ sosyal ağ sağlayıcının kusurunun bulunmadığı düşünülse de saldırının durdurulması davası bakımında, tazminat davaları gibi kusur şartı aranmamaktadır.¹⁶⁵

Hukuka aykırılığın tespiti davası, saldırı sona ermiş olsa dahi ihlalin hukuka aykırı olduğunun mahkeme kararıyla ortaya konulmasını sağlarken; saldırının sonuçlarının ortadan kaldırılması davası, kişilik hakkı ihlalinin yarattığı etkilerin giderilmesini hedeflemektedir.¹⁶⁶ Sosyal medya ortamında gerçekleşen kişilik hakkı ihlallerinde, saldırı içeren içerik; kamuoyu tepkisi veya eleştiri baskısı gibi çeşitli nedenlerle kısa sürede içerik sağlayıcı tarafından kaldırılabilir de bir kere dolaşıma girmiş hukuka aykırı içeriğin farklı kullanıcılar tarafından kopyalanıp tekrar paylaşılması ve böylece saldırının etkilerinin devam etmesi mümkün olabilmektedir. Sahte sosyal medya hesapları bakımından bu durum daha belirgin hale gelmekte; ilk paylaşımı yapan hesap içeriği kaldırırsa da aynı içerik çok sayıda anonim veya taklit hesap üzerinden yayılmaya devam edebilmektedir.¹⁶⁷ Bu durumda, her bir sahte hesap için ayrı ayrı durdurma veya önleme davası açılması, kişilik hakkı ihlale uğrayan kişi bakımından uygulamada işlevsel bir çözüm sunmamakta olup bunun yerine ilk saldırının gerçekleştiği

¹⁶⁴ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 387-388.

¹⁶⁵ Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 254.

¹⁶⁶ Dural ve Ögüz, *Türk Özel Hukuku, Cilt II: Kişiler Hukuku*, 156.

¹⁶⁷ Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 391.

ancak sonradan kaldırılmış olan içeriğin yayınlandığı sahibi bilinen hesap bakımından tespit davası açılması ve bu davayla birlikte Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında durumun üçüncü kişilere bildirilmesi veya yayınlanması talebinde bulunulması¹⁶⁸ daha elverişli bir yol olarak görülmektedir.

Bu bağlamda Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesinde düzenleme alanı bulan koruyucu davaların; sahte sosyal medya hesaplarının kullanımı yoluyla ortaya çıkan kişilik hakkı ihlalleri bakımından; sosyal medya pratikleriyle örtüşecek şekilde farklı bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirme kapsamında sahte sosyal medya hesapları bağlamında bu davaların uygulanabilirliğinin, failin tespit edilememesi ve ihlalin yayılma hızının yüksekliği nedeniyle ciddi ölçüde sınırlandığı görülmektedir. Ayrıca, kişilik hakkı ihlali nedeniyle zarara uğrayan kişinin maddi ya da manevi tazminat talebinde bulunması da mümkündür.

Maddi zarar, kişilik hakkı ihlali sonucunda kişinin malvarlığında meydana gelen azalmayı ifade etmekte olup manevi zarar ise, kişilik değerlerine yönelen müdahale nedeniyle kişinin yaşadığı acı, üzüntü ve benzeri olumsuz etkiler çerçevesinde ortaya çıkan zarar olarak kabul edilmektedir.¹⁶⁹ Sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla kişilik haklarının ihlal edilmesi bağlamında maddi zarar; hukuka aykırı içerik sebebiyle kişinin mesleki itibarını kaybetmesi, iş ilişkilerinin bozulması veya müşteri kaybetmesi sonucu yaşadığı maddi kayıplar nedeniyle oluşabilmektedir. Bu durumda kişi, ilgili yasal hükümler çerçevesinde, şartları varsa, uğradığı maddi zararın hukuka aykırı içerikle kişisel değerlerine gerçekleşen saldırı sonucu doğduğunu ispat etmesi halinde, maddi zararının

¹⁶⁸ Dural ve Ögüz, *Türk Özel Hukuku, Cilt II: Kişiler Hukuku*, 157.

¹⁶⁹ Gamze Turan Başara, *Kişiliğin İhlalinden Kaynaklanan Maddi ve Manevi Tazminat ile Haksız Kazancın İadesi*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2018), 212ff.

tazminini sorumludan talep edebilmektedir.¹⁷⁰ Kişi, somut bir ekonomik kayıp yaşamamış olsa da hukuka aykırı içerikle kişisel değerlerine gerçekleşen saldırı dolayısıyla manevi bütünlüğünün zedelenmesi gerekçesiyle manevi tazminat talep edebilmektedir.¹⁷¹ Kişinin özel hayatına ilişkin değerlerinin sahte sosyal medya hesaplarıyla paylaşılması veya herkese açık bir sahte sosyal medya hesabı aracılığıyla kişinin hakarete, iftiraya uğraması ve bunlardan dolayı onur ve itibarının zedelenmesiyle birlikte utanç, keder ve huzursuzluk yaşaması halinde manevi zararın doğmuş olduğu kabul edilmektedir.¹⁷² Kişi hukuka aykırı içerik nedeniyle hem ekonomik kayıp yaşamış hem de manevi bütünlüğü zedelenmişse; aynı anda hem maddi hem de manevi tazminat talebinde de bulunabilmektedir.

Uygulamada sahte sosyal medya hesaplarıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinde, failin anonimliği ve ihlalin çok sayıda kullanıcı tarafından tekrarlanması nedeniyle kimi hâllerde tazminat taleplerinin hakkın kötüye kullanılması boyutuna ulaşması da söz konusu olabilmektedir.¹⁷³ Dolayısıyla maddi ve manevi tazminat taleplerinin değerlendirilmesinde, yalnızca ihlalin varlığı değil; ihlalin kapsamı, kusurun ağırlığı, doğurduğu gerçek zarar, yayılma düzeyi ve tazminatın telafi edici işlevi nedeniyle kazanç kapısına dönüşmemesi gerektiği dikkate alınarak somut olay özelinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kişilik hakkının ihlali hâlinde, zarar gören kişi; maddi ya da manevi tazminat taleplerine ek olarak, Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında, hukuka aykırı müdahale sonucunda saldırganın elde ettiği ekonomik menfaatin varlığı durumunda bu kazancın vekâletsiz

¹⁷⁰ Kaya, *Elektronik Ortamda (Elektronik Haberleşme- İnternet- Sosyal Medya) Kişilik Hakkının Korunması*, 337-342.

¹⁷¹ Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 529-536.

¹⁷² Akkurt, *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller*, 451.

¹⁷³ Atasoy, "Kişilik Hakkı Kapsamında Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunması ve Veri Sahibinin Rızası", 274.

iş görme hükümleri uyarınca kendisine verilmesini isteyebilmektedir.¹⁷⁴ Özellikle sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinde; takipçi sayısının artması dolayısıyla reklam geliri elde edilmesi gibi durumlar göz önüne alındığında, yalnızca tazminat taleplerinin değil, ihlalden doğan kazancın iadesine yönelik taleplerin de kişilik hakkının etkin korunması bakımından tamamlayıcı bir işlev gördüğü değerlendirilmektedir.¹⁷⁵ Fıkra kapsamında düzenlenen bu talebin odak noktası, saldırgan tarafından elde edilen kazancın geri verilmesini sağlamak olduğundan, maddi tazminat talebinden ayrılmaktadır. Bu fıkra kapsamındaki taleplerde, maddi tazminattan farklı olarak davacının maddi bir zarara uğramış olmasına gerek bulunmamaktadır. Maddi tazminat talebinde ise, saldırganın kazanç elde edip etmemesi önemli değildir; zararın oluşması tek başına yeterlidir.¹⁷⁶ Dolayısıyla hukuka aykırı müdahale sonucu ortaya çıkan kazancın vekaletsiz iş görme hükümleri uyarınca hak sahibine geri verilmesine yönelik talep, zarar görenin uğradığı kayba değil; saldırıyı gerçekleştirenin bu fiil sonucunda elde ettiği menfaate odaklanması yönüyle maddi tazminat taleplerinden farklı olarak hüküm altına alınmıştır.¹⁷⁷

Sonuç olarak mevcut hukuki düzenlemelerin, sahte sosyal medya hesaplarıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerine karşı

¹⁷⁴ Mehmet Oğuz Vuraloğlu, “Kişisel Verilerin İşlenmesi Suretiyle Kişilik Hakkı İhlalinde Kazancın Devri Talebi”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, no.1, (2018): 181-203.

¹⁷⁵ Ebru Koyuncu Sinanlıoğlu ve Hüseyin Hatemi, “Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleşen Kişilik Hakkı İhlallerinde Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görmenin Diğer Hukuki Sebeplerle Karşılaştırılması”, *Working Paper Series* 3, no.2, (2021): 1-7.

¹⁷⁶ Serap Helvacı ve Gülşah Sinem Aydın, “Kişilik Hakkı İhlalinden Doğan Vekaletsiz İşgörmeye Kusurun Bir Şart Olarak Aranıp Aranamayacağı Sorunu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 23, no.1, (2017): 265-302.

¹⁷⁷ Gülşah Sinem Aydın, *Kişilik Hakkı İhlalinden Doğan Vekaletsiz İş Görme*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 52ff.

parçalı ve sınırlı bir koruma sağladığı görülmektedir. Bu durum, sahte sosyal medya hesaplarının hukuki niteliğini ve bu hesaplar aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik ihlalleriyle hukuki koruma yollarını merkeze alan yeni bir düzenleme ihtiyacını gündeme getirmektedir.

IV. DEĞERLENDİRMELER ve DÜZENLEME ÖNERİLERİ

Sahte sosyal medya hesaplarının anonimlik, hızlı yayılım ve failin tespit edilememesi gibi özellikleri nedeniyle, konuyla ilgili sosyal ağ platformlarının önleyici mekanizmalarının ve mevcut hukuki koruma yollarının yetersiz kaldığı; doğan zararların giderilmesi noktasında etkin bir yol sunamadığı görülmektedir.

Sahte sosyal medya hesaplarının oluşturulmasının önlenmesi konusunda, sosyal ağ platformları, önleyici bir uygulama olarak çeşitli şikâyet mekanizmaları geliştirmiştir. Bu şekilde, platform kullanıcıları, sahte olduğunu düşündükleri hesapları sosyal ağ platformuna şikâyet edebilmekte ve platform da şikâyeti inceleyerek konuyla ilgili bir karar almaktadır.

Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, sosyal ağ platformları “taklit hesap” olarak adlandırılan sahte sosyal medya hesaplarını yasaklamakta ise de “anonim hesap” olarak adlandırılan sahte sosyal medya hesaplarının kullanımını serbest bırakmakta ve bunun da ifade özgürlüğünün gereği olduğunu ifade etmektedirler. Ancak taklit hesaplar kadar, anonim hesaplar da ciddi kişilik hakkı ihlallerine zemin hazırlayabilmektedir.

Dolayısıyla sosyal ağ platformlarının, ihlale konu içeriğin sağlayıcısı olmadığı, yalnızca kullanıcıların ürettiği bu içeriği tekrar diğer kullanıcılarına sundukları da düşünüldüğünde; platformdaki içeriklerin hukuka uygunluğu konusunda objektif kararlar verebilecek bir şikâyet mercii olup olamayacağı hususu tartışmalıdır. Bu platformların en nihayetinde kâr amacı güden ticari oluşumlar olduğu da düşünüldüğünde; platform içerisindeki bir içeriğin hukuka aykırılığına ilişkin kapsamlı bir hukuki değerlendirme yapma, menfaatler arasında adil bir

denge kurma ve hukuki güvenliği sağlayacak kararlar verme yönünde yetkinlikleri olmadığı gibi, böyle bir kamusal görevleri de bulunmamaktadır. Nitekim, yargılama yapma yetkisi, devletin yargı erkine ait olup bu yetkinin bir başka kişi, kurum veya kuruluşa devredilmesi, yargı yetkisinin devri anlamına gelecektir.

Dolayısıyla sahte sosyal medya hesaplarının kullanımı sonucu oluşmuş belli ihtilaflar sebebiyle mağduriyet yaşamış kullanıcıların şikâyetleri üzerine, sosyal ağ platformlarının vereceği kararlarının hukuki güvenilirliği bulunmamaktadır. Bu kararlar, kişinin mağduriyetini giderecek olsa bile, eşitlik ve belirlilik ilkelerini sağlamayacaktır. Bir şikâyet sonucu kişinin mağduriyetinin giderilmesine karar veren ve bunu uygulayan sosyal ağ platformunun, aynı içeriğe sahip bir başka şikâyet sonucu bu kararının tam zıttı şekilde karar vermesinin önünde hiçbir engel bulunmamaktadır.

Sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlalleri konusunda mevcut hukuki koruma yollarını içeren yasal düzenlemelerin de yeterli kapsam ve etkinliğe sahip olmadığı değerlendirilmektedir. 5651 sayılı Kanun ile öngörülen erişimin engellenmesi ve içeriğin yayından çıkarılması gibi mekanizmalar, kişilik hakkı ihlallerinden doğan zararın giderilmesine yönelik bir tazmin veya telafi sistemi sunmamaktadır. Bu mekanizmalar, daha ziyade suç teşkil eden içerikler, özel hayatın gizliliğinin açık ihlali veya kamu düzeni bakımından acil müdahale gerektiren durumlar için öngörülmüş teknik araçlar niteliğindedir. Yine Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesinde düzenlenmiş olan kişisel değerlere saldırılarla ilgili koruyucu davalar teorik olarak kişilik hakkını güçlü biçimde koruyan araçlar olmakla birlikte; sahte sosyal medya hesapları söz konusu olduğunda anonimlik, ihlalin zincirleme şekilde yayılması ve failin tespit edilememesi gibi nedenlerle uygulamada sınırlı bir etki yaratmaktadır. Maddi ve manevi tazminat talepleri ise çoğu zaman ya sorumlunun tespit

edilememesi ya da zararın belirli somut bir içerikle ilişkilendirilememesi nedeniyle işlevsiz kalabilmektedir.

Bu kapsamda sahte sosyal medya hesaplarıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinin önlenmesine yönelik, konuyla ilgili genel hukuki düzenlemelerin ötesine geçen, sahte sosyal medya hesaplarının kendine özgü yapısını gözeterek ifade özgürlüğü ile kişilik hakkının korunması arasında bir denge kuracak özel bir hukuki düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmektedir. Bu yasal düzenleme ile öncelikle sahte sosyal medya hesaplarının hukuki niteliği açıkça tanımlanmalı; taklit hesaplar ile anonim hesaplar arasındaki farklar kullanımlarının yaratacağı hukuki ihlallerin de farklılaşması nedeniyle net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Ayrıca bu yasal düzenleme kapsamında; 5651 sayılı Kanun'daki bağlamdan farklı olarak sosyal ağ sağlayıcılar için özel bir sorumluluk rejimi öngörülmesi, sosyal ağ sağlayıcıların sahip olduğu algoritmik yönlendirme gücü gözetilerek yer sağlayıcıdan farklı özel bir hukuki statüye tabi tutulmalı ve bu statü yalnızca sosyal ağ platformlarının denetimini değil, kişilik hakkı ihlallerinin önlenmesi konusundaki sorumluluğu da içermelidir. Bu sorumluluk; sosyal ağ sağlayıcıların, yer sağladıkları içerikten doğrudan sorumlu tutulmalarını değil; açık kişilik hakkı ihlallerinde müdahale yükümlülüğünü kapsayan hukuka aykırı içeriklerin algoritmik olarak öne çıkarılmaması noktasında tedbirler almayı gerektiren, şeffaflık ve hesap verilebilirlik esasları çerçevesinde şekillenen bir çerçeveyi kapsamalıdır. Benzer şekilde bu yasal düzenlemeyle, kişilik hakkı ihlallerinde başvurulacak, sahte sosyal medya hesaplarına özgü, hızlı ve etkili hukuki koruma yolları öngörülmelidir. Kişilik haklarına karşı gerçekleştirilen saldırılara ilişkin koruyucu davalarla ilgili, sosyal medya yoluyla gerçekleşen ihlallerin hızlı yayılım gösteren yapısı dikkate alınarak korumanın sağlanması sürecinin daha hızlı tamamlanmasını sağlayacak kurallar eklenmelidir. Özellikle sahte hesaplar aracılığıyla zincirleme biçimde yayılan kişilik hakkı ihlali içeren içerikler bakımından,

Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında üçüncü kişilere bildirim ve yayımlama imkânlarının uygulanabilirliği artırılmalı; bu mekanizmalar sosyal medya pratiklerine uyarlanarak bu bildirim ve yayınların sosyal medyada nasıl uygulanacağına ilişkin somut belirlemeler yapılmalı; kararın uygulanmamasından doğacak sorumluluğun sınırları çizilmelidir. Ayrıca bu yasal düzenlemeyle sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlalleri kapsamında zarar görenlerin yönelteceği tazminat taleplerinin telafi amacını aşarak bir kazanç kapısına dönüştürülmesini engelleyecek, hakkaniyete dayalı ve ölçülü kriterler belirlenmelidir.

Sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerinin, mevcut hukuki düzenlemelerle ancak sınırlı ve parçalı biçimde karşılanabilmesi nedeniyle; bu alanda yukarıda yer verilen önerilerle çerçevesi çizilen şekilde özel ve sistematik bir düzenleme ihtiyacı bulunduğu değerlendirilmektedir. Önerilen düzenlemeyle, kişilik haklarının korunmasını ifade özgürlüğü karşısında zayıflatan bir yaklaşım değil; sosyal medya pratikleriyle uyumlu ve dengeli bir hukuki çerçeve oluşturmak amaçlanmaktadır.

SONUÇ

Sosyal medya; uzak mesafeli iletişimi temel alan yapısından kaynaklı, sahte sosyal medya hesaplarının oluşturulması için elverişli bir alan sağlamaktadır. Kullanıcıların sosyal medyanın sunduğu bu imkândan faydalanıp gerçek kimliklerinin üzerlerinde oluşturduğu sorumluluklar olmadan kendilerini ifade etme fikrini cazip bulmaları nedeniyle, sahte sosyal medya hesaplarının sayısı günden güne artmaktadır.

Kimi zaman hukuka aykırı kimi zaman da hukuka aykırı olmayan amaçlarla oluşturulan bu sahte sosyal medya hesapları; bir yandan kişilerin gerçek sosyal ortamlarındaki gerçek kimlikleri dolayısıyla taşıdıkları yüklerden kurtulmasını sağlayarak ifade özgürlüğüne katkı sağlamakta iken, diğer

yandan ise bu özgürlüğün kötüye kullanıldığı durumlara da yol açmaktadır. Kullanıcılar, sahte sosyal hesaplarının kullanımıyla kazandıkları anonimlik dolayısıyla kendilerini kişilik hakkı ihlalleri gerçekleştirmekten alıkoyan gerçek kimliklerinin yüklediği sorumlulukları üzerlerinden atmaktadırlar.

Sahte sosyal medya hesapları aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlalleri konusundaki mevcut hukuki düzenlemeler yeterli kapsama sahip değildir. Mağduriyet yaşayanlar, sosyal ağ platformlarının sağladığı bazı şikâyet ve başvuru mekanizmalarını kullanarak mağduriyetlerinin giderilmesini talep edebilseler dahi bu mekanizmalar güvenilir ve etkili görünmemektedir. Ayrıca sosyal ağ platformlarının var olan bir ihtilaf hakkında hukuki değerlendirme yaparak karar verme yetkinliği ve yetkisi bulunmamaktadır.

5651 sayılı Kanun ile öngörülen erişimin engellenmesi ve içeriğin yayından çıkarılması tedbirleri, esas itibarıyla internet ortamındaki hukuka aykırı içeriklerin dolaşımına son verilmesini amaçlayan teknik araçlar niteliğindedir. Bu tedbirler; kişilik hakkı ihlallerinden doğan zararların giderilmesine yönelik bir telafi sistemi sunmamakla birlikte özellikle 9. maddenin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi sonrasında kişilik hakkı ihlalleri bakımından etkin bir başvuru yolu olmaktan büyük ölçüde çıkmıştır. Türk Medeni Kanunu'nun 25. maddesinde düzenleme alanı bulan koruyucu davalar ve tazminat talepleri ise teorik olarak güçlü koruma araçları sunmakla birlikte; sahte sosyal medya hesaplarının anonim yapısı, ihlallerin zincirleme biçimde yayılması ve failin tespitindeki güçlükler nedeniyle uygulamada sınırlı bir etki yaratmaktadır. Dolayısıyla sahte sosyal medya hesaplarının hukuki niteliğini ve bu hesaplar aracılığıyla gerçekleştirilen kişilik hakkı ihlallerini merkeze alan özel ve sistematik bir hukuki düzenleme ihtiyacının var olduğu görülmektedir. Bu düzenlemenin; sahte sosyal medya hesaplarını tek tip olarak ele almak yerine, taklit hesaplar ve anonim hesaplar arasındaki ayrımı, bu ayrımın hukuki sonuçları kapsamında net şekilde

ortaya koyacak bir çerçeve çizmesi; sosyal ağ sağlayıcıların, salt “yer sağlayıcı” olarak değerlendirilmelerini aşan, algoritmik yönlendirme gücü ve içeriklerin yayılma hızına etkileri dikkate alınarak özel bir sorumluluk rejimine tabi tutulmalarını sağlayacak bir sorumluluk rejimi içermesi gerekmektedir. Ayrıca, sahte sosyal medya hesapları yoluyla gerçekleşen ihlallerin hızlı ve zincirleme yayılım gösteren yapısı gözetilerek, Türk Medeni Kanunu’nda öngörülen koruyucu davalar ve tazminat talepleri ile 5651 sayılı Kanun’da düzenlenen erişimin engellenmesi ve içeriğin yayından çıkarılması tedbirlerinin, kişilik hakkı ihlalleri özelinde, sosyal medya pratiklerine uyarlanması; tazminatlar konusunda da telafi işlevini aşan ve hakkın kötüye kullanılmasına yol açan tazminat taleplerini engelleyecek ölçütlerin açıkça belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu yönde yapılacak bütüncül bir düzenleme ile, ifade özgürlüğünü zedelemeksizin kişilik haklarını etkili biçimde koruyan, sosyal medya kullanımının dinamikleriyle uyumlu, hukuki öngörülebilirlik ve güvenilirlik sağlayan bir koruma sisteminin oluşturulması mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aka, Beyza. "Sosyal Medyada Kişilik Hakkı İhlalleri ve Hukuki Korunma Yolları", *İzmir Barosu Dergisi* 82, 2 (2017): 195-232. <https://www.jurix.com.tr/article/11661?u=0&c=0>
- Akdeniz, Yaman ve Altıparmak, Kerem. *İnternet: Girilmesi Tehlikeli ve Yasaktır Türkiye'de İnternet İçerik Düzenlemesi ve Sansüre İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2008.
- Akipek, Jale G., Akıntürk, Turgut ve Ateş Karaman, Derya. *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku. I. Cilt*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 19. Basım, 2024.
- Akkurt, Sinan Sami. "Kişilik Hakkının Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından İhlâli Hâlinde Ortaya Çıkacak Cezaî Sorumluluğa Medenî Hukuk Bağlamında Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25, 2 (2017): 329-373. <https://doi.org/10.15337/suhfd.327503>
- Akkurt, Sinan Sami. *5651 Sayılı İnternet Yayınları Hakkında Kanun, KVKK, TMK ve TBK Bağlamında Sosyal Medya Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Akkurt, Sinan Sami. *Sosyal Medyada Gerçekleşen İhlaller Karşısında Kişilik Hakkının Korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Aksayan Birsen, Gönül. *Sosyal Medyada Paylaşılan İçerik Nedeniyle Kişilik Hakkı İhlalleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Akşam. "Twitter mavi renkli onay işaretini herkesin alımına açmak için çalışıyor." 9 Mart 2018. <https://m.aksam.com.tr/teknoloji/twitter-mavi-renkli-onay-isaretini-herkesin-alimina-acmak-icin-calisiyor/haber-715159> (Erişim: 10.01.2026)
- Apaydın Korkmaz, İrem. *Kişilik Hakkının Korunması*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 1. Basım, 2024.
- Atasoy, Kemal. "Kişilik Hakkı Kapsamında Sosyal Medyada Kişisel Verilerin Korunması ve Veri Sahibinin Rızası", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 22, 3 (Aralık 2016): 269-301.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/33373>
9

Ateş Benek, Neslihan. “Anayasa Mahkemesi’nin 11.10.2023 Tarihli ve E. 2020/76, K. 2023/172 Sayılı Kararıyla 5651 sayılı Kanun’un Kişilik Haklarının İhlaline İlişkin 9. Maddesinin İptaline İlişkin İnceleme ve Değerlendirmeler”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 30, 1 (2024): 184-204. <https://doi.org/10.33433/maruhad.1483907>

Atik, İrem Ceren. *Sosyal Medya Ortamında Kişilik Hakkı İhlallerine Uygulanacak Hukuk*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.

Atlı, Turan. “Kişi Haklarının İhlali Durumunda İnternet Erişiminin Engellenmesi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 3/1 (2020): 4-32. <https://izlik.org/JA39YP26ZF>.

Avrupa Konseyi, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği. *İnternet ve Daha Geniş Dijital Dünyada Hukuk Üstünlüğü, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Tarafından Yayımlanan Tematik Belge, Özet ve Komiser’in Tavsiyeleri*. Avrupa Konseyi, 2014. <https://rm.coe.int/internet-ve-daha-genis-dijital-dunyada-hukukun-ustunlugu-avrupa-konseyi/16806daa33>

Ayan, Mehmet, Ayan, Nurşen. *Kişiler Hukuku Genel Bilgiler Gerçek Kişiler Tüzel Kişiler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 11. Basım, 2023.

Aydın, Gülşah Sinem. *Kişilik Hakkı İhlalinden Doğan Vekaletsiz İş Görme*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.

Balkin, Jack M. “Free Speech Is a Triangle,” *Columbia Law Review* 118, 7, (2018): 2301–2355. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3186205

Balkin, Jack M. “Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation”, *UC Davis Law Review* (2017), 1-68. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3038939

- Barut Tuğtekin, Esra. "Sosyal Ağlarda Sanal Kimlik Kullanımının İncelenmesi", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 55, (2021): 146-160. <https://doi.org/10.47998/ikad.900821>
- Bellican, Cüneyt. *Fikri Hukukta Manevi Haklar ve Manevi Hakların Korunması*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=qs h25ImOYYYUCUCmyks4Uw&no=LlzzXmwmsZ8rkswwvq xmNQ>
- Berk, Mehmet Emre. *Sosyal Medya Platformlarının Devlet Yönetimine Müdahalesinin Analizi*. Ankara: TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022. <https://gcris.etu.edu.tr/handle/20.500.11851/10179>
- Bozgeyik, Hayri ve Avcı, Zehra. "Sosyal Medya ve Sosyal Medya Kaynaklı Haksız Rekabetten Doğan Sorumluluk", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 28, 2 (2024): 3-80. <https://doi.org/10.34246/ahbvuhfd.1447512>
- Bulut, Aslıhan. *Sosyal Medyada Hak ve Özgürlüklerin Kullanımı ve Sınırlanması "İletişim Hukuku Açısından Bir İnceleme"*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Çağıl, Orhan Münih. "Jhering'in Hukuk Nazariyesinin Temel Fikirleri", *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası* 11, (1945). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/45240/566668>
- Çakıroğlu, Buğra Kaan. "Sosyal Medya ve Türk Medeni Kanunu m. 26 Kapsamında Sosyal Medya Adlarının Korunması", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020): 191-214. <https://izlik.org/JA56MS32SD>.
- Çakmakkaya, Baki Yiğit, Lokmanoğlu, Ensar ve Akpınar, Teoman. "Sosyal Medya Üzerinden Kişilik Haklarının İhlali ve Hakaret Suçu Davalarında Hukuka Uygunluk Sebebi Olarak Mefruz Rıza", *Balkan & Near Eastern Journal of Social*

- Sciences (BNEJSS)* 10, 1 (2024): 100-118.
https://www.ibaness.org/bnejss/2024_10_01/11_Cakmakkaya_et_al.pdf
- Çelen, Çağla. *Sosyal Medyada Değişen İfade Kültürünün Hakaret Suçuna Etkisi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=90iLf787MrXPF0guPES67w&no=Vo0jEmWHB9sHOZPd9TyCXA>
- Çetiner, Bilgehan, Furrer, Andreas ve Müller-Chen, Markus. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2. Basım, 2022.
- Çınar, İsmail. "5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde Koruma Tedbiri Olarak 'İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda İçeriğin Çıkarılması ve/veya Erişimin Engellenmesi", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, 1 (2021):63-96.
<https://izlik.org/JA32DC69JM>
- Çırakoğlu, Melikşah. *5651 Sayılı Kanun Çerçevesinde İnternet Erişiminin Engellenmesi ve Erişim Sağlayıcıları Birliği*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Çubukçu, Ceren ve Atiker, Berrin. "Sosyal Medya ve Bilişim Suçları". *Enformatik, Toplum ve Hukuk*, ed. Fatih Gürsul, 54-78. Ankara: Legal Yayıncılık, 2016.
https://www.researchgate.net/publication/332936451_Sosyal_I_Medya_ve_Bilisim_Suclari
- Demez, İsmail. "5651 Sayılı Kanun'un İnternet Adreslerine Erişimin Engellenmesine İlişkin 9. Maddesinin İptali ve Öneriler", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 60, (2024): 177-212. <https://doi.org/10.54049/taad.1572882>
- Demez, İsmail. "Kişilik Haklarının İhlali Nedeniyle İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi ve/veya İçeriğin Yayından Çıkarılmasında Görev ve Yetki Sorunu", *Bilişim Hukuku Dergisi* 3/2 (2021): 338-429.
<https://doi.org/10.55009/bilisimhukukudergisi.1016974>

- Demez, İsmail. *Kişilik Hakları İhlalinde İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi ve İçeriğin Yayından Çıkarılması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Basım, 2023.
- Demir, Beyza Nur. "İnternet Özgürlüğü ve Erişim Engelleme: İfade Özgürlüğü Bağlamında Bir Değerlendirme", *Bilişim Hukuku Dergisi* 1, (2025):364-423. <https://doi.org/10.55009/bilisimhukukudergisi.1615074>.
- Demir, Kübra. "Manevi Tazminatın Belirlenmesine Genel Bir Bakış", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 8, 1-2 (2021): 67-88. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/shd/issue/68705/1079800>
- Deschenaux, Henri ve Tercier, Pierre. *Sorumluluk Hukuku*. çev. Salim Özdemir. Ankara; Kadioğlu Matbaası, 1983.
- Dijck, José Van. *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Doğan, Aişe Sena. "Kişilik Hakkının 5651 Sayılı Kanun'un 9. Maddesi Kapsamında Korunması", *Bilişim Hukuku Dergisi* 2, 2, (2020): 143-180. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilisimhukukudergisi/article/820281>
- Doğan, Pınar Bahar. "Çatışan İki Değer: Haber Verme Hakkı ve Kişilik Hakkı", *Ankara Barosu Dergisi* 4 (2014) <https://izlik.org/JA58ZB27RY>.
- Doğan, Recep. "Hakaret Suçu ve AİHM Kararlarında İfade Özgürlüğünün Sınırları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 9/17 (2021):191-239. <https://doi.org/10.18771/mdergi.957900>.
- Doğu, Ali Haydar. "İnternet Haber Sitelerinde İçerik Sağlayıcı Sorunu," *TBD Bilişim 2015 Bildiriler Kitabı*. Ankara: Türkiye Bilişim Derneği (2015): 18-24. https://www.tbd.org.tr/eski/usr_img/kitaplar/orj/Bilisim2015BildiriKitabi.pdf
- Duman, Hilal ve Bayrak, Tamer. "Dijital Platformlarda Algoritmik İçerik Yönlendirme ve Semantik Web: Kullanıcı

- Seçimleri Üzerindeki Etkileri", *Erzurum 1st International Conference on Social Sciences Book 9*, 11, (2025): 249-259.
- Durak, Yasemin. "İnternet Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırı ve Hukuki Korunma", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 22, 1, (2014): 101-125. <https://doi.org/10.15337/SUH.2017.38>
- Dural, Mustafa ve Öğüz, Tufan. *Türk Özel Hukuku, Cilt II: Kişiler Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2024.
- Dülger, Murat Volkan "Sosyal Ağ Sağlayıcıların İnternet Haber Sitelerinin ve Şebekeler Üstü Hizmet Sağlayıcıların Hukuki Rejimi ve Eleştirisi", *Researchgate*, (2023). https://www.researchgate.net/profile/Murat-Duelger/publication/370141466_Sosyal_Ag_Saglayicilarin_Internet_Haber_Sitelerinin_ve_Sebekeler_Ustu_Hizmet_Saglayicilarin_Hukuki_Rejimi_ve_Elestirisi/links/6441973664d7bb5ae10b6511/Sosyal-Ag-Saglayicilarin-Internet-Haber-Sitelerinin-ve-Sebekeler-Uestue-Hizmet-Saglayicilarin-Hukuki-Rejimi-ve-Elestirisi.pdf
- Dülger, Murat Volkan ve Onur Özkan, "Sosyal Medya Yasası Meclis'ten Geçti: Peki, Şimdi?", 15 Aralık 2020, https://www.academia.edu/43746570/Sosyal_Medya_Yasas%C4%B1_Meclisten_Ge%C3%A7ti_Peki_%C5%9Eimdi
- Dülger, Murat Volkan. "5651 Sayılı Kanun'un Erişimin Engellenmesini Düzenleyen Hükümlerinde Yer Alan Çeşitli İbarelerin İptal Konusu Olduğu Anayasa Mahkemesi Kararına İlişkin Değerlendirme (An Assessment Regarding the Decision of the Constitutional Court on which Various Statements in the Provisions of the Law No. 5651 Regulating the Restriction of Access are Subject to Cancellation)", *Available at SSRN* 3792250 (2021). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3792250
- Erdem, Ali Kemal. "Kendilerine hakaret ettirip dava yoluyla para kazanmaya çalışanlar adliyeyi ve emniyeti bıktırdı", *Independent Türkçe* (26 Nisan 2023). Erişim 03.04.2026.

- <https://www.indyturk.com/node/627131/haber/kendilerine-hakaret-ettirip-dava-yoluyla-para-kazanmaya-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fanlar-adliyeyi-ve>
- Eren, Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 30. Basım, 2025.
- Ermeydan, Damla. *Suç Nedeniyle İnternet İçeriğine Erişimin Engellenmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Basım, 2024.
- Finn, Jerry. "A Survey of Online Harassment at a University Campus", *Journal of Interpersonal Violence* 19, 4, (2004). <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15038885/>
- Gediklioğlu, Eda. "Çevrimiçi Disinhibisyon Etkisi ile Değişen Normlar, Aşınan Değerler: Sosyal Medya Dilenciliği", *Yeni Medya* 10 (2021): 107-136. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yenimedya/article/925860>
- Gezder, Ümit. *İçerik Sağlayıcı ve Yer Sağlayıcının Hukuki Sorumluluğu ve Sorumluluk Muafiyeti*. İstanbul: Beta Basım Yayın, 1. Basım, 2017.
- Gillespie, Tarleton. *Custodians of the Internet: Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media*. New Haven: Yale University Press, 2018.
- Gönül Koşar, Günhan. *Haksız Fiil Sorumluluğunda Kusur ve Etkisi*. İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Yayınları, 22. Basım, 2018.
- Günay, Erhan. *Kişilik Haklarına Saldırıdan Kaynaklanan Tazminat Davaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Basım, 2017.
- Gürbüz, Abdulkadir. *Sosyal Medya Yoluyla Şeref ve Haysiyet Üzerindeki Kişilik Hakkının İhlâli ve Kişiliğin Korunması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.
- Gürsoy, Kemal Tahir. "Haksız Eylem (Fiil) den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 31, 1, (Mayıs 1974). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42758/516151>

- Hatemi, Hüseyin, Gökyayla, K. Emre. *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 6. Basım, 2025.
- Hatemi, Hüseyin. *Kişiler Hukuku*. İstanbul: Oniki Levha Yayınları, 2021.
- Helvacı, Serap ve Aydın, Gülşah Sinem. "Kişilik Hakkı İhlalinden Doğan Vekaletsiz İşgörmeye Kusurun Bir Şart Olarak Aranıp Aranamayacağı Sorunu", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 23, 1, (2017): 265-302.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/article/332729>
- Hildebrandt, Mireille. "Algorithmic regulation and the rule of law." *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences* 376, 2128, (2018) <https://doi.org/10.1098/rsta.2017.0355>
- Hirş, Ernest. *Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi Dersleri*, sad. Selçuk Baran Veziroğlu, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 12. Basım, 2001.
- Irshad, Madeeha, Ahmad, Muhammad Shakil. "Investigating the Determinants of Consumers' Attitude Towards Social Media Marketing: Moderating Role of Gender", *Online Journal of Communication and Media Technologies* 9, 4, (2019).
<https://www.ojcmt.net/download/investigating-the-determinants-of-consumers-attitude-towards-social-media-marketing-moderating-role-5865.pdf>
- Işık, Alper. "Anayasa Mahkemesi'nin 5651 Sayılı Kanun'un 9. Maddesi Bağlamında İnternete Erişimin Engellenmesine Dair Değişen Yaklaşımının Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30, 3, (2022): 967-998.
<https://doi.org/10.15337/suhfd.1065290>
- Işık, Egemen. "Bir Kişilik Değeri Olarak Kişinin Resmi", *İstanbul Hukuk Mecmuası* 78/4 (2021): 1723-1746. <https://doi.org/10.26650/mecmua.2020.78.4.0001>.
- Jhering, Rudolf Von. *Law as a Means to an End*, çev. Isaac Husik. Boston: The Boston Book Company, 1. Basım, 1913.

- Kara, Tolga. *Sosyal Medya Endüstrisi*. İstanbul: BETA Yayınevi, 2013.
- Karahasan, Mustafa Reşit. *Tazminat Hukuku Manevi Tazminat*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2001.
- Karahasan, Mustafa Reşit. *Tazminat Hukuku Tazminat Davaları ve Yargılama Usulü*. İstanbul: Beta Yayınevi, 1996.
- Karan, Ulaş. *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 2*. Ankara: Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, 2018. Legal Information Institute, Cornell Law School, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text> (Erişim Tarihi: 04.04.2026).
- Kaya, Mehmet Bedii. *Teknik ve Hukuki Boyutlarıyla İnternete Erişimin Engellenmesi- 5651 Sayılı Kanun ve Dünya Uygulamaları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 1. Basım, 2012.
- Kaya, Mine. “Sosyal Medya Sosyal Medyada Üçüncü Kişilerin Kişilik Haklarının İhlali”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 119, (2015). <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1496>
- Kaya, Mine. *Elektronik Ortamda (Elektronik Haberleşme- İnternet-Sosyal Medya) Kişilik Hakkının Korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Kaya, Sertaç. “Sosyal Medyada Anonim Olmanın Söylemler Üzerindeki Etkisinin Haber Yorumları Üzerinden İncelenmesi”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 60, (2022). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2230262>
- Kayıhan, Şaban. *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler- Tüzel Kişiler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Basım, 2022.
- Keller, Daphne. “Who Do You Sue? State and Platform Hybrid Power over Online Speech”, *Aegis Series Paper* 1902, (2019) <https://www.hoover.org/research/who-do-you-sue>
- Kent, Bülent. “Alman Hukukunda Sosyal Ağların Düzenlenmesi ve Alman Sosyal Ağ Kanunu”, *Bilişim Hukuku Dergisi* 2, 1, (2020): 1-46.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilisimhukukudergisi/article/752492>

- Kent, Bülent. *Türkiye’de İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Basım, 2019.
- Kılıç, Nurettin. *İnternet Ortamında Kişilik Haklarına Saldırıdan Doğan Hukuki Sorumluluk*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 29. Basım, 2025.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. *Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 4. Basım, 2013.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. ve Kılıçoğlu Yılmaz, Kumru. *Kişilik Hakkı ve Korunması*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2023.
- Kırık, Ali Murat ve Bulut, Aslıhan. “Sosyal Medyada Hak ve Özgürlüklerin Kullanımı ve Sınırlanması: ‘İletişim Hukuku Açısından Bir İnceleme’”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 68, 1, (2018): 322-324.
- Kırmızı, Ömer. “Dijital Kültür Ortamında Mizahın Yeni Bir Mecrası: Twitter’daki Anonim Hesaplar”, *Kültür Araştırma Dergisi* no.12, (2022): 1-17
- Kızrak, M. Ayyüce, Buluz, Başak, Özparlak, Başak Ozan, Ünsal, Burçak, Durlu Gürzumar, Derya, Deniz Atalar, Gülşah, Eriş, M. Hakan, Köksal, Mehmet Ali, Özdemir, Nagihan, Başçavuşoğlu, Orhan, Göksoy, Resul ve Arslan, Serdar. *Yapay Zekâ Çağında Hukuk*. İstanbul Ankara ve İzmir Baroları Çalıştay Raporu, 2019. https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Yapay_Zeka_Caginda_Hukuk2019.pdf
- Kırtış, A. Kazım –Karahan, Filiz. “To Be or Not to Be in Social Media Arena as the Most CostEfficient Marketing Strategy after the Global Recession”, *Procedia Social and Behavioral Sciences* 24 (2011). https://www.researchgate.net/publication/229316742_To_B

- e_or_Not_To_Be_in_Social_Media_Arena_as_the_Most_Cost-Efficient_Marketing_Strategy_after_the_Global_Recession
- Kocaman, Arif B., Dalgıç Atabaş, Nurşen Pelin. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Basım, 2025.
- Koç, Serhat. *Hukuksal Bağlamda Sosyal Medya Analizi ve Kıyaslamalı Mevzuat Önerileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013. https://www.serhatkoc.com/wp-content/uploads/2016/02/Avukat_Serhat_Koc_Sosyal_Medya_Hukuku_YukseK_Lisans_Tezi.pdf
- Koyuncu Sinanlıoğlu, Ebru ve Hatemi, Hüseyin. “Sosyal Medya Üzerinden Gerçekleşen Kişilik Hakkı İhlallerinde Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görmenin Diğer Hukuki Sebeplerle Karşılaştırılması”, *Working Paper Series* 3, 2, (2021): 1-7. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/wps/article/1579084>
- Koyuncu Sinanlıoğlu, Ebru. *Sosyal Medyada Gerçekleşen Kişilik Hakkı İhlalleri ve Korunma Yolları*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Kulular İbrahim, Merve Ayşegül. “Sosyal Medyaya Yönelik Düzenlemelerin Hukuken Değerlendirilmesi”, *Bilişim Hukuku Dergisi* 4, 1 (Haziran 2022). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilisimhukukudergisi/issue/70937/1114305>
- M. Kaplan, Andreas and Haenlein, Michael. “Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media”, *Business Horizons* 53 1 (2010): 59–68. https://www.researchgate.net/publication/222403703_Users_of_the_World_Unite_The_Challenges_and_Opportunities_of_Social_Media
- Macovei, Monica. “İfade Özgürlüğü Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. Maddesi’nin Uygulanmasına İlişkin

- Kılavuz", *İnsan Hakları El Kitapları* 2 (2003).
<https://www.anayasa.gov.tr/media/3610/aihsmaad10ifade.pdf>
- Maviş, Volkan. "Ceza Hukuku Boyutuyla Siber Zorbalık", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29, 3, (2021): 2455-2500.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/64483/929815>
- Medicus, Dieter, Lorenz, Stephan. *Borçlar Hukuku I Genel Bölüm*, Tufan Ögüz (ed.), çev. Kerem Öz. İstanbul: Filiz Kitabevi, 22. Basım, 2025.
- Meta, Facebook. "Facebook Yardım Merkezi Şikayetler" (Erişim 03.04.2026).
https://www.facebook.com/help/355811251195044?locale=tr_TR
- Meta, Instagram. "Instagram Yardım Merkezi Topluluk Kuralları/ Gizlilik, Güvenlik, Şikayet". Erişim 03.04.2026.
<https://tr-tr.facebook.com/help/instagram>
- Milliyet.com, Milliyet Gazetecilik ve Yayıncılık A.Ş. "Sosyal medyada 'hakaret' tuzağı!". Erişim 03.04.2026.
<https://www.milliyet.com.tr/gundem/sosyal-medyada-hakaret-tuzagi-6953535>
- Nomer, Halûk N. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 20. Basım, 2024.
- Oğuz, Habip. "Sorumluluk Hukukunda Kusur", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 7, 28, (Ekim 2016): 273-286.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/taad/article/694113>
- Oğuzman, Kemal ve Öz, Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler. II. Cilt*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016.
- Oğuzman, M. Kemal, Öz, M. Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler. 2. Cilt*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 20. Basım, 2024.
- Oğuzman, M. Kemal, Seliçi, Özer ve Oktay Özdemir, Saibe. *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2024.

- Özaydın, Özdem. “Sosyal Medya Aracılığıyla Kişilik Haklarının İhlali”, *Fasikül Hukuk Dergisi* 11, 111, (2019), 511-521.
<https://www.jurix.com.tr/article/18430?u=0&c=0>
- Özdemir, Zafer. “Sosyal Medyada Kimlik İnşasında Yeni Akım: Özçekim Kullanımı”, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 2, 1 (2015): 1-112.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172388>
- Özgül, Mehmet Emin. *Sosyal Medyada Özel Hayatın Gizliliğinin Korunması ve Sosyal Ağ Sağlayıcının Yükümlülükleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Öztan, Bilge. *Kişiler Hukuku; Gerçek Kişiler*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 11. Basım, 2021.
- Öztekin, Alp. *Türk İnternet Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Pusa, Tuğba. *İfade Özgürlüğü ve Sosyal Medya*. İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
https://www.researchgate.net/publication/384328827_Ifade_Ozgurlugu_ve_Sosyal_Medya
- recrodigital.com, Recro Digital Marketing. “2021 Yılında Instagram Algoritmasının Çalışma Biçimi”. Erişim 03.04.2026. <https://recrodigital.com/2021-yilinda-instagram-algoritmasinincalismabicimi/#::~:~:text=2021'deki%20Instagram%20algoritmas%C4%B1%2C%20kullan%C4%B1c%C4%B1lara,fazlas%C4%B1n%C4%B1%20g%C3%B6rme%20ihtimalimiz%20%C3%A7ok%20y%C3%BCksek>.
- Sarıyar, Hatice. *Dijital Çağda Kimliğin Kavramsallaştırılması ve Gerçeklik: Twitter Parodi Hesapları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
<https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/308538/yokAcikBilim10246853.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Saygın, Arda Umut. "Haberin Mizahla İmtihani: Hiciv-Parodi Haberler", *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi* 12, (2024): 27-55. <https://doi.org/10.56676/kiad.1344801>
- Serçemeli, Ceyhun. "Sosyal Medyada Mahremiyetin Gizliliğini İhlalde Yeni Bir Trend Olan " Stalk" a Hukuki Açidan Bir Bakış", *Güncel Hukuk* 2, 158, (2017). <https://www.umut.org.tr/userfiles/files/Ceyhun%20Ser%C3%A7emeli.pdf>
- Siemieniecka, Dorota and Skibińska, Małgorzata. "Stalking And Cyberstalking as a Form of Violence", *Society Integration Education Proceedings of the International Scientific Conference* 3, (2019): 403-413. https://www.researchgate.net/publication/333255738_STALKING_AND_CYBERSTALKING_AS_A_FORM_OF_VIOLENCE
- Sönmez, Yasin. "Sosyal Ağ Platformlarında Anonim Hesaplara Yönelik Yasaklamacı Yaklaşımlar Karşısında Gerekliklik ve Temel Haklar Sorunu", *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 2, (2023). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3216904>
- Sönmezer, Zuhale. "Sosyal Medyada Etik, Kişisel Veri Gizliliği ve Güvenlik Tehditleri", *Güvenlik Bilimleri Dergisi Kolluk Uygulamaları ve Güvenlik Teknolojileri Özel Sayısı* (2025): 159-183.
- Şen, Ersan. *Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*. İstanbul: Kazancı Yayınları, 7. Basım, 1996.
- Şen, Fulya ve Y. Furkan Şen, "Sosyal Medya, İletişim Hakkı ve İfade Özgürlüğü Üzerine Bir Değerlendirme", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 17, 2, (2015): 122-136. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/287172>
- Şengül, Mehmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 1. Basım, 2025.

- Şeyda, Özder. "Hakaretten Para Kazanmak! Küfürden Servet Kazanıyorlar", *Onedio Ekonomi* (27 Nisan 2023). Erişim 03.04.2026. <https://onedio.com/haber/yeni-nesil-girisimcilik-hakaretten-para-kazanmak-kufurden-servet-kazaniyorlar-1143809>
- Tanju, Erhan. *İfade ve Basın Özgürlüğü: AİHM Kararları Işığında*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Tatar, Samet. "Amerikan Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber", *Sosyal Medya Hukuku ve Yalan Haber Ülke İncelemeleri Almanya- Fransa- Avustralya- Amerika Birleşik Devletleri- Avrupa Birliği- Singapur*, ed. Bülent Kent ve Merve Ayşegül İbrahim, Ankara: Adalet Yayınevi, 2022.
- TDK, Türk Dil Kurumu. "Güncel Türkçe Sözlük". Erişim 03.04.2026. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tinni, Siğnem. "Kişiliğin Dışa Karşı Korunması", *Turkish Studies* 14/4 (2019): 2755-2777. <http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22820>
- Tosyalı, Hikmet. "Dijital Çağda Siyasal İletişim: Algoritmalar ve Botlar", *CTC 2021 Proceedings Book* (2021): 91-101. https://www.researchgate.net/publication/352383329_Dijital_Cagda_Siyasal_Iletisim_Algoritmalar_ve_Botlar
- Turabi, Selami. *İfade ve Basın Özgürlüğü*. Ankara: Adalet Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Turan Başara, Gamze. *Kişiliğin İhlalinden Kaynaklanan Maddi ve Manevi Tazminat ile Haksız Kazancın İadesi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2018.
- Tüfekçi, Zeynep. *Twitter and tear gas: The power and fragility of networked protest*. New Haven: Yale University Press, 2017.
- Türkmen, Sevgi. *5651 Sayılı Kanuna Göre Erişimin Engellenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015. <https://rehberhukuk.net/uploads/files/SEVGİ%20TÜRKME N%205651%20sayılı%20kanuna%20göre%20erişimin %20engellenmesi%20.pdf>

- Uluç, Güliz ve Süslü, Bilal. "Örnek Yargı Kararlarıyla Sosyal Medya Hukuku", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8, 17, (2016).
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/717724>
- Uluz, Güliç ve Yarci, Ayşegül. "Sosyal Medya Kültürü", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 52, (Mayıs 2017).
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/29388/314629>
- Uyumaz, Alper. "Sorumluluk Hukukunda Kusur Kavramı ve Kusurun Tespitine İlişkin Bir Öneri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13, 1, (2023), 503-546.
<https://doi.org/10.52273/sduhfd..1277798>
- Uzun, Hilal. "Sosyal Medyanın Bilgi Kalitesine Etkisi: Sahte Hesaplar", *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi* 1, 2 (2016): 1-31.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/adibd/article/782839>
- Vuraloğlu, Mehmet Oğuz. "Kişisel Verilerin İşlenmesi Suretiyle Kişilik Hakkı İhlalinde Kazancın Devri Talebi", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1, (2018): 181-203.
<https://www.jurix.com.tr/article/17531?u=0&c=0>
- Wani, Mudasar Ahmad, Sofi, Muzafar Ahmad and Wani, Suheel Yousuf. "Why Fake Profiles: A study of Anomalous users in different categories of Online Social Networks", *International Journal of Engineering Technology Science and Research* 4, 9, (2017).
https://www.researchgate.net/publication/319940097_Why_Fake_Profiles_A_study_of_Anomalous_users_in_different_categories_of_Online_Social_Networks
- Wardle, Claire and Derakhshan, Hossein. *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making*. Council of Europe Report, 2017.
<https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>
- X, Twitter. "Twitter (X) Yardım Merkezi Yanıltıcı ve Aldatıcı Kimlikler Politikası". Erişim 03.04.2026.

- Yağmurlu Dara, Aslı. "Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Sosyal Medya", *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi* 7, 1, (2011): 5-15.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/177790>
- Yalancı, Halime. "İnternet Ortamında Kişilik Haklarına Karşı Gerçekleşen Saldırı Türleri", *İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/9 (2024):119-150.
<https://izlik.org/JA74SF83UP>.
- Yıldız, Ozan Ali. "Şeref ve Haysiyete Yönelik Saldırıları Karşısında Kişilik Hakkının Korunması", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/1 (2020):3675-3689.
https://www.researchgate.net/publication/342049787_Seref_ve_Haysiyete_Yonelik_Saldirilar_Karsisinda_Kisilik_Hak_kinin_Korunmasi
- Yünlü, Semih. "Sosyal Medya Kullanıcıları Tarafından Gerçekleştirilen Yaygın Kişilik Hakkı İhlallerinin Örneklenmesi", *Selçuk Hukuk Kongresi* (2020): 28-37.
<https://webadmin.selcuk.edu.tr/BirimDosyalar/Dosyalar/hukuk/%C3%96zel%20Hukuk%20Tam%20Metinler%20Kitab%C4%B1.pdf#page=28>
- Zevkliler, Aydın. *Medeni Hukuk: Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Gerçek-Tüzel Kişiler, Aile Hukuku: Medeni Kanun'daki Son Değişikliklere Göre*. Ankara: Savaş Yayınları, 3. Basım, 1992.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not declared whether this work has received any financial support.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required.

UNUTULMA HAKKI-İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ ARASINDAKİ ADİL DENGE ARAYIŞI

*Balancing the Right to be Forgotten and Freedom
of Expression: The Search for a Fair Balance*

Ömer Zahid ÖZÜDOĞRU*

Öz

Bu çalışma, dijital çağın yarattığı ebedi bellek sorununa karşı gelişen unutulma hakkı ile demokratik toplumların temel taşı olan ifade ve basın özgürlüğü arasındaki gerilimi çok boyutlu bir perspektifle ele almaktadır. Çalışmada önce unutulma hakkının kavramsal çerçevesi, tarihsel gelişimi ve normatif temelleri ortaya konulmakta; ardından basın özgürlüğü ve dijital arşivlerin toplumsal hafızadaki yeri incelenmektedir. Son bölümde ise Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türk Anayasa Mahkemesi içtihatları ışığında iki hak arasında adil dengenin nasıl kurulacağı analitik bir karşılaştırmalı yöntemle ele alınmaktadır. Çalışma; öznenin konumu, zamanın dönüştürücü etkisi ve müdahalenin ölçülülüğü gibi parametreler üzerinden somut denge kriterleri önermekte ve Türk hukuku için yasal kodifikasyon, idari ihtisaslaşma ile dengeleme rehberi oluşturulmasına yönelik önerilerde bulunmaktadır. Çalışmanın özgün katkısı: üç yüksek mahkemenin dengeleme mantığını söz

* Avukat, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, e-posta: zahidozudogru@gmail.com, ORCID: 0009-0008-3468-5155.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 7.03.2026

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 13.06.2026

Atıf/Citation: Özudoğru, Ömer Zahid. "Unutulma Hakkı-İfade Özgürlüğü Arasındaki Adil Denge Arayışı." Bilişim Hukuku Dergisi 8, Sy. 1 (2026): 281-313.

konusu parametreler çerçevesinde sistematik biçimde karşılaştırması, 5651 ve 6698 sayılı mevzuatın somut boşluklarını tespit etmesi ve Dijital Haklar Komisyonu önerisini hukuk devleti güvenceleriyle bağdaştır biçimde yapılandırmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Unutulma hakkı, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, dijital arşivler, özel hayata saygı hakkı, kişisel veriler, ölçülülük ilkesi.

Abstract

This article explores the conflict between the right to be forgotten—a legal safeguard that has taken shape in response to the indefinite digital preservation of personal information—and the freedoms of expression and the press, which are indispensable to the functioning of open democratic societies. After tracing the conceptual origins, historical trajectory, and normative underpinnings of the right to be forgotten, the article examines why press freedom and the archival role of digital media deserve robust protection. The closing section draws on the jurisprudence of the Court of Justice of the European Union, the European Court of Human Rights, and the Turkish Constitutional Court to determine how an equitable reconciliation of these competing values can be achieved in practice. Building on this comparative analysis, the article proposes actionable balancing benchmarks—anchored in the individual’s public or private standing, the erosion of informational relevance over time, and the proportionality of any remedial measure—and puts forward policy recommendations for Turkey covering legislative reform, administrative specialisation, and the drafting of a judicial balancing guide.

Keywords: Right to be forgotten, freedom of expression, press freedom, digital archives, right to respect for private life, personal data, principle of proportionality.

I. GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından bu yana toplumsal ve bireysel hafıza, biyolojik bir zorunluluk ve aynı zamanda bir nimet olan unutma eylemi üzerine inşa edilmiştir. İnsan zihni, maruz kaldığı bilgilerin büyük bir kısmını zamanla eleyerek, geçmişin yükünden kurtulur ve geleceğe odaklanma imkânı bulur. Viktor Mayer-Schönberger'in isabetle belirttiği gibi; "tarih boyunca unutmak kural, hatırlamak ise istisna olmuştur".¹ Ancak 21. yüzyılla birlikte bilişim teknolojilerinde yaşanan devrimsel dönüşüm ve internetin hayatın her alanına nüfuz etmesi, bu binlerce yıllık doğal paradigmayı tersine çevirmiştir. Dijital çağda artık hatırlamak varsayılan, unutmak ise çaba gerektiren istisnai bir eyleme dönüşmüştür.²

Geleneksel dünyada bilgiyi kayıt altına almak hem zahmetli hem de pahalıydı; bilginin dolaşımı ise coğrafi ve fiziksel kısıtlarla sınırlı kalıyordu. Dijital çağ bu denklemi köklü biçimde tersine çevirmiştir: sofistike arama algoritmaları ve neredeyse sifıra inen veri depolama kapasitesi sayesinde ağ ortamı, pratik olarak sınırsız bir bellek işlevi kazanmıştır.³ Bunun sonucunda yıllar önce yaşanan bir hata, kamuoyunun çoktan unuttuğu bir an ya da güncelliğini tüketmiş bir bilgi, tek bir sorgu aracılığıyla yeniden gün yüzüne çıkabilmektedir.⁴ Bentham'ın Panopticon'unu akla getiren bu dijital gözetim ortamı bireyi

¹ Viktor Mayer-Schönberger, *Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age* (Princeton: Princeton University Press, 2009), 2.

² Simon Wechsler, "The Right to Remember: The European Convention on Human Rights and the Right to Be Forgotten," *Columbia Journal of Law and Social Problems* 49, no. 1 (2015): 136.

³ Ulaş Karan, "İnternette Haber Arşivlerinde Unutulma Hakkı: İfade Özgürlüğü İhlali mi, Özel Yaşama Saygı Hakkının Doğal Sonucu mu?," *Legal Hukuk Dergisi* 16, no. 189 (2018): 4203.

⁴ "You Are What You Google," *Wired*, Şubat 2009, erişim tarihi Aralık 18, 2025, <https://www.wired.com/2009/02/you-are-what-go>.

geçmişinin kalıcı gölgesi altında tutmakta ve kişisel gelişim ile yeniden başlangıç fırsatını ciddi ölçüde kısıtlamaktadır.⁵

Bu teknolojik asimetri, hukuk düzenini temel ve zorlu bir soruyla karşı karşıya bırakmıştır: Kamusal ilgisini ve güncelliğini yitirmiş olsun ya da olmasın, bir kişiye ait geçmiş veriler sonsuza dek herkesin erişimine açık kalabilmeli midir? Yoksa birey, dijital kimliği üzerinde yeniden egemenlik kurma ve geçmişinin sürekli görünür olmasını engelleme hakkına mı sahiptir? İşte bu sorunun cevabı olarak hukuk sahnesine çıkan unutulma hakkı,⁶ kalıcı dijital hafızanın doğurduğu tehditlere karşı bireysel özerkliği güvence altına almaya çalışan ve önemi giderek artan bir insan hakları aracı olarak öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte unutulma hakkı, kısıtsız bir statüye sahip değildir. Hakkın hayata geçirilmesi, özgür bir demokratik yaşamın olmazsa olmaz koşulu olan ifade ve basın özgürlüğüyle doğrudan çatışmaktadır. Söz konusu gerilimin bir tarafında bireyin onuru, itibarı ve mahrem alanına saygı gösterilmesini güvence altına alan AİHS'nin 8. maddesi; diğer tarafında ise basının bilgi toplama ve aktarma görevi ile halkın haber alma hakkını koruyan 10. madde durmaktadır. Dijital arşivler bu çatışmada sıradan bir veri deposu olarak değerlendirilemez; zira bu arşivler aynı zamanda kamusal hafızanın taşıyıcısı, tarihsel araştırmaların birincil kaynağı ve hesap verebilir bir demokrasinin şeffaflık güvencesidir. Bu gerçek, hukuku katı çözümler yerine her olayı kendi bağlamında değerlendiren esnek ve çok boyutlu bir denge anlayışına zorlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı; unutulma hakkının kavramsal çerçevesini ve hukuki niteliğini ortaya koymak, bu hakkın ifade ve basın özgürlüğü ile çatıştığı noktaları tespit etmek ve

⁵ AYM, N.B.B., BB, B. No: 2013/5653, 03.03.2016.

⁶ Jeffrey Rosen, "The Right to Be Forgotten," *Stanford Law Review Online* 65 (2012): 88, <https://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox-the-right-to-be-forgotten/>; Manuel Galea, "The Right to be Forgotten: A Balance Between Privacy and Public Rights?" (Doktora tezi, University of Malta, 2015), 34.

uluslararası (AİHM, ABAD) ve ulusal (AYM, Yargıtay) yargı içtihatları ışığında, bu iki üstün değer arasında adil bir dengenin nasıl kurulması gerektiğini analiz etmektir. Çalışmada öncelikle unutulma hakkının tarihsel gelişimi ve normatif temelleri ele alınacak, ardından ifade özgürlüğü bağlamında dijital arşivlerin önemi tartışılacak ve son olarak yüksek mahkemelerin geliştirdiği kriterler üzerinden somut çözüm önerileri sunulacaktır.

Bu çalışmanın literatüre özgün katkısı üç boyuttadır. **Birincisi**, ABAD, AİHM ve AYM içtihatlarını dağınık bir içtihat taraması olarak değil; öznenin kamusal görünürlüğü, zamanın dönüştürücü etkisi ve müdahalenin ölçülülüğü olmak üzere üç analitik parametre etrafında sistematik biçimde karşılaştırarak her mahkemenin dengeleme mantığındaki özgünlükleri ve kesişim noktalarını ortaya koymaktır. **İkincisi**, Türkiye’de 5651 ve 6698 sayılı mevzuatın uygulamadaki boşluklarını somut biçimde tespit ederek bu boşlukların neden yasal kodifikasyona ihtiyaç doğurduğunu gerekçelendirmektir. **Üçüncüsü** ise Türk hukukunda daha önce kurumsal tasarımıyla ele alınmamış olan Dijital Haklar Komisyonu önerisini, hukuk devleti güvenceleriyle bağdaşır biçimde yapılandırmaktır.

Bu çalışmada normatif analiz ve karşılaştırmalı içtihat incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Unutulma hakkı ile ifade ve basın özgürlüğü arasındaki çatışmanın kanun metinlerinden ziyade yargı kararlarıyla şekillenmiş olması nedeniyle araştırmanın ağırlık merkezini yüksek mahkeme içtihatlarının analitik değerlendirmesi oluşturmaktadır.

Karşılaştırmalı analizde üç mahkemenin seçilmesinin özgül gerekçeleri bulunmaktadır. **ABAD** kararları; dijital çağda arama motorlarının veri sorumlusu sıfatını tayin ederek unutulma hakkının dijital alandaki otonom yapısını ve temel sınırlarını çizen merci olması sebebiyle analize dahil edilmiştir. **AİHM** kararları; AİHS’nin 8. ile 10. maddeleri arasındaki çatışmada insan hakları perspektifiyle evrensel dengeleme testlerini geliştirdiği için karşılaştırmanın yapıtaşı olarak

konumlandırılmıştır. **Türk Anayasa Mahkemesi** kararları ise uluslararası standartların Türk hukuk sistemine entegrasyon sürecini ve yerel hukuktaki uygulama pratiklerini tespit edebilmek amacıyla incelenmiştir.

Karşılaştırmalı analizde mahkemelerin içtihadi yaklaşımları gelişigüzel biçimde değil, somut uyuşmazlıklarda kullandıkları dengeleme ölçütleri üzerinden tasnif edilmiştir. Bu doğrultuda mahkemelerin benzerlik ve farklılıkları: (i) öznenin kamusal görünürlüğü, (ii) zamanın dönüştürücü etkisi ve (iii) müdahalenin ölçülülüğü olmak üzere üç temel parametre üzerinden analitik bir süzgeçten geçirilerek incelenmiş ve bölüm sonunda karşılaştırmalı bir tablo ile görünür hale getirilmiştir. Bu metodolojik tercih, mahkemelerin hakları dengelerken başvurdukları argümantasyon farklılıklarını ve ağırlık noktalarını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: UNUTULMA HAKKININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE UNSURLARI

Unutulma hakkı, dijital dünyanın getirdiği yeni bir insan hakkı kategorisi olarak görünse de özü itibarıyla mahremiyet ve kişilik haklarının tarihsel gelişiminin doğal bir uzantısıdır. Bu bölüm, hakkın tanımını, tarihsel kökenlerini, diğer hukuki kavramlarla ilişkisini ve normatif temellerini detaylı bir şekilde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

A. Tanım ve Tarihsel Gelişim: Suçlu Geçmişin Silinmesinden Dijital Unutulmaya

Unutulma hakkı, doktrinde en genel tanımıyla; dijital hafızada yer alan ve kişisel veri niteliği taşıyan bilgilerin, güncelliğini, önemini veya saklanma gerekçesini yitirmesi durumunda, bireyin talebi üzerine silinmesi veya erişiminin engellenmesi hakkı olarak ifade edilmektedir.⁷ Ancak bu tanım,

⁷ Yar. HGK, E.2014/56, K.2015/1679, 17.06.2015.

hakkın sadece dijital boyutuyla sınırlı kalmakta, tarihsel derinliğini yansıtmamaktadır.

Hakkın hukuki kökleri, 20. yüzyılın ikinci yarısında Kıta Avrupası geleneğinde filizlenmiştir: Fransız hukukundaki *droit à l'oubli* ve İtalyan hukukundaki *diritto all'oblio* kavramları bu gelişimin öncü örnekleri arasında yer almaktadır.⁸ İnternet öncesi dönemde bu hak, temelde ceza adaleti sistemiyle ilintili bir rehabilitasyon aracı olarak doğmuştur. Cezasını infaz eden ve topluma yeniden kazandırılmayı bekleyen mahkûmların, geçmişteki suçlarının sürekli yüzlerine vurulmasını engellemek ve temiz bir sayfa ile hayata devam etmelerini sağlamak bu hakkın çıkış noktasıydı.⁹

Ancak dijitalleşme ile birlikte hakkın mahiyeti evrim geçirmiştir. Artık sadece suçluların değil, geçmişteki bir fotoğrafı, sosyal medya paylaşımı veya hakkında çıkan bir haberi nedeniyle mağduriyet yaşayan her bireyin talep edebileceği genel bir kişilik hakkına dönüşmüştür.¹⁰ Bu dönüşümün simgesel başlangıç noktası, ABAD'ın Mayıs 2014'te verdiği C-131/12 sayılı Google Spain kararıdır.¹¹ Mahkeme bu kararla, arama motorlarını veri sorumlusu ilan etmiş ve unutulma hakkını dijital dünyada uygulanabilir somut bir mekanizmaya kavuşturmuştur. Ardından 2018'de yürürlüğe giren Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü'nün (GDPR) 17. maddesi bu hakkı yazılı hukuk kuralı düzeyine taşımıştır.

GDPR'ın 17. maddesinin unutulma hakkı açısından normatif önemi yalnızca hakkın pozitif hukuktaki varlığını tescil

⁸ Robert Kirk Walker, "The Right to be Forgotten," *Hastings Law Journal* 64 (2012): 272.

⁹ Cécile De Terwangne, "Internet Privacy and the Right to Be Forgotten/Right to Oblivion," *VII International Conference on Internet, Law & Politics: Net Neutrality and Other Challenges for the Future of the Internet* iç. (Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2012), 111.

¹⁰ De Terwangne, "Internet Privacy," 111.

¹¹ ABAD, *Google Spain SL and Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, C-131/12, 13.05.2014.

etmekle sınırlı değildir. Madde, silme talebinin hangi koşullarda kabul edileceğini ve hangi durumlarda reddedileceğini sistematik biçimde düzenlemektedir. Birinci fıkra; verinin toplanma amacının ortadan kalkması, rızanın geri alınması ve verilerin hukuka aykırı işlenmesi gibi silme yükümlülüğünü doğuran halleri saymaktadır. Üçüncü fıkra ise ifade ve bilgi özgürlüğü, kamu sağlığı, arşivleme, bilimsel ve tarihsel araştırma amaçları ile hukuki iddiaların savunulması gibi silme yükümlülüğünün uygulanmayacağı istisnaları düzenlemekte; böylece unutulma hakkı ile çatışan değerler arasındaki dengeleme işlemini kanun metnine yerleştirmektedir. Bu yapı, hakkın hem gerçek anlamda uygulanabilir hem de ölçülülük ilkesine bağlı olduğunu göstermektedir. Doktrinde GDPR m. 17'nin uygulama alanı ve sınırları özellikle medya özgürlüğü bağlamında tartışılmaya devam etmektedir.¹²

Türk hukukunda ise Anayasa veya kanunlarda unutulma hakkı adı altında müstakil bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun ve Anayasa Mahkemesi'nin (özellikle N.B.B. başvurusu) içtihatlarıyla, bu hak Türk hukuk sistemine entegre edilmiştir. Yüksek yargı mercileri, unutulma hakkını Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kişilik gelişimi hakkı ile 20. maddesinde yer alan özel hayatın gizliliği ilkesinin zorunlu bir uzantısı olarak değerlendirmektedir. Türk hukuk literatüründe unutulma hakkının insan hakları hukuku perspektifinden ele

¹²GDPR m. 17(1) ve m. 17(3) hükümleri için bkz. European Data Protection Board (EDPB), "Guidelines 5/2019 on the criteria of the Right to be Forgotten in the search engines cases under the GDPR," Temmuz 7, 2020; Francesco Di Ciommo, "Privacy in Europe After Regulation (EU) No 2016/679: What Will Remain of the Right to be Forgotten?," The Italian Law Journal 3, no. 2 (2017): 633-646. Ayrıca bkz. Eren Sözüer, Unutulma Hakkı: İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme (İstanbul: Onİki Levha Yayıncılık, 2017), 89-115.

alındığı çalışmalar da bu hakkın normatif temellerini derinlemesine irdelemektedir.¹³¹⁴

B. Mahremiyet ve Özel Hayata Saygı ile İlişkisi

Unutulma hakkının ontolojik temeli, hiç şüphesiz “özel hayatın gizliliği” ilkesidir. 1890 yılında Samuel Warren ve Louis Brandeis’in hukuk literatürüne kazandırdığı yalnız bırakılma hakkı,¹⁵ modern mahremiyet anlayışının temelini oluşturur. Dijital çağda unutulma hakkı, bu klasik tanımın güncellenmiş ve genişletilmiş bir versiyonudur.

AİHM, AİHS’nin 8. maddesi kapsamındaki özel hayat güvencesini dar bir çerçevede değerlendirmemektedir. Mahkemeye göre bu güvence, bireyin yalnızca kapalı mekânlardaki mahrem yaşamını değil; dış dünyayla kurduğu ilişkileri, itibarını, kimliğini ve kendi imgesini kontrol etme yetkisini de kapsamaktadır. Bir kişinin geçmişine ait verilerin ister rıza dahilinde ister rıza dışı paylaşılmış olsun, uzun süre iradesi hilafına dolaşımda kalması mahremiyet beklentisini zedeler.¹⁶ Unutulma hakkı, bireyin özel hayatının gizliliğini korumak adına, kamusal alana taşmış verilerin tekrar özel alana çekilmesini veya en azından kamusal görünürlüğünün azaltılmasını sağlayan bir enstrümandır.¹⁷

¹³ Yar. 19. CD, E.2020/6232, K.2021/2772, 10.03.2021.

¹⁴Eren Sözüer, Unutulma Hakkı: İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 159-186. Sözüer, unutulma hakkını evrensel insan hakları söylemi çerçevesinde konumlandırarak hakkın AİHM içtihatındaki gelişimini ve Anayasa m. 17 ile olan ilişkisini ayrıntılı biçimde analiz etmektedir.

¹⁵ Samuel D. Warren ve Louis D. Brandeis, "The Right to Privacy," *Harvard Law Review* 4, no. 5 (1890): 193-220.

¹⁶ Francesco Di Ciommo, "Privacy in Europe After Regulation (EU) No 2016/679: What Will Remain of the Right to be Forgotten?," *The Italian Law Journal* 3, no. 2 (2017): 633.

¹⁷ Gülay Arslan Öncü, "Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı," *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme* iç., ed. Sibel İnceoğlu (İstanbul: Beta Yayınevi, 2013), 311.

C. Bilgilendirme Özerkliği (Veri Özerkliği)

Unutulma hakkını sadece mahremiyetin korunması ile açıklamak, hakkın kapsamını daraltmak olur. Bu hak aynı zamanda, Alman Anayasa Mahkemesi'nin 1983 tarihli meşhur Nüfus Sayımı Kararı (*Volkszählungsurteil*) ile geliştirdiği bilgilendirme özerkliği (informationelle Selbstbestimmung) ilkesine dayanır.¹⁸

Bilgilendirme özerkliği; bireyin, kendisine ait verilerin toplanması, saklanması, kullanılması ve üçüncü kişilere aktarılması süreçlerinde söz sahibi olmasını, yani kendi verisinin “kaderini tayin etme” yetkisini ifade eder. Birey, verinin sadece nesnesi değil, aynı zamanda öznesidir. Unutulma hakkı, bireye verileri üzerindeki kontrolünü yeniden kazandırarak dijital kimliğini yeniden inşa etme imkânı tanır. Dolayısıyla bu hak, insan onurunun ve kişiliğin serbestçe geliştirilmesi hakkının, veri koruma hukuku alanındaki en somut tezahürüdür.¹⁹

Unutulma hakkının ahlaki ve felsefi temelini yalnızca istenen bir öz-imgeyi başkalarına yansıtmak ve kontrol etme amacına indirgemek eksik bir yaklaşım olacaktır. Lowry Pressly'nin geliştirdiği güncel teorik yaklaşıma göre; bu hakkın asıl özü, bireyin “**faillige duyulan güven**” duygusunu korumak ve geçmişinin bilgisiyle önceden koşullanmamış yeni sosyal ilişkiler kurabilme ihtimalini açık tutmaktır. Bireyin geçmişine ait dijital kayıtların sürekli ve evrensel biçimde erişilebilir olması, kişiyi geçmişine prangalamakta ve geleceğinin açık olduğuna dair inancını zedelemektedir. Dolayısıyla unutulma hakkı, bireyin salt başkalarının gözündeki itibarını yönetmesini değil, kendi hayatını yönlendirmesinin ve değişmeye

¹⁸ Almanyaya Federal Anayasa Mahkemesi (BVerfG), *Volkszählungsurteil* (Nüfus Sayımı Kararı), 1 BvR 209/83ff., 15.12.1983, BVerfGE 65, 1.

¹⁹ Antoinette Rouvroy ve Yves Poullet, "The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy," *Reforming European Data Protection Law* iç., ed. Serge Gutwirth, Ronald Leenes ve Paul de Hert (Dordrecht: Springer, 2015), 45.

çalışmasının buna değeceğine olan içsel inancını ve faillik kapasitesini güvence altına alan yaşamsal bir koşuldur.²⁰

D. Unutulma Hakkının Diğer Haklardan Farkı: Silme ve Referanssızlaştırma Hakkı

Hakkın sınırlarını ve uygulama biçimini netleştirmek adına, sıklıkla karıştırılan silme hakkı ve listeden çıkarılma kavramları arasındaki teknik ve hukuki farkların ortaya konması elzemdir.

- **Silme Hakkı:** Verinin, bulunduğu kaynaktan (örneğin haberi yapan gazetenin sunucularından veya bir sosyal medya platformunun veritabanından) fiziksel veya dijital olarak tamamen yok edilmesini ifade eder. Bu, en radikal müdahale biçimidir ve genellikle verinin hukuka aykırı işlenmesi, saklama süresinin dolması veya açık rızanın geri alınması gibi durumlarda uygulanır.²¹ Silme işlemi gerçekleştiğinde, o bilgi artık dijital evrende varlığını yitirir; yani tarihten silinir.

- **Referanssızlaştırma Hakkı (Listeden Çıkarma):** Unutulma hakkının arama motorları nezdindeki en yaygın ve ölçülü uygulama halidir. Burada, kişinin ismiyle yapılan arama sonuçlarında, ilgili içeriğe yönlendiren linkler (URL) listeden çıkarılır. Ancak içeriğin kendisi asıl kaynağında (web sitesinde) varlığını sürdürmeye devam eder. Başka anahtar kelimelerle veya doğrudan URL adresiyle o içeriğe ulaşmak mümkündür.²²

ABAD, Google Spain kararında bu ayrımın hayati önemine dikkat çekmiştir. İnternetin yapısı gereği bilginin yayılım hızı ve kopyalanma kolaylığı düşünüldüğünde; asıl içeriği silerek basın arşivini yok etmek yerine, sadece arama motoru

²⁰ Lowry Pressly, "The Right to Be Forgotten and the Value of an Open Future," *Ethics* 135, no. 1 (2024): 76-79, <https://doi.org/10.1086/731431>.

²¹ Serdar Güleler, "Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak 'Unutulma Hakkı'," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 102 (2012): 226.

²² Google, "Sıkça Sorulan Sorular," erişim tarihi Aralık 15, 2025, <https://www.google.com.tr/intl/tr/policies/faq/>.

sonuçlarını temizleyerek bireyin ismini o içerikten koparmak, ifade özgürlüğünü daha az zedeleyen bir yöntemdir.²³

Türk hukuk pratiğinde de Sulh Ceza Hâkimlikleri, genellikle 5651 sayılı Kanun kapsamında erişimin engellenmesi (URL bazlı engelleme) kararı verirken; Anayasa Mahkemesi, unutulma hakkı bağlamında kişinin ismiyle yapılan aramalarla ilişkilendirilmemesi şeklinde daha spesifik kararlar verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.²⁴

III. ÇATIŞAN DEĞER: İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Unutulma hakkı tartışmalarında terazinin bir kefesinde bireyin mahremiyeti dururken, diğer kefesinde demokratik toplumların olmazsa olmaz (conditio sine qua non) şartı olan ifade ve basın özgürlüğü yer almaktadır. Unutulma hakkının sınırlarını doğru çizebilmek için, onunla çatışan bu değer mahiyetini ve dijital çağda kazandığı yeni boyutları anlamak elzemdir.

A. Demokratik Toplumun Temel Taşı Olarak İfade Özgürlüğü

İfade özgürlüğü (AİHS m. 10, Anayasa m. 26), sadece bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinin bir aracı değil, aynı zamanda çoğulcu bir demokrasinin işleyişi için hayati bir işlev üstlenir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM),²⁵ yerleşik içtihadı olan *Handyside v. Birleşik Krallık* kararından bu yana ısrarla vurgulamaktadır ki; ifade özgürlüğünün güvencesi, yalnızca toplumun büyük çoğunluğunca benimsenen, masum ya

²³ AİHM, *Węgrzynowski ve Smolczewski v. Polonya*, B. No: 33846/07, 16.07.2013, § 57; AİHM, *M.L. ve W.W. v. Almanya*, B. No: 60798/10 ve 65599/10, 28.06.2018, § 102.

²⁴ Ş. Cankat Taşkın, *İnternete Erişim Yasakları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 301-324.

²⁵ AİHM, *Lingens v. Avusturya*, B. No: 9815/82, 08.07.1986, § 41; AİHM, *Oberschlick v. Avusturya* (No. 1), B. No: 11662/85, 23.05.1991, § 57; AİHM, *Nilsen ve Johnsen v. Norveç*, B. No: 23118/93, 25.11.1999, § 43.

da önemsiz görülen fikir ve haberleri değil, aksine kamuoyunun bir bölümünü tedirgin eden, öfkeliendiren ya da yerleşik değerlere meydan okuyan görüşleri de kapsamaktadır.²⁶

Özellikle siyasi tartışma özgürlüğü ve kamu yararını ilgilendiren meseleler, bu korumanın en üst seviyede olduğu alanlardır. Unutulma hakkı bağlamında sorun, tam da bu noktada düğümlenmektedir: Birey için rahatsız edici olan geçmiş bir bilgi, toplum için bilinmesi gereken bir gerçeklik olabilir.

B. Basının Kamu Gözetleyicisi Rolü ve Halkın Bilgi Edinme Hakkı

Basın özgürlüğü, sadece gazetecilerin haber yapma hakkından ibaret değildir; asıl meşruiyetini halkın haber ve kanaatlere ulaşma hakkından alır. AİHM'in *Lingens v. Avusturya* ve *Axel Springer* kararlarında altını çizdiği üzere; basın, bir kamu gözetleyicisi rolü üstlenerek, kamuyu ilgilendiren her türlü bilgiyi toplama, işleme ve sunma göreviyle yükümlüdür.²⁷

Bu görev, geçmişte yaşanmış olayları da kapsar. Zira tarih, bugünü anlamanın anahtarıdır. Bir siyasetçinin geçmişteki tutarsızlıkları, bir iş insanının ticari geçmişi veya bir kamu görevlisinin sicili, seçmenlerin ve toplumun kanaat oluşturma sürecinde kritik verilerdir. Dolayısıyla, basının arşiv tutma ve bu arşivi erişime açma faaliyeti, ifade özgürlüğünün ikincil değil, asli unsurlarından biridir.^{28,29}

²⁶ AİHM, *Handyside v. Birleşik Krallık*, B. No: 5493/72, 07.12.1976, § 49.

²⁷ Jeff John Roberts, "The Right to Be Forgotten from Google? Forget It, Says US Crowd," *Fortune*, Mart 12, 2015, erişim tarihi Kasım 20, 2025, <https://fortune.com/2015/03/12/the-right-to-be-forgotten-from-google-forget-it-says-u-s-crowd/>.

²⁸ AİHM, *M.L. ve W.W. v. Almanya*, B. No: 60798/10 ve 65599/10, 28.06.2018, § 101.

²⁹ AİHM, *Fuchsman v. Almanya*, B. No: 71233/13, 19.10.2017, § 40.

Öte yandan, basının arşiv tutma görevi ve kamunun bilgi alma hakkı mutlak bir fayda varsayımına dayandırılmaz. Özellikle geçmişte işlenmiş suçlara ilişkin verilerin sürekli olarak kamuoyunun erişimine açık tutulmasının kamu güvenliğini artıracığı tezi ampirik verilerle çelişebilmektedir. Pressly'nin ABD'deki cinsel suçluların kamuya duyurulmasını öngören "Megan Yasası" (Megan's Law) uygulamaları üzerinden aktardığı araştırmalar, suç geçmişinin sürekli ifşa edilmesinin suçlunun yeni ve önceden koşullanmamış ilişkiler kurma inancını yıktığını göstermektedir. Bu durum, faillik güvenliğini zedeleyerek bireyin ıslah olma motivasyonunu düşürmekte ve suçun tekrarlanmasını azaltmak yerine artırabilmektedir. Dolayısıyla kamusal hafıza ve bilgi edinme hakkı dengelenirken, sürekli ifşanın bireyin yeniden topluma kazandırılması (resosyalizasyon) amacını tamamen ortadan kaldıran yıkıcı etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.³⁰

C. Dijital Haber Arşivleri: Tarihsel ve Toplumsal Hafıza

İnternet, basının bu arşivleme işlevini kökten değiştirmiştir. Geleneksel arşivler, fiziksel erişim zorluğu ve sınırlı depolama alanı nedeniyle doğası gereği unutmaya meyilliydi. Ancak dijital haber arşivleri, sınırsız kapasitesi ve arama motorları sayesinde sağladığı anlık erişim ile unutmayı imkânsız kılan bir yapıya sahiptir.³¹

AİHM, *Węgrzynowski ve Smolczewski v. Polonya* ve özellikle *Times Newspapers Ltd v. Birleşik Krallık* (No. 1 ve 2) kararlarında, internet haber arşivlerinin önemini açıkça tescil etmiştir. Mahkemeye göre dijital arşivler; eğitim, tarihsel araştırma ve toplumsal hafızanın korunması adına paha biçilemez birer kaynaktır. Bu arşivlerin bütünlüğü

³⁰ Pressly, "Right to Be Forgotten," 86.

³¹ Stuart Jeffries, "Why We Must Remember to Delete - and Forget - in the Digital Age," *The Guardian*, Haziran 30, 2011, erişim tarihi Aralık 16, 2025, <https://www.theguardian.com/technology/2011/jun/30/right-to-be-forgotten-digital-age>.

bozulmamalıdır. Bir haberin arşivden tamamen silinmesi, tarihin o anına ait bir tanıklığın yok edilmesi anlamına gelir ki bu da tarihin yeniden yazılması tehlikesini doğurur.³²³³

D. Çatışmanın Özü: Arşivin Bütünlüğü Mü, Bireyin Huzuru Mu?

Unutulma hakkı talepleri, işte bu noktada dijital arşivlerin değiştirilemezlik ve erişilebilirlik özelliklerine bir müdahale teşkil eder. Birey, geçmişteki bir hatasının (örneğin 10 yıl önceki bir iflas haberinin)³⁴ bugün arama motorlarında ilk sırada çıkmasından ve güncel itibarını zedelemesinden şikâyetçidir. Buna karşılık basın organı, o haberin yayınlandığı tarihte doğru ve hukuka uygun olduğunu, dolayısıyla arşivin bir parçası olarak kalması gerektiğini savunur.

Hukuk düzeninin önündeki zorlu sınav; basının arşiv tutma özgürlüğünü zedeledikten, bireyi dijital geçmişinin ebedi esaretinden nasıl kurtaracağıdır. Bu paradoks, ancak her iki hakkın özüne dokunmayan, erişimi zorlaştırma (indeksleme engeli) veya kimliği gizleme (anonimleştirme) gibi ara formüllerle çözülebilir kanaatindeyiz.³⁵

Bu noktada, unutulma hakkının ifade özgürlüğü üzerinde yalnızca caydırıcı etki yaratan bir sansür aracı olduğu yönündeki geleneksel argümanı da eleştirel bir süzgeçten geçirmek gerekmektedir. Nitekim Pressly'nin altını çizdiği üzere; bireylerin çevrimiçi veya çevrimdışı ortamdaki tüm ifade, eylem ve geçmişlerinin sonsuza dek kalıcı biçimde isimleriyle ilişkilendirileceğini bilmesi, asıl büyük otosansürü doğurmaktadır. Gözetim ve kalıcı kayıt mekanizmalarının

³² AİHM, *Węgrzynowski ve Smolczewski v. Polonya*, B. No: 33846/07, 16.07.2013, § 65.

³³ AYM, N.B.B., BB, B. No: 2013/5653, 03.03.2016, § 61; AYM, G.D. (2), BB, B. No: 2014/1808, 18.11.2015, § 25.

³⁴ "Requirements relating to information contained in consumer reports," 15 U.S.C. § 1681c(a)(1) (2012).

³⁵ AİHM, *Hurbain v. Belçika* [BD], B. No: 57292/16, 04.07.2023, § 128.

yarattığı bu baskı, bireyleri düşüncelerini açıklamaktan ve eylemde bulunmaktan alıkoyar. Tam aksine, verilerin ve ifadelerin ebedi olmadığına, gerektiğinde ismin bu içeriklerden koparılabilmesine duyulan güven, bireylerin kendilerini daha özgürce ifade etmelerine zemin hazırlayarak uzun vadede **ifade özgürlüğünün özünü besleyen ve güçlendiren** bir işlev görmektedir.³⁶

IV. ÇATIŞMANIN ÇÖZÜMÜNDE YARGISAL KRİTERLER: ABAD, AİHM VE AYM YAKLAŞIMLARI

Unutulma hakkı ile ifade ve basın özgürlüğü arasındaki çatışmanın çözümünde, evrensel geçerliliği olan matematiksel bir formül bulunmamaktadır. Hukukun dinamik yapısı, her somut olayın kendi koşulları içinde değerlendirilmesini zorunlu kılar. Bu bağlamda, uluslararası ve ulusal yüksek yargı organları, içtihat yoluyla bir dizi dengeleme kriteri geliştirmiştir. Bu bölüm, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Türk Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) konuya ilişkin temel yaklaşımlarını ve geliştirdikleri testleri inceleyecektir.³⁷

A. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) Yaklaşımı: Google Spain Devrimi

Unutulma hakkının modern veri koruma hukukundaki miladı, şüphesiz ABAD'ın 13 Mayıs 2014 tarihli *Google Spain SL ve Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ve Mario Costeja González* kararıdır (C-131/12). Bu karar, dijital mahremiyet algısını kökten değiştirmiştir.

³⁶ Pressly, "Right to Be Forgotten," 83-84.

³⁷ The Advisory Council to Google on the Right to be Forgotten, "Report of the Advisory Council to Google on the Right to be Forgotten," Şubat 6, 2015, erişim tarihi Aralık 27, 2025, <https://static.googleusercontent.com/media/archive.google/tr//advisorycouncil/advisement/advisory-report.pdf>.

1. Arama Motorlarının Veri Sorumlusu Olarak Sorumluluğu

Divan, arama motorlarının internetteki bilgileri otomatik olarak bulması, indekslemesi, saklaması ve belirli bir düzen içinde kullanıcılara sunması faaliyetlerinin, 95/46/EC sayılı Direktif (ve halefi GDPR) anlamında kişisel veri işleme faaliyeti olduğunu tespit etmiştir. Dolayısıyla Google gibi arama motoru işletmecileri, bu verilerin işlenmesinden sorumlu veri sorumlusu olarak kabul edilmiştir. Bu tespit, arama motorlarını sadece tarafsız bir aracı olmaktan çıkarıp, hukuki sorumluluğun merkezine yerleştirmiştir.

2. Yetersiz, İlgisiz veya Artık İlgili Olmayan Veri Kriteri

Kararın esasına ilişkin olarak Divan; başlangıçta hukuka uygun olarak işlenen doğru bir verinin bile, geçen zamanın etkisiyle yetersiz, ilgisiz veya artık güncel olmayan bir niteliğe bürünebileceğine hükmetmiştir. Mahkeme, bu çatışmada kural olarak veri öznesinin temel haklarının (mahremiyet ve veri koruma), arama motorunun ekonomik menfaatlerinden ve kamunun o bilgiye ulaşmadaki menfaatinden öncelikli olduğunu belirtmiştir. Ancak bu öncelik mutlak değildir; eğer veri öznesi kamusal hayatta önemli bir rol oynuyorsa, kamunun bilgiye erişim hakkı, bireyin unutulma hakkına üstün gelebilir.³⁸

B. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Yaklaşımı: Dengeleme Testi

AİHM, konuyu veri koruma tekniklerinden ziyade, AİHS'in 8. maddesi (özel hayata saygı) ile 10. maddesi (ifade özgürlüğü) arasındaki hakların çatışması ve devletin pozitif yükümlülükleri bağlamında ele almaktadır. Mahkeme, bu dengeyi kurarken *Axel Springer AG v. Almanya* kararında kristalize ettiği kriterleri esas almaktadır.

³⁸ ABAD, *Google Spain*, C-131/12, §§ 28, 33, 38, 41.

1. Axel Springer Kriterlerinin Uygulanması

Mahkeme, unutulma taleplerini değerlendirirken şu parametreleri kullanır:

- **Kamusal Tartışmaya Katkı:** Söz konusu yayın, genel yararı ilgilendiren bir tartışmaya hizmet ediyor mu?
- **Kişinin Tanınırlığı:** Başvurucu siyasetçi, ünlü veya kamuya mal olmuş bir kişi mi, yoksa sade bir vatandaş mı?
- **Bilginin Konusu:** Haber, kişinin kamusal göreviyle mi yoksa tamamen özel hayatıyla mı ilgili?
- **Önceki Davranışlar:** Kişi daha önce bu bilgiyi kendi rızasıyla alenileştirmiş mi?
- **İçeriğin Sunuluş Biçimi ve Yaptırımın Ağırlığı:** Müdahale (erişim engeli/silme) orantılı mı?

2. M.L. Ve W.W. v. Almanya: Suçlu Geçmiş ve Toplumsal Hafıza

Mahkeme, 2018 tarihli *M.L. ve W.W. v. Almanya* kararında, cinayet suçundan hüküm giymiş iki kardeşin, cezalarını çektikten sonra eski haberlerin arşivlerden silinmesi talebini reddetmiştir. AİHM, basının arşiv tutma görevinin ve toplumun geçmişteki ağır suçlar hakkında bilgi sahibi olma menfaatinin, başvuruçuların unutulma menfaatinin ağır bastığına hükmetmiştir. Bu karar, unutulma hakkının herkese uygulanabilen bir hak olmadığını göstermesi açısından kritiktir.

3. Hurbain v. Belçika: Anonimleştirme Çözümü

Büyük Daire, 2023 tarihli *Hurbain v. Belçika* kararında ise daha nüanslı bir yaklaşım sergilemiştir. Geçmişte bir trafik kazasına karışan sürücünün adının, gazetenin dijital arşivindeki haberde anonimleştirilmesini (ad-soyad yerine X.Y. yazılmasını) talep etmesini haklı bulmuştur. Mahkeme, haberin içeriğine dokunulmadan sadece kimliğin gizlenmesinin, arşivin bütünlüğünü koruyan en hafif ve ölçülü tedbir olduğunu vurgulamıştır.

4. Biancardi v. İtalya: Sorumluluğun Genişlemesi

AİHM, *Biancardi* kararında, indeksten çıkarma yükümlülüğünün sadece Google gibi arama motorlarına değil; bünyesinde arama çubuğu barındıran ve arşiv tutan yerel haber sitelerine veya internet gazetelerine de yüklenebileceğini kabul etmiştir. Bu, basın sorumluluk alanını genişleten önemli bir içtihattır.

C. Türk Anayasa Mahkemesi (AYM) Yaklaşımı: N.B.B. Kararı ve Dörtlü Test

Türk anayasa yargısında unutulma hakkının ilk kez bağımsız bir temel hak olarak ele alındığı karar, Anayasa Mahkemesi'nin 2016 yılında sonuçlandığı N.B.B. başvurusudur (B. No: 2013/5653). Mahkeme bu kararda hakkı salt bir veri silme talebine indirgememiş; Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan kişilik gelişimi hakkı ile 20. maddesinde yer alan özel hayatın gizliliği ilkesinin birlikte doğurduğu normatif bir gereklilik olarak konumlandırmıştır. Aynı kararda devletin, bireyin geçmiş yükümlülüklerinden arınarak topluma yeniden kazandırılmasını kolaylaştırma yükümlülüğü bulunduğuna da vurgu yapılmıştır.

AYM, bir haberin internetten kaldırılması veya erişime engellenmesi taleplerinde şu dört temel kriteri uygulamaktadır:

1. Zaman Unsuru: Yayının üzerinden ne kadar süre geçmiştir? Bu süre zarfında haberin güncelliği ve haber değeri devam etmekte midir? (Örneğin 14 yıl önceki bir uyuşturucu kullanma haberi, güncelliğini yitirmiş kabul edilebilir).

2. Konu Unsuru: Haber içeriği toplumsal, tarihsel, istatistiksel veya bilimsel bir değer taşımakta mıdır? Kamunun bu bilgiyi bilmesinde hâlâ üstün bir yarar var mıdır?

3. Kişi Unsuru: Habere konu olan kişi siyasetçi, sanatçı veya üst düzey bürokrat mıdır? Yoksa kamuoyu tarafından

tanınmayan sade vatandaş mıdır? Siyasi figürler için eleştiri ve bilinirlik eşiği daha yüksektir.

4. Araç (Yöntem) Unsuru: Müdahale ölçülü müdür? İçeriğin tamamen silinmesi yerine; arama motorlarından ismin çıkarılması (indekslemenin engellenmesi) veya haberin anonimleştirilmesi gibi daha hafif tedbirler mümkün müdür?

AYM, N.B.B. kararında, başvurucunun sade bir vatandaş olması ve haberin 14 yıl öncesine ait olması nedeniyle unutulma hakkının ihlal edildiğine hükmederken; daha sonraki K.Ş. kararında, cinsel saldırı suçundan yargılanan bir kişinin talebini, suçun niteliği ve kamunun bilgi alma hakkını gerekçe göstererek reddetmiştir. Bu da AYM'nin de AİHM gibi kategorik bir unutulma yerine vaka bazlı dengeleme yöntemini ve kararı verirken benzer kriterleri benimsediğini görmekteyiz.

D. Üç Mahkemenin Karşılaştırmalı Analizi

Yukarıda ayrı ayrı incelenen üç mahkemenin içtihadı yaklaşımları bir arada değerlendirildiğinde, dengeleme mantığındaki hem ortak paydalar hem de belirgin farklılıklar dikkat çekmektedir. Aşağıdaki tablo, üç analitik parametre ekseninde mahkemelerin yaklaşımlarını görünür kılmaktadır.

Karşılaştırma Parametresi	Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)	Anayasa Mahkemesi (AYM)
Öznenin Konumu	Kamusal figürlere ait verilerin erişilebilirliği esastır; sade vatandaş verileri	Kamusal figür ile sade vatandaş ayrımı belirleyicidir; basının kamusal	Siyasetçi/kamu görevlisi ile sade vatandaş ayrımı gözetilir;

Karşılaştırma Parametresi	Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AIHM)	Anayasa Mahkemesi (AYM)
	öncelikli korumadan yararlanır.	denetim işlevine üstünlük tanınır.	yüksek bilinirlik seviyesinin eleştiri eşiğini genişlettiği kabul edilir.
Zamanın Dönüştürücü Etkisi	Artık ilgili olmayan veri kriteri merkeze alınır; verinin haber değerinin zamanla aşındığı kabul edilir.	Zamanın geçmesiyle haber değerinin erozyona uğradığı kabul edilir; ancak tarihsel nitelik kazanan olguların korunmasına devam edilir.	Somut süre testi (örneğin 14 yıl kriteri) uygulanır; tarihsel veya istatistiksel değer taşıyan veriler unutulma hakkının istisnası olarak değerlendirilir.
Ölçülülük ve Araç Seçimi	İndeksten çıkarma (referanssızlaştırma) yöntemi tercih edilir; içeriğin tamamen silinmesi son çare olarak öngörülür.	Anonimleştirme en hafif müdahale aracı olarak görülür; içeriğin silinmesi istisnai olup indeksten çıkarmanın	Dörtlü test (zaman, konu, kişi ve yöntem) uygulanarak müdahalede orantılı araç seçiminin zorunluluğu vurgulanır.

Karşılaştırma Parametresi	Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)	Anayasa Mahkemesi (AYM)
		meşru bir araç olduğu kabul edilir.	
Hukuki Temel ve Odak Noktası	Veri sorumlusunun yükümlülükleri ve Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) m. 17 çerçevesi esas alınır.	AİHS'nin 8. ve 10. maddeleri arasındaki denge ve devletin pozitif yükümlülükleri boyutuna odaklanılır.	Anayasa'nın 17. ve 20. maddeleri uyarınca kişilik gelişimi ve özel hayatın gizliliği ekseninde yorum geliştirilir.

Yukarıdaki tabloda verilen verilere bütüncül bir şekilde bakıldığında, üç büyük mahkemenin kararları arasında en önemli ortak noktanın, çatışan haklar arasında basit ve genel bir sıralama yapmaktan kaçınmaları olduğu görülmektedir. Mahkemeler bunun yerine, her bir olayın özel koşullarını dikkate alan bir dengeleme yöntemi kullanmışlardır.

Ancak, mahkemelerin hukuki argümanlarını oluştururken odaklandıkları noktalar konusunda belirgin bir ayrılık vardır. Bu ayrılık şöyledir: Avrupa Birliği Adalet Divanı, meseleyi çoğunlukla veri sorumlusunun sorumlulukları açısından ele alırken, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, hakların doğrudan çatışması üzerinden bir insan hakları değerlendirmesi yapmaktadır. Türk Anayasa Mahkemesi ise, sorunları genellikle

kişilik hakkı ve özel hayatın gizliliği bağlamında çözmeyi tercih etmektedir.

V. HAKLARIN YARIŞMASINDA BELİRLEYİCİ PARAMETRELER

Unutulma hakkı ile ifade özgürlüğü arasındaki uyumsuzluk, her iki değerin de demokratik toplum düzeni için vazgeçilmez olması sebebiyle, statik veya kategorik bir öncelik değil; ancak dinamik bir dengeleme testi ile çözüme kavuşturulabilir. Yüksek yargı organlarının (ABAD, AİHM, AYM) kararları bir bütün olarak analiz edildiğinde, bu hassas terazinin dengelenmesinde belirleyici olan üç ana eksen öne çıkmaktadır.

A. Öznenin Konumu: Kamusal Figür Vs. Sade Vatandaş Ayırımı

Dengelemede ilk ve en kritik ölçüt, şüphesiz verinin öznesi olan kişinin toplumsal statüsüdür. Siyasetçiler, üst düzey bürokratlar ve topluma mal olmuş kişiler; eylem ve söylemlerini bilerek halkın ve medyanın denetimine açtıkları için, mahremiyet beklentisi eşikleri sade vatandaşlara göre çok daha düşüktür.

AİHM ve AYM, kamusal figür olarak nitelendirilen kişilerin geçmişteki hatalarının dahi, kamusal tartışmaya katkı sağlama potansiyeli taşıması nedeniyle arşiv değerini koruma eğilimindedir. Örneğin bir milletvekilinin geçmişteki ticari iflası, seçmenin oy verme davranışını etkileyebilecek kamusal bir bilgidir. Buna karşılık, suçun mağdurları, çocuklar veya toplumsal bir bilinirliği olmayan sade vatandaşlar söz konusu olduğunda; unutulma menfaati, basın özgürlüğü ve arşivin bütünlüğü karşısında çok daha güçlü bir koruma kalkanına sahiptir. Zira bu kişiler hakkındaki bilginin kamuoyunca bilinmesinde üstün bir kamu yararı bulmak güçtür.³⁹

³⁹ İlyas Atakan Yasak, *Unutulma Hakkı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 111.

B. Zamanın Dönüştürücü Etkisi: Haber Değerinden Tarihsel Belgeye

Zaman, bilginin niteliğini değiştiren en önemli değişkendir. Bir haber yayınlandığı anda güncel haber değeri taşır; ancak zamanla bu değer aşınır. Başlangıçta hukuka uygun ve güncel olan bir içerik, üzerinden uzun yıllar geçmesiyle yetersiz, ilgisiz veya artık ilgili olmayan bir niteliğe bürünebilir.⁴⁰

AYM'nin N.B.B. kararında vurguladığı üzere, 14 yıl önce işlenmiş ve cezası infaz edilmiş bir suçun bugün hâlâ arama motorlarında ilk sırada çıkması, bireyi geçmişine hapsetmekte ve resosyalizasyon (topluma kazandırma) amacını imkânsız kılmaktadır. Ancak burada ince bir çizgi vardır: Eğer veri; tarihi, istatistiksel veya bilimsel bir değer taşıyorsa (örneğin Susurluk Kazası gibi tarihsel bir olay), zamanın geçmesi unutulma hakkını doğurmaz, aksine verinin tarihsel belge niteliğini pekiştirir.

C. Müdahalenin Ölçülülüğü: Cerrahi Müdahale Olarak Araç Seçimi

Bir denge arayışında, ölçülülük ilkesi pusula görevi görür. İfade özgürlüğüne yapılacak müdahalenin, ulaşılmak istenen amaçla orantılı olması ve demokratik toplumda gerekli olması şarttır.

Bu bağlamda, içeriğin ana kaynaktan (gazete arşivinden) tamamen silinmesi, tarihin yeniden yazılması ve sansür riski taşıdığı için genellikle son çare olarak görülmelidir. Yargı mercileri bunun yerine, daha yumuşak ve hedefe odaklı araçları tercih etmelidir:

- **İndeksten Çıkarma:** İçeriğin kendisi dururken, arama motorlarında kişinin adıyla yapılan aramalarda sonucun gösterilmemesi.
- **Anonimleştirme / Rumuzlama:** Haber metnindeki ismin baş harflerle (A.Y. şeklinde) kodlanması.

⁴⁰ ABAD, *Google Spain*, C-131/12, § 93.

• **No-Index Kodu:** İçeriğin ana kaynağından silinmeksizin yalnızca arama motoru tarayıcılarına (botlarına) kapatılması yöntemidir. Bu araç, zaman içinde değişen statülere karşı muazzam bir esneklik sunar. Pressly'nin Alman Anayasa Mahkemesi'nin 30 yıl önceki bir cinayete ilişkin kararı (Der Spiegel arşivleri vakası) bağlamında işaret ettiği üzere; kişi sade bir vatandaşken unutulma hakkından yararlandığında bir "robots.txt" koduyla içeriğin arama sonuçlarında çıkması engellenebilir. Ancak aynı kişi yıllar sonra siyasete atılıp kamusal bir figür haline geldiğinde, demokratik özyönetim ve seçmenin bilgi alma hakkı gereği bu kod kolayca kaldırılarak haber yeniden indekslenir; siyasetten çekildiğinde ise kod tekrar aktif hale getirilebilir. Bu dinamik yöntem, haklar arasındaki zamanla değişen dengenin en hassas ve cerrahi biçimde kurulmasını sağlamaktadır.⁴¹

Bu araçlar, hem basının arşiv tutma özgürlüğünü korumakta hem de bireye dijital geçmişinden sıyrılma imkânı sunarak çatışmayı en az hasarla çözmektedir.⁴²

VI. TÜRK HUKUKUNDAKİ MEVCUT YASAL ÇERÇEVENİN YETERSİZLİKLERİ

5651 sayılı Kanun, bir kişinin adıyla bağlantılı arama sonuçlarından kaldırılmasına ilişkin net bir mekanizma sunmamaktadır. URL bazlı engelleme sistemi, içerik kopyalandığında veya platform değiştirildiğinde işe yaramamaktadır. Bu da içerik taşınması sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, sulh ceza hâkimliklerinin bu tür teknik bilgi gerektiren dijital hak taleplerini geleneksel dava prosedürleriyle değerlendirmesi hem gecikmelere hem de öngörülemez sonuçlara neden olmaktadır.

5651 sayılı Kanun'un 9. maddesinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi, mevcut yasal boşlukları daha da

⁴¹ Pressly, "Right to Be Forgotten," 82-85.

⁴² Yasak, *Unutulma Hakkı*, 93-103.

derinleştirmiştir. Anayasa Mahkemesi, 9. maddenin erişim engelleme usulünü iptal ederken, mevcut idari ve yargısal mekanizmanın, Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan temel hakların ancak kanunla sınırlandırabileceği güvencesiyle ve hak arama özgürlüğüyle bağdaşmadığını tespit etmiştir. Yüksek Mahkeme, iptal gerekçesinde özellikle ölçülülük ilkesine vurgu yapmış ve yargısal güvencelerden yoksun, süresiz ve kapsamı belirsiz erişim engelleme kararlarının demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olduğunu, bu durumun basın ve ifade özgürlüğüne yönelik orantısız bir müdahale teşkil ettiğini açıkça ortaya koymuştur. Bu iptal kararı sonucunda ortaya çıkan normatif boşluk, bireysel unutulma taleplerinin hangi usul ve esaslara göre karara bağlanacağı sorusunu yanıtsız bırakmaktadır ve hak sahiplerini tutarsız yargısal kararlarla baş başa bırakmaktadır.⁴³

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) açısından incelendiğinde, Kanun'un 7. maddesi silme ve yok etme hakkını düzenlemekle birlikte, arama motoru indekslerine özel bir hüküm içermemektedir. Bu boşluk, GDPR m. 17(3)'ün getirdiği basın özgürlüğü istisnasının da karşılıksız kalması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca KVKK'da unutulma hakkı taleplerinde basın özgürlüğü ile mahremiyet arasındaki dengenin nasıl kurulacağına dair açık bir ölçülülük testi yer almamaktadır.⁴⁴

KVKK m. 28/1'in formülasyonu da önemli bir eleştiri konusu olmaya devam etmektedir. Anılan hüküm, kişisel verilerin gazetecilik, sanatsal, edebi veya bilimsel amaçlarla işlenmesi halinde KVKK'nın uygulanmayacağını öngörmektedir. Unutulma hakkının basın özgürlüğü ve ifade

⁴³AYM, 5651 sayılı Kanun m. 9'a ilişkin iptal kararı için bkz. AYM, E.2014/149, K.2015/14, 14.01.2015; ayrıca bkz. AYM, E.2020/76, K.2021/50, 17.06.2021. İptal sonrası ortaya çıkan normatif boşluk ve reform ihtiyacı için bkz. Işık, İnternet Aktörleri ve Egemenliğin Değişen Boyutları, 201-230.

⁴⁴ Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK), "Unutulma Hakkına İlişkin Rehber İlkeler," 2022, erişim tarihi Ocak 10, 2026, <https://www.kvkk.gov.tr>; Alpaslan, "Unutulma Hakkı," 110.

özgürlüğü bağlamında gündeme geldiği uyuşmazlıklar ise tam da bu istisna kapsamına girmektedir; dolayısıyla KVKK kurumsal çerçevesi, bu tür taleplerde idari bir merci olarak yetkisizleşmektedir. Öte yandan, unutulma hakkının arama motorları nezdinde fiiliyatta Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) aracılığıyla icra edildiği göz önüne alındığında, mevcut kurumsal tablonun ciddi bir yetki belirsizliği barındırdığı görülmektedir. BTK'nın teknik bir idare olarak hak dengelemesi yapma kapasitesi ve bu konudaki meşruiyeti sınırlıdır.⁴⁵

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma boyunca yapılan analizler göstermektedir ki; unutulma hakkı, ifade ve basın özgürlüğünü yok etmeye yönelik bir sansür mekanizması değil; aksine insan onurunu merkeze alan, bireyi veri nesnesi olmaktan çıkarıp yeniden hukuk süjesi haline getiren dengeleyici bir enstrümandır. Ancak hakkın sınırları muğlak bırakıldığında, basının kamu gözetleyicisi işlevini felç etme ve toplumsal hafızada delikler açma riski mevcuttur.

Türkiye'de hak, AYM ve Yargıtay'ın öncü kararlarıyla hukuk sistemine girmiştir. Ne var ki bu içtihat temelli yolun ciddi kurumsal yetersizlikleri bulunmaktadır. Aşağıda bu yetersizlikler somut olarak tespit edilmekte ve üç öneri çerçevesinde çözüm yolları ortaya konulmaktadır.

1. Yasal Kodifikasyon: Mevcut Hukuki Çerçevenin Yetersizlikleri ve Reform İhtiyacı

5651 sayılı Kanun, erişim engelleme odaklı bir yapıya sahip olup bireyin adıyla ilişkilendirilmiş içeriklerin arama

⁴⁵KVKK m. 28/1(c) uyarınca gazetecilik, sanatsal, edebi veya bilimsel amaçlarla yapılan kişisel veri işleme faaliyetleri Kanun kapsamı dışında kalmaktadır. Bu istisnanın formülasyonuna yönelik eleştiriler ve KVK Kurulu'nun yetki sınırları için bkz. Alpaslan, "Unutulma Hakkı," 105-110; Sözüer, Unutulma Hakkı, 170-179. BTK'nın arama motorları nezdindeki icra yetkisi için bkz. Işık, İnternet Aktörleri, 215-220.

sonuçlarından çıkarılmasına (referanssızlaştırma) ilişkin açık bir mekanizma öngörmemektedir.⁴⁶ URL bazlı engelleme sistemi, içerik kopyalandığında ya da platform değiştirildiğinde etkisizleşmekte; “İçerik taşınması” sorunuyla baş başa kalmaktadır. Bunun yanı sıra sulh ceza hâkimliklerinin bu tür teknik bilgi gerektiren dijital hak taleplerini klasik dava prosedürleriyle değerlendirmesi hem gecikmeli hem de öngörülemez sonuçlar doğurmaktadır.⁴⁷

Bu tespitler ışığında, KVKK’ya veya 5651 sayılı Kanun’a yapılacak bir değişiklikle; hakkın tanımı, kapsamı ve istisnaları (GDPR m. 17 benzeri) açıkça düzenlenmelidir. Düzenlemede özellikler:

- I. Referanssızlaştırma taleplerinin KVKK çerçevesinde açıkça tanınması,
- II. Basın özgürlüğü ile mahremiyet arasındaki ölçülülük testinin kanun metninde somutlaştırılması
- III. Arşivlerde anonimleştirme yükümlülüğüne ilişkin prosedürel güvencelerin belirlenmesi gerekmektedir.

2. İdari İhtisaslaşma: Dijital Haklar Komisyonu’nun Kurumsal Tasarımı

Arama motorları özel şirketlerdir ve ticari kaygılarla hareket ederler. Unutulma talepleri giderek artıyor. Bu nedenle, bu talepleri ilk olarak inceleyecek bir mekanizmaya ihtiyaç

⁴⁶Cemre Alpaslan, "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Kapsamında Unutulma Hakkı," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 155 (2021): 105-107; Muharrem Kılıç, "Dijital Çağda Kişilik Hakkının Korunması ve Unutulma Hakkı," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 69, no. 1 (2020): 231-235.

⁴⁷Alper Işık, *İnternet Aktörleri ve Egemenliğin Değişen Boyutları* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 207-221. Işık, 5651 sayılı Kanun’un uygulamada yarattığı sorunları internet egemenliği tartışmaları çerçevesinde ele alarak platformlar, devlet ve bireyler arasındaki geçirgen yetki sınırlarını incelemektedir.

duyuluyor. KVKK bünyesinde Dijital Haklar Komisyonu kurulabilir. Bu komisyon yedi üyeden oluşabilir: iki hukuk akademisyeni, bir veri koruma uzmanı, bir gazeteci, bir siber güvenlik uzmanı ve iki KVKK temsilcisi. Başkanın hukuk akademisyeni üyeler arasından seçilmesi ve görev süresinin üç yıl olması doğru olabilir. Bu komisyonun mahkemelerin yetkisini devralması amaçlanmıyor. Komisyon, yalnızca bireysel unutulma taleplerini ilk aşamada değerlendirerek tarafları uzlaştırma ya da arama motorlarına tavsiye kararı sunabilir. Ancak, hakların dengelenmesi sürecine idari bir komisyonun dahil olması Anayasa'nın 9. maddesinde yer alan yargı yetkisinin münhasıran mahkemelere ait olduğu ilkesiyle çelişir mi? İdare hukuku doktrininde, idarenin icrailik vasfı taşımayan, uyuşmazlıkları mahkeme önüne gitmeden çözmeyi hedefleyen mekanizmaları kurması olağan bir yansımadır. Önerilen komisyon, kesin hüküm veren bir yargı mercii değil; hızlı değerlendirme, teknik standartların geliştirilmesi ve basın kuruluşlarıyla arama motorlarına rehberlik işlevini üstlenen bir uzlaştırma platformu olarak tasarlandı. Komisyon, KVKK m. 28/1 istisnasının kapsamını netleştiren rehber ilkeler yayımlamalı ve BTK ile yargı mercileri arasındaki yetki sınırlarını belirleyen bir çerçeve oluşturmalıdır.

Komisyon kararlarının bağlayıcı nihai hüküm olmaması ve tarafların Anayasa'nın 125. ile 36. maddeleri kapsamındaki idari yargı denetimi ile hak arama özgürlüğünün her koşulda saklı tutulması sayesinde, bu kurumsal tasarımın hukuk devleti güvenceleri ve Anayasa'nın 9. maddesi ile tam bir uyum içinde faaliyet göstermesi hedefleniyor..⁴⁸ Söz konusu komisyon, bir karar mercii değil; hızlı değerlendirme, teknik standartların geliştirilmesi ve basın kuruluşlarıyla arama motorlarına rehberlik işlevini üstlenen bir uzlaştırma platformu olarak

⁴⁸Anayasa m. 9; AYM, N.B.B., BB, B. No: 2013/5653, § 52. Karşılaştırma için ayrıca bkz. Avrupa Veri Koruma Kurulu (EDPB), "Guidelines 5/2019 on the criteria of the Right to be Forgotten in the search engines cases under the GDPR," Temmuz 7, 2020.

tasarlanmalıdır. Komisyon aynı zamanda, KVKK m. 28/1 istisnasının kapsamını netleştiren rehber ilkeler yayımlamalı ve BTK ile yargı mercileri arasındaki yetki sınırlarını belirleyen bir çerçeve oluşturmalıdır. Bu yapı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünü zedelemeksizin mahkemelerin iş yükünü azaltabilir ve yeknesak uygulama sağlayabilir.

3. Yargısal Dengeleme Rehberi Oluşturulması

Hâkim ve savcıların somut olaylarda başvurabileceği; zaman aşımı süreleri, suç türleri ve kamusal figür kriterlerini içeren, esnek ancak yol gösterici bir Unutulma Hakkı Rehberi hazırlanmalıdır. Bu rehber Yargıtay, Danıştay ve AYM'nin mevcut içtihatlarını sentezlemeli; GDPR ve AİHM içtihadıyla uyumu esas almalı ve belirli aralıklarla güncellenebilecek biçimde tasarlanmalıdır.

Sonuç olarak; unutulma hakkı, dijital uygarlığımızın bir lüksü değil, insan onurunun korunması için bir zorunluluktur. Bu hakkın, ifade özgürlüğünün özüne dokunmadan, titiz bir yargısal süzgeçten geçirilerek uygulanması, hukuk devletinin dijital çağdaki en büyük sınavı olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Alpaslan, Cemre. "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Kapsamında Unutulma Hakkı." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 155 (2021): 89-120.
- Arslan Öncü, Gülay. "Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı." *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme iç.*, ed. Sibel İnceoğlu, 311-624. İstanbul: Beta Yayınevi, 2013.
- De Terwangne, Cécile. "Internet Privacy and the Right to Be Forgotten/Right to Oblivion." *VII International Conference on Internet, Law & Politics: Net Neutrality and Other Challenges for the Future of the Internet iç.*, 109-121. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya (UOC), 2012.
- Di Ciommo, Francesco. "Privacy in Europe After Regulation (EU) No 2016/679: What Will Remain of the Right to be Forgotten?" *The Italian Law Journal* 3, no. 2 (2017): 633-646.
- Galea, Manuel. "The Right to be Forgotten: A Balance Between Privacy and Public Rights?" (doktora tezi, University of Malta, 2015).
- Gülener, Serdar. "Dijital Hafızadan Silinmeyi İstemek: Temel Bir İnsan Hakkı Olarak 'Unutulma Hakkı'." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 102 (2012): 220-240.
- Jeffries, Stuart. "Why We Must Remember to Delete – and Forget – in the Digital Age." *The Guardian*, Haziran 30, 2011. <https://www.theguardian.com/technology/2011/jun/30/right-to-be-forgotten-digital-age>.
- Karan, Ulaş. "İnternette Haber Arşivlerinde Unutulma Hakkı: İfade Özgürlüğü İhlali mi, Özel Yaşama Saygı Hakkının Doğal Sonucu mu?" *Legal Hukuk Dergisi* 16, no. 189 (2018): 4201-4258.
- Kılıç, Muharrem. "Dijital Çağda Kişilik Hakkının Korunması ve Unutulma Hakkı." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 69, no. 1 (2020): 201-240.

- Mayer-Schönberger, Viktor. *Delete: The Virtue of Forgetting in the Digital Age*. Princeton: Princeton University Press, 2009.
- Pressly, Lowry. "The Right to Be Forgotten and the Value of an Open Future." *Ethics* 135, no. 1 (2024): 65-87. <https://doi.org/10.1086/731431>.
- Rosen, Jeffrey. "The Right to Be Forgotten." *Stanford Law Review Online* 65 (2012): 88. <https://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox-the-right-to-be-forgotten/>.
- Rouvroy, Antoinette ve Yves Poullet. "The Right to Informational Self-Determination and the Value of Self-Development: Reassessing the Importance of Privacy for Democracy." *Reforming European Data Protection Law* iç., ed. Serge Gutwirth, Ronald Leenes ve Paul de Hert, 45-76. Dordrecht: Springer, 2015.
- Taşkın, Ş. Cankat. *İnternete Erişim Yasakları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Işık, Alper. *İnternet Aktörleri ve Egemenliğin Değişen Boyutları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Sözüer, Eren. *Unutulma Hakkı: İnsan Hakları Hukuku Perspektifinden Bir İnceleme*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Walker, Robert Kirk. "The Right to be Forgotten." *Hastings Law Journal* 64 (2012): 257-286.
- Warren, Samuel D. ve Louis D. Brandeis. "The Right to Privacy." *Harvard Law Review* 4, no. 5 (1890): 193-220.
- Wechsler, Simon. "The Right to Remember: The European Convention on Human Rights and the Right to Be Forgotten." *Columbia Journal of Law and Social Problems* 49, no. 1 (2015): 135-165.
- Yasak, İlyas Atakan. *Unutulma Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekmediğini belirtmiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not declared whether this work has received any financial support.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Ethics Committee Approval: The author stated that ethics committee approval is not required.
